

1.28a

A

PÜSPÖKMEGYEI
ZSINAT.

IRTA:

FORSTER JÁNOS
SZENTSZÉKI TANÁCSOS.

GYULAFEHÉRVÁRT.

PAPP GYÖRGY KÖNYVSAJTÓJA.

1907.

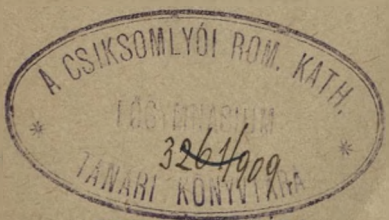
I/3701

~~2/4~~

==== A ====
PÜSPÖKMEGYEI
==== ZSINAT. ====

IRTA:
FORSTER JÁNOS
SZENTSZÉKI TANÁCSOS.

VIII. 28. a

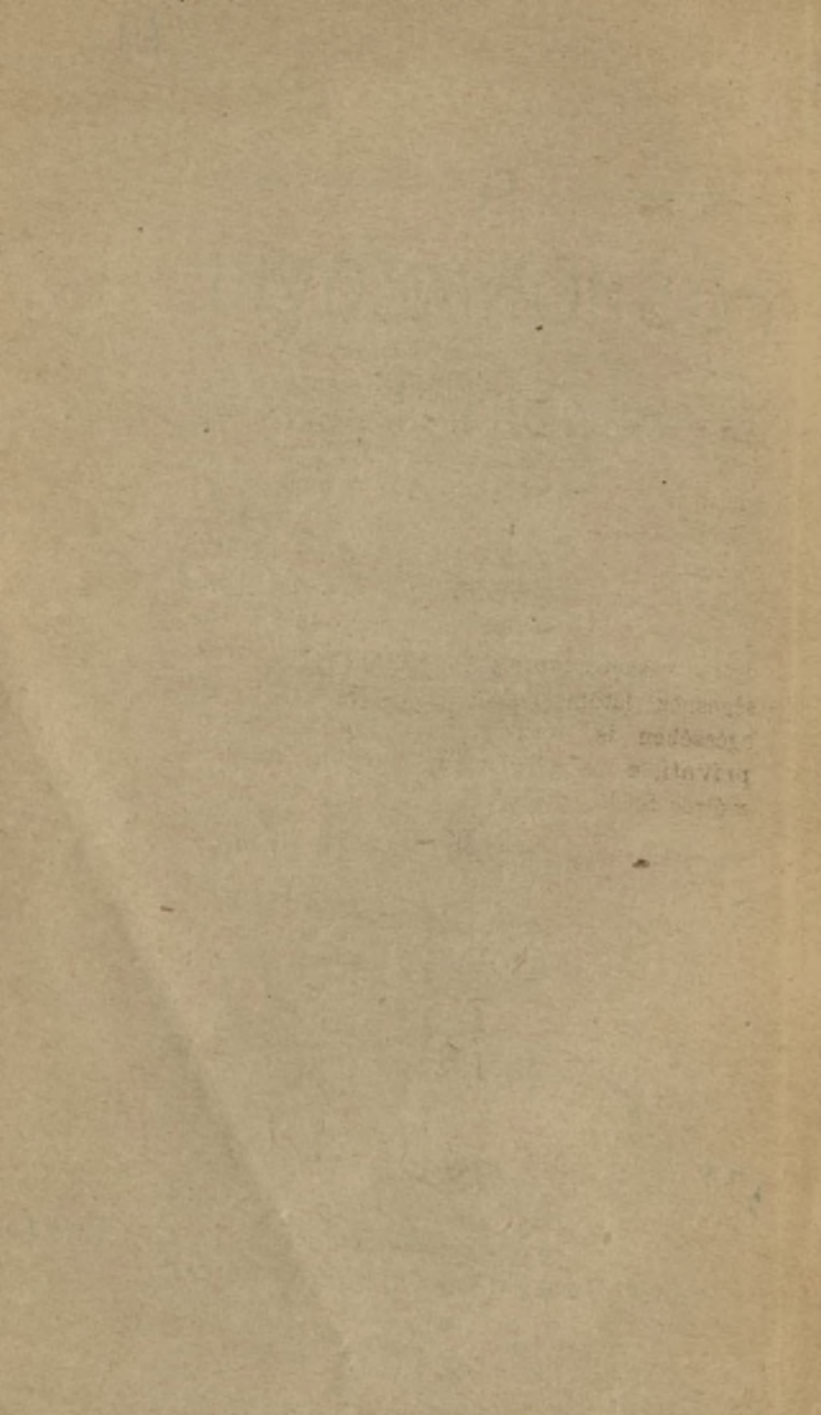
374Y

326/909

GYULAFEHÉRVÁRT.

PAPP GYÖRGY KÖNYVSAJTÓJA.

103706

ELŐSZÓ.

Jelen irás nem szakszerű és önálló tanulmány a megyei zsinatokról. Ilyen van elég. Ez csak alkalmi ismertetés és az a célja, hogy az erdélyi püspöki megye papsága tájékozást nyerjen a megyei zsinat megtartásának módjáról és előkészülhessen egy megyei zsinatra, a melynek megtartásáról e sorok írója úgy van értesülve, hogy az *komoly szándék*. Ezért a mi speciális erdélyi viszonyaink tekintetbevételével íródott; s bárha megbízás alapján készült, szükségesnek látom kijelenteni, hogy a munkálat egészében is, részleteiben is *opus auctoris privati*, a melyet minden tekintetben az ő személyes felelősége fed.

Gyulafehérvárt, 1907. július hó 16-án.

F. J.

PÜSPÖKMEGYEI ZSINAT.

A miről itt most szó lesz, az voltaképen nagyon régi dolog úgy az egyházban, mint ebben a mi püspöki megyénkben, de azért mégis annyira új, — kivált ha meg lesz, — hogy bizony az egész erdélyi papi generációban egyetlen teremtett lélek sincs, aki ellélet valaha látott volna. S épen ezért jó is lesz ezzel a dologgal minél behatóbban foglalkozni, hogy akkor, amikor megtörténik: jól csináljuk a dolgot. Nemesak abban az értelemben, mint ahogy illik és dukál jól csinálni az asszisztenciát egy fényes püspöki nagymisén, hanem abban az értelemben is, hogyha már tartunk egyszer püspökmegyei zsinatot, hát akkor rövidesen foganatja is legyen; vagyis az egész püspöki megye belső és külső életén csakugyan meg is legyen a valóságos látszatja annak, hogy itt megújították a jóféle, de kissé már megáporodott régi kovászt.

Vagyis, hogy ne maradjon az a püspökmegyei zsinat épen olyan irott malaszt, mint sok egyéb, amit tudni lehet és kell is, de kiírni most nem ajánlatos.

Írásunk tehát a püspökmegyei zsinatról való léssen; minden nagyképű és terjengős historiai fészkelődés mellőzésével azt fogjuk szemlélődés

alá venni: mikép lehetne ezt az ősrégi egyházi intézményt modern formában úgy megcsinálni, hogy a modern élet praktikus követelményeinek is mindenfelől szolgáljon, de az ősiség tiszteletreméltó patináját se nélkülözze. Kell, hogy ezzel tisztába jöjjünk, mikor arról van szó, hogy ősrégi székesegyházunk viharvert falai között most mi is egy darab históriát csináljunk.

Tudvalevő dolog, hogy a görög eredetiből latin csatornán a mi nyelvünkbe átszivárgott zsinat szó gyűlést, vagy gyülekezetet jelent. Az első ilyen zsinatról már az Apostolok Cselekedeteinél szóló könyv ír nagy részletességgel és még nagyobb érdekességgel a tizenötödik fejezetben. Ebből tehát világos, hogy a zsinat az egyházzal jóformán egykorú intézmény s így azt tartom, elég régi is. Nevezetes pedig ez a legelső apostoli zsinat már csak azért is, mert hosszú századokra jóformán mintegy meghatározta a zsinatok programját. A keresztény vallás első századaiban az egyház nehéz idöket élt. Külső és belső ellenséggel kellett küzdenie. A külső, példátlanul kegyetlen és hosszú ideig tartó üldözést a zsinagóga fejedelmei, majd a pogány római államhatalom részéről szenvedte. A belső és nem kevésbé veszedelmes ellenség az a sok hamis vélekedés és mindenféle új és zavaros tanítás volt, amivel Pál zseniális kitétele szerint viszkető fülű okosok a krisztusi tanítás tisztaságát törekedtek elhomályosítani és a keresztény életszabály és erkölcsi fegyelem egységét és biztosságát aláásni. A zsinatoknak tehát a hosszú századok alatt ezek ellen a fészkelődő tanítók ellen kellett igazságot tenni és a hiveket az igaz hitben megtartani és megerő-

síteni. Mivel pedig akkoriban rendesen minden nagyobb városban volt püspök, a helyzetből folyó eljárás volt, hogy a püspök a városbeli papsággal tárgyalta meg azt, amit szükségesnek látott. Ez az ő-s-formája a püspöki, vagy amint most nevezük, a püspökmegyei zsinatnak. Mivel pedig egyes ballhitű vélekedések és tanítások nagyobb területen is elharapódtak, szintén ez adott alkalmat arra, hogy több szomszédos püspök közösen tanácskozzék s az ilyen közös tanácskozásból fejlődött ki az a későbbi, maig is fennálló jogintézmény, amelyet érsektartományi és amelyet nemzeti zsinatnak nevezünk.

Sőt, amidőn a Krisztus istenségét támadó eretnokség a már akkor nagy földrészeken elterjedt egyház hitbeli egységét is veszélyeztette, ezen kritikus helyzet kényszere létrehozta a 325. esztendőben az első egyetemes zsinatot Niceában, amely világtörténeti és az egész egyházra kiható népszerű esemény volt.

A püspökmegyei zsinat tehát a legrégebbi jogtörténeti szempontból. Mindjárt utána következik ugyanezen szempontból az egyetemes zsinat. Már az érsektartományi zsinat, úgy, ahogy most van, sokkal későbbi, hogy úgy mondjam: már inkább kodifikált intézmény, bárha az a tény, hogy több szomszéd püspök közösen zsinatozott, tagadhatatlanul elég régi. Korra legifjabb s hozzátehetjük elég ritkán előforduló tény a nemzeti zsinat, amely már erősen középkori ízü s akkor is élte virágkorát, mikor minden egyházi és világi ügyet szerettek összekeverni.

Annyiból azonban érdekes, hogy erős bizonyosága annak, hogy a nemzeti eszmét

az egyház a maga intézményeiben már ősidők óta méltányolta s hogy tehát a hirhedt francia forradalom Schwarz Berthold után találta fel a puskaport.

Az egyházi zsinatoknak tehát ez a négy tipusa áll fenn ősi jogfejlődés alapján az egyházban.

Volt ugyan még valami zsinatot utánzó szokás Konstantinápolyban a keletrómai császárság virágzóbb napjaiban, amely abból állott, hogy a közelfekvő tengerpartok által adott viszonyok közt könnyü lévén a közlekedés, az aranyos metropolisba minduntalan és minden kigondolható alkalommal összeverődtek a szomszédos püspökök, s mert akkor már üldözés nem volt, a görög pedig lármás, veszekedő és szörszálhasogató természet: hát derüire-borura zsinatoltak. Ezek azonban nem voltak tulajdonképeni zsinatok, hanem a távoli századoknak és távoli keletnek csak afféle püspöki konferenciái.

Azt nem sikerült a forrásokból megtudnunk, hogy p. o. kongrua kérdést és egyházpolitikát is tárgyaltak-e, de hogy valami nagyon jó hírük nem volt, annak döntő bizonyága a kedves és szellemes naziánzi szent Gergelynek róluk való ezen vélekedése: *Omnem episcoporum conventum fugio, quoniam nullius finem laetum et faustum vidi.* -- Tehát nem szinodusról ír, ami pedig akkor már megállapított jogi kifejezés volt, hanem *Convent*-ről szól. Ezt hát a mai értelemben vett konferenciának annál biztosabban elfogadhatjuk, mert ugyanő fennen dicséri a niceai egyetemes zsinatot s 381. évben ő maga személyesen is

részt vett az első konstantinápolyi egyetemes zsinaton. Ő tehát a maga korabeli konventekről épen csak olyanforma vélekedésben volt, mint a múlt évtizedek hasonló eseteiben Samassa, Zalka, avagy Steiner.

Nekünk az lévén a magunk elé tűzött feladatunk, hogy a püspökmegyei zsinattal foglalkozzunk érdemlegesen, jelen sorainkban a zsinatok többi három alakját épen csak ott fogjuk emlegetni, ahol arra az összehasonlítás okából szükséges lesz.

Az egyházmegyei zsinat az a gyülekezet, amely egy püspöki megye papságából áll, magának a megyés püspöknek vezetése alatt s oly célból tanácskozik, hogy a keresztény katolikus tanítás hirdetésének, a keresztény életfegyelmi megvalósításának és az anyaszentegyház kegyelmi eszközeinek alkalmazása módját azon püspöki megye körülményeihez képest megtárgyalja és megfelelő határozatokat hozzon.

A püspökmegyei zsinat tehát a maga rendeltetése szerint nem más, mint segítő eszköze a püspöknek az ő megyéje kormányzásában. Nem parlament, nem törvényhozó, hanem csak tanácsadó testület. A dolog tulajdonképeni rendje ugyanis ez: a püspök ha végigvizsgálta egész püspökí megyéjét, megyei zsinatot tart, amelyben fölfejtí tapasztalatait, a talált hiányok, bajok, visszaélések okait, körülményeit és az alkalmas ellenszerek és ellenintézkedések mértékét érett tárgyalás és megfontolás után kötelező rendszabályul kihirdetvén, következő látogatásaiban már azt is vizsgálja, hogy alárendelt papjai hogyan és mikép feleltek meg a zsinati határozatoknak. Püspöki látogatás és püspök-

megyei zsinat tehát kölcsönösen kiegészítik egymást. Egyiknek is, másiknak is elve a közvetlenség és szóbeliség. S mert ilyen zsinatot rendszeren minden évben tartottak, állandó volt a kontaktus a püspök és papjai között, aminek természetes jó hatása aztán el nem maradhatott. De másrésről az is természetes, hogy ez a zsinati intézmény a velejáró előnyökkel egyetemben csakis ott fejlődhetett ki teljesen, ahol meg volt a megfelelő talaja, vagyis Olasz-, Francia- és Spanyolországban, ahol sokkal több püspöki megye van mint másutt s ahol tehát a püspöki megyék jelentékenyen kisebb területűek lévén, sokkal könnyebb volt az egész papságot évenként összehívni néhány napi tanácskozással és a püspök is gyakrabban és behatóbban vizsgálhatta meg megyéjét. Ahol akkora kiterjedésű megyék vannak mint nálunk, Németországban s különösen Amerikában, ott egyszerűen lehetetlen a zsinati intézmény rendszeres funkcionálása, mert hiszen lehetetlenség annyi népes plébániát pap nélkül hagyni több napi időre, avagy helyettesíteni más papok által, mikor a rendszeres körülmények között sinesen elegendő számú pap. A hirtelen megbetegedések, temetések, beteg gyermekek keresztelése és sok más tekintet, lehetellenné teszi a lelkész távollétét.

De ha az idő szempontjából vizsgáljuk a dolgot, úgy találjuk, hogy a régi századokban gyakoribb volt a püspökmegyei zsinatok tartása, aminek pedig szintén természetes oka volt. Nem volt akkor rendszeres postaszolgálat, vasút stb. A közlekedés nehézkes és időrabló volt. De az írás is nehézkes és különös mesterség volt. Írásbeli rendelkezésekkel kormányozni akkoriban

tehát fölttebb nehéz, sőt káros hatású dolog lett volna. De ha a papságot évenként egyszer zsinatba gyűjtötték s ott kellő felvilágosítás, magyarázat és utasítás mellett kitanították teendői felől, sokkal egyszerűbb, biztosabb és könnyebb módon oldhatták meg a püspökök az egyház kormányzásának nehéz feladatát. S ez annál üdvösebb volt, mert egybekötötték olyan dolgokkal is, amiket most a papi szent gyakorlatok alatt szokás a lelki megújulás céljából fogantatosítani.

De ami a régmúlt századokban és a latin népek között létesült apró püspöki megyékben helyes és célravezető dolog volt, az az északi vidékeken keletkezett nagy kiterjedésű egyházmegyékben nemcsak nagyon nehézkes, sőt szinte lehetetlen eljárásnak bizonyult, hanem a kor haladásával a technikai eszközök tökéletesebbé válása lehetővé tette, hogy a püspök az egész megyét illető rendeleteit annyi példányban juttassa el a legrövidebb idő alatt minden egyes plébániára, ahány épen szükséges. S ez a régi zsinatozásnál annyival tökéletesebb, mert egyszerű hallás helyett a megfelelő rendelkezés a scripta manent elvénél fogva mindig kezeügyében lévén az illetőnek, újból annyiszor nézheti át, ahányszor szükséges és a meg nem értés, vagy elfeledés kifogásaival sem élhet.

De ami most a legkönnyebb, legegyszerűbb, leggyorsabb, sőt mindezek mellett még legolcsóbb módja a közigazgatási rendelkezésnek, az akkoriban legnehezebb, legkésedelmesebb, sőt a lehetetlenséget involváló költséges módja lett volna az egyházhatósági rendelkezések továbbításának.

Bizony ott tartunk már, hogy maholnap a püspök akárcsak föl se keljen az íróasztala mellől: néhány perc vagy egy félórai idő tartamán belül, telefon útján akármelyik alárendeltjét ad audiendum verbum magához rendelheti s mondhat neki tanuk nélkül akármit. Rövidebb idő alatt, mint a mennyi ahhoz kell, hogy a huszár valamelyik székhelyen lakó celebritásnak az ebédre való meghívót kézbesitse.

De a megyei zsinatok némely feladatait más, újabb eszközök is pótolják. Ilyenek a papok évi rendes lelki szentgyakorlatai, amelyek a mai formában, vagyis mivel zsinaton kívül tartatnak, sokkal inkább is megfelelnek a céljuknak, amennyiben más mindenféle ügy tárgyalása nem zavarja a tökéletes magábaszállást. Külömben is szokásuk a püspököknek, hogy az offéle lelki szentgyakorlatok után megbeszéléseket folytatnak a hegyülekezett papsággal, ami szintén egyik pótléka a rendes zsinatolásnak. Mivel pedig a már említett okok miatt rendes zsinatot a nagyobb kiterjedésű egyházmegyékben nagyon bajos tartani, már IX. Pius pápa megengedte, hogy olyan esztendőben, amikor zsinatot tartani nem lehet, az egyes esperesi kerületek papsága az esperes elnöklete alatt évenként két s z e r rendes tanácskozást tartson és ezeken megtárgyalja mindazon dolgokat, amelyek közös megállapodást kívánnak.

Mindazonáltal azt hiszem, nem tévedek, ha annak az okát, hogy különösen a tizenkilencedik évszáz folyamán oly feltűnően kevés püspök-megyei zsinatot tartottak, egészen más, mélyebben rejtőző dologban keresem. Kétségtelen, hogy mivel a papság a világban él, a körülötte folyó

társadalmi és politikai eszme-áramlatok hatása nyomot hagy a papságnak a szorosán vett egyházi ügyek iránt való felfogásában is. Tudvalevő dolog pedig az, hogy a múlt század szülte meg Európa-szerte a népképviseleti rendszert s ennek azt az alapvető elvétemelte uralomra, hogy a nemzet minden jognak forrása s hogy tehát a nemzeti képviseletet elhatározásai-
ban semmi sem köti; határozhat úgy, ahogy az ő mandatáriusának, a népnek érdeke szempontjából valamint jónak vagy szükségesnek tart. Ez az alulról fölfelé törtető szuverénítés útát keresett az egyházi törvényhozásba is. A püspökmegyei zsinatokból is parlamenti testületeket akart formálni. Akadtak sokan, akik nyilván hangoztatták, hogy a megyei zsinaton nem a püspök az egyetlen törvényhozó, hanem hogy hasonló és egyenlő határozati és törvényalkotási joggal bír a zsinat minden egyes tagja, nemcsak az elharapodzott vétségek kiirtása tekintetében, hanem még a hit és erkölcs dolgában is; mely jognak gyökere, — az ő felfogásuk szerint magából az ordinációból, a pappászenteles tényéből táplálkozik. Észerint hát a püspök csak primus inter pares; holott az egyház isteni alkotmánya szerint a megyei zsinaton a püspöknek annyi szavazata van, mint a zsinat összes tagjainak és eggyel több. Ő egymaga mindig és minden körülmények között abszolút majoritás. A megyei zsinat tehát olyan parlament, amelyben obstrukció nem lehetséges. — De éppen azért nem kell nekik, mert ők azt tartják, hogy a megyei zsinat a felsőbb rendeleteket bíráló alá vonhatja, módosíthatja, sőt ha éppen olyan hangulatban

van, el is törölheti; az egyházi fegyelmet megváltoztathatja, az isteni tiszteletnek új rendet szabhat, a liturgikus szertartások nyelvét megváltoztathatja, sőt akár a fülgyónást is eltörölheti, de ami a legfőbb: mindenesetre eltörölheti akár magát a cölibátust is. Egyszóval megreformálhat és deformálhat mindent, amit Krisztus Urunk tanított, az apostolok hirdettek s a római kath. anyaszentegyház századok viharai után is tévedés-mentesen tart mind e mai napig! Mivel tehát ez a felfogás, mely nem az egyház őstalajából, hanem a reformszázadok parlamentáris eszméiből fakadt, súlyos viták és felforgató veszekedések Pandora-szelencéjének látszott a püspökök bölcsen aggódó lelke előtt, nyilván azért halogatták a megyei zsinatok tartását, oly időt várva, amikor a szellemek nyugalma a parlamentáris elvnek az állami dolgokban való sokféle hibáit feltáró élettapasztalat után helyreállott s a tisztultabb egyházas felfogás ismét tért foglalt.

Ennek a meggyőződésnek frappáns bizonyossága a roppant ellentét, amely épen a mi erdélyi püspöki megyénkben megtartott két utolsó egyházmegyei zsinat lefolyásában elénk tárul.

A mult század első felében 1822. évben Szepesy Ignác báró püspök tartott megyei zsinatot; utóbb 1848. szeptember havában Kovács Miklós püspök hívott össze és tartott püspökmegyei zsinatot még pedig Kolozsvárt.

A Szepesi püspök 1822. évi zsinata rendszeren elő volt készítve, a törvényes formák közt folyt le s credménye gyanánt megszületett az egyházmegyei Statutum. Ezen meglátszik még a

jozefinizmus hatása, bár épen ezen hatás eltüntetése lett volna a tulajdonképeni célja; továbbá megnyilvánul benne egyházi dolgokban az a szellem, amely az állam igazgatásában lábrakapott a bécsi kongresszus után s kegyetlenül boldogította az alattvalókat az 1825. évi országgyűlésig. Mert ez a *Statutum* a püspök, káptalan, papság és hívők kötelességeit oly aggságos atyai gondossággal és oly mérvben szabja meg, hogyha azt szóról-szóra át lehetne vinni az életbe, már itt ezen a világon minden teremtet lélek megkeserülné a jövőendő mennyei üdvöséget. — Egyházas szelleme lényegtelen dolgoktól eltekintve kifogástalan, de majdnem minden dolgot sive per excessum, sive per defectum dönt el s jóformán egyet sem azon legfőbb lelkipásztori regula szerint: *jugum meum suave est et onus meum leve*. S mert a régibb papság is ebből a szellemből táplálkozott, ezért volt és van még maig is annyi rossz katolikus. Meggyűlölték a vallásukat, mert annak erőszakos, táblabírói módszer szerinti való gyakoroltatásával agyonboldogították őket. Jó módjával meg kell győzni azt a pápista embert, hogy igaz és szabad meggyőződésből szívesen szolgáljon Krisztusnak. Szent Pál *rationabile obsequium*ról és jókedvű adakozókról beszél, — ha nem tévedek!

No, de amiben az 1822. évi megyei zsinat túlságosan szigorú vaskalapos volt, — azt ugyancsak szabadjára eresztette ám az 1848. évi. Nem csoda! Akkor revolúció volt az egész világon, hát hogy lehetett volna máskép. Ez volt ám a zsinat! No de tartsunk sort, mert nagyon érdemes vele foglalkozni! Akkor aztán könnyű

lesz belátni, hogy miért ment el a Kovács Miklós utódainak a kedvük megyei zsinatot tartani. Hiszen p. o. utóbb elhalt püspökünk Löshart Ferenc, jegyzője volt a 48-as zsinatnak, ő írta szóról-szóra az egész Protocollumot, márpedig ha ezek a sárgult levelek még ma, közel hatvan év után is olyan beszédesek, mit nem tapasztalhatott ő saját szemével és füleivel, mert ha püspök korában megyei zsinatot emlegettek, mindjárt kész volt a lapidáris felelet: nec nominetur in nobis.

Az 1848. évi megyei zsinatot tusnádi Kovács Miklós erdélyi püspök 1848. évi július 18-án 945. szám alatt kelt rendeletével hívta egybe és Kolozsvárt ugyanazon év szeptember havának első négy napján a saját elnöklete alatt tartotta meg. Egyelőre és rövidség okáért nevezzük csak mi is zsinatnak, mert hiszen Kovács Miklós a saját kijelentése szerint annak szánta, jóllehet minden egyéb lehetett, csak törvényes alakban megtartott püspökmegyei zsinat nem volt; ami ki fog derülni ezen előadás során. Már az a körülmény, hogy az egybehívás napjától a tényleges gyülekezés napjáig alig hat heti idő esett közbe, előre kizárta azt, hogy valamiféle rendes és tervszerű előkészülettel tartódjék meg ez a zsinat. Ám ennek megvan a maga oka az 1848-i viharos esztendő nehéz napjaiban.

Bár javában dúlt már a forradalom, a püspök e nagy kiterjedésű megye akkori nehéz közlekedési viszonyai mellett s az állandó veszélyek dacára is elengedhetetlenül szükségesnek látta a zsinat megtartását, mert az 1848. évi országos törvények, különösen pedig az 1848. évi

XX. törvény, a mely mind e mai napik gsért s az, hogy Erdélynek az anyaországgal való egyesítése s az erdélyi királyi főkormánysszék s ennek kebelében a Katholikus Bizottság (Commissio Catholica) megszüntetése által az egyház hirtelenül és minden átmenet nélkül új és sokban veszélyes helyzettel került szembe: elégséges okok voltak arra, hogy a püspök egész papságának törvényes képviselőjével alaposan megbeszélje az új helyzetben szükséges teendőket. Hosszas előmunkálatokra tehát nem is volt idő, mert a helyzetben rejlő veszély elhatározást kívánt.

A zsinatnak az elnöklő püspökön kívül összesen hatvanöt tagja volt, akik közül ötvennégy tényleg meg is jelent és csak kilenc maradt távol, ezek közül is hetet a nagy kor és a nagy távolság tartott otthon. Ez hát oly zord időben és oly nehéz közlekedés mellett oly szép szám, amely nyilván tanubizonyságot tesz úgy a nagy érdeklődésről, mint az illetők kötelességtudásáról. A szamosújvári és ebesfalvi két örömenyszertartású esperes nem jelent meg, (hja! nagy volt akkor a veszedelem, ennél pedig mindig jobb a meleg feredő meg a fagylalt), de ami azért elég jellemző, megbizottjaik által annál nagyobb zajjal követelték a zsinaton az ő speciális érdekeik feltétlen respektálását, mert hát jól tudták ők mindig, hogy a pénz olvasva jó. A megjelentek neveinek és címeinek felsorolása több tekintetből érdekes, sőt kívánatos volna, hogy a mennyiben újabb időben a régi historiai címzéseket elég indokolatlanul elhagyogatták, újból használatba vegyék s ebben épen a hivatalos irások járjanak elől jó példával, mert kívá-

natos, hogy minden, ami magyar eredetiség, fenntartódjék minden dologban s így az egyházi életben és nyelvszokásban is. Így, teszem azt, a zsinati jegyzőkönyv „barcasági dékánt“ ír és nem sepsi-miklósvári főesperest, holott a kettő egy. Főesperest egyáltalában és következetesen sehol sem ír, hanem csak esperest. Teszi pedig teljes logikával.

Mert az 1822. évi Statutum az alesperesek intézményét megszüntette s így a főesperes elnevezés teljesen indokolatlan pleonazmus lett volna. Érdemes följegyezni, hogy akkor tíz középiskolának volt. Azóta a szebenit szerencsésen elállamosították, a szilágysomlyói a váradi püspök kezére ment át, a zalathnai pedig megszűnt.

Sem a szamosújvári, sem az akkori ebesfalvi nem küldött képviselőket; talán az otthon maradt Popoi és Gajzágó esperesek képviselték volna ezeket is és így az akkori kath. középiskoláink száma tizenkettő lett volna.

Érdekes, hogy a püspök ceremóniáriusát ezen szörnyű elnevezés alatt említi: dísznök. Ezen szóképzés szerint a jószágkormányzó p. o. kárnok kellene hogy legyen. A konzisztorium tanácsosait is a gyilkos ülnök szóval írja be. Hát hiszen az igaz, hogy ülnek, — de lám más ember is ül; hanemha ott azért ülnek, hogy tanácskozzanak, hát méltóztassók őket erről az oldalról titulálni. Hát ezek a nyelvújítás forradalmi törtetéséből eredő dísznökségek szintén jellemző dolgok az akkori időre, aminthogy nagyon jellemző ennek az egész negyvennyolcas zsinatnak egész lefolyása is, aminek most rátérünk a leírására.

Szeptember első napján volt az első ülés.

A püspök szívélyes szavakkal üdvözölte az egybegyülteket s elüljáróba ő maga mindjárt elő is adta a gyűlés célját. — Nádasdy Ferenc gróf kalocsai érsek, (mert primás akkor nem volt,) a püspöki kar ama megegyezése következtében, hogy az 1848. évi törvények által teremtetett új helyzet okából a fenyegető állami radikalizmussal szemben az egyház jogai hazánkban megoltalmazhatók legyenek, — nemzeti zsinat tartassék, felszólította a hazai püspököket, hogy közösen tanácskozva papjainkkal, beszéljék meg azokat az előmunkálatokat, amelyeket a nemzeti zsinat részére a püspöki kar egy külön bizottság által már ki is dolgoztatott és leküldött. Ez a munkálat fejezetekre volt osztva. Minden fejezetről külön kellett az egyes megyék véleményét elküldeni, mégpedig ahhoz a megyés püspökhöz, akit az egyes fejezetek szerinti munkálatok felülvizsgálatával a püspöki kar névszerint megbizott. — Ezenfölül további céljául azt jelölte meg a püspök az összehívott zsinatnak, hogy mivel a püspöki kar határozata szerint a megtartandó nemzeti zsinatra a püspökök, káptalanok, valóságos apátok és prépostok, valamint a szerzetesek tartományi főnökein kívül minden püspöki megye lelkészkedő papságának két választott tagja is meg fog hivatni, — az egybegyült papság az erdélyi püspöki megye papságának ezt a két küldöttjét ezen a zsinaton válassza meg.

Ebben jelölte meg a püspök ennek a megyei zsinatnak a célját és elüljáróba még arra is felszólította egybegyülteket, hogy mindannyian tegyék le az ünnepélyes hitvallást. Ez nyom-

ban meg is történt. És ez a hitvallástétel volt az egyetlen formai követelmény, amit megtartottak a megyei zsinat érvényes és jogszerint is kötelező hatályának azon számos és lényeges kelléke közül, amiket az egyetemes egyházjog megszab s amelyek megtartása nélkül az ilyen gyülekezet lehet ugyan minden, csak zsinat nem.

A püspök felhívására a zsinat, szabad választási jogánál fogva Andrassy Istvánt és Lönhart Ferencet jegyzőkül megválasztván, ezzel, amint a Protocollum mondja, formaszerint is megalakult.

Lesz még módunk bőven foglalkozni azzal, hogy a jog szerint egy rendes zsinatnak hány-félé tisztviseleje van, akik valamennyien jó előre a püspöktől nyerik a megbizatasukat, mert hiszen a zsinat előkészítésében is már nagy feladat vár rájuk s látni fogjuk, hogyha hivatalukat jól akarják teljesíteni, nagyon gondosan kell erre előkészülniök, minélfogva lehetlenség számba megy ezeket csak amügy szemmértékkel kipécézni a megjelentek közül. Ám ez a jegyzőválasztás is jele annak, hogy az egész dolog csak amügy hirtelenében, kellő előkészület nélkül létesült s így nem esoda, ha semmi szám-bavchető eredménye sem lett.

Ezt a fölületességet és törvényes formahiányt a meghivottak is észrevették és a megalakulás után azonnal szóvá is tették.

Az „egyik tag“ (ahogy a Protocollum következetes óvatossággal jegyzi az összes felszólamlókat) ugyanis megkérdezte, hogyhát valóságos püspökmegyei zsinat, vagy csak amolyan „tanácskozományi gyülés“ az, amire itt

összegyültek; s ha zsinat, miért nem hívtak meg minden megyebeli papot, amint ezt a tridenti szent zsinat is rendeli, s miért hívtak meg csak deputátusokat?

Válaszában a püspök felvilágosította a gyűlést, hogyha eltekint is a folyó év forrongó eseményeitől, nyilvánvaló, hogy fizikai és morális lehetetlenség egy ily rengeteg kiterjedésű püspöki megye minden papját zsinatra egybegyűjteni s így tehát azokon kívül, akik hivataluk szerint okvetetlenül behivandók, a papság egyetemének jogszerű képviselőjére a választott delegátusok behívása látszott leginkább megfelelő eljárásnak.

Mivel pedig a felszólaló a jelen gyűlés jellegét kutató felszólalását úgy formulázta, hogy: „valjon ezen gyűlés csak egyszerű tanácskozási gyűlés leendő-e, vagy pedig olyan, mely szótöbbséggel érvényes határozatokat hozhat?” — erre az ugrató kérdezősködésközésre az öreg püspök azt a fölöttébb diplomatikus választ adta, hogy „ő ezen zsinatot oly erejűnek lenni nyilvánítja, minőnek azt a tridenti közssinat lenni határozta.” Ennek a sima és nagyon megnyugtató kijelentésnek pedig körülbelül ez lehetett a logikája: Jó, jó! Nem lesz abból a szótöbbséges határozatból semmi. De strigis quae non sunt, nulla mentio fiat. Ez magyar törvény. De mit veszekedjem én most elüljáróba veletek? Csak disputálatok fiaim, majd ha kifáradtatok, megkérdezem tőletek: Placet? Aztán: placet, non placet, . . . az lesz, amit én akarok!

De nem lett volna igazándi erdélyi speciálítás ez a kolozsvári negyvennyolcas zsinat,

904E01

ha mindjárt a kezdet kezdetén egy parázs kis örmény veszekedés nem támadt volna.

Említettük már, hogy sem a szamosújvári, sem az ebesfalvi cseresek nem jelentek meg. Mivel mindakettő örmény szertartású volt, ők lettek volna hivatta képviselni az örmény ritust s tekintve azt, hogy összesen négy örményszertartású plébánia van, ez a képviselet túlon-túl elégséges is volt. „Ugyanazon tag“ mégis nagy zajjal kifogásolta a képviselet hiányát s követezte, hogy az épen „mint hallgatók“ jelenlevő örmény papok közül nehányat a zsinatba utólag fogadjanak be az örmény klérus delegátusai gyanánt.

Az öreg püspök azonban nem ült fel ennek a ravaszkodásnak. Kijelentette, hogy az örmény klérusnak törvényesen meghívott képviselői nem jelenvén meg, azon esetekre, amidőn az örmény ritust és vagyont érintő kérdések kerülnének szóba: az épen jelenlevő Lukácsi Kristófot, az örmény klérus „felvilágosító személynék elfogadja.“ Ész szerint Kristóf, ha kérdezték, felelhetett, de sem vitatkozni, sem szavazni nem volt jussa. Szakértő volt örmény ügyekben, de nem szavazó bíró.

„Egy másik tagnak“ --- azt az indítványát, hogy a kitűzött tárgyakon kívül más dolgokat is szóba lehessen hozni és megvitatni. — elfogadván, — áttért a zsinat az érdelemes tárgyalásra.

Amint már említettük, egy külön bizottság által előzőleg kidolgozott és véleményezés okából leküldött munkálat felett kellett részenként tárgyalni és határozni.

Ez a fejezet, amelyről való tárgyalási mun-

kálatot Lonovics József egri érsekhez kellett fölterjeszteni, mivel a nemzeti zsinatra ennek a résznek az anyagát ő készítette elő, így szólt:

A) *A katolikus egyház függetlensége; — az anyaszentegyház fejeveli szabad közlekedés;*

— minden egyházi ájtatos és iskolai alapítványoknak, ide értve azokat is, melyek eddigelé a magyar királyi Holytartó-tanács által kezeltettek, legfőbb felügyelés melletti szabad kezelése, úgyszintén a katolikus iskoláké is.

Jóformán semmi vita sem volt ennél a pontnál. A püspök ugyanis, közvetlenül ezen püspökmegyei zsinatot megelőzőleg, augusztus 28. és következő napjain Státusgyűlést tartott, amelyen ezeket a dolgokat már megtárgyalták s így a zsinat egyszerűen magáévá tette a Státusgyűlés határozatait. Ezek pedig nagyon nevezetes dolgok; mindenben érdemesek arra, hogy bőven foglalkozzunk velök, mert sok egyébtől eltekintve világot vetnek az 1848. évi sokat hánytorgatott XX. törvénycikk helyes értelmére, úgy, ahogy azt a kortársak értették, akik mint azon törvény keletkezésének s előzményeinek hiteles egykorú tanúi bizonyára illetékesebbek ezen törvény helyes értelmének megállapításánál, mint a mai irányzatos szellemű interpretátorok, akik úgy tesznek, hogy felállítanak egy az ő szájuk íze szerint való értelmezést s arra erőszakos okoskodással ráhúzzák a régi törvényt, nem sokat törődve azzal, hogy akik azt a törvényt meghozták, mit akartak vele és hogyan akarták, amit akartak.

A státusgyűlés határozata nyomán az egy-

házmegyei zsinat is kimondotta, hogy a római katolikus egyház függetlenségét a magyarhoni 1847.—8. évi XX. törvénycikkben már életbeléptetettnek tekintik ugyanazért ezen függetlenség tényezőire nézve az említett törvénycikk értelmében következőleg nyilatkozik.

Jelesen:

a római katolikus egyház és vallás szabadsági jogában, miszerint t. i. a kath. egyház saját hitelveiben és szerkezete szellemében, szabad vallási tanításában, ezen tanítás módja feletti intézkedés és örökösben, szertartásai megállapodásában és gyakorlásában, egyházi fegyelme elrendezésében és szilárd fenntartásában minden bevett vallásokra nézt (sic) országosan kimondott szabadság, egyenlőség és visszonnosság elvénél fogva *ne korlátoztassék* annyival kevésbé, mivel az eddigi erdélyi sarkalatos törvények, jelesen, az 1744-beli 6-ik, 7-ik és az 1791-beli 53. 54-ik törvénycikk által a katolikus vallás ezen szabadságára nézt tökéletesen biztosítva van.

b) a zsinatok és vegyes státusgyűlések tartására nézt, azoknak tartása honi törvényeink (Approb. Const. I. r. I. tit. 3. art. és az 1791-i 53. t. c.) értelmében biztosítva lévén, törvényes jogunkkal élni fogunk s azért azoknak meghatározott időben való megtartására, az arra a tridenti közszinat által (Sess. 24. c. 2. de Ref.) kötelezett erdélyi püspök úr a gyűlés által megkérített.

c) A római pápával, mint az anyaszentegyház látható fejével való szabad közlekedést illetőleg a már kimondott vallási függetlenség ér-

telmében kimondja a gyűlés, hogy minekutána a praeventiv censura is megszűnt, s minekutána az új kormányrendszer a régi kormányrendszer mellett fennállott akadályozó rendeleteket megszüntette, valamint a magyarhoni püspökök a kath. egyház ügyeit tárgyzó irataikat Rómába, úgy a római pápa is a magyarhoni püspökökhöz küldő válaszát s minden egyéb Brévéit a kormány útján kívül és a kormány részéről eddig gyakorlott place t nélkül kívánják fel és leküldetni.

Most, közel hatvan év múltán nagyon, de nagyon érdekes ennek a státusgyűlési és zsinati határozatnak az olvasása.

Ime, 1848-ban a kartársak a hazai összes egyházak teljes egyenjogosítását, mint befejezett ténnyt fogják fel, amely teljesen és visszavonhatatlanul befejeződött azzal, hogy ezt a teljes egyenjogúságot szentesített törvényben kimondották. Aminthogy józan ésszel másképp érteni nem is lehet. És ma, a szabadelvűség szellemének viharos dühöngései után, a hazai protestáns egyházak azt kérelmezik a törvényhozástól, hogy mivel az 1848. XX. törvényben kimondott egyenlőség és egyenjogúság végrehajtva nincs, azt hajtsák végre. De hogyan és miben?

Úgy képzelik nyilván, hogy ez a 48-as törvény afféle Prokruszes ágy, amibe a hazai hitfelekezeteket sorra belefektetik, aztán a kinek keze-lába hosszabb, azét lenyesik. akié meg rövidebb, azt holmi politikai orthopaediával addig mánngoro!ják, amig eléri az egyenjogúságnak azt a mértékét, melyről még egyetlen protestáns konvent, zsinat, papiszék stb. sem mondotta meg, hogy hol a vége?

Hát nagy tévedésben vannak ev. ref., ág. ev. stb. urak! Az a negyvennyolcas törvényhozás csakugyan szabadelvű volt, igaz, hogy nem a húsosfazekak későbbi hirhedt pártjának szabadelvűsége értelmében, hanem becsületes és igaz értelemben.

Azért, midőn az összes hazai törvényesen elismert hitvallások teljes egyenjogosságát törvénybe iktatta, ezzel azt mondotta, hogy az állam valamennyinek tökéletes szabadságot ad a maga hitelvei szerint való működésre s épen ezért a katolikust, mint katolikust, a protestáns, mint protestánst, a görög keletit, mint görög keletit tekintik, ilyenül respektálja és a jog rendjében minden állampolgárt a saját vallása szerint kezel abban, amiben vallását érintő dolgai őt az állam törvényes hatalmával kontaktusba hozzák.

Jelenti tehát az 1848. XX. törvény azt is, hogy ha az erdélyi katolikusok a maguk püspökét ezután is, úgy mint eddig erdélyi püspöknek akarják nevezni, hát annak nevezhetik s hogy ehhez másnak, aki nem pápista, egyszerűen semmi köze, mégha Bánffy Dezső volna is a neve. Mivelhogy az állam nem is bánhatja azt a titulust, jól tudván, hogy az nem azt jelenti, hogy Erdély a püspöke, hanem azt, hogy ő az erdélyi katolikusoké, ezek meg az övéi. A dobokai pakurár nyája pedig nem kell neki; más, ha az isteni malaszt segédelmével itt-ott törvényes formában átvált belőle, emennek nagy üdvösségére.

Ha tehát az 1848. évi XX. törvénycikk folyományakép a kath. egyház megszűnt is uralkodó vallás lenni s ezzel elesett bizonyos

állami támogatástól, viszont lehullottak róla azok a nyügök is, amelyeket ezen nem mindig üdvös állami támogatás fejében túrnie kellett s a teljes szabadság és egyenjogúság révén szabadon kibonthatván szárnyait, szent hivatása teljesítéséhez teljes akció szabadsággal láthatott hozzá.

Ezt úgy a státusgyűlés, mint a zsinat siettek kifejezetten és félreérthetetlenül megállítani (amint ők mondták.) Mi ma azt mondanók: leszögezni. Ez a fent közölt határozat szövegéből egészen világos. Sőt, mi több, az erdélyiek még azt is leszögezték, hogy ez az 1848. XX. törvényben megadott teljes egyenjogúság épen csak a magyar honi egyházra nézve novum, mert Erdélyre nézve csak újabb megerősítése annak az eddig is fennállott teljes egyenjogúságnak, ami ott a régi erdélyi törvények alapján eladdig is megvolt s amit a két országrész egyesítéséről vagyis az Unió-ról szóló 1848. évi törvény is világosan és külön ki is fejezett.

És épen ezért csodálatos, hogy a kiegyezés után 1867. óta kelt státusgyűlési meghívók, az összehívási jog alapját miniszteri rendeletekből idézik, holott már ez régi erdélyi törvényekből ered, s mivel ezeket az újabb együttes törvényhozás is megerősítette, ezt a jogalapot kell szem előtt tartanunk, mert miniszteri rendeletek nemhogy erősebb, de még ilyen erős jogalapot sem teremhetnek.

Magyarországi hitfeleink az önkormányzatot törvénybeiktatástól várják s az illetékes tényezők húzódozása az autonomiától épen onnan ered, hogy mivel szerintük, ez a parla-

mentben fog eldőlni, — ők mostanában a parlament jóindulatában nem bízhatnak.

Hát ami dolgunk másképp áll. A mi meglevő önkormányzatunk ügye már rég eldőlt a parlamentben. Eldőlt a régi erdélyi országgyűléseken a fent idézett törvények szerint; eldőlt az 1847—8. évi erdélyi és magyarhoni és az 1868 évi magyar országgyűléseken, amelyek a régi erdélyi törvények által biztosított jogaink sértetlen fenntartását világosan kimondották. Észereint a mi erdélyi autonomiánk törvénybe van iktatva s így annak sorsa a parlamentben eldőlt.

Nem állítjuk, hogy tökéletes valami ez a mi autonomiánk; de mivel a hivatolt törvények megadják nekünk azt a jogot, hogy magunk intézhessük a reánk tartozó ügyeket, ebben a jogkörben tökéletesíthetünk is rajta; de éppen azért nem olvadunk fel a magyarhoni kontemplált autonomiába, mert a meglevő valamit nem akarjuk kockáztatni a bizonytalan semmiért.

A zsinati rezolúció c) pontja azért is érdekes, mert szintén anno 1848-ban kelt s mégis az 1870. évi vatikáni zsinat után akadt szabad elvű magyar miniszter, aki a sajtó- és véleményszabadság korában, a szabad gondolat és szabad szó napjaiban királyi dorgálásra idéztetett magyar püspököt azért, mert imhol a rég eltörölt és hivatalosan buta placet-jog ellenére ki merete hirdetni az infallibilitást; és mert még most is vannak a királyi magyar tudományegyetemeken és jogi akadémiákon olyan professzorok, akik valóságos dühvel nyargalnak a placetjog vesszőparipáján. Pedig holt bizonyos, hogy ha volt is ilyen jog (azaz, hogy hiszen volt, de jog nem volt), azt az 1848. évi XX.

t.-c. gyökerében megszüntette a tökéletes szabadság és egyenlőjogúság kimondása által. Ma tehát azt vitatni, hogy placet-jog van, istentelen számárság. És mi alkotmányosan iskolázott magyarok ebben a tekintetben sokkal vaskalaposabbak vagyunk a copfos osztrákoknál, mert amikor ott a császárnak a vatikáni zsinat határozatainak kihirdetése ellen a placet megtagadását javasolták: Stremayr osztrák miniszter ezt azzal akadályozta meg, hogy sajtószabadság mellett ez nevetséges rendszabály. Miféle ráció volna megtiltani, hogy egy püspök a templomban felolvashasson olyat, amit akármelyik újság számtalan példányban kinyomathat s amit annyi ember olvashat el és fel, ahány épen olvasni tud. Lám, a magyar király apostoli tekintélyét már nem óvta ily egészen egyszerű és józan tanács.

A közzétett szövegből kitűnik az is, hogy a legnagyobb hipokrizis az, amit 1870. óta a politikai kormányok a katolikus autonomia létesülésének megakasztása körül a királyi felségjogok, az egyház hierarchikus szervezete s a parlament által szükséges becikkelyezésre való hivatkozással elkövetnek. Az 1848. XX. t.-c. a kath. egyháznak a többi vallásokkal együtt tökéletes szabadságot adott. De a liberális rendszer parlamenti deszpotizmusa és a miniszteriumnok államnindenhatósági törekvései következetesen megakasztották ennek a törvényesen megadott szabadságnak a kifejlődését, — mert a párturalom érdekeit fenyegette volna a katolikusok szervezett testülete.

Ime, az 1848. év emberei úgy értették azt a törvényt, hogy annak erejénél fogva ők min-

den további parlamentirozás nélkül életbeléptethetik mindazt, amit az egyházi élet szabad kifejlődése okából szükségesnek látnak.

Ez lett volna célja a nemzeti zsinatnak s hogy ezt a célját el is érje, azért tartódott ez a püspökmegyei zsinat s ezt megelőzőleg a Státusgyűlés is. Ma pedig mindenféle állami szempont s politikai furfang belekeverése által úgy elposványosították a 48-i törvény által teremtett tiszta helyzetet, hogy talán csak egy második negyvennyolcz tudna minket természetes jogainkba visszasegíteni.

Az élelmes protestánsok, jóllehet teljes az ő vallási szabadságuk, amihez eddig egyetlen alkotmányos miniszter se mert hozzányulni, — folyton zajognak, rekriminálnak, opponálnak, protestálnak amiatt, hogy az 1848. évi XX. törvénycikk még nincs végrehajtva s követelik annak a teljes végrehajtását. Hát hiszen ugyan hígeszü ember legyen az, aki nem látja, hogy emögött a nagy lárma mögött az a szándék lappang, hogyan is lehetne csak az állami hatalom segedelmével a pápisták vagyonát elszegezni; mindazonáltal az is világos, hogyha a hazai katolikusok féltékeny elszántsággal és eréllyel követelték volna és követelnék az 1848. évi XX. törvénycikk végrehajtását, egyházi ügyekben való teljes önkormányzatukat már régesrég kivívhatták volna.

Azonban a hazai protestánsok tévednek abban, ha azt vélik, hogy a katolikusoknak akkora egyházi és alapítványi vagyonuk van, amely nemcsak maguknak a katolikusoknak elég, hanem, hogy abból esetleg még ő nekik is juthat.

Íme, már ezen az 1848. évi státusgyűlésen és zsinaton meghányták-vetették, mikép lehetne a meglevő egyházi és alapítványi vagyont úgy kezelni és úgy beosztani, hogy mindenkire jusson annyi, amennyit a szükség és a tisztesség mértéke szerint is számításba kell venni.

Hoztak is erős határozatokat s ma 58 esztendő múltán be kell látnunk, hogy mindezőráig írott malaszt maradt ez a sok kemény elhatározás, úgy, hogyha a püspökök és maga a papság nem gondoskodott volna, bizony sokban nagyon silány állapotok volnának.

A katolikus papoknak illő fizetéssel való ellátásának módjára nézve d) alatt így határoztak:

A kath. Státus saját egyháza papjai és szolgálóinak fizetéséről, az egyházak szükségéről oly módon kíván maga gondoskodni, hogy azok a magyarhoni püspöki, káptalani s minden egyéb egyházi javakból s mindennemű a vallás fenntartására tett vallási alapítványokból, mint nem főpásztori vagy megyei magánjavakból, hanem, mint a kath. egyház sajátjából az öskeresztény mód szerint láttassanak el; ezen összes egyházállományi javakhoz számítja még a kath. státus:

a) azon készpénzbeli fizetéseket, melyeket eddig az állomány az egyházak szükségére papoknak s egyházi szolgálóknak, a kegyurasága alatt álló plébániákban adni és fizetni köteles;

b) a kisebbrendű papságnak a dézma megszűnése által okozott, de a magyarhoni 1847—8-ik XIII. törvényeikk által kárpótoltatni rendelt jövedelembeli veszteséget, aminck minél hamarabb való kártalanítását annál sürgősebben követeli

a kath. Status, mivel a dízima-vesztett kisebb rendű papság, annak elvesztésével csaknem minden jövedelmi forrástól elesett. A kath. Státus továbbá az említett összes egyházi javakat, mint számos honi törvény által biztosított kétségtelen sajátját, az összes magyar honi kath. egyház részére megtartja: azon javadalmaknak összeírására, kommasszálására, kezelésére, a magyar nemzeti zsinat által, egyházi és világi tagokból álló vegyes bizottmányt kíván kineveztetni, mely az így összesítendő egyházi javak mennyisége szerint, az egyházi tagok díjazásának felosztásában szükséges maximumot és minimumot meghatározza, s így az összesített egyházi javak, az egyházi személyek fizetéssel való ellátásának, mint szintén a cultus és egyházi szükségek fedezésére kivántató költségek forrását teendik. Hogy pedig ezen összes egyházjövedelmi forrásokból, a már felhozott szükségek annál könnyebben fedzethessenek, a társas káptalanok megszüntetését, a szükségfeletti kanonokok, apát- és prépostságok redukáltatását a kath. Státus elvileg elfogadja s annak idejében életbeléptetésére igyekezend.

Mivel pedig az egyházi javak a kimondott elv szerint a papok és egyházi szolgák illő ellátására elkerülhetetlenül szükségesek, s mint magánegyházak ellátására szánt javak, magánjavaknak tekintendők; azért a kath. Státus az úrbériség eltörlése által okozott jövedelmi hiányt a püspököknek, a káptalanoknak és minden egyes egyházi tagoknak épen úgy kívánja kárpótoltatni, amint az a magán földbirtokosoknak az 1847—8-beli IX. törvénycikkben kimondott elv szerint kárpótoltatni ígértetett.

Végre:

A székely megyékben még eddig létező s a hivek által lekipasztoraiknak őszi és tavaszi gabonaterméstől kepe nevezete alatt adni szokott fizetés körül felmerült nehézségek onnan láttatván credni, hogy midőn az ország más honpolgárai a papi dézma adása alól törvényileg felmentettek, s a dézma megszüntetésével jövedelmi hiányt szenvedett kisebbrendű pap-ságnak köz-álladalmi költségen leendő kármentesítése kimondatott, akkor még fenáll a székelyföldi kepezés, mely főleg a szegénységnek nézve a dézmánál sokkal és annál nyomasztóbb, mivel a hivek évenkinti szalmás gabonabeli őszi és tavaszi terméseikből, nem tíz kalangyából egyet, hanem 12 kalangyára felmenő őszi úgy mint tavaszi természetűükből külön-külön három kalangyát épen úgy tartoznak fizetni, mint az, akinek száz vagy több kalangyája termett, s mégis csak 12 kalangyáról köteles kepezni; — ez okból *határozatott*: törvény útjáni kieszközlése, hogy valamint az ország többi részeiben a honpolgárok a kepevel eredetére nézve egy természetű papi dézma alól felmentettek, úgy a székelyföld lakossága is a kepe nyomasztó terhe alól felszabadíttatván; az innen eredendő veszteség kárpótlását az 1847--8. évi XIII. törvénycikk értelmében a Státus (már t. i. az állomány Szerk.) eszközölje.

Igy a Protocollum; s amíg ez meglesz, marad a státuskvo, mondja tovább.

Hát ez bizony nagyon érdekes, bárha fölöltébb konfúzus egy határozat, amiről bizony jóformán ő maga se tehet, mert az 1848. év

méhéből a sorsharagnak egyéb, vészterhes szülötteivel együtt látván napvilágot, nem esoda, hogy magán viseli az idők anyajegyét. Ez pedig a rohamos reformálási buzgóságnak meg-gondolatlan felületessége.

Ime : az erdélyi Státus kimondja, hogy a papokról, kultuszról stb. maga kíván gondoskodni, de oly módon, hogy a magyar-honi összes egyházi javakat egyesíteni kell stb. Észerint hát ő maga a szomszédokéből akar magáról gondoskodni. Vagyis, ami az enyim az az enyim, s a mi a tied az is az enyém. Azt nem is kérdik, hogy a szomszéd mit szól ahhoz, hogy az övéből akar az erdélyi Státus magáról maga gondoskodni.

Node ennek a határozatnak az a gyökere, hogy ők visszaakartak térni az öskeresztény módra, vagyis az egyházi kommunizmusra. És hát nemcsak ők hitték akkor, hogy ez így lenne a legjobb, hanem bizony még a hetvenes évi hirhedt autonomiai kongresszus is ebben a balhitben leledzett, s habár nem is olyan radikálisan, de mégis ezen felfogás alapján dolgozta ki elaboratunát, melyről az idő előtt sirba szállt tudós és kedves Aschenbrier budapesti egyetemi professzor úgy nyilatkozott : *diviserunt sibi totam Hungariam.*

Nem akarunk itt annak a történet-filozófiai tételnek a taglalásába bocsátkozni, hogy tizenöt évszáz múltán lehetséges-e, tanácsos-e felújítani egy intézményt, amelyről tudjuk ugyan, hogy fennállott az ősegyházban, de nem tudják ép oly bizonyosan, hogy jó is volt-e, mert ha olyan nagyon jó volt, mint ahogy 48-beli apáink hitték, miért tért el attól az egész egyház, úgyhogy rövidesen egészen nyoma veszett.

Meg aztán akkoriban is, az egyes egyházaknak vagyonaiból a püspök ellátta azon egyház papjait; csak hogy majdnem minden egyháznak volt püspöke. A vallás terjedésével a plébániai rendszer kifejlődésével ezek a viszonyok teljesen megváltozván, az egyház fegyelme is átalakult. A tizenkilencedik évszázad 48-as éveire átszállott beneficiális intézmény és ennek jogi tartalma évszázadok fejlődése volt, amit csak amúgy — máról holnapra átgyűrni nem lehetett.

De ha volt is az ősegyházban egyházak szerinti kommunizmus, olyan egyetemes bárha országos egyházi kommunizmus, mint a milyent a 48 évi státusgyűlés és zsinat kontemplált, midőn „összes egyházállományi javak”-ról határoz, — soha és sehol sem volt. Mert amint a fent érintett kifejezésből kitűnik, ők hazánkban egy egyházállományt kontempláltak, vagyis a hazai kath. egyházat mint külön státust akarták volna szervezni, oly értelemben, hogy ez az egyház-állomány legyen aztán birtokos alanya az összesített hazai kath. egyházi vagyonnak, melyet aztán meghatározott arány szerint úgy osszon el, hogy mindenhova jusson annyi, amennyi kell.

Magának az eszmének a negyvennyolcas év viharos eseményei közt, amelyek nemzeti előjogot, úrbért, robotot, dézsmát stb. elsöpörték, megvolt a maga fascináló hatása s az akkori ivadék szemében legegyszerűbbnek, sőt nagyon könnyen kivihetőnek és megvalósíthatónak is tűnhetett fel.

Azonban:

a) kérdés, sőt bizony nem is kérdés, hanem egyszerűbe mindjárt felelet is, hogy a pápa az

egyetemes egyház érdekeinek szempontjából belenyugodhatnák-e egy így szervezett nemzeti egyházállományba? Mert szó, ami szó, de az így szervezett egyházállománynak nemcsak magának támadhatnak centrifugál veleltésai, hanem a közállomány, ez az újkori mindenhatóság is sokkal hamarabb elnyelheti.

b) és vajjon melyik állam volna hajlandó egy akkora darab kötött vagyont, amely folyton nőhet, egyetlen tőle független jogi személy kezében tudni, mikor például az új kor jogi fejlődése az Egyesült Északamerikai Államokban magát a jogi személyt, mint birtokos alanyt sem ismeri többé s mikor maga az egyház sem követeli sehoh, hogy őt mint világegyházat ismerjek el birtokszerző gyanánt, hanem megelégszik, ha az egyes egyházak, intézetek stb. birtoklását s birtokszerzését elismerik s nem háborgatják.

c) Jó lélekkel lehet állítani, hogy hazánkban az egyházi vagyon tetemes, sőt túlnyomó része magánosoktól eredő alapítványi vagyon. Még a királyok által alapított és javadalmazott káptalanokban is vannak tisztán magánosok alapításából eredő javadalnak s javadalni források. Hát a hitközségek javai és alapítványai? Azok legnagyobb részben külön meghatározott rendeltetéssel bíró és magánosok alapításából eredő dolgok, amiket csak amúgy rövidesen egy nagy országos pénzalapba összesöpörni s ott bank-rendszer módjára kezelni az alapítók részéről kifejezett s az egyes egyházak stb. részéről elvállalt rendeltetés elmellözése nélkül semmikép sem lehet.

Meg aztán soha senki sem tett számítást, hogyhát ha csakugyan kommaszálnák az összes

meglevő egyházi vagyont, tényleg elég is volna-e az minden felmerülő szükség fedezésére, Mert hát bizonyos fizetési kategóriákat kellene felállítani fix maximummal sa jövőt is szem előtt tartani az intézmények szükségszerű fejlesztésével.

Állítom, hogy az így kontemplált országos kommunizmus egyszerűen megakasztaná a fejlődést, mert gyökerében aláásná az egyesek áldozatkészségét. Egyrészt lábra kapna az a hit, hogy hát hiszen az országos alapból mindenre telik, meg hogy mire való pazarlás volna egy óriási országos alapot újabb alapításokkal gazdagítani. A Dunába vizet hordani?

Igy azonban látják a hívek az egyes egyházak, iskolák, intézetek stb. szükségait és szívesen adakoznak. És a saját magam tapasztalása szerint is állítom, hogy sokkal többet is tennének, ha hogy egyes pásztorok buzgósa nagyobb volna.

Egyébiránt maguk, akik anno 1848. így határoztak, szintén érezték, hogy sikamlós talajra állottak, mert jónak látták határozatukat azzal a további jogfenntartó és ünnepélyes kijelentéssel megfejteti, hogy azért az így kommasszált hazai egyházi vagyont, mint honi törvények által kétségtelenül biztosított tulajdonát megtartja, sőt kijelenti, hogy az magánvagyont stb. Hát ez bizony nem igen állhat meg a lábán. Ha közvagyont alatt csak állami vagyont értenénk, rendben volna a dolog. De már az olyan vagyont, amelyből jóforinán 15—20 ezer ember kapná a maga életfenntartási járulékait, bajos volna a magánvagyont fogalmához kötni, kivált ha azt is számba vesszük, hogy a magán-

vagyon egyik főismertető jele az örökölhetőség és az értékesítés kötetlensége. Mert lám, a mostani javadalmi rendszer mellett, amikor az egyes egyházak vagyona időről-időre tényleg más-más javadalmas kezelés alá jut, nem állhat meg a modern nemzetgazdasátnak a kötött vagyon ellen való amaz okoskodása, hogy mivel az nem forog, nem is fejlődik s ami a fő, az állam elesik attól a jövedelmétől, ami örökösödési és átírási illeték címén a magánbirtok forgatásából reá háramlik. Bizony, ahányszor királyi kinevezés alapján új javadalmasra száll át a javadalom, ennek az új javadalmasnak kincstári kinevezési illeték címén jóval többet kell fizetnie, mint az örökösödési vagy átírási illeték.

Meg aztán a királyi javadalmasok olyan életkorban jutnak javadalomba, hogy bátran lehet állítani, a birtokos változása ezen kötött birtoknál sokkal gyakoribb s így az állam jövedelme is több itt, mint a kötetlen családi birtokok változásánál.

A mi negyvennyolcas zsinatunk óta elmúlt idő megérlelte a segítség helyes és törvényes útját a kongrua kiegészítésének eszméjében; néhai Lönhart Ferenc erdélyi püspök pedig meg is valósította azt. Jónak látjuk pedig itt följegyezni, hogy a vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszter utján azt is kérelmezte ő felségétől, hogy a püspök által létesített kongrua-kiegészítés, azért, hogy az utódokra nézve is kötelező legyen, királyi jóváhagyás alapján mint állandó dologi teher az erdélyi püspöki javadalomra irassék. A miniszter hivatalos bölcsesége azonban a megfelelő előterjesztéssel azzal az indoklással mellőzte, hogy mivel a kongrua rendezés

és az autonomia létesítésének ügye az egész vonalon folyamatban van, Erdélyt illetőleg nem lehet külön intézkedést tenni, hanem az erdélyi püspöki megye kongruáját is a magyarországi megyék hasonló ügyével együtt és egyöntetűen kell majd rendezni. A boldogult püspök úr, — mert akkor már nagyon beteg volt, — abba hagyta a dolgot.

De a legközelebi megyei zsinatnak, — nézetem szerint — egyik feladata lesz az is, hogy esetleg a Státusgyűléssel közös akcióba lépve, erélyesen sürgesse a királyi jóváhagyást, mégpedig azon az elvi alapon, hogy az erdélyi egyházmegye ragaszkodik a maga törvényben biztosított önkormányzatához, melynek régi törvényes formáját még abban az esetben is fenn akarja tartani, ahogy tényleg létesül a hazai kath. autonomia s épen azért püspökének kongrua-rendező intézkedése teljesen független attól, hogy odaát mi lesz és mikor lesz, avagy, hogy egyáltalában lesz-e valaha kongruájuk.

De abból, hogy az 1848. évi zsinat vagyonszétosztó határozata írott malaszt maradt, azt is láthatjuk még, hogy bizony kicsiny hitűek voltak az akkori emberek. A jozefinizmus és az állami gyámkodás hatása megszűnván, azt hitték, egyszerre minden összeomlik s holnap már nem lesz betevő falat, hacsak a politikai állam helyébe egy újabb kenyérszót nem állítunk be, az egyetemes hazai egyházalloyt. Lám, dacára annak, hogy nincs sem kommunizmus, sőt még a kepe stb. is a régiben van, mily hatalmas a fejlődés azóta! A papságnak van tekintélyes nyugdíjalapja, segélyalapja, ott a Fogarasy-féle egyetemi alap; a sok szép növelde mind azóta

lett s középiskoláink is örvedetesen fejlődtek. Nem kell félteni, nem kell beamter észjárással nézni azt az egyházat! Élő és éltető valóság az. Ha százszor földhöz sújtják, százegyszer talpra áll.

De azért a keperől még ma is szól az ének és annál aktuálisabb ez a dal, mivelhogy az alkotmányos szabadság meg a pálinkás zsidó úgy tönkretették a népet, hogy ma sokkal keserve-sebb neki a kepefizetés, mint volt 1848 előtt; pedig hogy már akkor is elég nyomasztó lehetett, annak világos bizonyága a fent közzétett zsinati határozat. Hát én sok mindenféle módját hallottam már annak, hogy a kepeét mikép lehetne megváltani s épen azért nagy esodálkozásal is olvastam ezt a zsinati határozatot. Azon való t. i. a esodálkozásom, hogy mikép is mehetett ez a határozat úgy a feledésbe, hogy bár később sok mindenféle módozatot ajánlottak, épen ezt nem hozták szóba, holott csak úgy volna értelme a további próbálkozásnak, hahogy már kész bizonyos volna, hogy ez a mód nem vezetett célhoz. Dehát, hogy is vezethessen, mikor mégcsak meg se próbáltuk?!

Mert ha tényleg úgy áll a dolog, hogy a székelyföldi kepe nem olyan jogi természetű tartozás, mint a magyarhoni párber, hanem, amint a 48-as zsinat mondja eredetére nézve egytermészetű a törvény által megszüntetett dézmával, mivelhogy a székely megyék (hitközségek) nem fizettek dézmát, hanem kepeét: — akkor a logika törvényei szerint lehetetlen mást következtetni, mint azt, hogy a törvényhozás terjessze ki az 1847—8. évi XIII. törvényeikk hatályát a kepere is, vagyis az állam azt ép úgy kárpótolja, mint a megszüntetett dézmát.

Mert egy ugyanazon természetű dologról van szó, amelynek azonban kétféle elnevezése van. Ha tehát az 1848. évre következett zavarok miatt az országgyűléshez nem is lehetett felírni, egy újabb püspökmegyei zsinat feladata lenne, hogy fölvévén az akkor elesett fonalat, ily értelemben fölírjon az országgyűléshez és követelje a kepmegváltás állami keresztülvitelét ugyanazon a törvényes alapon, amelyen ezt az 1848. évi zsinat elhatározta.

A protestánsok folyton feliratoznak miniszteriumhoz, országgyűléshez stb., ezt az olesó módszert mi is követhetjük, s ha a képviselőjelölteket a kepével megterhelt nép szorítja, csak kénytelenek lesznek valamit tenni, különösen ha felvilágosítjuk őket arról is, hogy míg az erdélyi lutheránus szász papok a nekik pompásul beütött dézma kárpótlásból az ország, tehát a magyar nép pénzén urasan élnek, addig a magyar kath. pap kénytelen népét a kepével nyomorgatni. Ha kiméletlen agitációt fejtünk ki, talán még a református kepezők is a maguk jól felfogott érdekében velünk tartanak. Mainap pedig, aki sikert akar elérni, annak agitálnia kell.

A zsinati határozat e) pontja alatt kimondták, hogy úgy a népiskolák, valamint a középiskolák és felsőiskolákra nézve a Státus a teljes tulajdonjogot, iskolaalapítási és fentartási, valamint a teljes rendelkezési jogát fenntartja és továbbra is vindikálja magának.

Nevezetes, hogy kijelentik, hogyha a Kolozsvárt felállítatni szándékolt közös Universitás létesítéséhez a Státus hozzájárulását is kérni fogják, a többi vallásfelekezetekkel aránylagosan hozzájárulni, — a Státus igenis akar. De hogy

ezt a közös universitást közelebről hogyan kontemplálták, azt nem lehet tudni; csak adiaphor tárgyak tanítását tervezték-e benne, avagy külön-külön theologiai karokat is, — erre nézve a Protocollum nem ad utbaigazítást.

A zsinati határozatok f) pontja az erdélyi tanulmányi alap tulajdonjogát vindikálja és a monostori uradalom részére úrbéri és dézma-kárpótlást követel az 1847--8. évi IX. törvény alapján.

Ugyanezen törvényre való hivatkozással követeli a státusgyűléssel egyetértőleg a zsinat is, hogy a Báthori fejedelem és Leopold király alapította ösztöndíjalap hasonlóképp kárpótoltassék a Király-földön megszünt dézma veszteségért.

Ami ezután következik, az már nagyon érdekes.

Egy Catholicum Institutum-nak a vallásosság, tudományosság és jó könyvek elterjesztésére, — továbbá — a jó és olvasó könyveket kiadó társulatnak felállítását elvileg pártolják és a maga útján előmozdítani törek-szenek, — így mondják.

Továbbá lelkére kötik a papságnak a Katholikus Néplap terjesztését, és a Catholicum Institutum teendői közé sorolják egy egyház-politikai lapnak felállítását, mely szakértő férfiak által kath. szellemben és szabadlélekkel szerkesztve, a kath. érdekeket erélyesen képviselje és védje.

Ezek hát a zsinatnak egyházirodalmi alkotásai és elhatározásai volnának. Az a Catholicum Institutum nyilvánosságosan katholikus akadémia lett volna. Hát bizony jó lett

volna. Hogy akkor nem lett belőle semmi, azon senki fia se csodálkozhatik. De már az csakugyan csodálatos, hogy a múlt század nyolcvanas éveiben, mikor hát semmiféle forradalom és rémuralom nem dühöngött, s mikor újból felmerült a katolikus akadémia eszméje, ez a valóban életre való eszme a vezérek hivatalos bölcsesége okán úgy elgémberedett, hogy csak mankón járhat s így ha ma a kath. akadémia gondolatát kutatja a szem, először mindig a mankót kell emlegetni. Mondom, a nyolcvanas években erős lendülettel indult meg a kath. akadémia eszméje. Valóban szépen és a jó siker kilátásai mellett. A Magyar Állam akkori szerkesztője az öreg Lonkay, miért-miért nem, attól kezdett félni, hogy ez a kath. akadémia valamikép nyakára nőhetne a magyar tudományos akadémianak, de sőt válságba sodorhatná magát a szépen virágzó Szent-István-Társulatot is, s mert már azzal, hogy napilapjának régi és klasszikus címét (Idők Tanuja) felcserélte a nem arra való Magyar Állammal, — megmutatta, hogy kiválóan szerencsés kezé van minden jól indult dolognak elesülésére, — hát addig irt, addig agitált, míg a lustacsükek el nem hitték neki, hogy az a katolikus akadémia akkor és úgy lesz jó, ha nem lesz katolikus akadémia, hanem Tudományos és Irodalmi Osztály a Szent-István-Társulatban. Hát így is lett s most ott tartunk, hogy az az Osztály távolról sem képes azt a sikert felmutatni, amit felmutathatna egy minden mástól független akadémia. Mert hát úgy áll a dolog, hogy az akadémia a dolog természete szerint olyan tudóstársaság, amelynek egyetlen célja a tudomány belter-

jes mivélése. A Szent-István-Társulat pedig könyvkiadó és írásterjesztő vállalat. Ezt üzleti szempontok kell, hogy vezéreljék, habár abban a jobb értelemben, hogy a katolikus irányú irodalmi termékeket, minél olcsóbban és minél nagyobb számban elterjessze; az akadémia feladata pedig tisztán ideális és független attól, hogy egy felkutatott új tudományos igazságot hány ember ismer meg. Példa erre, hogy a magyar T. Akadémia a Bolyai T. e n t a m e n - j é t nagy pénzen újból sajtó alá adta, holott bizony talán csak öt példány kelt el belőle eddig.

Innen van, hogy külön alakult aquinói szent Tamás társaság, külön vállalat létesített tudományos színvonalon álló filozófiai és theologiai folyóiratokat stb., holott ez mind szépen elférne a katolikus akadémiában, ahol a maga természetes helyén volna valamennyi. Hát bizony ilyenforma szándék vezette a mi erdélyi társainkat is, amikor megalapították az Irodalmi-Társulatot. A fejlődés elég szép ugyan a kath. sajtó terén, de azért nagy katolikus napilapunk még mindig nincs. Micsoda remek állapot volna pedig egy olyan naponként háromszor megjelenő kath. napilap, mint a „Kölnische Volkszeitung“. Lám, nekünk még a lapjaink címezésével sincs valami nagy szerencsénk. Az ügyesen szerkesztett Alkotmány p. o. nem népies szót visel címül, hanem esinált szót, amit csak az akadémikus miveltégű ember ért. Igaz, hogy a magyar köznép egy része is tudja, mi az alkotmány, de ezt most nem jó hangosan emlegetni. A Tisza-menti nép amolyan likas dereglyét nevez alkotmánynak, amiben a parti füzések mentén épen csak rákászni lehet.

Hát biz'a oda jutánk, hogy az alkotmány is, csak holmi lyukas lélekvesztő most s elmerüléssel fenyeget, mivelhogy annyi időig szitta be magába a Tiszák (liberális) habjainak szennyes árját.

Hát száz szónak is egy a vége: ebből is okuljunk s tanuljuk meg a katolikus dolgokat mindenkép népszerűsíteni, vagyis ahogy a nagy Simor mondotta, azt a nagy katolikus tőkét váltsuk aprópénzre.

Ezekben végezvén a zsinat a sajtó stb. kérdésével, szóval a szellemi dolgokkal, áttért némely igen gyökeres reformok tárgyalására s ezen a réven nem kevésbé gyökeres elhatározásokig jutott, a mikről már eleve is megirhatjuk, hogy mind e mai napig írott malaszt maradt valamennyi.

Az erdélyi püspöki szék betöltésére vonatkozólag töviről-hegyire megállapították, hogy ha megüresedik ez a szék, a káptalan azonnal káptalani helyettest válasszon, még pedig olyant, akiben a megyei papságnak előre nyilvánuló bizodalma központosul, (czt persze a Káptalan krétával egy-kettőre kivetheti, mert arról nincs intézkedés, hogy a káptalan állandóan evidenciában tartsa ezt a szükséges előre nyilvánuló bizodalmat). Ennek a helynöknek aztán első kötelessége leszen nyomban összehívni a vegyes státusgyűlést (itt ismét nincs megmondva, hogyhát mi a tiszta és mi a vegyes státusgyűlés, mivel mindezideig csak egyfelét ismerünk, bár igaz, hogy ez elég vegyes és így nyilván ez lesz az igazi.)

Ez a vegyes státusgyűlés aztán titkos szavazással három jelöltet választ és a maga ut-

ján azonnal fölterjeszti ő felségének kinevezés végett. De mit tesz az, hogy a maga útján? Jelentheti, hogy az 1848. évi törvényhozás által megállapított uton, vagyis a felelős miniszter útján, de mivel, amint látható, a régi püspökjelölési speciális jogát, (melyet tényleg gyakorolt is, de a melyet odafönt egyetlen egyszer se vettek számba) vindikálja magának, jelentheti azt is, hogy a Státus ő felségének közvetlenül fogja előterjeszteni a jelölést, ami különben nem zárja ki a felelős miniszter ellenjegyzését a királyi adománylevél kiadásánál.

Hát ezt így jól és szépen elhatározták, de biz' ebből nem lett semmi s körülbelül ezután sem lesz soha semmi.

A kanonoki székek betöltésére vonatkozólag csak azokra nézve határoztak, amelyek mint alapítványi stallumok a püspök kinevezésétől függnék. Itt abban állapodtak meg, hogy a megyei papság széküresedés esetén zsinatilag hármat jelöl ki, akik közül a püspök egyet kinevez. Mivel pedig roppant könnyű dolog erre mifelénk zsinatot tartani: ha ab anno 1848. a püspökök ezt a böles határozatot szó szerint végrehajtották volna, mai nap egy pár kanonokot csak a nagypréposti lakás ebédlőjében lehetne látni, — in eficie.

Kérték azt is, hogy az üresedésben levő csillagász kanonok székét a püspök töltsé be. Biz' ezt ma is többen szeretnék kérni, — de üres zsebbel bajos lévén a csillagos eget szemlélni, alig hiszem, hogy egy újabb zsinat többre menne a negyvennyolcas évinél.

Élénk vita, vagyis kemény disputálás támadt az esperesi hivatalok betöltése kérdésénél.

Az eredeti indítvány az volt, hogy a kötelesség-hanyagolások és mindennemű visszaélések kikerülése végett

a) az esperesi hivatal minden három év letele után új választás alá bocsáttassék ;

b) és minden megkülönböztető diszjelek töröltessenek el.

Hát csodálhatná-e valaki, ha különösen az utóbbi rész nagy emóciót okozott és az okos és tapintatos jegyző óvatos írása szerint is élénk vitát váltott ki. Biz' ott nagy veszekedés vala.

Végül kiegyeztek 50%-ra. Elhatározták, hogy az új esperes kinevezésére csak akkor kerüljön a sor, ha már az előző esperes halála által megüresedett plebánia teljesen betöltetett. Ekkor a kerületi papság szavazás útján hármat jelöljön ki s ezek közül a püspök mindig a legérdemesebbet nevezze ki és az esperesi hivatalt ne kösse helyhez, hanem a legalkalmasabbat az ő szolgálati helyére való minden tekintet nélkül nevezze ki. Jegyzője is legyen minden kerületnek, akit a papság választása alapján szintén a püspök nevezzen ki, s a kerületi esperes és jegyző mindaddig tartásuk meg a hivatalukat, míg arra méltók, s míg a kerületi papság többségének bizodalmaát bírják, amiben aztán ha panasz lesz, a Consistorium ítéljen.

Igy hát sem a három évi turnushól, sem a vörös övek bevonásából nem lett semmi. Úgy látszik, különösen ez utóbbit nézték a dolog velejének s azért nem látták, hogy olyat határoztak el, amihez nem volt semmi joguk, ami-

hez pedig joguk lett volna, azt nem határozták el.

Mert az esperesi hivatalok betöltésének módját a püspökmegyei zsinat a saját hatáskörébe nem vonhatja, mivel ez a püspök olyan joga, melyet alárendeltjei nem korlátozhatnak (potestas episcopalis a subditis non limitanda.) Ami a dolog természetéből is következik, mert az esperes a püspök bizalmi embere, s azt megítélni: kiből bizzék a püspök, mégis csak az ő személyes dolga. Ha jónak látja, úgymint megkérdezi azokat, akikről gondolja, hogy érdemesebb arra.

Mert hát a kötelességmulasztás és egyéb visszaélések negyvennyolc előtt is megvoltak s azóta is megvannak; ezeken azonban nem segít sem a papság által választott esperes, sem a három éves turnus. Ez utóbbit hagyjuk meg a barátoknak; ők találták fel, éljenek vele ahogy tudnak. Az áll róla, amit az öreg Tisza mondott egyszer az általános szavazati jogról, hogy az jó ott, a hol jó; de minálunk nem jó. Mert a kolostori élet és a szerzetesi fegyelem az előjárók időről-időre való változásával beálló hullámzást türi, sőt sok esetben üdvösen hathat ott nemcsak a regula szigorítása, de adott viszonyok között enyhítése is.

A lelkipásztori élet és a világi papság helyzete, amely elszórtan él, más megítélés alá esik; s ha nincs három évre választott pápa, három évre választott érsek, püspök, vagy akár plébános, akkor a világi papság monarchikus szervezetében diszharmonia volna a három évre választott esperes is, mert a három évre

terjedő elüljárói mandatum a köztársasági alapon nyugvó újabb szerzetek alkotmánya.

Azt a mandátumot is az alsók adják; míg az esperesi tiszte viselője kizárólag a püspök mandatáriusa, következőleg működését elbírálni is a püspök tiszte s így nem lehet zsinati határozatot hozni arról, hogy ezt a püspök bizza a Consistoriumra. A püspök annyit, akkor, úgy és addig bíz a Consistoriumra, amennyit, amikor, ahogy és a meddig reá bizni jónak lát; és ez neki annyira személyes joga, hogy az utódját semmiben sem köti és hogy semmiféle püspöki Consistorium sem alkothat magának a jövőre bármiféle jogcímet abból, hogy az egyik vagy a másik megyés püspök mit látott jónak reá bizni.

Tévedtek tehát akkor és tévednek ma is azok, akik az esperesi hivataloskodás tényleges és tagadhatatlan hibáinak korrektívumát a mandatum időhöz kötöttségével, a papság kijelölési jogával, a bizalom hiányának stb. szentszéki elbírálásával vélték orvosolhatóknak. Mert emellett a rendszer mellett nemcsak a pajtáskodás szelleme fejlődnek ki jobban kapcsolatban a kölesnös hibák gondos és összetartó takargatásával, hanem a szubordináció is hova-hamarabb megbomlanék s a Consistoriumnak más dolga se volna, mint folyton abban biráskodni, hogy X. vagy Y. kerületének esperese birja-e még a papság nagyobb részének bizalmát.

Hogy az esperesi hivatalt azok, akikre reábizza a püspök az egyház és a hívő nép érdeke szempontjából (amely nem mindig azonos a kerületi papság bizalma szempontjaival) jól, és ezen hivatal céljának megfelelőleg töltsék be, annak, nézetem szerint ezek lehetnének a garanciái:

1.) A kerületi esperes tisztét teljesen függetleníteni kell a székhelytől. Vagyis semmi tekintettel sem kell lenni arra, hogy egyes városok lelkészei eddig mindig kerületi esperesek voltak. Mert előfordulhat, hogy éppen a kerület legkisebb plébániáján lakó lelkész a legalkalmasabb az esperesi tiszthez, akinek efölött még a legtöbb ideje is van annak ellátására. Igaz, hogy nincs mindig hozzávaló jövedelme, de ezt a püspök a kánoni látogatás tárcájának terhére kipótolhatja, mert a püspökre nézve is felsőbb érdek az, hogy megyéjének fegyelme és adminisztrációja kifogástalan legyen, mint az, hogy ebben vagy abban a kerületben, ennek vagy annak a plébánosnak jobb a javadalmazása, tehát inkább megbirja az esperesi vizitáció költségeit, holott különben éppen ő a legkevésbé alkalmas arra a fontos hivatalra.

Püspökeink már sok mindenféle alapítást tettek. Nézetem szerint nem ártana nálunk is, (mert másutt is van már) alapítványt tenni az esperesi látogatások költségeinek fedezésére s ebből az alapból megtéríteni az esperesek kész kiadásait. Csakis így lehetne a kerületi esperest a helytől függetleníteni. De függetleníteni kell a személyektől is, ami elvben megvan ugyan, de nincs meg mindig a valóságban, mert ha p. o. a kerületi esperes papjait husvétii gyónásra hívja össze s az egyik címzetes nagyság kapja feléle a keresztet és szalad vele a menet élére, hát ez botor és illetéktelen megbontása az egyház törvényes fegyelmének, mert ha az esperes mint ilyen fungál a kerületi papság gyülekezetében, akkor ő ott a püspök személyesítője (personalis) s ott minden más címzetes nagyság

avagy méltóság tartozik az ő praeferenciáját és praesidiumát tisztelettel respektálni.

2.) Elengedhetetlenül szükséges, hogy a kerületi espereseknek rendes szolgálati pragmatikájuk legyen. Elképzelhetetlen dolog az, hogy jól vigye hivatalát a kerületi esperes, ha nincs pontos és mindenre kiterjedő utasítása arról, hogy mik az ő jogai és kötelességei, miben kívánhat direkt és miben indirekt engedelmességet. Sőt ebben a nagy kiterjedésű megyében még az is nagyon helyén való dolog volna, ha az általános jellegű utasítások mellett minden egyes kerület esperesének még külön utasításai is volnának az illető kerület speciális körülményeihez képest.

A megyei zsinatnak tehát igenis ez lehetne egyik fontos, elsőrangú és feladatai közé tartozó teendője, hogy egy ilyen esperesi tiszti utasítás vagyis Szolgálati Pragmatika tervét kidolgozza. Mert ha már anno 1848. elhatározták, hogy számon kell kérni az esperes urak sáfárkodását, hát akkor nézetem szerint az esperesnek is tudnia kellene, miről is kell hát ő neki számot adni s a felette ítélő birónak is tudnia kellene, hogy mit kérhet tőle számon.

3.) A harmadik megkívántatóság az, hogy legyen a kerületi esperesnek rendes tiszti esküje, s hogy ezt a tiszti esküt személyesen ő maga tegye le a püspök, vagy a püspöki helyettes kezébe, mégpedig tanúk kizárásával és csak az így letett tiszti eskü után iktassák be a hivatalába, nagyobb nyomaték és ünnepélyesség okáért a Consistorium teljes ülésében és sohasem odahaza. Az ilyen beiktatás máris sok helyt szokásban van, mert jobban kifejezi

azt, hogy honnan kapja az esperes a maga mandátumát. A külön tiszti eskü, (mely mellett a rendes fidei Professio megmarad,) azért szükséges, hogy abban a püspök a legszigorúbb és a legszentebb erkölcsi felelősséggel elkötelezze az esperest, hogy semmit el ne hallgasson a püspök elől, amiről őt hivatala szerint értesíteni kötelessége; mert ha a püspök az esperes szeme által lát, (oculus episcopi est archidiaconus), kell hogy ez a szem jól és hívségesen látó szem legyen s ne afféle oculus nequam. (Egy öreg barát írta egyszer a nagyevű Fogarassy püspöknek egyik híres öspöröséről: Si archidiaconus est oculus episcopi, tunc Excellentia Vestra habet oculum nequam.)

Lehetetlen dolog az, hogy a püspök jól adminisztráljon, igazságosan bíraskodjék, teljes sikerrel fejtsse ki főpásztori működését, ha nincsenek teljesen megbízható, az egyház nagy feladatait mindenben szem előtt tartó esperesei. S épen ezért a kinevezési okiratokban világosan ki kell mondani, hogy

4.) az esperes állása teljesen és föltétlenül bizalmi állás és mint ilyen épen nem élethossziglani hivatal, hanem bármikor föltétlenül revocabilis, akár ha az illető a bizalomra érdemesnek, hivatala teljesítésére képesnek nem mutatkozott; és hogy ezen hivatal bevonásával megszűnik az illetőre nézve minden vele járó cím és külső diszjel.

Mert korrupciót okozó dolog az, ha fegyelmi úton elmozdított esperesek is megtartják címüket és diszjeleiket. Mi értékük van ezeknek akkor a tisztes viseletü papság előtt?

Sőt a dologból következnek azt is statuálni, hogy ha változás áll be a püspök személyében, az új püspöknek az összes kerületi esperesek bocsássák szabad rendelkezésére állásukat, hogy őket illetőleg époly szabadon rendelkezhessék, mint a Vikárius személyét illetőleg. Ha a pápai udvari méltóságok és címek megszűnnek a pápa halálával, nézetem szerint több és mélyebb ok kívánja, hogy az új püspöknek módja legyen *renovare faciem terrae*.

Ezek volnának nézetem szerint azok a módok, amelyek által az esperesi intézményt gyökeresen és jól reformálni lehetne; mert már az, amit 48-ban oly mérgesen vitattak, hogy el kell venni a vörös övet, — nem lényeges dolog. Ha a többség akkor úgy határozott, hogy ám tartsák meg, ebbe ezután is belenyugodhatunk, épen csak azt irván meg itt a kellő bizonyítással, hogy nem szabad nekik vörös övet viselniök, hanem kötelesek violaszinü övet viselni.

Nem szabad pedig azért, mert vörös övet viselni a püspök kizárólagos joga és kötelesek violaszinü övet viselni azért, mert ez az egyház egyetemes fegyelme, az erdélyi püspöki megye 1822. évből való Statutum a, minden egyes kinevezési okmány világosan és kifejezetten kijelenti s mert a legújabb 1904. évi VII. számú körlevél kétséget nem tűrő határozottsággal megköveteli.

Itt most azért irok erről, mert hallottam, hogy egyesek még most is bitorolják a vörös övet s mert egy ilyen főúr a magyar egyház jogra alapítja az ő szófogatatlanságát.

Én hát most a magyar egyházjogból fogom bizonyítani, hogy feneketlen azoknak a tudatlansága, de egyben mérhetetlen is az önhittségük, ha nem akarják alárendelni magukat a törvényes felsőbbség fontos okokból eredő parancsának.

Magyarország egykori primása Keresztély Ágost biboros, szász herceg és esztergomi érsek. primási joghatóságából eredőleg 1712. január 8-án a tridenti szent zsinat rendelkezéseinek végrehajtása céljából, — nemine contradicente, — rendeletet adott ki a hazai papság ruházódását illetőleg, mely általánosan elfogadtatván, immár kétszáz éves jogforrás. Erről hát senki sem mondhatja, hogy ez nem magyar egyházjog. Ennek a rendeletnek 1. §-sa így szól:

Episcopi consecrati portent omnes vestitum violacei coloris, utpote: pallium et tunicam; nodas rubros, cingulum rubrum etc.

3. §. *Praepositi et Abbates saeculares et infulati, ad distinctionem Episcoporum saecularium, habeant vestes nigri coloris, cum expositura violacei in pallis, nodas violacei coloris, cingulum violaceum etc.*

Ebből tehát világos, hogy a püspököt az apátoktól és prépostoktól való megkülönböztetésül illeti a vörös színű öv, amely által ő a pápai udvari dignitáriusoktól is különbözik, mint akik violaszínű taláron violaszínű övet és gombokat tartoznak viselni, míg a püspök violaszínű talárján, a gomb, a sújtás és az öv vörös színű.

De mit mond a 4. §.?

— Canonici et Archidiaconi habeant vestes nigras cingulum nigrum . . . etc.

Ebből hát elég világos, hogy ezen hazai jogtörzés szerint csak a püspököt illeti meg a vörös öv s hogyhát az esperesek tartoznának fekete övet viselni.

Megyéinkben a fent említett három jogforrás szerint meg van engedve, hogy violaszínű övet viseljenek, de a legújabb rendelkezés szerint vöröset semmi esetre sem szabad használniok (nullo pacto rubri coloris). Ez hát elég világos.

Ha már most némelyek mégis ellene szegülnek és vakmerően túlteszik magukat ezen a rendelkezésen, ezt a magyar papság régi rossz szokásaiból kell magyaráznunk.

Hiszen már a fenthivatolt ősi rendelkezés kibocsátója, Keresztély Ágost biboros hercegprimás is így dicséri őket:

Cum tantus vestium abusus inter Clerum Hungariae advertatur . . .

tanta autem hodie aliquorum inolevit temeritas . . .

Nos, ha mainap egy-egy ilyen főurat figyelmeztetnek s ő azt feleli: „Már én csak ilyet viselek, ha a püspöknek nem tetszik, szedje le (sic!) rólam“, — hát mi ez, ha nem temeritas, vakmerő és botor beszéd. És ilyenek öröködnék mások engedelmességén, akik maguk így vetik meg az ő törvényes felsőbbségük világos parancsát. Egy másik meg azt mondja: hát mit bánja (sic!) azt a püspök, hogy veres vagy violaszínű övet hord-e ez vagy az az esperes?

Hogy mit bánja? Azt megmondja a tridenti zsinat:

Si ab episcopo suo etiam per edictum publicum admoniti fuerint, habitum, dignitati suae congruentem et juxta ipsius episcopi ordinationem et mandatum non detulerint: — per suspensionem ab ordine, ab officio et beneficio, a proventibus, et si denuo deliquerint etiam per privationem officiorum coerceri possint et debeant.

Tehát azt bánja a püspök, hogy a maga törvényes jogát védi, s hogy neki engedelmelkedni első sorban is és már a jó példa okáért is azok kötelesek, akiket ő kitüntetésre érdemeseknek ítelt.

Ha pedig nem fogadnak szót neki, ők maguk szolgáltatják legvilágosabb bizonyosságát annak, hogy nem méltók arra a helyre, ahova a püspök ültette őket.

A nagy Napoleon idejében élt Párisban egy 80 éves aggastyán pap, a St. Sulpice intézet rektora, Émery abbé, akit hitéért, de hajthatatlan férfias jelleméért maga Napoleon többre tartott saját nagybátyjánál a hirhedt Fesch kardinálnál is. Történt vala pedig, hogy egy úgynevezett alkotmányos (francia szakadár) püspök ordinálni akarván, Émery abbé az oltár előtt, a nép s az egész papság füle hallatára fennhangon megmondotta neki, hogy amit tenni akar, vakmerő szentségtörés leszén.

Hát kérem: ha mi csak azt tesszük, hogy kijelentjük alkalmmilag az ilyen prevarikáló esperes uraknak, hogy nem tanácskozunk az ő előlülésük alatt és nem tiszteljük meg őket azal sem, hogy leüljünk az ő izletes ebédjükhöz: akkor nyilván meggondolják s nem adnak nekünk többé rossz példát.

És jobb lesz, ha idejekorán beveszik a jó szót, mert akadhat hozzáértő ember, aki az egész abuzust indokoltan fölterjeszti Rómába s amilyen nagyon szereti a mostani pápa a mindenféle cafrangot, könnyen megeshetik, hogy egy tollvonással a muzeumba kerül mindenféle szivárványos tarkaság. Mert ám nemcsak 1848-ban voltak atyáink azon a véleményen, hanem ma is sokan úgy tartják, hogy az igazi, önfeláldozó hivatáshűség teljes kifejlődésének s érvényesülésének a magyar papságnál egyik elsőrendű és főakadálya a sokféle cafrang, cím, distinctió és hasonló semmiség.

Folyton bámulva említik az amerikai, a német, a francia papság nagy sikereit. Nos hát ezeknél nem korrumpál a sok tarka rongy.

Itália, Ausztria, Magyarország papsága agyon van dekorálva, s nem mondom, hogy épen ezért, de bizonyos, hogy ezért is, messze távol áll amazok eredményes apostoli munkálkodásától.

Ez után a kitérés után lássuk a negyvennyolcas Conciliabulum további dolgait.

Elővétetvén, — mondja a Protocollum — az otthoni egyházi pénztárak és az iskolaügy kezelése iránti rendelkezés, — azt határozták, hogy ezeket az otthoni egyházi pénztárakat a püspök kiadott rendelete szerint kell kezelni addig is, amíg egy státusgyűlésileg már kiküldött bizottság megfelelő új szabályzatot fog kidolgozni; ugyanilyen bizottság küldetett ki avégből, hogy majd ha az államkormány általános népoktatási tervezetet adott ki, erre és a magyarhoni katolikusoknak ugyanez ügyben teendő intézkedéseire való tekintettel, ez a bizottság

dolgozzon ki az erdélyi népiskolák részére megfelelő tanítástervezetet.

A plébániai pénztárak régi módi kezelése akkoriban úgy látszik jóféle táblabíró virtus szerint történt; de amikor ezt az egész dolgot szőrin-szálán a Státusgyűlés közbejöttével akarták kezelésbe venni, az egyöntetűség fascináló eszméje megint csak ingoványos talajra csalogatta őket. Mert hát itt is sokféle szempont van, ami ekkora egyházmegyében útját állja annak, hogy az egy kategóriába tartozó ügyek olyan egyformára szabhatók legyenek, mint p. o. a huszárdolmány.

Meg aztán vannak az önkormányzat körébe át nem utalható pénzkezelési dolgok is, amiket emellett a püspök sokkal egyszerűbben, gyorsabban és tehát célszerűbben is intézhet el, mint ahogy ez valami vegyes eljárás mellett történhetnék.

Egyébiránt pedig úgy áll a dolog, hogy e tekintetben azóta megfelelő és céltudatos intézkedések történtek. A régebben szervezett számvévőszék nem igen akart szuperálni, a sok számvévő revíziója után, a püspök ha teljesen nyugodt akart lenni, hát maga személyesen nézhette át a többszörösen is felülvizsgált számadásokat s akárhány esetben elég lényeges hibát talált. Amellett mégis sok egyházi vagyon kallódott el.

Az én tapasztalatom nem terjed sem nagy időre, sem nagy területre, de ennek dacára, ha leírnám, hogy pozitív tudomásom szerint ezen a területen és ez alatt az idő alatt mennyi egyházi vagyon veszett kárba pótol-

hatatlanul, egyszerűen horribilis összeget kellene leírnom.

Szerencsés gondolat volt, hogy egészen modern berendezéssel egy rendes központi számvevőséget és vagyonkezelő hivatalt állítottak fel. A tapasztalatok úgyis oda fogják érlelni a dolgot, amire nézve a legközelebbi egyházmegyei zsinaton lehet majd határozni, hogy ezt az új hivatalt rendelkezői joggal is fel kell ruházni, minden hozzátartozó ügyben; mert enélkül teljesen eredményes működést aligha fejthet ki. Mert ha szorítja a rendellenkedőket, ezek szófogadás helyett a püspökhöz szaladnak lamentálni s a fölszentelt kezek sokszoros csókolása mellett és töménytelen szemfogató frázis közt adják az ártatlanul üldözöttek és maceráltak szerepét. Márpedig, valamint a Consistorium végzésétől avagy ítéletétől nincsen felebbezés a püspökhöz ad persónam, mert a püspök és a Consistorium egy jogi személy, azonképen ki kellene mondani ugyanczt a számvevőszék rendelkezéseire is a hozzáutalt hatáskörben, — evégből épen csak azt kellene még behozni, hogy mindenek megnyugtató végett a taxative megállapítandó fontosabb ügyeket rendes számvevőségi ülésén intézze el s ebben az ülésben az elnökön, a pénztárnokon és ellenőrön kívül még két számvevő legyen mindig jelen. Igaz ugyan, hogy hiszen ott a Consistorium is: eléje lehet vinni a dolgot, ámde ez nyújtja az eljárást s ha már a hatásköröket szakmák szerint szétosztjuk, nem volna logikus dolog, az így szétosztott ügyvezetést ismét összekeverni.

A szentszék ám bíraskodjék esetleg mint felülvizsgáló forum olyan esetekben, amikben az érdekeltek a számvevőszék rendelkezését mindenkép sérelmesnek tartják,

Az iskolaügyre vonatkozó határozat azért érdekes, mert, jóllehet akkor állami népoktatás jóformán semmi se volt s így az ősrégi katólikus népoktatás nemcsak irányt szabhatott volna, hanem teljesen függetlenül s önálló katólikus fölfogás szerint is rendezkedhetett volna be: mégis úgy határoztak, hogy előbb megvárják, micsoda tantervet ad ki az állam, hogy aztán ahhoz alkalmazkodjunk mi is, holott talán lehetett volna egészen függetlenül olyan jó oktatási tervet készíteni, hogy az imponáljon majd az állami tanterv készítőinek is. No, de ha most még élne valaki ama jeles zsinat atyái közül, azt felelhetné erre:

— Ne tessék mindent kritizálni; néhai való jó Kemény Jánossal, aki szintén híres erdélyi celebritás vala a régi jó időkben, mi is azt felelnők: „mi istudtuk, mit kellett volna tennünk, de csak azt tehattük, amit lehetett.“

Hát való igaz, hogy akkor többet tenni tényleg nem lehetett. De azóta!

Ha csak a koronázás óta lefolyt negyven évi időt tekintjük is, be kell ismernünk, hogy bár rengeteg az a pénz, amit püspökeink a népoktatás emelésére fordítottak és így a haladás sok irányban igazán örvendetes: egy újabb zsinatra az egyházmegyei népoktatás egységes szervezése és céltudatos igazgatási rendszerének megállapítása körül nagy és fontos feladatok háramlanak majd.

Igy, hogy egyebet ne mondjak, amint más megyékben már régen be van hozva, a kerületi esperesek tisztétől el kell választani a népiskolai felügyeletet, és külön espereskerületi tanfelügyelőségeket szervezni, hogy ezek az egyházmegyei főtanfelügyelő központi igazgatása alatt intézzék a népiskolai ügyeket.

Épen nem szükséges pedig, hogy ezek a kerületi tanfelügyelők kizárólag egyháziak legyenek. A fő az, hogy értsenek a pedagógiához s a kath. oktatásügy magasztos szellemében s érdekei szerint járjanak el. Hány érdemült és tapasztalt öreg tanító és tanár van, aki, ha kész kiadásai megtérülnek, szívesen vállalkoznék egy-egy espereskerület iskoláinak pedagógiai felülvizsgálatára s ha nem is mint rendes, de például mint tiszteletbeli tanfelügyelő ha csak 3—4 évben egyszer teljesitene is iskolalátogatást esetleg a rendes tanfelügyelővel közösen: tapasztalatai alapján nemcsak a tanítással megbizottaknak, hanem maguknak a rendes tanfelügyelőknek is fölöttebb értékes utbaigazításokat adhatna. Most már, amikor nemcsak sok a népiskolánk, hanem a tanítóképesítő intézet mellett tanítónőket képző intézetünk is van és egyelőre a fanítás terve is országosan szervezve van, egy ekkora egyházmegye nem nélkülözheti többé az egységes népoktatási szervezetet. Sőt, a nőnevelő intézetek nagy száma s a velük szemben érvényesítendő különös tekintetek indokoltá tennék, hogy ezeknek külön központi tanfelügyelőjük legyen s így a főtanfelügyelő inkább csak a világi tanerők által gondozott intézetekre fordítsa minden gondját és idejét. Ez a vezetés egységét azért nem bontaná meg,

mert hiszen mindketten a püspök segítőársai, aki vitás esetekben vagy hatásköri összeütközésnél, mint legfőbb igazgató maga dönt.

Ellenkezőleg inkább szabadabb áttekintést és mozgást biztosítana a főtanfelügyelőnek, aki nem volna kénytelen a zárdaiskolák és nevelőintézetek speciális körülményeivel foglalkozni. Nézetem szerint csak is ilyen egységes középonti szervezés mellett lehet a többi közt az iskolák és a tanítószemélyzet jobb ellátásáról is gondoskodni, mert csak így lehet áttekintést nyerni a fennforgó szükségletekről, a meglévő fedezetről s a hiányzó összegek nagyságáról és tehát csak így lehet gondoskodni arról, hogy honnan és mikép teremthető elő ez a hiányzó fedezet. Nem tudok ellentállani annak sem, hogy kifejezzem azt a nézetemet, hogy jó lesz ezzel a szervezéssel nem késni, mert nem bizonyos, hogy meddig lesz vele módunk. Én tartok tőle, hogy egy újabb politikai kiegyezésnek a népoktatás teljesen való magyarrá tétele (Bánffy programja), vagy a teljesen ingyenes népoktatás (haladópartí program) örve alatt a népoktatás teljes államosítása lesz az egyik ára. A liberális magyarok előbb-utóbb elhiszik, hogy inajd eljön a magyar vezényszó ideje akkor, ha a teljesen magyarrá tett népoktatás révén mindenki fog magyarul tudni s kiegyeznek egy újabb egyházpolitika árán, amint anno 1893—94. szépen kiegyeztek a katolikusok bőrére.

Való igaz, hogy az efféle parlamentáris despotizmus ellen a proponált szervezettség sem segít, ha t. i. már megvan a baj; de igenis segíthet a hathatós ellenállás sikeres szervezésé-

ben s abban, hogyha egy ilyen reform csak a törvénynek meg nem felelő, vagy nem magyar intézetek ellen irányoztatnék, akkor mi összes iskoláinkat könnyen meg tudjuk menteni. Külömben is, kötelességeink teljesítését nem tehetjük függővé a jövőnek bizonytalan, ha talán valószínű alakulásaitól. Mert lám az is meglehet, hogy a mostan rázúdult végzetetlen nyomor és szenvedés napjaiban a maga kárán (mert esakis így szokta) megtanulja a magyar, hogy bizony botor dolog volt az a nyakra-főre való államosítás, amivel már jóformán minden jogot a központi hatalom kezébe játszottunk át, amely hatalom most irgalmatlanul visszaél a nemzet ellen ezzel a sok ráruházott joggal, — s a jövőre óvatosabb lesz s kétszer is meggondolja, amig valamit ismét államosít. Addig is jó volna pedig, ha ott ahol iskola-államosítási törekvések mutatkoznak, egyebek között az arra hivatottak erről a szempont-ról is felvilágosítanak a népet. Most jó alkalom van erre, amikor a saját tapasztalásából látja, hogy ami állami, az nem okvetetlenül mindig jó is, sőt alkalmilag nagyon is rossz. (Én azt tartom, r e n d e s e n rossz.)

A fentérintett tárgyakban hozott határozatok a zsinat első napjának délelőttjét foglalták le. Látnivaló, hogy egy rövid délelőttön, minden nagyobb vita nélkül mily sokban határoztak. Am ez a gyorsaság nemcsak a negyvennyolcas év rohamos tempójából magyarázódik, hanem abból is, hogy ezek a letárgyalt ügyek mind jól elő voltak készítve, egy részüket pedig a közvetlenül megelőző státusgyűlésen már részletesen és behatóan megvitatták.

A délutáni ülésen elővették azokat a dolgokat, amikre nézve a veszprémi püspöknek kellett megküldeni a határozatok szövegét.

Első tárgy volt a vasárnapok és ünnepnapok megtartásának ügye. A meghozott határozatokból látható, hogy ebben a tekintetben már akkor sok és alapos panasz volt.

Kimondották, hogy a lelkészeknek szigorú kötelessége lesz célszerű beszédekben a hivekkel megértetni a vásár- és ünnepnapok megtartására vonatkozó isteni és egyházi törvény teljes jelentőségét és kiterjedését az erkölcsi életre vonatkozó minden részletében.

Ebből tehát az következik, hogy a pap urak vagy nem prédikáltak a régi jó világban, vagy ha igen, nem tették azt gyakorlati azaz praktikus formában, máskép a zsinat nem utasítaná őket célszerű beszédek tartására.

Bizonyos igaz, hogy ennek és a következő pontoknak megvitatása már csakugyan eminens feladatai közé tartozik a püspökmegyei zsinatnak. Itt kell behatóan megvitatni, hogy minő módok és eszközök által lehet a keresztény hitéletet emelni, első sorban célszerű vagyis praktikus beszédek tartása által.

Bizonyos, hogy itt haladnunk kell a korrall, azaz hogy a kor kívánalmaihoz kell alkalmazkodnunk. A mai kor emberét a gyors közlekedés, a technika szédületes vívmányai lelkében is átalakították. Csak azt hallgatja meg szívesen, ami rövid, érdekes és velős.

A keresztény oktatásban is gyakorlati útmutatásokat vár az erkölcsi életre.

És jogosan. Mert a kereszténység nem ábrándozás, amely „kancsal szemekkel csalfán

festett egekbe néz^a; hanem a maga legteljesebb mivolta szerint gyakorlati életszabály. Úgy kell élni, — ahogy Krisztu tanítása és élete mutatja.

Élet és tevékenység, — a keresztény eszme. A nagy Prohászka apostolkodásának is ez a tengelye.

Nem lehet ám többé az anyaszentegyházat a paplak tornácáról pipaszó mellől való kommandóval dirigálni, amúgy táblabíró módra, mintahogy a vármegye dolga dirigálódott a nemesi kuriák ámbitusáról.

Ezek a szép idők régen elmúltak. Azért említem föl ezt itt most, mert amint a következőkből látnivaló lészen, a zsinat főurai sok jót határoztak, de ennek a sok jónak a végrehajtását, teljesen az említett táblabíró észjárással a tanítóra, kántorra, sekrestyésre, megyebíróra, — in majoribus vero a világi hatóságra bízta. Ők majd csak a plébánia ablakából nézik a világ további folyását.

A prédikálásról szólván, nem elég prédikálni, sőt az sem elég, ha szépen prédikál valaki, — hanem gyakorlatilag, vagyis jól és amint már mondtam, röviden kell prédikálni.

Élvégre, — amint az öreg Finály mondta nekem egyszer, aki valamit jól tud, az röviden is meg tudja azt mondani. Aki sok olvasás s még több elmélkedés árán vérebe szitta a keresztény hit igazságait, az röviden, velősen megis tudja mondani és ami a fő, olyan cselekedetekre tudja indítani hiveit, amik a bevett keresztény igazságokból fakadnak.

A hosszas beszéd, vagy a kellő tudás, vagy a kellő előkészület, de leginkább és legtöbb eset-

ben a félhitűségnek a jele. Innen van, hogy az egyháztól elszakadt felekezetek vagy egyáltalában nem prédikálnak (mint a moszkoviták), vagy pedig rém-hosszú és terjengős prédikációkkal ölik a híveik lelki szomjuságát, mint ahogy széles e világon a százak szerint elterjedt protestáns felekezetek teszik. Gusztáv Adolfnak, aki Botond-bárdja vala az európai protestántizmusnak, már a leánya, svéd Krisztina inkább lemondott a svéd koronáról, csak hogy visszatérhessen a katolikus hitre. Saját bevallása szerint az volt egyik oka, hogy atyja hitét elhagyta, mert a svéd prédikátor urak elviselhetetlen hosszúságú papolással gyilkolták a békétirését és a protestáns meggyőződését.

De az úgynevezett szép (vagyis a szentimentális) prédikálás sem ér semmit. Pál apostol azt mondja, hogy a gyermekeknek tejbekását, a felnőtteknek szilárd és tápláló lelki eledelt kell nyújtani; limonádét sehol sem ajánl. Volt idő, hogy a szentimentális prédikálást, a frázisokkal való harangjátékot, a minden felekezetű tiszteletesek nyomán a mi papjaink is nagyon kedvelték. Olyan plebánián működtem, ahol az én működésemet megelőző két évtizedben, egymásután két híres és nagy szónok volt a plébános. Az egyik sok beszédét irásban is hátrahagyta. Néha olvastam őket. Gyönyörködtem a sok szép frázisban, mint ahogy egy virágos szőnyegen szokott az ember, néha szinte lábujjhegyre ágaskodva bámultam egy-egy hatásos szónoki rakéta sustorgó felszállását, — de keresztény katolikus igazságot egyetlen beszédben sem találtam. Biz azokat nemhogy protestáns tem-

plomban, de akár a zsinagógában, vagy hogy többet mondjak valamely szabadkőműves páholy ünnepi munkáján is el lehetett volna mondani. És a plébániában élő hagyomány is azt tartotta, hogy ezeken a híres prédikációkon mindig több volt a más hitű, mint a hívő keresztény katolikus.

De nemcsak célszerű beszédek által óhajtották anno 48. a vasárnap megszentelését biztosítani, hanem azt is elhatározták, hogy tanítók, megyebírák, egyháziak részint ellenőrizték, részint sereghajtók gyanánt tereljék be a népet ünnepelni a templomba. Követelték azt is, hogy az állam hajtassa végre a már eziránt meglevő törvényeket s hogy korecsmákban tánc a vecsernye utánig ne legyen.

Ma, közel hatvan év múlva, ki ne látná, hogy sokkal rosszabb az állapot és sokkal indokoltabb ezt az ügyet egy újabb zsinaton tárgyalva, lehetőleg olyan megállapodásra jutni, amely aztán ne maradjon pusztán írott malaszt. Az orvoslás módjai részben az egyház kezében vannak, de részben az állam kezében is.

Való igaz, hogy a prédikálás, a felvilágosítás, a vasárnap megszentelésének folytonos hangoztatása nagyon szükséges azon elvnel fogva: *insta opportune, importune*. Ám ez nem elég; mert tapasztalati tény, hogy a vasárnap meg nem szentelői nem járván templomba, a prédikációt sem hallgatják. Itt tehát más módokhoz kell nyulni. A kath. egyleti élet útján és (amint Lueger mondja) a kiméletlen agitáció útján itt többet lehet elérni. Én inkább kitartó agitációt mondanék. Vagyis szüntelenül követelni kell, hogy a hivek ne dolgoztas-

sanak olyan iparosokkal, ne vásároljanak olyan kereskedőknél, akik a vasárnap köteles munkaszüneten kívül az ünnepeket is meg nem tartják. Hát hiszen bezárják a boltot vasárnap 10 órakor ha muszáj és ahol muszáj; de már Úrnapon annak rendje-módja szerint seftelnek. A szülőknek ki kell oktatni, hogy ha fiaikat iparra adják, csak olyan mesterhez adják, aki szerződésileg kötelezi magát arra, hogy vasárnap reggeli 8 órától a fiúnak esti 6 óráig teljes szabadságot ad, hogy vallása köteleit teljesíthesse. Ezek és ezekhez hasonló módok és eszközök megvitatása és az egyöntetű eljárás megállapítása volna valódi és üdvös feladata egy a modern kor színvonalán álló megyei zsinatnak.

De jó volna kiterjeszkedni arra a jó példára is, amit a papság köteles e tekintetben nyújtani. Mert hát hiába prédikálunk mi a vasárnapok és ünnepek megszenteléséről, ha a parokiabeli háztartás és a pap személyes rossz példája leront minden üdvös intelmet.

Ha ott kora reggeltől folyik a nagy patália; szönyegporolás, eselédszidás, baromfikopasztás, lőtás-futás stb. Mig maga a főúr szivarozva megy a templomba nagymisét mondani, a eselédje nagy ostentációval viszi a pléhen a jól kikent malacot sütni a pékhez. Délután még a trafikust zaklatják, mert elfogyott a szivar oda-fönt; a litániát pedig a kántor fújja, mert pagátot kerget a pap.

Ami pedig az állami legisláció hozzájárulását illeti, mivel immár a hosszú évek tapasztalatai szerint is világos, hogy a vasárnap munkaszünetéről szóló mostani törvény csak amolyan tessék-lássék-féle liberális tákolmány, amely-

nek hézagait maga az államkormány is előszeretettel tágitja: világos, hogy a politikai agitáció által a képviselőjelölteket kell reászorítani egy újabb, szigorubb, úgy az erkölcsi, mint a szociális bajokat orvosló törvény megalkotására. Itt különösen a nagyipar terén tapasztalható visszaélésekre kell tekintettel lenni. A szombat esti munkabér kifizetés feltétlen betiltását minden erővel szorgalmazni kellene. Mert ha hétfőn reggel fizetnek s követelik a rögtöni munkafelvételt, nem úszik el szombatról vasárnapra hajló éjszaka az egész heti kereset stb. . . . Van p. o. itt Erdélyben egy óriási iparvállalat. Ez minden hónapban egyszer, mégpedig a hónap második vasárnapján fizet. Így hát délelőtt az egész munkásnép a fizető helyen ácsorog s a templom üres; délután pedig kezdődik a rettenetes ivás és dorbézolás. Ez a második vasárnap az ottani csendőrőrs Directoriumában így van bejegyezve: dupl. I. Cl. cum Oct. A bíróságnak pedig ez a második vasárnap szintén mindig kritikus napja.

Az ilyen dolgokat tehát a püspökmegyei zsinaton kell felfejteni s onnan, testületi fölterjesztésben kérni és követelni a törvényhozástól erélyes és gyökeres orvoslást.

Egyes szolgabírák, alispánok jóindulata itt nem sokat segíthet.

Az 1848. évi zsinat az ünnepek közül egyeseket meg akart szüntetni olyanformán, hogy vagy az előző, vagy a követő vasárnapra tétesenek át. Nem sokat ugyan, hanem csak a szeptember 8-i és december 8-i Mária-ünnepeket és a templom búcsúnapját. Ez utóbbit bevett általános szokás szerint már a görög szertartá-

suak is a rákövetkező vasárnapon tartják; a december 8-i Mária-ünnep jelentőségét pedig az 1854. esztendő óta a kath. nép kegyelete annyira megnövelte, hogy ma már alig akadna csak egy hang is, amely annak áttételét javasolná. Mivel pedig az iskolai év most szeptemberben indul meg, a Kisasszonynapjánál kedvesebb alkalmat keresve se lehetne találni a szokásos „Veni-Sancte“ ünnepre. Hát aztán kinek pompázzék a sok remek őszi rózsa (*Aster chinensis*), ha Nagyasszonyunk kedves szeptemberi ünnepét véka alá rejtjük. — Ergo: nec nominetur in nobis! Jobb volna arról gondolkozni, hogy mivel a búcsú napjára amugy is összejönnek a szomszéd paptársak, nem volna-e alkalmas ez a nap egy rövid népmisszió megtartására; esetleg felolvasások, vagy ehhez hasonló szellemi foglalkoztatások által mikép lehetne az eszem-izomra és a reá következő kérések és ehhez hasonló jók irányában felhasználni szokott időt úgy elfoglalni, hogy évésre épen csak annyi jusson, amennyi muszáj, egyéb roszt pedig épen semmi se jusson belőle.

Lehetne azonban gondolkozni a szent István király ünnepének aug. 20. áról más, alkalmasabb időre való áthelyezéséről.

Augusztusban mindenki nyaral; az országgyűlés soha sincs együtt; a király sohásem jön Budapestre; az összes iskolák zárva vannak. Ezért nem tud ez az ünnep olyan általános országos manifesztációvá fejlődni, mint ahogyan kellene. Ez az oka, hogy a másvallásuak olyan könnyen kivonják alóla magukat. Ennek az ünnepnek olyan időre kellene esnie, amikor együtt

van az országgyűlés s a király is Budapesten van, hogy a király és törvényhozás együtt ünnepeljenek a nemzettel. A király sohase mulasztja el a bécsiaknak meghozni azt az örömteljes lelki épülést, hogy Úrnapkor személyesen jelen van és részt vesz a körmeneten.

Megvagyok győződve, hogy a szent Jobb dicsőséges körülhordozásán is részt venne, ha alkalmasabb időben volna ez az ünnep. És ha király és országgyűlés együtt és fényesen ünnepelne, nem igen térhetnének ki a többi vallások sem. (Most még a görög katolikusok sem tartják.)

De a mi a fő: nemzetünk egész ifjúsága, az egyetemek és főiskolák ifjaitól le az ábécé apró hőseinek számáig együtt és testületileg ennek a fényes nemzeti ünnepnek a hatása alatt állana; míg így szétszórtan teljesen esznek attól a hatalmas erkölcsi és nemzeti felbuzdulástól, ami ebben a remek ünnepben most jóformán teljesen kárba megy.

Lehetne belőle mozgó ünnepet csinálni, úgy, hogy évenként az uralkodó király koronáztatásának évforduló napján tartassék meg. Bár ezt az eszmét sok és mélyenjáró ok javallaná, megvan az a kétségtelen hátránya, hogy könnyen háttérbe szórithatná az ünnep tulajdonképpen való tárgyát: szent István első apostoli magyar király emlékezetét.

Ott van azonban május végén a szent Jobb feltalálásának ünnepe.

Ez teljesen alkalmas nap volna, mivel ilyenkor úgy az országgyűlés, mint a tanuló ifjúság együtt van s májusban az udvar is gyakran szokott a fővárosban lenni, vagy legalább is

ilyenkor még nem kezdi el a nyaralását s így nem is kellene azt nyár derekán, épen a legnagyobb kánikulában csupán ezért az egy napért félbeszakítani. Mert hát ez volt az agyonlojális liberális kormányok mindenkori ellenvetése, amiért nem merték javaslatba hozni a felség részvételét a budavári körmeneten. Vagyis inkább, hogy nem a karták, mert p. o. az öreg Tisza mindig szent István nap előtt egy-két nappal indult el fürdőzni.

Az 1891. évi III. törvény szent István napját mint nemzeti ünnepet rendeli kötelező szünnapul s nem augusztus 20-át, (mintahogy Bánffy április 11-ét tette meg ilyennek,) amiből az következik, hogy ha a magyar püspöki kar megegyezése és a Pápa jóváhagyása következtében más napra tétetik át szent István király napja, hát a fenthivatolt törvény minden változtatása nélkül is csak ez marad a nemzeti ünnep.

További tanácskozásaiban elhatározta a zsinat, hogy fölír a nemzeti zsinathoz aziránt, hogy a görög katolikusok álljanak el végre az ósdi Julián naptár használatától és fogadják el a Gergely-féle kalendáriumot. Hát ebben a kérdésben azóta sok tinta folyt.

Érdekes, hogy bár szemmel látható az ó naptár sok hibája s bár kétségtelen, hogy a Gergely pápa által eszközölt naptárjavítás tisztán természettudományi alapon történt, tehát oly tudományos kérdés, amelyhez a vallásnak tulajdonkép semmi köze sines: a nyakas és elfogult keleti szakadárság csak azért nem akarja elfogadni, mert egy pápa vitte keresztül

ezt az egészen természetes és elkerülhetetlen reformot.

Romániában például köztörvénnyel behozták a Gergely-féle naptárt, de pusztán a polgári időszámítás igazodik szerinte; a pópák nem engednek, mert azt hiszik, hogy mihelyt elfogadják a Gergely-féle időszámítást az egyházi életben is, mindjárt vége a keleti schismának is. S ez az oka, hogy nálunk a schismaticusoktól való félelem miatt a görög szertartású katolikusok sem merik elhagyni az ő naptárt, nehogy a szakadároknak kedvező alkalmat adjanak arra, hogy híveket szerezzenek maguknak emezek táborából. A régi időkhöz képest ma már annyi-val is nehezebb volna ezt a kérdést megoldani, mert a nemzetiségi tulzók hatalmas szeparatiztikus eszközt látnak az ő naptárban arra nézve, nehogy a magyar nemzet felszívhassa az ő népüket. Ez ugyan hiába való félelem, de tény, hogy megvan, s így, akikre tartozik, kénytelenek ezzel is számot vetni.

Ebben a formában tehát, amint 48-ban kezelték ezt a kérdést, semmikép sem tartozik a mi püspökmegyei zsinatunkra.

De igenis tartozik más formában. Igen sok helyt ugyanis az országos vásárokat ő naptár szerinti ünnepeken tartják meg mind e mai napig. Amennyiben ezek naphoz kötött ünnepek, reánk nézve az efféle vásár nem ünneprontás. De igenis káros ünneprontás akkor, ha ezek a vásárook ő naptár szerint való mozgó ünnepekre esnek. Így p. o. ha ő naptár szerint valamely vásár virág vasárnapra esik, ilyenkor nálunk rendesen husvét vasárnapja van s a rettenetes ünneprontáson az sem segít, ha

a hatóság előző napra teszi a vásárt, mert tudvalevő, hogy bevett szokás még a kirakó vásár után való napon is seftelni s nagyszombaton a feltámadási körmenetet a vásári forgalom miatt ritkán lehet megtartani.

A mi zsinatunknak tehát az lenne a feladata, hogy pontos jegyzékbe foglalván az efféle tarthatatlan terminusokat, a kereskedelmi miniszteriumnál erélyesen sürgesse, hogy cz a káros állapot megszünjék s az efféle vásárok a szokásos évszakban valamely megfelelő fix háttérre helyeztessenek át.

Vitatkoztak és határoztak ama negyvennyolcbeli zsinaton a böjti fegyelemre vonatkozólag is és, ami az uralkodó hangulat mellett szinte csodálatos, — nagyon mérsékeltén. Ebben része volt a püspök előleges figyelmeztető szavának is, hogy jó lesz mérsékelni a reformáló buzgóságot. Nyilván nem akarta, hogy az ő megyéje valami radikális indítvánnyal kompromittálja magát.

Egyébiránt a kifejezett óhajtások nagy része már régebben teljesedett. Így el van törölve a régi rendes szombatnapi böjt s a nagyböjt is tetemesen mérsékelve van. Egy újabb zsinaton azonban nem ártana ennek a réginek azt a bölcs végzését felújítani, hogy valamint mindenben, úgy a böjtölésben is tartassék szem előtt az egyházi szellem. Vagyis az egyház szándéka. Ez pedig az engedelmesség szellemének ápolása, a mire nézve épen a böjti parancsnak szentül való megtartása a klasszikus kriterion.

A délutáni isteni tisztelet célszerűbb elrendezése és egyszersmind a cselédek, gazdasággal

foglalkozók vásár- és ünnepnapokon való oktatása véletelt most tárgyias alá, mikre nézve imígy határozának :

A deák nyelven tartott *Vesperák*, mint nem célszerűek, szünjenek meg. Vasárnapok és ünnepek előestéjén énekeltsék a lorettói litánia; vásár- és ünnepnapokon pedig a Jézus szent nevéről való litánia a megfelelő imákkal. Litánia előtt és után a Ciboriummal áldás adassék. Minden vásár- és ünnepnapon vécsernye előtt katechetikai tanítás, vagyis keresztény oktatás legyen.

Ennek a délutáni istentiszteletnek a rendezése és egyöntetűvé tétele kiválóan fontos feladata leszzen egy újabb egyházmegyei zsinatnak. Mert most elég nagy a konfuzió, nemcsak ebben pedig, hanem a májusi, az október havi s más délesli ájtatosságok megtartásában is. Ahány ház, annyi szokás; jóformán ott tartunk már, hogy minden plébános, sőt minden káplán a maga esze és gusztusa szerint dirigál nem nagy előnyére az egyház egységének, amely, igaz, hogy nem ebben áll tulajdonképpen, de amelyet a hívek mégis ebből a szempontból fognak fel. Itt volna tehát az ideje, hogy ez a dolog rendeződjék a r ó m a i s z o k á s és az egyházmegye szükségleteinek kettős szempontjából, amely két dolog nagyon is jól összefér egymással.

A latin nyelven végzett vesperákról magunk is a negyvennyolcbeliek véleményén vagyunk, hogy t. i. azok nem célszerűek, aminthogy nem is a nép számára rendelt dolog az, hanem része a p a p i z s o l o z s m á n a k s megérteni is csak papi képzettség mellett lehet. Ezek tehát székes-

káptalani vagy szerzetesi egyházakba valók, papok és szerzetesek számára.

És itt is csak úgy felelnek meg a céljuknak, ha minden csonkítás és obfuscatio nélkül a maguk őseredeti tisztaságukban végeztetnek. De ha a latin Vesperák nem valók a nép számára déleesti ájtatosságul, mégkevésbé való arra a magyar vesperás, ami alatt a latinak megcsonkított és elferdített fordítása értendő. Nem tudom, szokás-e még most is ez a rettenetes és képtelen liturgiai skandalum, de régebben, inkor diákkoromban a szünidőben erre-arra megfordultam, több helyt is tapasztaltam ezt a fajtáját a déleesti vesperázásnak. Hozzáértő embernek merőben fölösleges magyarázgatni, hogy miért türhetetlen az efféle paródiája az egyház főséges zsolozsmájának. Hogy egyebet ne mondjunk, a zsolozsma nem közistenitisztelet, vagyis olyan, amelyben a papság és a hívő nép közösen vesz részt, hanem csakis a papság speciális rendi kötelme (officium); így hát ennek a népszerűsítése (!?) egyszerűen fejtegetejére állítása a dolognak.

Amennyiben tehát ez a képtelen vesperázás még itt-ott most is divatban volna, feladata lesz a püspökmegyei zsinatnak azt teljesen kiirtani, de mivel az észszerű kultúra elvei szerint nem elég pusztán a gyomot irtani, hanem annak a helyébe nemes gyümölcsöt termő plántát is kell ültetni; ennélfogva jó, üdvöz, sőt merőben szükséges lesz egy olyan hivatalos *V e c s e r n y e k ö n y v e t* kiadni, amely az egész egyházmegyére nézve egyformán állapítsa meg az összes déleesti ájtatosságok rendjét és minden közistenitiszteleten ép oly kötelező legyen, mint a hi-

vatalos Rituale vagy a szertartásos könyv. Ez már jóformán mindenütt így van, aminthogy így is kell lennie. Csakis így lehet az egyházi szent ténykedéseket megóvni attól a profanációtól, amit egyesek rossz izlése, nemtudása, sőt vétkes gondatlansága okoz. Ezért mondom, hogy minden déleesti ájtatosságra, tehát májusi, októberi stb. ájtatosságok egyöntetű rendezésére is ki kell terjeszkedni, mivel e tekintetben a legnagyobb fejtelenség uralkodik. Így teszem azt, az egyik pap a májusi ájtatosságot úgy tartja, hogy

1. a kántor elfújja a loretoi litániát; ezt így kell mondani és írni, hogy elfújja, nemcsak azért pedig, mert az ipséknek ez a kedves szavuk járása, hanem azért is, mert az, hogy kán'tram cepelpolka tempóban egy szusz alatt egyszerre négy litániai invokációt vág ki és ezek tetejibe egyszer rikkantja el, hogy: Könyöröggj érettünk; — nem érdemes az ének tisztességes elnevezésére. Ez cirkuszba való komédia, nem az Isten házába való szent ének.

2. Következik a husvétii örömeinek (Antiphona: Regina coeli), a Versiculus, Responsum és Oráció, énekelve, magyarul.

3. Kitétetvén az Oltári Szentség, előimádkozzák az Urangyalát (?! husvétii időben!) mialatt szól a harang az esti Urangyalára.

Az illető főúr különösen ez utóbbi intézkedését találja kimondhatatlanul kenetteljesnek. Azzal persze nem törődik, hogy ezzel az ő perverz lelkipásztori okosságával teljesen felforgatja egy igen lényeges pontjában az egyetemes egyház törvényes fegyelmét. Ez a törvé-

nyes rend pedig az, hogy az első husvéti allelujától kezdve az egész husvéti időn át, a hajnali, déli és esti harangszóra az Urangyala helyett az egész egyház a Regina caeli antifonát imádkozza, aminek az a mélyen járó oka, mert az Úr feltámadása utolsó, legnagyobb, azaz hogy perdöntő bizonyága az ő megtestesülése szent titkának. A májusi ájtatosság pedig belecscik a husvéti időbe s nagy ritkaság az olyan esztendő, amikor egy-két napja május havának már kívül van ezen a husvéti időn; amiből az következik, hogy mint minden liturgikus ténykedésben, úgy a májusi ájtatosság megtartásában is alkalmazkodni kell ahoz a törvényes rendhez, amit az egyház a husvéti időre nézve előir. Ha egy barátnovicius a refectoriumban tempore paschali a Regnia caeli helyett, az Angelust intonálná, nem kétlem, hogy a guárdián rögtön rászabná a Regula szerint való penitenciát; így hát az sem járja, hogy a plébániai istenitiszleteten egyesek felületessége vagy rossz gusztusa garázdálkodják. A dolog rációja szerint pedig az is helytelen, hogy mialatt a májusi ájtatosságon az Urangyalát mondják, ugyanerre harangozzanak a toronyban. Mert ami helyes és szép a Rorátén, (amely hajnalban van,) az helytelen a májusi ájtatosságon, amely rendesen naplemente előtt tartatik. Urangyalára harangozni pedig hajnalban (napfelkelte előtt), délben és este, vagyis naplemente után kell.

Van még egy más öreg hibája is az efféle májusi ájtatosságnak, az, hogy rendesen csak 12 percig tart. Néhai nagynevű püspökünk, Fogarassy Mihály mondotta, hogy ha hibás, mert

fárasztó és űntató a túl hosszú templomozás, viszont époly káros a túlságosan rövidre szabott is. A legrövidebb májusi ájtatosságnak is mindenesetre meg kell tartani legalább husz percig, ha nem akar operettszerűvé lenni. Ha az urak a sör mellett és a hölgyek a kávécsatában kitartanak órákig: a szép és kellemes május havában az Isten házában is megülhetnek csöndes áhítatban egy rövid félórácskát.

Ezek és más fontos tekintetek azok, amelyek követelik, hogy a déleesti ájtatosságok rendje az egyesek önkényétől, tetszésétől stb. teljesen függetlenül, az egész vonalon egyöntetűen rendeztessék. És erre legalkalmasabb mód az egyházi főhatóság által kötelezőleg elrendelendő *V e c s e r n y e k ö n y v*. Van is ilyen több; én magam régen érdeklődve eziránt a dologiránt, jó részüket átnéztem. Bár sok jó van bennük, a mi viszonyainknak egyik sem felel meg. Épen azért jutottam arra a meggyőződésre, hogy egy a mi viszonyainknak megfelelő, de a római szokást szem előtt tartó tervezetet kellene készíteni, ezt aztán a püspökmegyei zsinat vitassa meg, a végleges alakját ott állapítsák meg s aztán a főhatóság kötelező miheztartásul rendelettel léptesse életbe.

A délutáni keresztény oktatást pedig következetes szigorral megvalósítandónak tartom. Hogy eddig nem lett általánossá, annak okát abban látom, hogy papságunk nem tudja, milyen ennek a helyes formája. Hallottam, hogy egyik-másik ott a templomban a szószékről felkérdezi még az idősebbeket is; ami aztán arra jó, hogy akit egyszer így felkérdezték, az többé tájára se menjen a templomnak.

Nem ártana, ha akár a központban, akár a megye nagyobb helyein efféle déleesti keresztény oktatást más megyebeli, ebben jól gyakorolt papok tartanának, hogy úgy a kispapok, mint a lelkipásztorok észlelhessék a helyes módszert. Nálunk alig pár éve, hogy a Szent-István-Társulat kiadta a Goffine Lénárt páratlan becsü Oktató Könyvét. Hát akinek ez meg van, meg a Lonovics Archeológiája, meg egy katechetikai Példatára is van, az évek hosszú során át tarthat, — ha csak egy kicsit szorgalmas is, — jó, érdekes, rövid és hatásos délutáni keresztény oktatást s ha csak némileg jó svádája van is, tapasztalni fogja, hogy a hívők apraja-nagyja szívesen fogja látogatni a vasárnap délutáni keresztény oktatást.

Tárgyalás alá került ezek után a negyvennyolcas zsinaton „az ájtatos társulatok behozatala a nép buzgalmának ébredése és ápolása végett.“

Erre vonatkozólag úgy döntöttek, hogy ahol célszerűen behozhatók, ott az ájtatos, jóltevő társulatok, melyek azonban főleg valami üdvös és hasznos cél előmozdítására alakítandók, hát ám hozassanak be. Ilyen üdvös és hasznos célok a zsinat szerint: a szegények, árvák, népiskolák felsegítése, a káromkodás kiirtása és a mértékletesség terjesztése, a jó sajtó pártolása, az élő lelki rózsafüzér ájtatosságának terjesztése. Hozzáteszik, hogy az efféle társulatokba állók esküvel ne köteleztessenek.

Hát ez az utóbbi kitétel, ha összevetjük azzal az előbbivel, hogy az efféle társulatokat ott kell létesíteni, ahol célszerűen behozhatók, azt mutatja, hogy hát igenis, szerve-

zett itt is, ott is, egyik-másik főúr efféle társulatokat, ut aliquit fecisse videatur, mivelhát mások is csináltak a szomszédban s nem jó, ha az embert leszólják; hanem aztán, hogy a lelki vezetéssel, felügyelettel stb. sok baj ne legyen, ama régi jó magyar szentencia szerint, hogy „munkátlanság csak az élet, van életem, mert henyélek“ a rövidebb végét fogták meg a dolognak s a belépőkkel szimpliciter esküt tétettek; hadd vigyázzanak ök magukra az esküszegés és a pokol tüzétől való félelmükben.

Mostanában hát nincs is olyan ájtatos társulat, amelyben esküt kérnének; másrészt a vallásos társulatok szépen el vannak terjedve s épen ezért egy újabb püspökmegyei zsinaton már nem arról kell többé határozni, hogy ahol célszerű, ott be kell hozni, — mert egyik-másik mindenütt célszerű s bizony röstellheti az a lelkész a dolgát, akinek a plébániájában valamely ilyen társulat nincs: — hanem majd inkább arról kell tanácskozni és határozni, hogy ezek az ájtatos és jótékony társulatok egységes szervezést és központi tervszerű vezetést nyerjenek, sok mindenféle okból s már csak azért is, hogy ellenőrizni lehessen, hogy megfelelnek-e a céljuknak s nem fajul-e a jótékony egyleti működés kártékony irányba. Ez pedig nem akar vice, avagy tréfa lenni.

Az oltáregyletek céljai ismeretesek. Régen csak néhány volt. Ott is volt ilyen, ahol én káplánkodtam. Az évenkinti kétszeri nyilvános szentségimádáson, a havi rendes oltáregyleti minisén jóformán egyik egyleti asszonyosság se volt jelen. De, hogy karácsonykor a szegény iskolás gyermekek téli ruhát és cipőt kaphassanak, ami

szép és jó cselekedet ugyan, — hát minden évben adventben, akkor is szombat estéjén, jó tékony célú előadást és bált rendeztek a kedves asszonyságok. Mikor aztán a püspök az ujságból megtudta és letiltotta, akkor azután semmit se csináltak többet. Truccoltak. Bár a tiltott időn kívül elég hosszú az esztendő az efféle jótékonyági produkciók rendezésére: halani sem akartak többé semmiről s a karácsonyi gyermekfelruházás költségeinek összeteremtése, a káplánok nyakába szakadt.

A mai társadalmi élet megfigyelője, hacsak némileg jól lát is a lélek szemével, kénytelen tapasztalni, hogy a mai kor embereinek legnagyobb része a legmagasabb és legkisebb állásokban egyaránt ugyanegy hibában leledzik, s ez az, hogy mindenki előszeretettel foglalkozik minden mással, csak azzal nem, ami ő neki állása, hivatása szerint való szoros kötelessége.

Korunk embereinek ez a kétségtelenül meglevő személyes hibája nagyon könnyen átmege a társulati életbe is és rövid idő alatt az egész társulatot eltéríti eredeti céljától. Amennyire szükséges tehát, hogy a mai ember szigorú önbírálat által ezt a modern hibát elkerülje, avagy levetni törekedjék: azonképp szükséges, hogy úgy a plébániai, mint a központi főhatósági kormányzás szigoruan ellenőrizze, hogy a fenálló vallásos és jótékony társulatok működése szorosan a kitűzött cél irányában haladjon.

Érdekes, hogy a negyvennyolcadiki zsinat, szinte aggályos nyomatékkal hangoztatja, hogy csak azokat a társulatokat kell behozni, melyek főleg valami üdvös és hasznos cél előmozdítására vannak irányozva. Ez egy darab Jozefinizmus.

az az észjárás, amely a holtak tetemeit zsákba varratta, mert hát — kár a deszkáért. Még a lelki élet nyilvánulásait és szükségleteit is az anyagi haszon meg a tökeszázalék üvegén át tekinti.

Nos, én lándzsát török az olyan ájtatos társulat mellett is, amely pusztán a bensőséges lelki hitélet fejlesztését, a lelki tökéletességre való intenzív törekvést ápolja. Csak azért, mert az így szárnyaló lélek minél mélyebben merül el a Megváltó lelkének mélységeibe és titokzatos szent régióiba, annál bővebben ontja a Krisztus szeretetének igaz kincseit: az irgalmasság testi és lelki cselekedeteit. S ha nem is lehet az ő jótéteményeit a befizetett tagdíjak listájából kimutatni, mert az Üdvözítő tanácsa szerint úgy tesz, hogy a jobb kéz nem tudja, mit tesz a bal, — merem állítani, hogy a végítélet napján ki fog derülni, hogy igenis gazdaságos dolgok voltak ezek a tisztán ájtatossági társulatok is. Hát azért csak nem kell hederíteni az ellenfelek csacsogására holmi ájtatos naplopás s több efféle papirosbombáiktól. Igenis a keresztény ember első és fő kötelessége az, hogy hivatásbeli kötelmeit a legnagyobb lelkiismeretességgel teljesítse. De a hozzávaló erőt az élő vizek forrásaiból kell merítenie, ezeket pedig ott kell felkeresni, a hol kinek-kinek legalkalmasabban hozzáférhetők. Némely ember magára is jól eljár a maga rendes útján, más csak társak kíséretében érzi biztosnak a maga járását. Hát meg kell hagyni kinek-kinek a maga természete szerint való választását.

Szóba került ezután a gyermekeknek előkészítése az első szent áldozásra és ennek minél ünnepélyesebb módja.

Erről aztán kurtán és elég furcsán is határozának. Aki tud németül, — az olvassa el erre való nézve (amint Bánffy Dezső mondaná) Staudenmayer könyvének erre vonatkozó részét az 550. laptól az 554. lapig.

Aki pedig még többet is akar tudni, az elolvashatja a Tübingen és Stuttgartban kiadott német Rituale-t. A zsinat atyái elégségesnek tartják erre egyszerűen utalni. A nemzeti zsinat majd fordíttassa le magyarra. Mert lám, ők is észrevették, hogy a mieink legnagyobb része erősen bal a német fülére.

Hát bizony a nemzeti zsinatból mind e mai napig semmi sem lett s így hát a jó Staudenmayert sem fordították le magyarra, (úgyis tulságosan sok nálunk a Mayer,) hanem azért mégis előbbrejutottunk Isten jóvoltából ezen a téren a magunk emberségéből s reméljük, hogy ami ebben a kérdésben még megkívántatóság van, azt az újabb zsinat német auktorok nélkül is elintézi magyar észszel és kitartással, de vagy éppen ezért nem fog alája gyujtani a hires magyar szalmalánggal.

Elhatározták az évvégi, vagyis Szilveszteresti hálaájtatosság megtartását szentbeszéddel, s így amint ma már általános szokásban van. Ugylátszik, 48. előtt csak szárványosan tartották. Bár most már jóformán kivétel nélkül mindenütt tartják, az egységes rend és fegyelem szempontjából kívánatos lesz, hogy a javaşolt *V e e s e r n y e - K ö n y v*-ben ennek az ájtatosságnak a formája is pontosan elő legyen írva.

Talán ugyanebben a hivatalos *V e e s e r n y e - k ö n y v*-ben lehetne meghatározni és előírni azt

is, amiről további folyamán említést tesz az 1848. évi zsinat Protocolluma.

Arról esett ugyanis a szó, hogy mindennap a rendes plébániai mise előtt vagy utána egy általános közima mondassék a néppel a Pápáért és az egyházért, a Királyért és a hazáért, az egyházi és a világi felsőbbiségekért és a népért stb.

És el is határozták, hogy a nemzeti zsinat állapítsa meg egy ilyen egyetemes-könyörgésnek a szövegét, amelyet aztán a mindennapi plébániai mise előtt a pap a hívekkel mondjon el, de a vasárnapi predikációk után mondatni szokott imádság azért maradjon meg.

Hát ebből a nemzeti közimából sem lett semmi, mint ahogy nem lett semmi az egész nemzeti zsinatból s mindabból a sok jóból, amit annak a hatáskörébe átutaltak.

Egyébiránt pedig, bár tagadhatatlan, hogy van valami jó eszme ebben a kontemplált közimában, azzal, hogy azt mindennapi elmondásra szánták, messze túllőttek a célon. Eltekintve a quotidiana vilescunt koptató hatásától, az efféle mindennapi közimázás a felsőbb hatalmasságokért jozefinisotikus izü. Azért, mert az egész hitközségnek reprezentatív, hogy ne mondjam, hivatalos isteni tisztelete a vasárnapi és az ünnepi nagymise; az ilyen közima tehát ennek a keretébe való; hétköznapi senki sem köteles szentmisére járni; bizonyos, hogy jámbor és istenes dolgot tesz, ha jár, de valamint ez az ő személyes buzgósága, azonképen ne is háborgassuk őt abban, hogy a saját személye, a családja, a maga és övéi lelke-üdvösségéért imádkozzék, egyszóval a maga dolgát intézze a jó Istennel.

A szentmise Canon-jában amúgy is mindennap imádkozna az összes hatalmasságokért, s nem kéllém, ha szorgos lelki buzgósággal és jó keresztény igyekezettel felhasználják azt a sok malasztot, amit ezen a réven nyerhetnek, mihamar megváltoznék a föld színe.

Van azonban a fentérintett zsinati pontozatban egy jó eszme, amely az akkori, hirtelen való tárgyalások rendjén nem jutott kellő kifejezésre. S ez az, hogy a vasárnapi és ünnepnapi plébániai nagymise rendjét, sok máshoz hasonlóan egyöntetűen rendezni kellene. Igaz, hogy liturgiailag a legpontosabban rendezve van. De az is igaz, hogy ezt sem tartják meg mindenütt úgy, ahogy elő van írva.

A vasárnapi nagymise lényeges kelléke p. o. az Asperges. De hány hely van, ahol nincs meg, de mégcsak nem is akarják behozni. Öt évi káplánkodásom alatt állandóan sürgettem, de a principális is állandóan azzal torkolt le: „No még csak ez kellene!”

Nézetem szerint az ősi egyházi jó és bölcs szokás azt is magával hozná, hogy a vasárnapi homília mindig a nagymise alatt az evangélium eléneklése után tartassék. Sem előtte, sem utánna. Ne tartson tovább semmikép se 20 percnél és mindig homília vagy a szent lecke alapján tartott erkölcsi oktatás legyen s utánna minden vasárnap a három isteni erényt fölindító közkönyörgés mondassék. Csak ez és semmi más, még a Pázmány magyar fordításában ismert Canisius-féle ima sem.

A keresztény erkölcstan egyik sarkalatos tétele az, hogy a három isteni erénynek hosszabb időn p. o. egy hónapon át való fölindi-

tását elmulasztani súlyos bűn. Amiből következik, hogy mivel a plébániai közös isteni tiszteletnek az is a célja, hogy a híveket a keresztény lelki életre nevelje, azért azon a parokiális nagymisén ezt a sarkalatos keresztény kötelességet is közösen kell gyakorolni. A Pázmány imádsága kiválóan alkalmas a szentmise végén mondandó olyan közimának, amilyent az 1848. évi zsinat is kontemplált. Igaz, hogy külön nincs benne említés a pápáról, egyházzról, királyról, hazáról stb., de ezen lehet segíteni azáltal, hogy szerkesztünk ezekre vonatkozólag egy külön rövid imádságot és ezt a Pázmány-féle közkönyörgés után mondjuk. Hogy pedig ne legyen túlhosszú az isteni tisztelet s a lelki únalom helyt ne fogjon, el kell hagyni azt a merőben fölösleges és semmi haszonnal se járó dolgot, hogy három, sőt néha öt Miatyánkot mondatunk a hívekkel.

Ez legtöbb esetben mégis darálásra vezet és nagyban lerontja az Úr imájának fenséges hatását. Úgy látszik, onnan kapott át a közajtatosságok rendjébe, hogy a gyóntatók három vagy több Miatyánk stb. elvégzését szokták feladni *penitenciaul*, vagyis inkább elégtételül.

Azonban, a bűnért való elégtétel természete azt hozza magával, hogy az ember valami olyant vállaljon magára, ami terhes, megalázó, a gögre hajló emberi természettel ellenkező; s mivel ugyanazon imádságnak többszöri és gépies ismétlése ilyen, azért szokás ezt, más feltünőbb és terhesebb elégtételi cselekmény helyett a gyóntatószékben feladni, de ott is utalni kell erre a körülményre, nehogy kárba vesszen a haszna. Ami tehát jó, sőt üdvös a bűnbánat

szentségének a rendjében, azt a nyilvános közistenítészeletbe nem mindig tanácsos átvenni. Más, ha közös és nyilvános bűnbánati ájtatosság gyakorlásáról van szó; de itt is előző magyarázattal és azon elv gondos szemmeltartása mellett: ne quid nimis. S ha már a közös töredelmi ájtatosságokról került a szó, Adventben és Nagyböjtbén a vasárnapi istenítészelet sorát épen erre való tekintetből lehetne megállapítani. Nem kell annak egész éven át egyformának lenni, sőt épen az egyházi év ünnepekői szerint kellene a közistenítészeletben is kifejezésre jutnia annak a szent hitigazságnak, amely körül a katolikus kultusz forog.

Az ünnepeken, a vasárnapitól eltérő lehetne a parochiális nagymise rendje. Ünnepen helyén való, hogy a szentbeszéd mindig megelőzze a nagymisét. Nemcsak semmi helyes okát nem látom, de sőt a magam tapasztalásai alapján határozottan helytelen és káros dolognak tartom, ha a szentbeszéd a nagymise után van. Az ünnepi szentbeszéd célja elsősorban az, hogy a hívők lelkét eltöltse a megfelelő ünnepi hangulattal s azért lehet rendesen pathetikus alakú is; de hiszen épen a szent mise által ünneplünk legméltóbban, mert hiszen azért eucharisztikus áldozat; ebből tehát logikailag következik, hogy a szent misét a megfelelő ünnepi hangulatban hallgassuk végig. Mikor már elmúlt ez a legjobb ünneplő alkalom, akkor már későn áll fel akármiféle Doctor mellifluus, hogy post festa, mikor már elbangzott az ünnepi alleluja, minket visszaringasson a szeráfok hangulatába.

A nagymise után való prédikálásnál még az is okosabb dolog, ha délután, az ünnepi vespere előtt (értve ezalatt egy az ünnep eszméjének megfelelő déleesti nép-ajtatosságot,) tartunk ünnepi prédikációt. Ennek is sokkal több a haszna, mint a nagymise után valónak, amely elől amugy is elmennek a legtöbben.

Tessék p. o. a fehérvári főtemplomban Szent István napjára felállani a legjobb készüllettel: bizonyos, hogy a kiknek a szónok leginkább szánta a mondanivalóját, bizonyosan testületileg kivonulnak az Isten igéje elől. Másutt ahol mise előtt van a prédikáció, ilyenkor mindig nagy és fényes hallgatóság szokott jelen lenni.

Hát mindezek eléggé megokolják, hogy amint már 48-ban is tervezték, a vasárnapi és ünnepi délelőtti és délutáni istenisztelet rendje egyöntetűen rendeztessék és szabályoztassék. S erre nézve, amint már a *V e c s e r n y e - K ö n y v r ö l* is irtain, valami egységes kézikönyvet kellene kiadni. Nehogy valaki a *V e c s e r n y e - K ö n y v* kifejezésbe azért akadjon bele, hogy hát abba csak vespere s efféle való, hát megírom, hogy én azt a szót azért használom, mert a fortiori abban a könyvben, első sorban a vesperek s az ezekhez hasonlóknak lennének megszabva; de nekem bizony mindegy, akármi lesz is a címe (Kalauz, Kánon stb.) a fődolog, hogy megfeleljen a rendeltetésének.

Ez pedig az, hogy magába foglalja kánon-szerűleg felsorolva és szigoru mihez tartás végett megállapítva mindazon kultusz-formákat, illetőleg a kultusz-formák mindazon részeit, amelyek nem a liturgikus latin nyelven, hanem a nép nyelvén

végezletnek. Amit a *Missale*, *Rituale* stb. latinul rendel, azt ne legyen szabad másképp végezni; azt pedig, amit szabad és kell a nép nyelvén végezni, — ez a hivatalos kiadású *Vezérkönyv* foglalja magában.

Igy majd lesz rend és megszűnik a *Rituale* rendelkezéseivel szemben tapasztalható lelkiismeretlen basáskodás.

Felvettetett ezután a zsinaton a bűcsük, vagyis inkább a bűcsükra való járás kérdése, mégpedig amint az eredeti szöveg mondja, a bűcsűknál olykor előfordulni szokott visszaélések elhárítása iránt.

A gyűlés némely tagjai (amint a *Protocollum* nagy óvatosan jeleli a felszólamlókat,) a bűcsűmeneteket a visszaélések elhárítása tekintetéből megszüntetendőknek nyilvánították; mindazonáltal a gyűlés többsége, óhajtsait a következőkben fejezte ki:

A bűcsűk hasznos voltát a tridenti szent zsinat tanítása szerint elismervén (igen a szent bűcsűkét — *indulgentiae*; — de nem ám a falusi bűcsűkét — *festum tituli*, — sem a bűcsűjárásokét, — *peregrinationes*;) hogy a bűcsűjárásokkal itt-ott összeforrott visszaélések elháríttassanak, a lelkipásztorok igyekezzenek a népet a bűcsűk eredetéről, mivoltáról, céljáról, gyakorlati módjáról, a jól végzeteknek üdvös, a rosszul végzeteknek káros következményeiről meggyőzni. A bűcsűmenetek általán úgy lennének rendezendők, hogy ünnepélyes bűcsűmenetek a lelkipásztor kíséretében ajtatos ének és könyörgés között csak úgy lennének megengedendők, hogy a lelkész otthon a népnek szent misét szolgáltatván, a

hívekkel csak oly távolságra eső búcsúhelyekre menjen, ahonnan egyugyanazon nap estéjére hívcivel, oly ünnepélyes renddel, amint elment vala, vissza is térhet. S minthogy az ily búcsúmenetek természet-szerint bűnbánó, de nem időtöltő menetek, a búcsúhelyen minden lakomák eltiltatván, kiki a hazulról hozott eledellel megelégedvén, mint a mértékletesség és józanság példánya, épült lélekkel térjen vissza. Hogy pedig ezt a célt annál biztosabban el lehessen érni, kivált olyan esetekre, mikor a lelkész más elkerülhetetlen kötelessége a plébánián visszatartja, úgy, hogy nem mehet a búcsújárókkal, a hívők közül kitünő, vallásos buzgalmukról, erényes becsületességükről ismert, tekintélyes férfiak választandók avégre, hogy vezessék a búcsújárást, fenntartsák a rendet és fegyelmet, a rendetlenkedőket intsék s az engedetlenkedőket feljelentsék.

Némelyek a hétköznapokra eső templombúcsú napját vasárnapra kívánták áttenni, de a fenti rendelkezés azon peremptorius megszorítása alól, hogy csakis egynapi távolságra s csakis a lelkész vezetése alatt legyen szabad búcsút járni, nem kívánták kiterjeszteni a csik-somlyói pünkösdi búcsúra, mert arról azt mondják, hogy az a székely nemzetnek kitünően emlékezetes nemzeti ünnepe.

Könnyű látni, hogy amint már fent utaltam is erre, három különböző dolog van itt egy kalap alá fogva. Csodálatos, hogy a szingzagdag magyar nyelv, amelynek ugyanegy fogalom kifejezésére néha egész sereg szó áll rendelkezésére: három különböző fogalmat itt egyetlen szóval fejez ki.

Indulgentiae; Ablasz = búcsú.

Peregrinatio; Wallfahrt = búcsú.

Festum tituli; Kirchweich (fest) = búcsú.

Talán nem ártana, ha a magyar theologiai nyelv művelői kiterjesztenék a figyelmüket erre a visszás és értelemzavaró dologra s megpróbálnák, hogy ezt a három egymástól lényegesen különböző dolgot megfelelő és kifejező jó magyar szóval nevezzék el.

Lám a 48-ban zsinatozók a falusi búcsukon és búcsujárásokon elharapódzott visszaéléseket a teljes megszüntetés gyökeres szerével azért félték orvosolni, mert azt hitték, hogy elmentébe juthatnának a tridenti szent zsinatnak a szent búcsukról (indulgentiae) hozott dogmatikus határozatával. Pedig emiatt bizony bátran meglehetett volna, mert ez semmikép sem érinti az általuk tárgyalt búcsukat, amikről már a tridenti zsinat előtt Kempis Tamás elég lapidárisan feljegyezte: Qui multum peregrinantur, raro salvificantur. S azt tartom, hogy a legtöbb moralista és tapasztalt lelkipásztor ma is aláírhatja ezt a szentenciát.

Ami már most az egyházak búcsunapját (festum tituli) illeti, erre nézve már említettem, hogy legjobb volna, ha ilyenkor népmisszió tartásával, vagy másképp úgy elfoglalnák a népet, hogy a szokásos eszem-izsomra minél kevesebb idő jusson. Természetes, hogy a parochián is minél rövidebb ideig tartson az a bizonyos enceniális izletes ebéd. Erről az ismertetés alatt álló 48-as zsinat elég világosan és érthetően nyilatkozik. Minden lehető módon oda kell törekedni, hogy a nép letegyen arról a perverz felfogásról, hogy a búcsu napját mindig

egy baromi gyomorrontás és egy sárga földig való szörnyű ivás, meg a rákövetkező másnapos állapot teszi nevezetessé. Pedig hát sajnos, ez így van nemcsak minálunk, ahol az a jelszó: extra Hungariam non est vita . . . hanem a valóságos németeknél is. A bajorok híres élclapja, a „Fliegende Blätter“ képesenés képtelesen minden évfolyamában produkál egy egész tucat javaaneddotát a Kirchtäg vagy Kirchweih alkalmából szokásos becsudálkozás témájáról.

Van aztán a nagy evés-ivásnak természetesen más következménye is. A talián, ha jólakott, rakétát ereget, amitől néha elég a félfalú; a német, a nehéz agyagból égetett sörös kriglivel egymás fejét veri be; a magyar, az bicskára kap, s bizony csak a múlt évben szidta Tóth Béla az ő bölcseségei magazinumban, az Ésti Levelekben a zsandárok hivatalosan buta eszejárását, mert közéjük löttek a bucsún nagy bicskázásba keveredett parasztleányeknek valahol Györmegyében.

Világos, hogy az ilyen bucsút nem ajánlja a tridenti szent zsinat, mert az, erkölcs, egészség és életrontó bűnös alkalom, amit ha nem lehet jóra fordítani, sokkal helyesebb teljesen megszüntetni. Csakhogy ez utóbbi, a nép ősi szokásaihoz való ragaszkodása mellett szinte lehetetlen. Dunántúl ismertem egy igen jóra való plebánost, aki, mert hívei a bucsú napján mindig verekedtek, ismételt és nyomatékos intés, kérlelés és a bucsú beszüntetésével való fenyegetéseinek hiábavalósága után, tényleg beszüntette azt. Ebből akkora ellenségeskedés támadt, s a falubeliek a megyés püspököt annyira zak-

latták, hogy ez végre nagy szorultságában a beiktatott plébánost, aki resignálni nem akart, erőszakkal távolította el, amiből egy hires kánoni pör is kerekedett s azzal végződött, hogy az illető plébános összes kárának megtérítésére elmarasztalta a püspököt magának Sinior János biboros primásnak elnöklete alatt tartott ülésén az esztergomi primási főszentszék.

A mi érsektartományi zsinatunk (1863.) szintén nem mert a radikális eltörlés eszközéhez nyulni, hanem a többi között hozott egy praktikus határozatot (Cap. XIV.), melyet jó lesz, ha nálunk is nyomatékosan követésre ajánl majd a megyei zsinat. A kalocsai határozatnak az a tartalma, hogy ha valamely plebániában közelg a búcsu napja, az ezt közvetlenül megelőző vasárnapon a prédikáció tárgya vagy a keresztény oktatásé mindig és föltétlenül a szent bucsuk (indulgentiae) értelmezése; a templom bucsuünnepének magyarázata, a bűnbánat szentségének ajánlása, az Oltáriszentség vételére való felhívás és a visszaélésektől való tartózkodásra való beható lelkipásztori intelem legyen. De nemcsak abban a plebániában tartassék az előző vasárnapon ilyen tartalmú intelem, hanem mindazon szomszédos plebániákban is, amelyekből a nép el szokott járni az illető bucsura.

Ilyen közvetlenül megelőző intelem preventív hatása mindenesetre valószínűbb, mint hogyha más alkalommal tartódik efféle magyarázat, melyet aztán legelőbb a bucsu napjáig amúgy is elfelejtene.

Ami pedig maguknak a bucsujárási-meneteknek (processio peregrinatoria) vezetését illeti,

ezekre nézve az 1863. évi kalocsai érsektartományi zsinat is úgy határozott, mint a mi 1848-beli kolozsvári gyűlésünk, hogy t. i. azokat mindig a pap vezesse s csak ha ő nem mozdulhat a plebániából, akkor vezesse valamely megbízható laikus. Ám, ez a megbízhatóság fölöttébb problematikus dolog s én a mellett volnék, hogy ezt a concessiót meg kell szüntetni. Az ilyen vezetők rendesen előénekesek is és egyik-másik szeret is, tud is extemporizálni, mely passziójuk sokszor csúffá tesz minden épülést.

Ebből a hazai speciálitásból több klasszikus humorú esetet tudok hiteles közlésből s épen azért tartom azt a véleményt, hogyha maga a lelkész nem vezetheti és ellenőrizheti mindvégig ezen bucsúmenetek szent komolyságát, inkább ejtse el egyes alkalmakkor.

De a lelki tökéletesedés és a bensőséges hitélet emelése tekintetéből nagyon is nyomatékosan hangoztatni és sürgetni kellene egy újabb püspökmegyei zsinaton azt, amit az 1863. évi kalocsai érsektartományi zsinat a XIV. fejezetben oly szép indokolással ajánl, hogy t. i. a papság minél többször, minél világosabban, érthetően és meggyőzően fejtegesse a hívek előtt a szent búcsuk (indulgentiae) áldásait és a nagy lelki jótéteményeket, amik az Anyaszentegyház cme kincsesbányájából meríthetők. Buzdítsa a hívő népet, hogy minél gyakrabban és minél öntudatosabban használja fel ezt a sokfélekép értékesíthető jótéteményt.

Ezt annál is inkább sürgetni kell, mert kétségbevonhatatlan tény, hogy nálunk úgy a katolikus intelligencia, mint maga a katolikus nép nagy része is csak igen mérsékeltén, rész-

ben pedig egyáltalában nem érdeklődik ezen élő forrás tartalma iránt. Nézetem szerint azért, mert nem igen ismeri a jelentőségét. A miből nyilvánvaló, hogy gyakran és jól kell erről beszélni.

De még más is szükséges. És ez az, hogy könnyen hozzáférhessen chez az élő forráshoz, vagyis, hogy mindig szemé előtt legyen, hogy mikor, mely alkalommal és mi módon juthat hozzá. Hányan tudják p. o. hogy az Urangyala elmondásával miféle búcsuk járnak.

Kellene tehát szerkeszteni egy táblázatos kimutatást, amelyen könnyen láthatná ki-ki, hogy az egyes hónapokban az egyes ünnepek s egyéb alkalmak szerint milyen búcsukat nyerhet, továbbá melyek azok, amelyek naponta nyerhetők egyes jó cselekedetekért. Ezt a táblázatot jó olvasható nyomtatásban minden templom, kápolna, kereszt-út, kath. iskola stb. alkalmas helyén állandóan kifüggesztve kellene tartani, hogy mindenki bármikor megnézhesse s tudhassa a dolgot. Most, ha Mindenszentek napján ki is hirdetjük, hogy november havában milyen búcsukat lehet nyerni, a legtöbb ember elfelejti. Ha pedig ott lesz a tábla, azon mindig megnézheti s azt hiszem, ez hathatósan elő fogja mozdítani a hívek okos és céltudatos buzgóságát.

Hiába, jó Kalendárium nélkül a legjobb gazda sem tudja a dolgát jó rendben tartani; szükséges ez ott is, ahol lelki kamatokra helyezzük el jó szándékainkat és cselekedeteinket. Már pedig a szent búcsuk épen arra valók, hogy azok segítségével tőkét gyűjtsünk az örökkévalóságra.

Nagyon nevezetes dologról tárgyaltak ezután a sokat emlegetett kolozsvári zsinaton és igen-jellemző elhatározásokra jutottak. Felvétlén ugyanis a tárgyalás azon része, amelyről való határozás a besztercei (Besztercebánya) püspökhöz, mint a nemzeti zsinatnak erre kiszemelt előadója elé lettek volna felterjesztendők, tárgyalás alá vétetett a hivatalos Szer-tartásos könyvnek, vagyis a Rituá-le-nak a dolga. Erről a Protocollum szószerint így ír:

A római s eddig használatban levő rituálék nyomán egy új, s valamennyi deák-szertartású megyében behozandó oly rituálénak kiállítása, melyben a szentségek és szent szertartások kiszolgáltatása alkalmával, némely épületes imádságok a nyanyelvén lennének használndók, némely célszerű oktatások formulái mellett.

Mint hogy az egyházi szertartások az egyház tanain alapszanak, azokat épségben fenntartani és szent buzgósággal kezelni, az egyház teendőinek egyike ugyan állandóan, — de azoknak a kor igényeihez alkalmaztatott módosítását valamint hitünk lényege nem ellenzi, nem tiltja, — úgy jelenleg azt a kor szelleme kívánja és sürgeti. S ugyanazért, bár a legnagyobb pietással viseltetünk is az eddigi rituálékhoz, mégis forrón óhajtjuk, hogy az eddigi latinnyelvű rituálék és liturgikus könyvek a nyanyelvén szerkesztessenek, mert azt hisszük, hogy így a szentségek és szent szertartások kiszolgáltatása a hívő népre nagyobb hatással leend. Szent Pál mondja (Cor. I. lev. 11., 16., 17., 18.), hogy „ha a szavaknak tulajdon értelmek nem tudatik, én is arra nézve aki szól,

idegen nyelvű leszek; az is, aki beszél, én reám nézve idegen nyelvű leszen. Ha te csak önnön lelked előtt értelmes áldást mondasz, az abban tudatlannak helyét foglaló hogyan fogja mondhatni a te hálaadó imádságodra: úgy legyen! ? holott nem tudja, mit mondtál legyen. Te ugyan szép könyörgést mondhatsz, de más nem épül abban. Hálákat adok az én Istenemnek, hogy az idegen nyelvben való szólásban mindnyájatokat felülhaladlak. Mindazonáltal az egyházi gyülekezetben inkább akarok csak öt szót mondani, úgy, hogy megértessem és másokat tanítsak, mint tíz-ezer szavakat oly nyelven, melyet nem értenek.“

Az új szertartásos könyv szerkesztésére nézve kalauzul szolgálhat ezen című könyv: „Ritual.“ Nach dem Geiste und Anordnungen der katholischen Kirche; oder praktische Anleitung für die kath. Seelsorger. Tübingen G. G. Cotta 1831.

A készitendő Rituale-ban az Exorcismusokat, vagy szelidebb alakba öntendőknek, vagy egészen kihagyandóknak véljük. És ezen Rituálénak az egész magyar egyházban megtartandó egyformaság tekintetéből a nemzeti zsinat kebeléből kiküldendő bizottmány teendői közé sorozzuk. Különösen akarjuk, hogy az esketési, keresztelési, beavatási, temetési, buzaszentelési, keresztjáróheli, úrnapi, olajszentelési, lábmosási, papszentelési szertartások s a nagyheti ágendák, mindenütt anyai nyelven végeztessenek.

És figyelmet óhajtunk fordítani a kántori énekes könyvekre is, melyekbe csak a szoros vizsgálat után, a szent hajdan gyöngyeiből a nép életébe átfolyt jelesebbek lennének felve-

endők, azok helyes éneklésére a gyermekek az elemi, az ifjak a vasárnapi iskolában megtanítandók, hogy a templomban a kántor az éneklést ne egyedül, hanem a nép kísérelő éneklete mellett végezhesse.

A szentmise áldozatot azonban, az egység fenntartása jeléül, (a z o n t u l i s, -- így volt az eredeti szöveg) **most még** latin nyelvű szertartással óhajtuk és akarjuk bemutatni.

Szószerint azért irtam le az egész szöveget, hogy mindenki lássa és megítélhesse, hogy biz ez a maga egész mivoltában egy mindenkép konfuzus erdélyi köntörfalazás.

Nem akarunk ebből a pilátusi taktikájú határozatból a nagy negyvennyolc zsinati atyái ellen tőkét faragni, hisz mindenképen meglát-szik rajta amaz időknek szellemi viharzása. Gyors, kiméletlen, radikális reformálás mindenben s a negyvennyolcas esztendő egyik nagy mozgató eszméjének, a nemzeti eszmének diadalra törekvő hullámverése mindenféle vonatkozásban.

Ezt a kérdést, amiről ők tárgyaltak, ma már a haladó idő megoldotta s ha egy új megyei zsinat erről ismét tárgyalni fog, abban, ami e kérdésben reá tartozhatik, nyilván oda fog törekedni, hogy az egyházmegye minden részében megvalósítsa a helyes fegyelmet és pótolja azt és ott, amiben és ahol az ide-tartozó dolgok pótlást kívánnak.

Igy az általános és egyetemes magyarországi Rituale kérdése már túlhaladott álláspontnak tekintendő. Régen jóformán mindenütt s így a mi megyénkben is az esztergomi Rituale-t használták. De most már az egrí érseki

tartománynak is megvan a maga saját Ritualeja és megvan a kalocsainak is, amelyhez a mi egyházmegyénk is tartozik. A kalocsai Rituale szerkezetét sokan kifogásolják, holott ha tudnák, miért van az úgy szerkesztve, amint van, csak helyeselniük kellene azt. A régen megszokott esztergomi Rituale nem tiszta munka, amit ne tessék senkinek rosszra érteni vagy magyarázni.

Az össze van állítva a római Rituale-ból és az itt szokásos szertartásokból, tehát úgynevezett mixtum compositum, amiből senkise tudja meg, hogy mi római, mi esztergomi, azaz hogy hazai magyar speciálitás.

A kalocsai Rituale ellenben tiszta munka és jobb munka is, mint amaz. (Amivel megint nem az mondódik, hogy amaz rossz.) A kalocsai Rituale ugyanis először a teljes római Ritualét foglalja magában és ezután külön felsorolja mindazon szokásokat és szertartásokat, amelyek az érseki tartományban a római szokástól eltérőleg végeztenek, vagy pedig egyáltalában nincsenek meg a római Ritualében. Ennek a beosztásnak az a célja, hogy az apostoli szentszéknek sokszor kifejezett szándéka szerint az egyes megyék és érseki tartományok saját régi és jó szokásait meg, de amire nézve jóváhagyott külön egyházmegyei ritus nincs, arra nézve a római Rituale rendelkezései szerint járjanak el mindenütt s így a további különös helyi szokások fölösleges elszaporodásának elejét véve, a liturgikus cselekvényekben a lehető legnagyobb egyöntetűség álljon be. A regula tehát az, hogy amire a Rituale kalocsai Propriumában

nem találunk formulát, azt mindig az előző római *Rituale*-ban keressük és aszerint járjunk el és ne csináljunk magunknak önkényesen új formulákat.

Igy állván a dolog, világos, hogy a mostani típus szerint készült *Rituale* hosszú időn át változatlan marad; de mivel új áldásformulák is keletkeznek és a kor igényei szerint új helyzetek is támadnak, a püspökmegyei zsinat feladata leendő megállapítani mindazokat az itt nálunk előfordulni szokott eseteket, amikre nézve sem a római *Rituale*, sem a tartományi *Proprium* formulákat nem tartalmaz és sürgetni, hogy ezekre nézve hiteles és hivatalos szövegű újabb formulákkal egészítsék ki a *Rituale*.

A többire nézve, ami ezzel a kérdéssel még összefüggésbe hozható, szó lesz azok során, amiket a kolozsvári zsinat imént kijegyzett határozatának atyafiságos szemügyre-vevése közben megirunk, amire hát most át is térünk.

Az eredeti javaslat csak annyit kívánt, hogy a *Rituale* reformja alkalmával, némely épületes imádságok anyanyelven végeztessenek és a megfelelő helyeken célszerű tanítások véteessenek be a *Rituale*-ba. De már az elfogadott határozat nemcsak az egész *Rituale*, hanem még a *Pontificale* egyes részeinek sőt a *Missale* szövegében előforduló egyes szertartásoknak a megmagyarosítását követeli. Az az, hogy idenéz, de máshova talál.

Mert amikor az anyanyelvet említi, ez alatt a magyart gondolja, csak hogy ha szószerint kellene keresztülvinni ezt a bölcös (?) határozatot, akkor az egységes latin ritusú magyar

kath. egyház liturgiai nyelve mihamar magyar, német, vend, horvát, sokác, bunyevác, ruthén, kassavidéki tót, nyitravidéki tót, oláh, szóval, valami tizenkét féle nyelv szerint alakulna át.

Itt nem akarok most apologiát kezdeni a latin nyelv mellett. Hogy a katolikus hívek, akik latin nyelven kereszteltetnek, a kereszttség szentsége iránt kevesebb kegyelettel, vagy e szentség dolgában kevesebb tudással bírnának, mint teszem azt a moszkovita hitű oláhok, vagy a nagyon okos szász luteránusok, — azt talán mégsem akarja senki állítani.

A latin liturgikus nyelv használatának megvannak a maga jó okai. Azokat olyan falláciákkal, mint a milyen a Protocollumban van, megdönteni nem lehet. Pál apostolnak a Korinthusbeliekhez írt első levele tizenegyedik fejezetéből úgy csinál magának bizonyító szöveget, hogy kiírja egymásmellé a 11., aztán a 16., 17., 18. verseket. Ilyenformán a Szentírásból azt is be lehet bizonyítani, hogy n i n c s I s t e n, mert hát ez valósággal benne is van. Csakhogy a teljes összefüggés épen az ellenkező értelmet adja. (Mondá az esztelen az ő szívében: nincs Isten.) Magamat is konsternál! ez az így beprotokollált apostoli levélrész, amellyel a 48. zsinati atyái a latin egyház ősi fegyelmét, sőt magát a tridenti zsinatot is agyonüthetnék, — ha t. i. arra vonatkoznék, amire ők rácitálják. Hát megnéztem jól azt az első korinthusi levelet s ámulva láttam, hogy hiszen fiskális-fogásnak nagyon is megjárja az efféle okoskodás, de a törvényes igazság legyőzésére ép oly kevésbé alkalmas, mint a bot borovának.

Akárki megtapasztalhatja, csak olvassa el

a Szentírás megfelelő helyeit hozzávaló jó magyarázó jegyzetekkel. Ilyen argumentumokkal nem lehet a liturgikus latin nyelvet kiszorítani; de fölösleges is, mert jó az ügy, ahogy van. Csak nem kell túlságba vinni. Túlság az, ha p. o. olasz földön még a Miatyánkot s a néppel közösen végzett ájtatosságokat is latin nyelven végzik, bár a latin eredetű olasz ezt nem nagyon bánja; túlság az, ha még a falusi templomból is ki akarják szorítani az ősi és tisztes népéneket, a mi népünk előtt érthetetlen kyrie-variálással. A népének olyan koncesszió, amelyet a reformáció következtében tett az egyház a vegyeshitű régiókban; nem kívánatos, hogy ez visszafejlesztődjék, hanem igenis kívánatos, hogy ami gyom ezen a téren felburjánzott, azt kimélet nélkül irtsák, hogy a népének megfeleljen úgy a hit, mint az egyházi szellem, a művészet és a nyelv törvényei szerint való tisztaság, szabatosság és méltóság minden kellékének.

Túlság tehát az is, amiben a 48. évi kolozsvári zsinat leledzett, amikor mindent anyai nyelvre akart fordítani s az egység dokumentálási okából épen csak az egy szentmiseáldozatnak volt hajlandó megkegyelmezni. Ennek is csak egy ideig még, mert azok, akik azt proponálták, hogy ezután is mint eddig; lemaradtak a radikális haladók szekeréről.

Itt a helye, hogy reámutassak arra, hogy ime, annak az oka, hogy újabb időben oly kevés püspökmegyei zsinatot tartottak, épen az, mert ezek arra törekedtek, hogy olyan dolgokat vonjanak megvitatás alá és olyanokban határozzanak, amikben ők a dolog természete szerint

sem nem tárgyalhatnak, sem nem határozhatnak. Így a liturgikus nyelv meghatározása is, bár épen nem dogma, a pápa és az egyetemes zsinat jogkörébe tartozik.

Csodálatos, hogy a mikor a kolozsvári zsinaton a bőjti fegyelem kérdését vetették fel, a püspök jónak látta őket óvatos megnyilatkozásra inteni, merthogy ez a tárgy tulajdonkép a pápa és az egyetemes zsinat elé tartozik; de már ennél az ugyancsak odatarozó pontnál nem látta szükségesnek a gyeplőt meghuzni s így bizony tilosba gurult a szekér.

Hát hiszen igaz, hogy az egész ügy abba maradt, de kétségtelen, hogy ez az állásfoglalás mind e mai napig érezteti a káros hatást. Tény, hogy egyes plébánosok vakmerő és lelkiismeretlen önkénykedése ezen a téren nem ismer már semmi határt. De már nemcsak a plébánosok, hanem még a Rómában az ő odavaló gravitálásukért nagyra tartott szerzetesek is túlteszik magukat e pontban az egyháznak szigorú fegyelmen, amely fegyelem megszegését pedig a tridenti szent zsinat (Sess VII.) egyenesen kiközösítéssel sújtja. Ismertem helyet, ahol a plébános maga minden funkciót törvény szerint latinul végzett; de a barát azzal csinált neki konkurrenciát, hogy ő meg mindent magyarul végzett a saját külön ritualéja szerint, amelyet ő fordított magának magyarra s mondhatom, hogy egy-egy Exorcismust oly rettenetesen el-ki fordított, amiért megérdemelte volna, hogy a kordáját egy emelettel magasabbra vigyék, de ott aztán jól meg is szorítsák.

Lám, ezek az Exorcismusok már a kolozsvári zsinatot is erősen érdekelték, mert

vagy eltörölni vagy enyíteni akarta őket. Azaz, hogy ha már mindenben reformálunk, hát tegyünk egy kis koncessziót — az ördögnek is.

Ez is az a bizonyos régi magyar kedélyesség, amikor t. i. a régi magyar asszony nemcsak Szent Mihálynak gyújtott gyertyát, hanem Lucifernek is; azt tartotta ugyanis, hogy az előrelátás jó és nyilván ő is tudta már, a mit Budapesten az önkénytes mentők a szekerekre irtak, hogy: mindenkit érhet baleset.

Dehát nem úgy van az!

Azok az Exorcismusok igenis szükségesek, mégpedig úgy, ahogy vannak t. i. latinul. Nem kell őket bolygatni s nem is jó. Hogy ezen a téren hova lehet eljutni, mutalja az, hogy nekem egy jó katolikus és komoly úri ember azt beszélte, hogy őt az ő piarista hittantanárja in illo tempore arra tanította, hogy személyes ördög nincs, hanem az ember gonosz lelkiismerete az ördög. Ez hát radikálisan intézte el ezt a fogas kérdést. Hanemhát, ha így volna, szeretném ha megtudhadtnám tőle, (mert a nevét sajnos nem tudom, mert már rég megtudakoltam volna), hogy így állván a dolog, tulajdonképen mire való az egész anyaszentegyház s hogy a mi Úrunk Jézus Krisztus miért is halt meg hát? Nyilván bajos így érteni az isteni kinyilatkoztatás egész ökonomiáját. De hátha az a meglepetés éri az ilyen katechétát, hogy majd egyszer, de nyilván későn, az ördögről való keserves dogmát mégiscsak kénytelen lesz megtanulni, — tőle magától? Ce sera la journée des dupes! fura felsülés lenne!

Egy újabb egyházmegyei zsinatnak tehát, ha jót akar végezni s ha a helyes és törvényes

úton akar haladni, egészen ellenkező irányban kell intézkednie, abban t. i. hogy az elfajult, önkényes, törvénytelen rossz szokásokat kiirtsa, a privátim összefércelt zugirásokat eltiltsa, elkoboztassa és az egyházi fegyelem illetén megrottóit a jövőre nézve szigoruan büntesse. Még pedig kemény pénzbüntetéssel, mert én azt tapasztaltam, hogy az immorális népszerűség-hajhászat mellett különösen a sordidus pénzvágy az, amely egyeseket arra készít, hogy azért fungáljanak magyarul (s azért hódoljanak a halotti prédikálás kálvinista tempójának), hogy jobban megfizessék őket. Ha majd egy vég stóláért, három vég birságot kell fizetniök, kétszer is meggondolják a dolgot. De a szigorú eljárást igazságosan csakis akkor lehet alkalmazni, ha hogy mindenkinek meg is van a módja, hogy a törvényes eljárás követhesse. Ehez pedig a *Rituale* mellett, amely a feltétlenül csak latin nyelven végzendő liturgikus dolgokat tartalmazza, szükséges még a már többször említett *Vezérkönyv*, (vecsernyés könyv), amely a magyar nyelven végzendő dolgok kánonja lenne. Továbbá, mivel a pap a kántorral fungál, amint ezt már a kolozsvári zsinat is óhajtotta, a kántorok részére szintén egy megfelelő *Vezérkönyv*. Igaz, hogy itt van az egri, Tárkányi—Zsazskovszky-féle, amely leginkább elterjedt, de ujabban mások is adtak ki ehhez hasonló könyveket, sőt az öregebb kántorok még a hirhedt esiki *Cantionale*t is használják. A bucsuztatós könyvek meg úgy teremnek, mint a gomba.

Ezen a téren tehát épen nem ártana már egyszer alapos purifikációt végezni, mert én lát-

tam a ponyvára szánt apró füzetek alakjában magyar temetési, koporsóbatételi, buzaszentelési, gyertya, hamu, stb. szentelési szertartást, sőt még halotti zsoltosmát is. Ez mind csak arra jó, hogy a fegyelmetlenség, kapkodás, önkényes obfuscatiója az egyházi szent rítusoknak minél nagyobb legyen.

Azt a Vezérkönyvet, vagy Vecseryéskönyvet, amiben benn lesz minden magyarul végzendő közajtatosság, olesó alakban is ki kell adni, hogy a legszegényebb nép is megszerezhesse. Így egypár év alatt ki fog szorulni az egyház szentélyéből a sok oda nem való zugirodalmi söpredék s a hívő nép is tudni fogja, hogy a templomban közösen imádkozni és énekelni csakis azt szabad, amit a főpásztor megenged, mivelhogy egyedül ő az, akinek ehhez törvényes hatalma van.

Az egyöntetőség előmozdítása szempontjából nagyon hasznos dolognak itélném, hahogy a papság részére a főhatóság egy külön kánonszerű kézikönyvet adna ki. Úgy nevezném: *Directorium Perpetuum*. A közönséges *Directorium* ugyanis évről-évre ugyanazon dolgok mellett a napok szerint váltakozó útbaigazításokat s ezek mellett évről-évre más-más liturgiai dolgokra vonatkozó hivatalos utasításokat is hoz. Nézetem szerint ezt a két dolgot jó volna egymástól elválasztani úgy, hogy a *Directorium* csakis a naptári változás szerint szükséges adatokat hozza; mindazokat a liturgikus rendelkezéseket pedig, amik a dolgokkal, ünnepekkel stb.-vel járnak és állandóak, amiket tehát hivatalból tudni kell, azt rendszeresen egy külön könyvben kellene

összeállítani jó áttekintésben s még jobb tárgymutatóval. Ezt aki csinálja, ne fitogtasson tudományos fenekellenséget, vagyis ne ölje meg magát a dolgot rengeteg hivatkozásokkal és citációkkal, hanem szerkessze meg világosan, érthetően és praktikusán.

Ez volna a *Directorium Perpetuum*.

Ime, néhány példában megmagyarázom, amit gondolok.

1. Agyőri Vecsernyekönyv a szövegrész előtt latinul előrebocsátja mindazokat a liturgikus utasításokat, amiket vecsernyéknél az Oltáriszentséggel való liturgikus ténykedés alatt követni kell. Mindez nem abba való. Abba csak az való, amit a pap a néppel közösen végez. Ami a liturgiai rendhez tartozik s amit a papnak mint ilyennek egyedül kell tudni és követni, mindaz együtt és szép rendben legyen meg a *Directorium Perpetuum* megfelelő helyén egy fejezet alatt.

2. Húsvét napján előfordul ez az utasítás: Item, in administr. SS. Euch. ad Ant. O. Sacr. et V. Panem. additur alleluja et dic. Or. Spiritum nobis . . .

Az ilyen dolog a *Directorium Perpetuum*ba tartozik; ott *De administratione SS. Eucharistiae* fejezet alatt legyen meg, hogy mit és hogyan kell megcsinálni s hogy in fine mondani kell az Antiphonát: O Sacrum convivium (de legyen meg az egész szövege) stb. stb. s hogy a rendes Oratio: Deus qui (persze ismét egész szövegében) húsvéti időben pedig: Spiritum nobis . . . (megint egész szövegében), mert hát nem mindenki tudja első látásra, hogy ez a húsvéti mise *Postcommu-*

nioja s amúgy hirtelen nem is lehet azt megjegyezni, kiváltkép ha húsvét napján még a mise előtt kell sokakat áldoztatni. De ha megvan a *Directorium Perpetuum*ban, előző nap, készülvén mindig a jóra való pap a következő napra, meglátja ott és — megtanulja.

3. 8. G. *Dom Palmarum* major I. Cl. de ea. sem. off. Dom. ut in Psalt. temp. pass. et loco propr. not. — In missa sine gl. Or. unica. Passio. Credo in fine Bened. Dno. UE. Dom. Cum appropinq. in privatis tantum. Vesp. de cad. Dom. col. viol.

Ennyi való a rendes *Directorium*ba. Ami ott ezután következik, az a *Directorium Perpetuum*ba való előzetes komoly és lelkiismeretes olvasmányul és készülésre. Ez a hivatalos könyv aztán legyen meg minden papnak; a kispapokat a liturgia rendjére eszerint oktassák; ordó vizsgán, joghatósági vizsgán, de különösen és kiváltképpen a zsinatvizsgán ennek a pontos és beható tudását követeljék. Mert ez az oda való dolog és nem az afféle kérdés: *Quid est peccatum in esse?*

Ezen dolgoknak úgy a joghatósági, de különösen a zsinatvizsgán való beható vizsgálata okából szükséges egy ilyen rendszeres kánon-szerű állandó *Directorium*.

Ennek a résznek kiszakításával megkönnyebbülne és olcsóbbá kerülne a közönséges *Directorium* s az így elért megtakarítást arra lehetne fordítani, hogy több példányban osztanak ki, úgy hogy jusson minden templomnak, kápolnának, de ad personam minden papnak is. Épen az, hogy csak a plébánia kap, de a pléb-

bános ad personam nem kap, az oka annak, hogy írott malaszt marad az, hogy évről-évre lenyomatják ugyanazon rubrikákat. Mert aki otthon tartja a Directoriumot, hát az előre meg is olvassa; de bizony sok csak a sekrestyében tartja, s mivel vagy fázik, vagy nincs már ideje, el sem olvassa a kimerítő utasítást s csinál amit akar, vagy ami eszébe jut.

Ott van p. o. évről-évre, hogy in Nativitate Dni a harmadik szentmise végén a vizkereszti Evangeliumot kell olvasni.

Subdiaconus voltam egyszer karácsony napján s hűségesen kikeresvén ezt a szöveget, olvasásra odatartottam az illető főúrnak: egész hangosan rám szólt, hogy bolond vagyok s elkezdte az In principio szöveget, de aztán belezavarodott abba is, kikapta a könyvet a kezemből, összecsapta, odavágta a vánkoshoz s az egész asszistentiával elvonult nagyhirtelen. mint Benedek Königrécnel. Biz az ilyennek hiába találják fel évről-évre ugyanazt, — nem olvassa el. De ha tudja, hogy a zsinatvizsgán alaposan meggyomrozzák s ha jól nem tudja, irgalom nélkül vissza is vetik, s ha zsinatvizsga nélkül nem lehet senkiből se plébános, se esperes, se kanonok, se abbás, — akkor legalább egyszer becsületesen meg is tanulja s ha jól megtanulta, amikor kell, eszébe is jut.

Nagy dolog az egyház liturgiai egysége is, ha nem is dogma, s mert a tridenti zsinat reformja még most sem ment teljesen és minden izében keresztül, s mert épen itt minálunk a reformációnak nevezett hitszakadásra elkövetkezett nehéz idők sok olyan visszaélést teremtettek meg, amit a keserves kényszerűségre való

tekintetből az egyháznak tünie kellett: azon kell lennünk, hogy a tridenti szent zsinat által megteremtett igazi és üdvösséges reformáció keresztülvitelében fáradozva, lehetőleg mindenben a latin szertartás egységes liturgiai formáihoz térjünk vissza.

A Rituale ügyének a fentebbiekben ismertetett tárgyalása után elővették a moldovai magyar katolikusok dolgát s kimondották:

„A moldovai és oláhországi magyar katolikusokat hozzánk vallási és vérségi kapcsolat, lelki és testi rokonság csatolja; ők meleg rokonszenvünket és pártolásunkat kitünőleg megérdemlik.

Azért kívánjuk, hogy a magyar Anyaszentegyház a moldovai magyarok ügyét felfogva, mindenek előtt a nemzeti zsinat a maga útján eszközölje: hogy a csángó magyarok ne olasz, hanem tiszta magyar ajkú lelkészekkel és iskolatanítókkal, szükséges magyar rituálékkal, énekes-, ima-, katechetikai- és más épületes magyar könyvekkel láttassanak el, mihez főleg a jó és olcsó könyvkiadó társulat járulhatna. Óhajtható volna még, hogy egyéb egyházi és iskolai szükségleteikben is a magyar Anyaszentegyház által kitelhetőleg felsegíttessenek, kellő figyelmet fordítva arra is, hogy a nekik küldendő segédszerck átvételében az ellenszenvűek által ne gátoltathassanak, addig is, míg talán Magyarhon ezen moldovai testvéreknek honunkba leendő áttelepítése iránt intézkedhetnék, mi ha meg nem történhetnék. őket az erdélyi püspöki megyéhez vélnők csatolandóknak.“ Erre: Elnöklő

püspök úr ö Exeja nyilvánítja, miszerint azon buzgalmánál fogva, mellyel a csángó magyarok javát előmozdítani törekszik, kantai gvardián Körösi Ferencnek a csángóknak leendő szétkül-
dés végett ötven példány magyar imakönyvet küldött. Ugyanily célra Vitos Gergely kolosdobokai jegyző Szabó János apát úr prédikációból tíz példányt ajánl.

Ezen szives ajándékokat méltó köszönet követte és elismerés.

- Egyelőre tehát ötven darab imádságos és tíz darab prédikációs könyvvel megmenték a hazát Moldovában, s hogy ez akkoriban csakugyan nagy dolog is vala, abból is szemmel látható, hogy méltó köszönet és elismerés támadt a nyomában.

De bizony azóta úgy a moldovai, mint a romániai pozíció teljesen elveszett, pedig bizony nem lehet állítani, hogy semmi se történt volna ebben a dologban. Sőt ellenkezőleg, sok is történt, s hogy nem vezetett a kellő sikerre, annak tőlünk nem függő körülményekben fekszik az oka.

Érdemes feljegyezni, mert kevesen tudják, hogy ezt az ügyet legalaposabban Haynald Lajos akkori erdélyi püspök markolta meg 1859. évben.

Az apostoli Szentszékhez fölterjesztett rendes jelentésében feltárván egyházmegyéje állapotát, hogy ezen Moldvába és Romániába kiszakadt magyarok lelki gondozása tekintetében rendelkezési jogot és hatalmat szerezzen: azt javasolta, hogy az ősi erdélyi püspökség emeltessek érsekségi rangra; állíttassék vissza a régi milkoviai püspökség címe, mely címre az er-

délyi fehérvári káptalan egyik tagja, mint egyik suffragán mindig felszenteltetvén, s mint érseki külső helyettes a Székelyföld valamely városában lakván, onnan igazgassa a moldovai katolikusok lelki ügyeit.

Többi suffragán püspökei azok lettek volna, akiket Románia területén idővel beállítottak volna. Javaslatát igazán remekül indokolta. — Románia akkor még nem volt politikailag önálló és független állam s így sikeresnek látszott ez a kezds. Aktaszerűleg nem ismerem ugyan a dolog további fejlődését, de olyan embertől, aki akkoriban nagyon közel állott Haynald Lajos akkori erdélyi püspökhöz, hallottam, hogy a terv megvalósítása elé sem Rómából, de még csak az abszolút osztrák kormány részéről sem gördítettek nehézségeket s már minden ügy állott, hogy meg is lesz, amikor Kunszt József akkori kalocsai érsek meggyőztette az egész dolgot azzal, hogy kijelentette, miszerint az erdélyi püspökséget a kalocsai érsekség joghatósága alól nem hajlandó kibocsátani.

Azóta Románia független állam lett, érsekséget, püspökségeket szerveztek benne; a 67. évi kiegyezés folytán lehetetlenné vált, hogy a moldvai magyarok az erdélyi püspökség joghatósága alá kerüljenek s így mindenkorra letűnt a lehetősége annak, hogy magyar egyházi kormányzás alá kerüljenek.

Azóta az állam is megpróbálkozott a telepítéssel, a hazai kath. egyház is sok mindenféle módon, többi közt az erre a célra alakult Szt.-László-Társulat által próbálkozott az ő lelki szükségleteik és magyar mivoltuk istápolására. A Szent-László-Társulat expedíciót is szervezett

(Veszely, Kovács és Imets utazása) közējük, a magyar minorita rend is próbálta a moldvaiak kizárólagos lelki gondozását megszerezni, de nemcsak, hogy ez nem sikerült, hanem még a derék magyar bulgarita-barátok is kiszorultak Romániából.

Hát bizony a folytonos kivándorlásra, visszavándorlásra és az ezekkel járó nagy erkölcsi károokra való tekintetből ez a tárgy nyilván a jövő egyházmegyei zsinaton is szerepelni fog. Akik közelebbről ismerik, ne röstelljék a fáradságot, szóljanak hozzá minél alaposabban és minél nagyobb egyszerűséggel, hogy a zsinat megtartásának idejéig tisztázódjanak a nézetek abban az irányban, hogy mivel még a beüllott és meg nem változtatható politikai átalakulások után és ezek dacára sem szűnt meg az a kötelességünk, hogy ezeket a katolikus magyar véreinket támogassuk szent vallásunk és magyarságunkhoz való ragaszkodásukban, hogyan s mikép lehet őket ebben céltudatosan s eredményesen támogatni.

A jelen irásnak úgy is az a tulajdonképen való célja, hogy megindítsa az eszmecserét az új zsinatra tartozó dolgokban.

Tárgyalás alá került ezután a Kolonich-féle konvenció s a papi hagyatékok ügye.

Bár a Kolonich-féle konvenció Erdélyben soha sem volt hatályban s így az erdélyi püspökök végrendelkezési jogát semmiben sem érintette, mert az teljesen szabad, amint ezt a kolozsvári zsinat is nyomatékosan hangoztatta, ez a Kolonich-féle konvenció mégis abból a szempontból került szóba, mivel a nemzeti zsinatnak

ebben is állást kellett volna foglalnia; s ezért szólítottak fel az egyes egyházmegyék, hogy nyilatkozzanak a dologról. A magyarhoni püspökök ugyanis sérelmesnek ítélték és jogtalan tehernek tartották ezt a hirhedt egyezményt s mert a dézma stb. megszüntetése által is tetemes károkat szenvedtek, némileg már csak ezeknek pótlásául is követelték ennek a konvenciónak a megszüntetését. A kolozsvári zsinat is méltányosnak találta ezt s azzal, hogy mindenben a maga erkölcsi súlyával kész a javaslatot támogatni, követelte, hogy a magyarhoni püspökök is az erdélyi püspökéhez hasonló független és korlátlan végrendekezési jogot nyerjenek.

A papok hagyatékának dolgát tárgyalva, kívánták az 1822. évi Statutum megváltoztatását s különösen a papságnak a könyvei felől való szabad rendelkezését. Az ott kifejezett kívánalmak amúgy is jóformán mind átmentek már az életbe s mivel már a bíróság is beleszól a dologba, hát nem igen fordulhatnak elő többé olyan panaszok, mint aminők okából a zsinat kemény rendelkezéseket hozott, a hanyag hagyatéki végrehajtók és biztosok ellen.

Az első zsinati ülés epilogusa megint örömeny dolog volt. Még pedig jogos és igazságos. Úgylátszik, hogy 1848. előtt az örmény szertartású papság helyzete jogi tekintetben teljesen rendezetlen volt s nem csoda, ha ők sem akartak páriáknak tekintetni.

Azt kérték, hogy ezután őket is az egyházmegye címére szenteljék fel, mivelhogy eddig ad titulum patrimonii szenteltettek, ha pedig vagyonuk nem volt, csakis jó kezesek kemény jótállása ellenében.

Azt kérték másodszor, hogy mivel a rokkant papok alapjába ők is rendesen befizettek, rokkantság esetére ők is ebből nyerjenek ellátást.

Végül, a harmadik kívánságuk az volt, hogy papjelöltjeik a fehérvári papnevelő intézetben az egyházmegye többi papjelöltjeivel együtt képeztessenek.

A zsinat jogosnak és méltányosnak ítélte mind a három kívánságukat és azokat minden ellentmondás nélkül teljesítette is.

És ezzel a nevezetes 1848. évi szeptemberi kolozsvári zsinat első ülése befejeztetett.

A második ülés szeptember másodikán volt s a jegyzőkönyv hitelesítésével kezdődött, melynek során egyiknek fájt a püspök feje attól, hogy per amorem Dei, mi is lesz az apostoli királyi s a püspöki kinevezési joggal, hahogy a kanonoki székek betöltésére nézve úgy kell majd tenni, ahogy az első ülésen határoztak?

Az öreg Kovács Miklós püspök aztán kitanította őt, hogy csak maradjon a szerkezet.

Magyarul: ti csak határozzatok, amit tetszik; majd aztán a király meg a püspök azt teszi, ami meg ő nekik tetszik. Aminthogy úgy is van, mind e mai napig.

Áttérték aztán arra a tárgyra, amelyről a pécsi püspökhöz kellett az operátumot fölterjeszteni.

Vala pedig ez a tárgy az egyházi csődöknek vagyis csődületeknek dolga. Ami alatt sem sequestrumot, sem vásárt nem kell érteni, hanem a megüresedett egyházi javadal-

maknak és hivataloknak szabályszerű pályázta utján való betöltését.

A Protocollum ezt így adja elő:

„Az egyházi csődöknek egyházi javadalom nyerése irányában célszerű elrendezése s életbeléptetése.

E tárgy vitatás alá bocsáttatván, némelyek a tridenti zsinat (Sess. 24. C. 18.) nyomán csak egy csődöt kívántak megállapítani, mások pedig ezen egyet is mellőzendőnek vélik, annál is inkább, mivel kiben a természet a tudományosság iránt hajlamot nem öntött, az a csődület által, mely sok vexákra ad alkalmat, ösztönt a tudományosságra nyerni nem fog.

Határozatba ment pedig sicut sequitur:

A csődület nem pártoltatik. Azonban a theologiai tanulmányok bevégezte után, a lekipásztorkodásra kimenő növendékek, a theologiai tanárok és az evégett kinevezendő, úgynevezett zsinati vizsgálók által a püspöki Szentzsékszíne előtt megvizsgáltatni rendeltetnek és a kerületenkint felállítandó könyvtárak és tudományos értekezések és társalgások életbeléptetése ajánlatott.

Eddig szól a nevezetes határozat, amelyben páratlan humor rejlik, de amelyet most egyelőre hagyjunk in paginis reconditum snézük a dolgot komoly szemmel.

Szükséges pedig ez azért, mert a legközelebbi püspökmegyei zsinatnak egyik legfontosabb teendője lesz, hogy az u. n. zsinatvizsgát, amelyet helyesebben plébánosi vizsgának kellene nevezni, (a birói, ügyvédi stb. vizsgák példájára, amint-hogy a németek úgy is nevezik: Pfarr-Concurs-Prüfung.), — alaposan és úgy a tridenti zsinat

szellemének, mint a lelkipásztori tiszt nagy fontosságának megfelelőleg reformálja. Mert a mostani állapot sem nem jó, sem nem célravezető, sem nem igazságos.

De még csak nem is törvényes.

Nem jó azért, mert teljesen félreismeri azt a célt, amelyért van. A zsinatvizsgának nem az a célja, amint a negyvennyolcas maradi-haladók hitték, hogy tudományos munkálkodásra ösztönözze a papságot.

Egyetlen és kizárólagos célja az, hogy a lelkipásztori tiszt betöltésére megkivántató tudás és jártasság kifürkészésére és megállapítására szolgáljon. Analogiát mondok: a jogtudományi államvizsga, vagy doktori fok tudományos vizsga és az elméleti jogtudományban való jártasság kiderítésére szolgál; a három évi gyakorlat után letett birói, ügyvédi stb. vizsga arra való, hogy az illető tiszt betöltésére való alkalmatosságát és megbízhatóságát lehessen a bíró- vagy ügyvéd-jelöltnek megállapítani.

Ha tehát a 48-as zsinat szerint a négy évet végzett theologus az egész Consistorium, vagy akár az egész egyházmegye színe előtt tenne is fényes exament, ez a legjobb esetben is csak az elméleti theológiában való jártasságát bizonyíthatná s nem azt, amit a papnevelőben meg sem lehet tanulni: a gyakorlati lelkipásztori tiszt betöltésére való teljes alkalmatosságát. Ezt ugyanis csak kinn a pastoratio tereén lehet elsajátítani és — a tridenti zsinat világos rendelkezése szerint ezt az elsajátított gyakorlati jártasságot a zsinatvizsgán kell megbizonyítani. Hát hiszen egy afféle parádés exament a negyedik év végén egy tucat aranyke-

resztes és vörösöves úr előtt a tridenti zsinat is könnyen elrendelhetett volna. De nem rendelte azért, mert nem ezt akarta, hanem egészen mást. Épen azért hibás és igazságtalan az a lábrakapott és hallgatagon approbált (mert nincs törvényes alapja) gyakorlat is, hogy a theologiai doktorságot olybá veszik, hogy az pótolja a zsinatvizsgát. Szó sincs róla! A theologiai doktorság tisztán tudományos grádus; eredeti rendeltetése az, hogy kikutassa, alkalmas-e az illető az ő tudományos szakmájának irodalmi mivelésére. *Ex ipso* még a theologiai professzorságra sem képesít; innen van, hogy sok egyetem a doktorátuson kívül még külön tanári képesítő vizsgát is kíván.

A zsinatvizsga pedig egészen más valami. S könnyű belátni, hogy lehet valaki igen jeles professzor valamely spekulatív theologiai szakmában anélkül p. o. hogy egész életében akár csak egyetlen egy embert is meggyóntatott, vagy egyetlen halálra váltat ellátott volna a végső szentségekkel.

De nekünk hazai specifikus nyavalyánk az hogy elfuserálunk mindent az ősi magyar lustaság okából. Ezért olvassuk a *Protocollumban* is, hogy a csődület nem pártoltatik. A régi jó táblabíró észjárás az: amíg klerikusok vagyunk, csak türiünk, — de ha már egyszer kikerültünk, ne zavarjanak bennünket többé. Ez ám jó lehetett régen, — de épen az, mert a régiek annyira nem szerették, ha a nyugodt emésztésben zavarták őket, s mert így burjánzott fel a reformáció előtti sok visszaélés, — ez tette szükségessé a tridenti zsinat reformjait s köztük a zsinatvizsgát is. Hát bizony ezt pártolni muszáj,

mert az idő kerekét visszafelé forgatni nem lehet.

Hát igenis pártoljuk, de ha pártoljuk, azt is jogunk van kívánni, hogy jó legyen.

Ennek pedig első és főfeltétele az, hogy hitelesen és pontosan körülírt és megállapított kánonja legyen annak az anyagnak, amit a zsinatvizsgán kérdeznek.

Hogy a papság annyira idegenkedik ettől a vizsgától s hogy jóformán semmi eredménye sincs, annak éppen az a legfőbb oka, hogy senki se tudja, ki, mit fog ott tőle kérdezni, mit tanuljon meg erre a vizsgára. Innen a kapkodás, fejtelenség vizsgálók és jelöltek részéről egyaránt.

Talán bizony mindazt átismételje, a mit négy év alatt a theológián tanult?

A fizikai idő hiánya s másnemű elfoglaltságtól eltekintve nem ez a célja a zsinatvizsgának.

A zsinatvizsga célja szerint a spekulatív theológiát abból teljesen ki kellene zárni. A tridentí káté alapján kellene ott alaphittant, ágozatos hittant, erkölestant, — a felnőttek és a gyermekek oktatását számon kérni a jelölttől.

A hivatalos Perikopás-könyv alapján vizsgálni mind az 52 vasárnap és a rendes ünnepekre előírt perikopák alapos és kimerítő értelmezésében való jártasságát. Így tudná ki-ki, hogy azalatt a három év alatt ezeket évről-évre gondosan olvassa és tanulmányozza, ami már csak azért is jó volna, mert megszoknák a homiliák tartását és elszoknának a puffogó frázisokkal való u. n. prédikálásról.

A lekipásztorságtan az a disciplinája a 4 éves theologiai tanfolyamnak, amely a maga tel-

jes egészében — persze már a szerzett tapasztalásra való tekintetből, — a zsinatvizsgára tartozik. Az egyházjogból pedig szintén szorosán meg kell jelölni az odavaló részeket. Tölem p. o. azt kérdezték: Beszéljen valamit a javadalmak egyesítéséről. Szép. Erről sokat lehet, sőt kell is beszélni — a rigorosumon. Mert a javadalmak egyesítését a püspök meg a Consistorium intézi el. — de sohasem a plébános. Ha ő belekerül is elféle ügybe, amíg az elintéződik, akár egy egész könyvtárt elolvashat de hac re; esetleg fogad magának egy szentzéki fiskálist.

Oda az való, hogy az egyházjognak a plébániai ügyvitelt érintő részéből kell a jelöltet jól megforgatni; nehogy az a plébános, aki hegyibe még theologiai doktor is clandestin házasságot copuláljon, meg p. o. a szabadegyezkedési protocollumot úgy üsse nyélbe, hogy a menyasszonyt kihallgatja két tanú előtt, aztán a protocollumot elküldi 400 kilometer távolságra, hogy az ottani pap irassa alá ezt a kölcsönös, két tanú előtt való szabadegyezkedést a völegénnyel is. Mit ér az olyan infula, amely alatt ekkora okosság leledzik?

De azonkívül, hogy ennek a vizsgának az anyaga nincs kánonszerűleg megállapítva s így a kérdezők kénye-kedvére van bízva, baj az is, hogy az egész eljárás célszerűtlen. Ki kezdte, nem tudni, de szent igaz, hogy nem jó az, hogy évenként két határidőt tűznek ki a zsinatvizsgára; akkor ahányan jelentkeznek, egyszerre egy, vagy ha sokan vannak, két ülésben ex omnibus rebus et de quibusdam aliis megvizsgáltatnak, ír kiki egy-egy prédikációt, egy-egy módszeres

katechezist, aztán elkimenvén Fehérvárról, még a port is lerázza a lábáról.

Nem értem, mire való ez a két terminus? A bizottság szeptember 1-től június végeig mindig ott van a központban. Sátoros ünnepen meg úgy se jelentkezik senki. Hát miért ne kérhetne ki-ki magának, — mondjuk egy hónappal előbb, — terminust akkor, amikor a legjobban el van már készülve? Tegyük fel, Péter el van készülve, le is tudná jól tenni a zsinatvizsgát; s mert üres egy jó plebánia, erre ő pályázni szeretne, de nem teheti, mert a legközelebbi terminus zsinatvizsgára csak négy hónap múlva lesz, addig pedig már egy más kollega ült be a parochiába.

Szabadságára kellene bizni kinek-kinek, hogy mikor kérjen terminust s a dolgot magát így kellene nyélbe ütni:

Aki zsinatvizsgára készül, jó eleve kérjen magának az elnöktől írásbeli tételt. Ezt ő maga otthon dolgozza fel. A tétel mindig a spekulatív vagy a gyakorlati theologia köréből merítendő. Esetleg két tételt is lehetne kiszabni.

Néhol, különösen Németországban az a szokás, hogy a főhatóság évenként 2—10 ilyen tételt hirdet ki; ezek közül kettőt szabadon választhatnak azok, akik a kihirdetést követő évben zsinatvizsgára jelentkeznek.

A tételt kidolgozva akkor kell beadni, amikor az illető szóbelire terminust kér.

Ezt 20—30 nappal előbb kellene, hogy a censoroknak legyen idejük áttanulmányozni a dolgozatot és a szóbelin aztán számon kérni, hogyha tévedések vannak benne, vagy pedig okkal-móddal explorálni, hogy az ipse nem páváskodott-e idegen tollakkal.

A szóbelin mindig csak egy jelöltet kellene vizsgálni, mégpedig két ülésen, két egymást követő nap délelőttjén; egyik nap a Szentírás és tridenti káté körébe tartozó dolgokról, a másikon a gyakorlati materiából. Délután tartson a jelölt személyesen 1—2 cenzor előtt a fiúiskola, majd a leányiskola valamelyik osztályában rendszeres catechesist.

Pro coronide pedig prédikáljon a székes-egyházban az egész vasárnapi közönség előtt.

Péntek, szombat, vasárnapból kitelik az egész és mindenki meg lehet nyugodva, legfőképpen maga a jelölt, mert az ilyen zsinatvizsgának aztán tekintélye is lesz.

A mostani rendszer egyéb kimutatott hibái mellett még csak nem is törvényes és azért igazságos sem lehet.

Am olvassa el bárki a tridenti zsinat megfelelő rendelkezését (Sess. 24. C. 18. De Ref.) és ítélje meg, hogy hát az e az, amit mi zsinatvizsga cím alatt évenként kétszer elszoktunk követni, amit ott az egyetemes zsinat előir és megkövetel.

Hiszen fejetetejére állítása minden jogrendnek, hogy a legkiválóbb javadalmakat, a legtekintélyesebb plébániákat el lehet érni minden pályázat, minden zsinatvizsga nélkül, egynémely nagyon is közepes kegyüri plébániára pedig kírítván a pályázat, ott fényeskedik a kemény feltétel: csak zsinatvizsgás papok pályázhatnak. Igaz, hogy ilyenek nem létében más is megkapja, csak hogy az ilyen dologra aquinói szent Tamással el lehet mondani: non est lex, sed corruptio legis.

Az sem igazságos dolog, hogy nincs megállapítva ennek a letett zsinatvizsgának a jogi tartalma és a jogi kihatása.

Látnivaló, hogy a 48-asok is legfőképpen azért féltek tőle, mert a tridenti szövegből azt értették, hogy minden egyes pályázat alkalmával külön zsinatvizsgát kell tenni.

Ezt az értelmezést is megengedi ugyan a tridenti szöveg, de megengedi azt az értelmezést is, hogy aki valamely pályázatnál sikerrel letette a zsinatvizsgát, de a javadalmat mégis más nyerte el, aki jobb vizsgát tett, ennek a már letett vizsgának hasznát vehette más pályázatoknál, ahol aztán már csak azok esnek vizsga alá, akik még eddig zsinatvizsgát nem állottak.

A tridenti szöveg betűszerint való értelmében ott kellene eljárni, ahol a bakafántoskodó hitközségek zsinatvizsgálás papok rosszakarató elméllözésével olyan korteskedő reverendás urat választanak, akiknek zsinatvizsgájuk nincs.

Ilyenkor azt lehetne mondani: ám jó, tessék a három megválasztottnak együttes zsinatvizsgát tenni, s aki legjobb vizsgát tesz, az lesz a plebános. Soknak elmenne a kedve az immorális korteskedéstől, házalástól s más pályázók leszólásától stb.

Ki kellene mondani, hogy akit a bizottság dicsérettel vagy egyhangulag képesített, az egyszerűs mindenkorra végzett ezzel a kötelemével; aki azonban csak szótöbbséggel ment át, az hat éven belül újból tartozik jelentkezni. Visszavetés esetében pedig a bizottság mondja ki, hogy csak egyes tárgyak, vagy pedig az egész vizsga ismétlésére kötelezi-e az illetőt. Ez méltányos.

Ilyenformán kellene valamely egészséges reformot csinálni, mert az a surrogatum, amit a retrograd kolozsvári konferencia kontemplált, nem vinné előre az egyházas tudást és szellemet. Töltött káposzta és borvizes bor lenne a napirend az afféle kerületi konzesszusokon.

Az egyes plébániákon található butorzat s egyéb felszerelésnek, vagyis az u. n. fundus instructus-nak tárgyalása került most sorra. A jegyzőkönyv adatai szerint úglátszik, hogy régen jóformán minden plébánián volt efféle fundus instructus, de az egyes plébánosok elhalálózása esetében, a rokonokkal sok vizsály támadt az egyes tárgyak tulajdonjoga felől. Úglátszik a rendes leltár akkoriban sem volt népszerű megkivántatóság. A zsinat tehát azt határozta, hogy minden plébánián csak a legszükségesebb butordarabok tartassanak meg s leltározva esetről-esetre csakis ezek a taxative felsorolt tárgyak adassanak át az utódnak; ami ezenfelül itt-ott megvan, azt el kell adni s a pénzt tőkésíteni kell.

Nem tudom, van-e még itt-ott efféle számottevő fundus instructus, mert amerre én megfordultam, effélének híret nem hallottam. De tekintettel a papság sokféle terheire nem ártana az újabb zsinaton konzideráció alá venni a következő dolgokat:

Ahol állandó kápláni állások vannak, ott gondoskodni kellene arról, hogy a káplánszobáknak igenis legyen állandó és a plébánia tulajdonát képező butorzatuk. Ami lehet, az vasbutor legyen, ez szép is, tartós is és a legkönynyebben tisztán tartani is ezt lehet. Ugyancsak

a könnyen való tisztántartás, de a csin s a papi szobát illető elegáns és komoly egyszerűség szempontjából, ami fabutor, az fényezett hajlított fából való legyen nádfonattal. Sok ifjú papnak az anyagi zavarai ott kezdődnek, hogy amikor első kápláni állására kimegy, teljesen üres szobát talál, s akárki meghiheti, ha mindenben a legegyszerűbbet szerzi is be, már ez is telemes pénzébe kerül. Ha pedig elhelyezik, az előtt az alternatíva előtt áll, hogy vagy potom áron eladja, vagy költséges, boszantó és sok kárral járó hurcolkodásnak teszi ki magát. Elég kölönc az is, hogyha könyveit, ruháit, ágyneműjét kell is magával hurcolnia.

Nagyobb plébániákon pedig még az is kívánatos volna, hogy, ahol nincs, az iroda, a levéltár, könyvtár és az ebédlőnek legyen fundus instructusa. Ez utóbbiban nemcsak butor, hanem megfelelő számban üveg és porcelánedény, sőt evőeszköz, abrosz stb.

Városokban nemcsak a káplántartás, de a társadalmi tekintetek is elkerülhetetlenné teszik, hogy a plébános alkalmilag vendéget hívjon asztalához. S bár az u. n. nagy ebédről azt tartom, amit Cato tartott Carthago felel: a papi állás tisztessége mégis megkívánja ebben a tekintetben is a rendezett viszonyokat. Márpedig ebben a tekintetben minden plébánosnak újból berendezkedni nagy költséggel járó dolog. A hagyaték árverésénél az efféle amugy is potom áron szokott elkallódní s így okkal-móddal még lehetne teremteni ezt a szükséges fundus instructust. Sőt bizony, ahol a plébános apát vagy prépost szokott lenni, ott a fundus instructusba beletartoznának az összes

főpapi díszjelek, tehát a lánc, kereszt és a gyűrű is. Úgy tudom, nemcsak Ausztriában, de Németországban is van a káplánszobáknak, a plébániáknak, de még az érseki és püspöki rezidenciáknak is efféle *fundus instructusok*, még asztali ezüstjük is van, ami egyik javadalmasról a másikra száll át. Nálunk minden püspök újból kezdheti a berendezkedést. Az egyik magyar főpap csináltatott is *pro sede* teljes asztali ezüst felszerelést; de mivel elfelejtette forma szerint a javadalmi törzsvagyonba felvéteni, az élelmes atyafiak elperelték s aztán végigházták vele egész Magyarországot.

Itt tartván pedig, kiírjuk azt is, hogyha az új zsinaton új statutum készül majd, ott, ahol szó lesz a papi hagyatékról, bele kell venni, hogy liturgikus öltönyök, tárgyak, ékszerek, tehát *peccoralék*, gyűrűk, stb. bármily értékesek legyenek is, soha árverésre, vagy a világi renden levő rokonoknak ne jussanak. Ezek feltétlenül vagy az illető egyházat, vagy az egyházművészeti muzeumot illessék, hacsak valamely egyházi férfiú nem kapja örökségül, vagy ajándékul.

Hogy miért volna ez szükséges, arra nézve én igen érdekes tapasztalatok után mérges kis indokolást tudnék itt megereszteni. De nem teszem, mert azt hiszem, mindenki elég közismert tény tud arra nézve, hogy ebben a pontban szükséges volna a minden pietást kizáró sok visszaélés kirekesztése. De a sok közül egyet.

Egy nagynevű magyar püspök hagyatékának a licitációján az ő püspöki mellkeresztjét, amelyben ereklyék voltak, láncostól megvette egy zsidó, aki ugyanott stantepede a nyakába

is akasztotta s így feldekorálva licitált tovább. Ugyanennek a püspöknek a hagyatékában volt egy ezüst íróasztali álló feszület. Egy főhercegasszonytól kapta. Mikor ez megtudta, hogy licitációra kerül a dolog, nehogy idegen kézre kerüljön ez a kereszt, amely becses (bár talán csak 80—100 forintot érő) családi ereklye volt, megkérte az odavaló gróf-főispánt, hogy vegye meg az árverésen azt a keresztet. A gróf el is ment oda személyesen. Amikor aztán a keresztre igérni kezdett, a m. t. zsidóságból való árverési hiénák azonnal megszimatozták, hogy valami érdeke van a grófnak abban, hogy épen csak erre a kis ezüst feszületre licitál. Vesd el magad Schlesinger! fellicitálták kerekszám ezer koronára s még többre is felferik, ha az eljáró biztos véget nem vett a szemtelenkedésüknek azzal, hogy aki tovább is licitálni akar, az most már tegyen le ezer korona bánatpénzt. *Conticuere Israël!* Ez azonban csak a szelidebb fajtából való. Van más is. Hát talán elég volt ezen a téren az eddigi tapasztalat is.

A *fundus instructus*-ról való határozat után szóba került a kolozsvári 48. évi zsinaton az elaggott papok ellátásának ügye. Ezen ügy tárgyalásának adataiból megtudjuk, hogy a mostani papi nyugdíjalap már meglehetősen régi keletű. A püspökök és egyes jötevők adományaiából keletkezett és báró Szepessy Ignác püspök idejében már 20 ezer váltó forintra emelkedett, nagyobb lendületet vett a Szepessy-féle 1822. évből való *Statutum* ismert intézkedése következtében, mert 1839. évben amikor az alap kezelője Ráduly János kanonok lett, már 70 ezer váltóforint volt az

alap törzsvagyona. Ez a sokat emlegetett Ráduly pedig olyan lelkiismeretesen gondozta és kezelte az alapot, hogy az ő kezelésében kilenc év alatt 52 ezer forinttal nőtt az alap, mert a zsinatnak 1848-ban Ráduly kanonok már 123 ezer váltóforintban mutatta ki az alap állását. No de meg is dicsérték ám hatalmasan az öreg urat!

Igy állván a dolog, erre nézve azt határozták, hogy: a kezelő évenkénti számadásait a megyei zsinatnak mutassa be;

a rendes nyugdíj hatszáz váltóforint legyen, de a zsinat magának tartja fenn, hogy egyesek állapota szerint a nyugdíjakat megfelelőleg föl-emelje;

az alap gyarapításához a káplányok 40 pengő krajcárral, a kisebb javadalmazású papok és paptanárok 1 pengővel és 30 pengő krajcárokkal, a nagyobb javadalmazásúak kerekszám két pengő forinttal járuljanak évenként;

a nyugdíjas papok ne legyenek kénytelenek Fehérvárt lakni (rossz volt a Ráduly kosztja mindig), hanem ott lakhassanak, ahol nekik a legalkalmasabb;

a hagyatékokból eredő hátralékok beszedésének irányában a hanyag biztosokat erélyes fellépéssel kényszeríteni kell még pedig a hivataluktól és fizetésüktől való felfüggesztés kemény büntetésével;

végül, az u. n. moraliter deficiensekről pedig később fognak határozni.

Hát azóta bizony nagyot haladt a papi nyugdíjalap ügye s 1896. januárjában végre sok háborúság után eljutottunk oda, hogy van már

ebben az ügyben is rendes Statutum. Ennek a szabályzatnak az elmúlt évtized alatt kitapasztalt hiányait és fogyatkozásait jóra reformálni mindenesetre egyik fontos feladata lenne egy újabb egyházmegyei zsinatnak. Ennélfogva jó lesz, ha ehez a dologhoz is megindulnak a hozzászólások. A magam részéről most csak két dologra kívánok kitérni.

Az egyiket ugyan fölemlítettem 1895. év tavaszán a hegyaljai espereskerület koronagyűlésén, amikor a nyugdíjalap statutuma fölötti előleges tárgyalás volt, de az akkori két ellenséges tábor olyan mérges hadakozást mivelt, hogy ügyet sem vetettek reá.

A mostani Statutumban ugyanis hiányosnak találom azt, hogy az egyházmegye kötelékén kívül működő papok dolga az alappal szemben nincs eléggé tisztázva. Különösen a tábori lelkeszetnél szolgáló papoké. Azok ugyanis külön nyugdíjat kapnak a katonai kincstártól. De az ő cs. és kir. pragmatikájukban van egy §., amely azt mondja, hogy ő nekik a kincstári nyugdíjukon felül joguk van a saját megyés püspöktől még azt is követelni, ami őket a megyétől *sub titulo mensae* megilleti; s ha ő nekik ezt az ő megyés püspökük megadni nem akarná, csak forduljanak bátran a K. u. K. Reichs-Kriegsministerhez, az majd ő Felsége útján érvényt szerez az ő eziránt való jussaiknak. Hát tudni kell, hogy mi az a *titulus mensae*. Ez bizony osztrák dolog és annyit jelent, hogy az ausztriai egyházmegyékben fölszentelt papok (mivel, hogy ott a papságnak jóformán sehol sines nyugdíjalapja), ha megnyomorodnak, kapnak az osztrák vallásalapból

évenként 210 forintot. — Eszerint hát a Regementspáter uraknak, a maguk kincstári nyugdíja mellett illetőleg azon fölül, még erre a 210 forintra is jussuk van. *Ausztriában*, — mondhatná akárki, mert hiszen csakis ott van ilyen titulus mensae.

Hát hiszen ez igaz; csakhogy én tudok esetet arra, hogy egy magyarhoni egyházmegyéből való pap, aki kerek negyvenöt évig regementspáterkedett s nagy ranggal s nagy pénzzel ment nyugdíjba, erre a §-ra támaszkodva, minden követ megmozgatott, hogy a megyéjétől is megkapja a maga nyugdíját, ahol épen csak öt esztendeig szolgált és ahol a nyugdíjalapba soha be nem fizetett. Volt biz ott elég nagy konsternáció és „nem akarom,“ de a felülről jövő szelíd nyomás oly nagy volt, hogy már-már kiutalták volna neki a nagy katonai penzió, címzetes kanonokság, ordó stb. tetejibe még az egyházmegyei nyugdíját is, hahogy providentissimi Dei gratia közbe nem lép a legtökéletesebb paragrafus, — a halál.

Annak idején a fő nehézség éppen az volt, hogy a paptanárok viszonyát a nyugdíjalaphoz csak hosszas és mérges kontenciók után lehetett rendezni. Ezt világosan ki kellene terjeszteni minden olyan papra, aki nem áll a megye szolgálatában s kifejezetten ki kellene mondani, hogy áll ez különösen a tábori lelkészekre nézve. Az, hogy aki nem fizet be az alapba, tehát nem tagja a nyugdíjintézetnek, azzal szemben nem is támaszthat semmi igényt, így magában véve, amennyire természetes és jogosnak látszó felfogás: per esetén mégis háttérbe szorulhat két okból.

Az egyik az, hogy sehol semmiféle hazai jogforrásban nincs meghatározva a jogi tartalma a mi speciális magyar felszentelési címünknek (titulus ordinationis.)

Volt eset, hogy egy papot, aki büntett miatt hörtönt ült, s kiszabadulása után a püspök sem alkalmazni, sem támogatni nem akarta, a magyar bíróság évi pénzbeli tartáshoz segített a megyéje terhére, azzal az indokolással, hogy a magyar egyházmegyékben szokásos felszentelési cím (titulus dioecesis) erejénél fogva, az egyházmegye köteles az így felszenteltnek megfelelő életfentartásáról gondoskodni minden körülmények között. (Csak azt csodálom, hogy ezen felfogás alapján nem marasztalták el az egyházmegyét arra is, hogy a kincstárnak a rabtartási költségeket is megfizesse.)

Ez az egyik nehézség s ebből ered a másik, hogy, ha még jól emlékszem, a néhai püspök úr, amikor a nyugdíjalap jelen szabályzatát szentesítette, azt is kikötötte, hogy nemcsak a rokkant pápók lesznek ebből ellátandók, hanem a moraliter deficientek, s azok is, akiknek ellátására más mód nincs.

Ebből következik, hogy ha valamely, megyénkhez tartozó tábori pap nyugdíjba megy a maga cs. és k. szolgálatából s eszébe jut a megyével szemben a fentiek szerint követelést támasztani: galibát okozhat. Ennélfogva ajánlatos ezt a dolgot is tisztázni. Az elővigyázat kevés fáradságot kíván és mindig jó.

A másik dolog, amit ennek a tárgynak a kapcsán fölemlíteni jónak látok, ez:

Régen a nyugdíjas papok kénytelenek voltak Fehérvárott lakni. Ezt a 48. évi zsinat böl-

csen, és méltányosan megszüntette. Fehérvárt a várban a lakásviszonyok is kedvezőtlenek s sok egyébtől eltekintve, egyik-másik nyugdíjas pap vidéken, itt-ott még nagyon sokban jó szolgálatot is tehet paptársainak.

Vannak azonban olyanok is, akik teljesen tehetetlenek, vagy oly súlyos betegek, hogy állandó és gondos ápolásra vannak utalva. És nincs senkijük, a ki gondjukat viselné. Néhány éve Egerben történt az elrettentő példa. Egy öreg, vak és gutaütött papot, akinek senki rokona se volt, a hivatalos gondviselés egy iszákos csizmadia gondozására bízott. Ez egyszer elment egy pohár borra úgy este felé; a lámpát azzal, hogy úgyis mindjárt visszajön, égve hagyta, az ajtót bezárta s elment. De az egy pohárból több pohár lett; azalatt otthon a lámpa valami okból felrobbant, a szoba lángba borult s mire a bajt észrevették s az ajtót betörték, az öreg pap is korommá égett.

Meiszler Vince holcmányi plébános vette föl annak idején az életre való eszmét, hogy Szebenben, a franciskána apácák gondozása alatt létesüljön egy olyan ház, a mely súlyosan szenvedő, elhagyatott és magukkal jöhetetlen papok gondozására volna berendezve.

Ezt a hivatalos bölcsesség azzal utasította el, hogy iskola és nevelő intézet mellett kórháznak helye nincs. A hivatalos bölcsesség alatt itt a városi és megyei szász luteranus doktorokat kell érteni, akik sárgaságba esnek, ha apáca-kórházról hallanak.

Buday János petrozsényi plébános a Köz-művelődés-ben később szintén felvetette ezt az eszmét, csak hogy nem kötötte helyhez, mert

jól látta, hogy néhai Weber Béla főesperest tehetetlen vakságában a ferencrendi szerzetesnök mily odaadó gonddal ápolták.

Ajánlom, hogy a zsinat karolja föl ezt az eszmét. Hiszen az ellátás fedezve volna az illetők nyugdíjából. Épen csak a ház meg a berendezés szükséges, Brassó, Szeben, Kolozsvár, Vásárhely, olyan helyek, a hol a ferencrendi nővéreknek máris van telepük; ilyen nagyobb városokban sok jeles orvos is van. Meglehetne tehát valósítani ezt a mindenkép életre való tervet.

Van is ilyen rendeltetésű intézet több is és valamennyi kitünően bevált s valóságos áldása azoknak, akik erre szorultak.

Azt sem kétlem, hogy azok, akiknek a jó Isten módot adott, kész szívvvel hozzájárulnának egy ilyen ház létrejöttéhez.

Tárgyalás alá vették ezután és a megelőző Státusgyűlésen már meghozott határozathoz képest kimondották, hogy a papbér és más deputátumok egység szerint, ott ahol az ilyen könnyen létesülhet, készpénzben is megválthatók legyenek.

A patronátus vagyis a kegyüri jog kérdését, bár ez itt Erdélyben koránt sem bir akkora kiterjedéssel, mint a magyarhoni egyházmegyékben, — bőven tárgyalták. — Ennek az lehetett az oka, hogy az ott künn lakókat teljes és nyomatékos erkölcsi támogatásban akarták részesíteni. Mert nagy volt az ő aggodalmuk és épen nem alaptalan.

A jobbagyság megszüntetése ugyanis kritikus helyzetbe hozta a hazai nagy-, közép- és

kisbirtokosokat. Márpedig a kegyurak javarésze ezek sorából való volt; félni kellett, hogy a tetemes jövedelembeli csökkenésre, mint vis major-ra való hivatkozással, a kegyúri terhek további viselését megtagadják. Nyilván kellett is már ilyen mozgalomnak mutatkozni, mert más-kép a hazai püspöki kar nem sürgette volna, hogy a nemzeti zsinat ebben a kérdésben erélyesen állást foglaljon.

A mieink kolozsvári zsinatja tehát azt az elvi kijelentést tette, hogy a kegyúri jog természete és eredete szerint akár dologi, akár személyi legyen is, mindig magánjogi természetű lévén: a nagy politikai átalakulás következtében beállott közjogi változások a kegyúri viszonyból eredő jogokat és kötelezettségeket sem alterálják, azok tehát ezután is, úgy mint eddig, változatlanul fennmaradnak.

Ennélfogva megmaradnak a kegyúri jog gyakorlásában az olyan városok és községek is, ahol az egyházi személyzet stb. illő ellátásáról az ösök alapításából megvan a megfelelő javadalmazás, jöllehet a jelenleg élő ivadék tényleg nem is járul hozzá a hitközségi terhek fedezéséhez. A régi *Catholica Commissio* által gyakorolt kegyúri jog átszáll a kath. Státus Bizottmányára (a mostani Igazgató Tanács), mint amannak jogutódjára.

A kincstári plébániákra nézve változatlanul megmarad az eddigi állapot.

Olyan egyházakban, a melyekről a hivatalos megyei Névtár azt mondja: *Patronus est Communitas parochiana sine jure praesentandi*, — mivel az idő szükségletei igénylik, szintén be kell hozni a patronátusi jog

gyakorlását, olykép azonban, hogy, ha a hitköz-
ség legalább felét viseli a terheknek, a püs-
pök által kijelölt három pap közül,
tetszése szerint választhassa a papját.

A megválasztott és kinevezett plébánosokat
kánonilag szabályszerűen be kell iktatni. Hatvan
év elég hosszú idő arra, hogy a patronatusi
jogot érintő kérdésekben valamelyes fejlődés és
változás révén, egy újabb zsinat szintén foglal-
kozzék ezzel a kérdéssel.

Itt vannak p. o. a nagy ipartelepeken azóta
létesült plébániák, amelyek örvendetesen és
egyre szaporodnak. A kultusz-költségeinek fede-
zésére az illető vállalatok a munkások béréből
bizonyos levonásokat tesznek; a papot tehát s
a többi alkalmazottakat tulajdonkép a munkás-
nép fizeti.

Ha tehát ezek a plébániák kánoni rendezés
alá kerülnek s az illető vállalatok igazgatósága
vindikálná magának a patronatusi jogból kifolyó
praesentálási vagy választási jogot; tekintettel
arra, hogy ezekben a Direktoriumokban más
vallásuak, sőt zsidók is vannak, és lehetnek:
szükséges volna, hogy statutumszerűleg meg
legyen határozva, hogy ott, ahol a munkásnép
béréből vonják le a kultuszadót, választói jog-
gal csakis az a kath. nép birhat, amely fizeti a
a papot. Igazság szerint a patronatusi jog gya-
korlatából az ilyen hitközségekben még
azokat a kath. híveket is ki kellene rekeszteni,
akik bár állandóan ott laknak, de kultuszadót
nem fizetnek. Fűrsza volna mégis, hogy p. o.
a bányász, aki nehéz munkája után kultuszadót
fizet, s tehát papot tart, annak a kereskedőnek
is, aki szintén a bányász után él, egy neveze-

tes jog gyakorlásában amazzal egyenlőkép osztózzék.

Követelni kellene továbbá, hogy az Igazgató Tanács patronátusa alatt álló plébániákra üresedés esetén mindig nyilvános pályázatot hirdettessék.

Meg kellene végezetül alaposan tárgyalni a papválasztásoknál *intra muros et extra muros* tapasztalt visszaéléseket és erélyes rendszabályokkal gondoskodni arról, hogy az ilyen szégyenletes dolgok elő ne fordulhassanak. De nemcsak a korteskedésből folyó bajokat, hanem egyes hitközségek túltengő ambíciójából kinőtt jogi képtelenségeket is gyökeresen ki kell irtani. Ilyen például az a házsongárdi sült okosság, hogy első helyen is háromra szavazunk, második helyen is háromra, meg harmadik helyen is háromra.

A második ilyen okosság az, hogy világi papok mellett immár piarista, sőt ferences-barátra is adnak le szavazatot.

Állítom pedig, hogy az ilyen választás eo ipso semmis és érvénytelen. Bizonyítom is.

A jogszerű püspöki kinevezés és beiktatás alapjául csakis az olyan kegyúri jelölés szolgálhat, amely a tételes egyházi közjogba nem ütközik. De az olyan választás (jelölés-praesentatio), amely szerzeteseket is jelöl ki, már akár jóhiszeműleg, akár rosszhiszeműleg, — egyházi javadalomra, beleütközik a tételes egyházi közjogba, amely szerint egyházi javadalom elnyerésére minden fogadalmás szerzetes *inhabilis*, azaz soha jogszerint ki nem nevezhető. De sérti az ilyen kijelölés az egyetemcs egy-

házi közjogon kívül a speciális magyar egyházi közjogot is.

Hazánkban ugyanis minden püspöki megyében ad titulum dioecesis, vagyis az egyházmegye címére szentelik fel a papokat.

Ennek az egyházmegyei címnek a jogi tartalma pedig első sorban az, hogy az így föl-szentelt pap ezáltal virtualiter jogot nyer az illető egyházmegyének minden javadalmára, más egyházmegyebeli papoknak feltétlen kizárásával. Innen van, hogy hazánkban a püspökök semmiféle kegyúrnak olyan jelölését nem fogadják el, illetőleg kánoni kifogással elutasítják, aki idegen megyéből való.

Hock Jánost, aki veszprémmegyei pap volt, az egyházi főhatóság Budapesten csak is akkor bocsátotta választás alá, amikor már kánonszerűleg is fel volt véve az esztergomi érseki főmegye kötelékébe.

Noshát, ha Budapest székesfőváros, mint kegyúr kénytelen a tételes egyházi közjoghoz alkalmazkodni, sőt ha a kanonoki székek betöltésére még a király is szigorú lelkiismeretességgel betartja azt, hogy csak megyebeli világi papokat nevez ki: nem tudom belátni micsoda jogon tehetik meg nálunk azt, hogy szimpliciter felforgassanak minden törvényes jogot. — Az nem argumentum, hogy hát hiszen azok a barátok csak egy-egy szavazatot kaptak s a hármás jelölésbe úgy se jutottak be, mert maga a tény, hogy ilyen szavazat leadódott és elfogadtatott, sérti az egész megye papságának a felszentelési címmel szerzett jogát. Ha ezt elnézi a papság, a következő alkalommal ott már

valamelyik Herepeyt vagy főtisztelendő Dr. Fischer Sándort is jelölni fogják.

A plébánosok és káplánok kongruáját vévén tárgyalás alá, abban állapodtak meg, hogy az erdélyi követek a nemzeti zsinaton hassanak oda, hogy ez a kongrua méltányosan állapítassék meg s ahol a papok jövedelme a kongrua magasságát nem éri el, ott a kommasszálandó egyházi javakból egészítsék ki és arra is gondjuk legyen, hogy a káplány jövedelmi forrásai a plébános jövedelmi forrásaitól lehetőleg függetleníttessenek.

Minálunk a kongrua megvan; igaz, hogy nem a kommasszált egyházi javakból, mert biz azt a püspökök atyai gondoskodása csinálta meg, s hogy nem lett még intézményes renddé, annak, amint már említettem, a kegyelmes szabadelvű kormány az oka. Hogy pedig Magyarországon mikor lesz meg, azt még egy Nobel-díj fejében se tudná senimiféle okos ember megmondani.

Ezen hát ne is tépelődjünk, hanem lássuk, mit határoztak anno 48. a Szeminárium vagyis a papképző intézet dolgában.

Egy hosszú lélekzetű bevezetés után, amelyben fel van sorolva minden jó, amit a Szemináriumtól el lehet és el is kell várni, előadódik, hogy ők ebben a dologban kiváltképp ezt a négy részt tartják fontosnak: a fegyelmet, az elüljárókat és a tanárokat, a tanítás rendszerét és a tankönyveket s végül a felveendő növendékeket.

Amit a fegyelemről határoztak, azt,

mivelhogy mai nap is beválik, hát szószerint ide írjuk:

A túlesigázott szigor nem teremtheti meg azon tiszta erkölcsöt, melynek egyedül való helyes indító oka a lélek szabad elhatározása; az többnyire csak azon nemét eredményezi az erényességnek, melynek mint belső léleknemességet nélkülöző, erőtetett,¹⁾ kicsikart külsőségnek sem Isten, sem ember előtt becsé nincs, melynek mint üvegházban felnötett növénynek, sem természetes szépsége, sem tartandó élete nem lehet. Legyen a fegyelem atyai, a keresztény szeretet szelleméből kifolyó, olyan, amelynek alkalmazása az ifjú papban a jó rend és tiszta erkölcsösség iránti szabad és nemes elhatározásból eredt szeretetet felköltse és úgy szoktassa nemes viseletre és törvénytiszteletre, hogy azt akkor is megtegye, amikor már elüljárói szárnyai alól a nagyvilágba kikerült.

Ezért kívánták a régi vaskalapos házi rend megváltoztatását, a duktorok információinak eltörlését, jóra való sétaidőket, a keservesen hosszú szilenciumok kurtítását, a napi kettős reggeli és esti meditáció reformját stb., a nagyhéten rendes és jóra való szentgyakorlatokat a mostani triduaana meditatio helyett, (amiről én öszintén megvallom, hogy fogalmam sincs arról, mi lehetett.)

Az elüljárókra és tanárookra nézve úgy határoztak, hogy ezeket a püspök azon papok sorából nevezze ki, akiket mint erre legalkalmasabbakat a papság közbizalma a megyei zsinaton jelöli ki.

1) Lám, már 48-ban is praktizálták a fonétikus írásmódot.

A tanítás rendszerét illetőleg a latin nyelvnek egyelőre csakis a Dogmatikában irgalmaztak meg; a többi tárgyban kimondták rá a Ceterum Censeo-t. A Dogmatikát pedig két évről egy évre kívánták redukálni. Úgy látszik, akkor a D. Specialis még együtt volt a mostani Fundamentalis-szal. Hát bizony most ott tartunk, hogy a budapesti egyetem theologiai kara úgy a Dogmatika Speciálist, mint a Theologiai Moralist külön-külön két évfolyamban akarja tanítani s bizony erre jó okai is vannak. Követelték, hogy a tanárok ne irott penzumokból, hanem sajtó útján kiadott és főhatóságilag approbált kézikönyvekből tanítsanak. Úgy látszik, hogy a lelkék iratása szintén egyike volt a régi szemináriumi tanítás barátságos torturáinak. Kivánták a magyar iskola céltudatos kezelését s hogy a kispapok esődület útján vétessenek fel.

A négy esztendő elvégzése után kívánták a már felemlített parádés érettségit az egész Consistorium színe előtt; s hogy a kilépő ifjút papok az intézet pénzén a szükséges könyvekkel elláttassanak.

Ez áll ott továbbad:

„A szerzetes növendékek theologiai tanítás végett szoríttassanak Fehérvárra; az ők eddigi, a közszabályoktól eltérő zúg-theologiai-tanintézeik teljesen megszüntetvén.“

Egyébiránt pedig küldessék ki egy külön bizottmány, amely a papnevelés és tanítás egész ügyére nézve szerves elaboratumot terjesszen a legközelebbi megyei zsinat elé. A püspök megígérte, hogy addig is, ami változás legszüksé-

gesebbnek mutatkozik, már a kezdődő iskolai év elején életbe lépteti.

Kimondták azt is, hogy arra az esetre, ha a nemzeti zsinat u. n. központi papnevelő intézetek felállítását határozná el, a mi megyénk képviselői mindenáron azon legyenek, hogy egy ilyen papnevelő Fehérvárnak jusson. A papnevelés és az egyházmegyei papnevelő intézet ügye olyan dolog, amellyel az egyházmegyei zsinatnak nemcsak szabad, de illik és kell is foglalkoznia. Elvégre a lelkipásztori téren működő papok azok, akik közvetlen tapasztalatból ítélhetik meg a papnevelő intézet működésének az életben mutatkozó sikereit vagy sikertelenségeit.

Szükséges lesz pedig ezzel foglalkozni, mert hiszen törvényes és formális zsinat 1822. óta nem volt, mivel az 1848. évi, amellyel oly kimerítően foglalkoztam itt, nem volt törvényes formában megtartott zsinat s azt a püspök forma szerint sem nem approbálta, sem ki nem hirdette. Ami ennek a zsinatnak a határozataiból teljesezésbe ment is, azt mind az élet, a körülmények stb. létesítették.

Ha tehát a papnevelő intézet ügyével foglalkozni fognak, bizony jó volna, ha eldönténék ott a Fogarassy-féle *Lycœum-Academiceum* eszínéből kisarjadt kath. egyetem ügyét is; legalább abban a formájában, hogy a theologiai kart egy hozzávaló modern papnevelő intézettel tényleg felállítanák, — a többit későbbre hagyván. Ahogy lehet Salzburgban és Olmützben egymagára theologiai kar, — nem értem, miért ne lehetne Gyulafchérvárt is? Jó volna bizony ezt az ügyet akkor dülöre juttatni.

Ezután a papság fegyelmét érintő dolgokat kezdte a zsinat tárgyalni.

Szóvá tétetett, hogy a paptanárok egyház, vonatkozású dolgokban, minő viszonyban vannak a kerületi esperesekhez.

A határozat az lett, hogy a paptanárok mint egyházi férfiak, minden, az egyházat s különösen a megyét illető dolgokban a kerületi papokkal egyforma viszonyban állanak az esperesi hivatalhoz.

A kassai püspökhöz felküldendő munkálai pontjai kerültek most tárgyalás alá.

A világi és szerzetes papság fegyelmének korszerű szilárdításáról kezdettek ezután tanácskozni.

Ennek következtében elhatározták, hogy ezután a papot ne lehessen többé minden egyoldalú feljelentésre önkényesen büntetni, hanem bármily természetű legyen is az ellene beadott panasz, azt vele mindig közöljék, hogy tisztázhassa magát. Minden esperesi kerületben ítélő fórum állíttassék fel az esperes, a kerületi jegyző és egy választott közügyvéd személyében. Ezek esetről-esetre a panaszt lelkiismeretesen vizsgálják meg, s ha nem alapos, hanem rosszindulatú a panasz, akkor történjék gondoskodás a feladó példás megbüntetéséről.

Ha pedig alapos a panasz, ám büntesse meg a püspök az illetőt példásan, de még is úgy, hogy a kiszabott büntetés őt hibáinak megismerésére és igaz jobbulásra vezérelje. Ha kit büntetésből silányabb állomásra helyeznek, ezt, ha javulásának igazi jeleit mutatta, ismét jobb állásba kell helyezni.

Az u. n. moraliter deficiensekre nézve azt határozták, hogy ezeket, ha ismételt intelmek után sem javulnának meg, egyszerűen el kell bocsátani és kizárni a papság kebeléből.

Egyébiránt pedig a nemzeti zsinat válaszszon egy bizottmányt, amely erre a tárgyra vonatkozólag készítsen elaboratumot.

Hát sem a nemzeti zsinatból, sem a külön bizottmányból, sem az elaboratumból nem lett semmi. S így ez a valóban nagyon kényes ügy még maig is teljesen rendezetlen. Mert a Corpus Juris Canonici Decretumainak útvesztőjében ma épen csak a legtudósabb papok tudnak valahogy eligazodni; de nem hiába mondja Pázmány Péter, hogy aki miben tudós, abban gyanus, mert hiszen láttuk, hogy olyan büntényért, amiért a világi büntető forum néhány évi fegyházat bizonyosan megítélt volna, a Corpus Juris Canonici alapján egyik-másik ember szárazra vitte a szénáját. Aztán ez a Corpus Juris C. jóformán inkább a beiktatott javadalmasokat tartja szem előtt, efféle pedig nálunk kevés van; meg aztán a C. J. C. alapján megindított per, ha egy-két fogas fiskális is segít kuszálni a fonalat, akár ítéletnapig is elhuzható. Hogy mekkora ezen a téren a jogi bizonytalanság, arra épen hazánkban voltak az utóbbi évtizedekben klasszikus példák.

Egy magyar plébánost perbe-fogtak olyan dolgokért, amiket ő állítólag mint püspöki titkár követett el, s amikben való eljárását az ő akkori püspöke nem találta kifogásolhatónak. A püspöki Consistorium és utána az érseki főszentszék javadalom vesztésre ítélte s e két egyenlő ítélet alapján karhatalommal kitelepí-

tették a parokiájából. Az ő semmiségi panaszára a harmad folyamodású forum, a hercegprimási főszentszék, megsemmisítette a két előző ítéletet. Ezt meg az egyházmegyei ügyész támadta meg Rómában a Congregatio Concilii előtt semmiségi panasszal. De ott is a sokat zaklatott papnak adtak igazat, akit a püspök kénytelen is volt javadalmába újból beiktatni.

Hát ez nem valami épületes állapot s ép azért X. Pius pápa el is határozta, hogy véget vet a Corpus Juris Canonici szétfolyó értelmezhetőségéből eredő sokféle zavarnak és kodifikáltatni fogja az egyházjogot. Ez azonban nagy munka s eltelhetik akár egy egész évtized is, amig nyélbe ütik. De ha meglesz is, bizonyos, hogy csak az általános egyházijogot fogja kodifikálni s a különféle peres és büntető ügyekben való eljárás szabályainak megállapítását az érsektartományi és püspökmegyei zsinatokra fogja bizni. A mi egészen természetes is, mert hát ebben a dologban az egyes egyházmegyék speciális körülményeire nagyon is szükséges figyelmet fordítani.

Ez okból szükséges volna, hogy a legközelebbi zsinat a fegyelmi ügyek elintézésének módját részletesen megállapítsa.

Erre nézve van két minden tekintetben kitűnő római instrukció. Az egyiket 1880. év június 11-én adta ki a Congregatio Epp. et Reg. Ez a beiktatott javadalmasokat tartja ugyan szem előtt, de a Processus Sollemnis formáinak mellőzésével, a rövid és sommás peres eljárás elvei szerint készült és csak a leglényegesebb formákat veszi föl.

A másikat a *Congregatio de Propaganda Fide* adta ki 1878. július 20-án és ez az instrukció arra való tekintetből készült, hogy az újabb fejlődés, különösen az amerikai Unióban a javadalmak rendszerét nem ismervén, holott ott is állandóan alkalmazott lelképásztorok lévén, szükségesnek mutatkozott, hogy a fegyelmi ügyeknek intézésében valami célszerű és megnyugtató rend legyen.

Tagadhatatlan, hogy ez minálunk is szükséges s azért kellene ennek a két Instrukciónak szemmeltartásával nálunk is megfelelő rendet csinálni.

Ennek a rendnek első és legfőbb alapfeltétele az, hogy a papság fegyelmi ügyeinek intézésére egy állandó és rendes központi bíróság legyen. Nem a *Consistorium*, hanem egy legalább három és legfeljebb öt tagból álló külön bíróság. Elnöke — amint ezt az említett két *Instructio* is kontemplálja mindig a *Vicarius Generalis*, két bírót nevez a püspök, kettőt választ zsinaton és titkos szavazással a papság.

Az 1848. évi zsinat erre vonatkozó határozatában jó az a gondolat, hogy minden espereskerületben az esperes és a kerületi jegyző mellett külön espereskerületi ügyész is járjon el. Ennek tiszte volna a más kettőnek eljárását a törvényesség és a jogrend szempontjából ellenőrizni, hogy kikerültessek mindenféle pajtáskodás és lehetőség szerint kiderüljön a tiszta valóság, ami legfőbb érdeke első sorban ugyan magának a panaszlottnak, de a papság egyetemének és az egyház reputációjának is.

Egy rendes bíróság, egy pragmatikusan megállapított kánonja a büntetendő cselekményeknek, a büntetéseknek s magának az eljárásnak mindeneknek nagy megnyugvására lenne.

A papság tudná mihez tartsa magát; tudná, hogy besugások alapján semmi sem érheti, akit ártatlanul jelentettek föl, tudná, hogy mi módon tisztázza magát, de a vétkes is tudhatná, hogy személyes képmutatás s többéffélével nem lehet a dolog elaltatását többé kijárni, mert a független bíróság kinek-kinek érdeme szerint méri az igazságot.

Megszabadulna maga a püspök, a fegyelmi ügyek elintézésével járó lelki szorongattatástól és egy esetleg elhibázott intézkedés odiumától. Megszabadulnának a püspök környezetében dolgozó egyházi férfiak sok gyűlöletes és a legtöbb esetben teljesen alaptalan inszinuációtól.

Meg aztán, — ha már elválasztjuk a judikatúrát az adminisztrációtól, — hát ne is büntessenek többé papi deliktumot adminisztratív retorzióval, amilyen p. o. az áthelyezés egy silányabb javadalmazású helyre. Ez a büntetés mindig táplált és tapasztalataim által megerősített nézetem szerint belső betegségben leledzik. Mert úgy áll a dolog, hogy azon a silányabb javadalmazású helyen az egyháznak fontosabb és életbevágóbb érdekei lehetnek s vannak is, mint azon a bizonyos jobb javadalmazású helyen. Nem látom be, hogy ezeknek az idevaló becsületes híveknek s az ő érdekeiknek miért kelljen egy olyan papra bízniok, aki másutt botránys életünek bizonyult. A dolognak rendesen az a vége, hogy egy rosszból kettő lesz. Kérem, ha anyagilag kell éreztetni valamely fő-

úrral, hogy bűnös, ott a pénzbírság, avagy az az egyedül helyes mód, hogy a javulás idejére az illető úr bevonul a papi javítóházba s a parokiája azalatt az ő költségére adminisztrátort kap. A papi javítóház pedig az egyházi fegyelem észszerű fentartásának egyetlen célravezető módja.

Ez a javítóház azonban ne legyen Fehérvárott, se más nagyobb városban; hanem vidéki magányos helyen. Van ilyen, mégpedig teljesen megfelelő, úgyhogy semmit sem kellene reá költeni. De nemcsak ház kell, hanem ebben megfelelő lelki vezetés és az intézet céljának megfelelő humánus, de szigorú fegyelem. Ha csakugyan a magábaszállás, a jobb meggyőződésre juttatás s a megrokkant erkölcsi erő talpraállítása lesz a célja ennek az intézetnek, — amint hogy más nem is lehet, — akkor az oda utasított megtévedtek, nem hagyhatók a maguk lelke unalmára, hanem az ő hathatós belső átváltozásukra nézve ott mindent meg kell találniok. Mert azt mindenkinek be kell ismernie, hogy az internálásnak régi módja, amily megszégyenítő, úgy céltalan is volt.

A 48. évi kolozsvári konferencia egészséges eszmét vetett föl az u. n. moraliter deficiensekre vonatkozólag is. Semmikép sem ártana ezt a régi indítványt megyei zsinaton törvényre emelni, mert szinte bizonyos, hogy már maga a törvényre-emelés ténye nagy respektust vonna maga után. Csakhogy e végből le kell küzdeni egy törvényes akadályt és egy előítéletet.

A törvényes akadály a felszentelési cím kérdése, amelyet már ismételten említettem. Néhai nagynevű és kedves jogtanárunk:

Aschenbrier Antal dr. úgy adta elő a dolgot, hogy bár ex professo kutatta, sehol se tudta nyomát találni, hogy akár valamely hazai zsinat, vagy valamely pápai decretum, vagy bármiféle jogforrás szabatosan megállapítaná a hazai felszentelési címnek (titulus dioeceseos) a jogi tartalmát. Mivel pedig a világon talán sehol sem birt a szokás akkora törvényalkotó erővel, mint épen Magyarországon, azért az ősrégi hazai jogszokás szerint a magyar egyházi közjogban szereplő felszentelési címnek, amely az egyházmegye címe, az a jogi tartalma, — hogy

a) az illető, — amint már említve volt, ezáltal virtualiter jogot nyer, más megyebeliék föltétlen kizárásával, az illető egyházmegye bármely javadalmára ;

b) arra, hogy az illető megye ő róla minden körülmények között gondoskodni tartozik.

Említettem azt is már, hogy ez utóbbi értelemben a bíróság egyik egyházmegyét arra kötelezte, hogy fegyházat ült egyik papjának életjáradékot fizessen.

Ennek pedig a rosszraajló, gyöngé, vagy korrupt felfogású emberre nézve lélekrontó hatása van. Nem javul, nem is akar javulni; gondolja magában: muszáj őt eltartani. Akár csak a korhely és naplopó férj, aki a felesége által tartatja el magát.

Ennek pedig véget kellene vetni azzal, hogy a zsinat kimondaná, hogy csakis az önhibáján kívül rokkant papot köteles a megye gondozni; akit akár a polgári bíróság dehonesztáló büntetéssel sujtott, akár az egyházi bíróság, kétszeri sikertelen kánoni megintés után az

egyházmegyei papság kötelékéből jogérvényes ítélettel kizárt, azzal szemben az egyházmegye semmiféle életfenntartási járadékkal nem tartozik. Sőt a fölszentelés előtt minden fölszentelendőtől írásos nyilatkozatot kellene venni, hogy mindezt ismeri, tudja s hogy ennek aláveti magát.

Ezzel meg volna szüntetve az egyszerű elbocsátásnak most kétségtelenül pervesztéssel lenyegető jogi akadályja; mert ha még oly régi is valamely jogszokás, tételes törvénnyel mindig meg lehet szüntetni. A másik akadály ennek a radikális orvoslásnak az előítélet, a clericus vagus kísértetétől való timor vanus. Igaz, hogy az egyetemes egyházjog tiltja a clericus vagabundust. No, de ez más valami, mint az ítéletileg menesztett pap. A clericus vagabundus olyan figura, akinek a püspöke rendszer áliást jelölt ki, de ő pertináciter avagy mindenféle mesterkedéssel vonakodik azt elfogadni és azon az állásán becsülettel és hívségesen szolgálni, hanem ehelyett parochiáról-parochiára, kuriáról-kuriára vándorol és élösködik nem nagy diszére, sem a maga személyének, sem a papi státusnak. Ezekre nézve mondja a jog, hogy vagabundusok és aptis remediis juris coércendi sunt. De az ítélettel elbocsátott pap nem szerepelhet mint ilyen, mert az ítéletet közlik nemcsak a papsággal az egyházmegyei körlevélben, hanem ennek útján a többi egyházi főhatóságokkal is.

Meg aztán, a mai élet sok mindenféle keresetforrást nyit meg s így az efféle ember, ha nem becsülte meg magát a jó dolgában, kereshet valamiféle kondiciót és megtapasztalhatja,

hogy akinek nem tetszett az élet a becsületes atyai házban, — a rideg idegenben kénytelen ráfanyalódni a *d siliquas*, ha nem akar éhen veszni. S elvégre is az igaz megtérés útja még akkor sincs elvágva előle.

Olaszországban, Franciaországban stb. ugyan hamar túladnak a rossz viseletű papon. Sőt X. Pius pápa, amint elég példa mutatta már, még a püspökök dolgában sem ismeri a tréfát. Csak a minap olvasom, hogy egy nagy tudású angol jezsuita pátert a rend *simpliciter* elbocsátott a kötelékéből, mivelhogy egy tudományos kérdésben olyan álláspontot foglalt el, melyet a kath. hit szempontjából nem tudott kellőképp igazolni.

Ha ott és ezek így tesznek, nincs semmi értelme, hogy mi oly csökönnyösen ragaszkodjunk a régihez. Elvégre a becsületes embereknek nincs mitől tartaniok, az meg, hogy rossz erkölcsüket tápláljon, nem célja Krisztus egyházának. Már maga az a körülmény, hogy tudni fogja mindenki, hogy nincs tréfa, hanemhogy a kötelességszegővel és botránys életével érdeme szerint elbánnak, hatalmas *praeventiv* eszköz lesz; ha pedig egy-két klasszikus példán látni is fogják, hogy a fegyelmi törvény nem irott malszt, hanem kényszerű igazság; a léhaságra hajlóknak ez majd meghozza a jobbik eszköket.

No de most figyelmet kérek, nagyot és általánosat, mert most következik a *pièce de resistance*, azaz hogy a fő-fő attrakció, vagyis inkább ama bizonyos 1848.-as kolozsvári zsinatnak a kaviárja vagyis a pikantériája. Hát hogy lássa mindenki, hogy anno 1848. milyen hősi szellem és nagy bátorság lakozik vala

mindeneknek szívében és erő az inaikban, szóról-szóra ide irom, amint következik:

„Egy tag (már t. i. a zsinatnak egy tagja) indítványozza a Coelibátus feltétlen eltörlését, melyet a maga útján: sürgettetni óhajt.

Indítványa több oldalról karoltatik fel. Elnöklő püspök úr ö Excja figyelmezteti a gyűlést, miszerint ezen igen kényes és komoly megvitatást érdemlő tárgyban higgadtan nyilatkozzanak és különösen el ne felejsék, miszerint a papi nőtlenség az egész Anyaszentegyházban általán bevett fegyelmi szabály, mely felett egyes püspöki megye érvényes határozatot nem hozhat. *A z o n b a n a gyűlés többsége, nem akarván* továbbra is oly fegyelmi szabály alatt állani, melynek megőrzése gyakrantöbb áldozatot igényel, mint az erkölcsi törvényeknek megtartása, s mely az egyházi embert oly sikamlós térre állítja, melyen emberi gyarlóságnak megállania a feladatok legnehezebbike; azért határozotta n odanyilatkozik, miszerint:

A papi nőtlenség a maga útján töröltessék el és a házasság minden feltétel nélkül megengedtessek.“

Sok megjegyzést lehetne ehhez a dologhoz fűzni, de itt legfőképpen arra kell rámutatnunk, mekkora vizátság következik abból, ha megfelelő előkészület és az illetők tájékoztatása nélkül tartanak egyházmegyei zsinatot. Ime előrántották a caelibátust, s hiába való volt a püspök intelme, hogy ez nem tárgya a zsinatnak, aminthogy nem is lehet. Szembhelyezkedtek a püspök törvényhozó hatalmával s leszavazván a püspököt: — eltörülték a papi nőtlenséget.

Pedighát mindmáig megvan s meglesz biz' az időtlen-időig. Lám, az évszázadokon át elnyomott japánországi titkos kathólikusok, mikor végre ismét bemehettek oda a katli. papok s egy francia misszionárius letelepedett ott, — s ők ezt éjjel titkon felkeresték s megtudták, hogy csakugyan kath. pap, — végre mégis csak akkor hittek neki, mikor azonkívül, hogy a pápát elismeri Krisztus földi helytartójának, azt is megtudakolták tőle, hogy nincsen-e felesége? Ezt, akinek van hozzávaló lelki érzéke, — értheti.

Egyébiránt pedig a 48. évi zsinatolok ezen határozatát nem kell nagyon tragikusan felfogni, de valami nagyon botránykozni sem kell rajta. Elvégre olyan volt annak az esztendőnek a szellemi atmoszférája, hogy azt hitték az emberek, most van az ideje, hogy mindent, ami az embert valamiképp nyügözi, lerázzanak magukról. Meg aztán legtöbben még a jozefinizmus hatása alatt is állottak, ez pedig azzal, hogy beanterré süllyesztette a papot, nagyra nevelte benne azt a felfogást, hogy ne a személyes moralitása révén keresse a befolyást és megbecsülést, mert arra elég a — hivatalos tekintély is. Az pedig akkor untig megvolt s arra a magyar természet különben is hajlik. Ezek a mieink legalább nyíltan léptek fel; az osztrák jozefinista papok másképp tettek, — ők lege artis megeskették egymást kollegialiter et in camera caritatis unum quemque cum sua complice. Nagy munkába került ott a gyökerestisztoztatás! Van aztán a határozatban okos dolog is; az, hogyha már megengednék a házasságot, azt minden föltétel nélkül engedjék meg. Ezzel

nyilván az unitusok keserves fegyelmeire céloznak, amely mint félrendszer szabály nyilván rosszabb mint az, amelyet ők eltörölni óhajtottak. Mert ha az unitus pap neje néhány évi házasság után elhal, ő is, mivel újból nem nősülhet, s mert a házasságot már megszokta s nehezebben nélkülözi, mint aki sohasem szokta meg, — alaposan meg van verve, de meg van verve az a néhány anyátlan árva is. Innen van, hogy a második házasságot, amely hát eo ipso semmis, ott in casu állítólag elnézik, azaz nem üldözik. Magam erre nem tudok ugyan esetet s őszintén szólva, nem is hihetem, — de egy tapasztalt öreg papunktól hallottam, aki hosszú ideig olyan vidéken működött, ahol a saját pozitív állítása szerint több ilyen esetről szerzett tudomást a saját személyes tapasztalatából.

Ez hát a félrendszer szabály eredménye.

A kath. egyház fegyelmeivel ellentétes másik egész rendszer szabály megvan a protestánsoknál, — s ezt kívánták a mi 48-asaink is, — t. i. a feltétel nélkül való házasságot.

Nos kérem, a protestáns missziókra a gazdag Anglia és az Unió protestánsai évenként sok milliót áldoznak. S ők maguk beismerik, hogy távolról sem tudnak megközelítő eredményt felmutatni, a kath misziók eredményéhez képest pedig egyenesen törpe az ő miszióik eredménye. Hja, mert a protestáns misziónárius feleségestől, családostól jár, havi 300 márka fizetést kíván, a nyári négy meleg hónapra a hegyek közé vonul tenniszezni; az öt órai téáját és egyéb otthonn megszokott angol kényelmességeit pedig a senki üdvösségeért fel nem áldozza.

Azt tartja: *primum est vivere, deinde potest philosophari*. De a kath. miszióárius egyedül csak a hivatásának él s ő bizony, hidegben-meleghen kitart a maga helyén! Elismerik ezt maguk a prot. vallású világutazók kivétel nélkül. S mit nem tehetne a kath. egyház, ha segítségére volna az a rengeteg pénz, amit Anglia s az Unió protestánsai a maguk miszióiba ölnek, jóformán hiába!

És hát tessék idehaza egy hivatáshű és tiszta életű katolikus papnak vagy püspöknek a hatását és a munkája eredményét összehasonlítani bármely más felekezetű nős pap hatásával s a nép előtt való tekintélyével!! S ne mondja senki, hogy ezt nem a coelibátus teszi! Mert igenis az teszi. Maga Krafft-Ebing, volt nagyhirű bécsi orvosprofesszor egyik nagyhirű és a sexualis élet psychopathiáját tárgyaló könyvében nyíltan és indokoltan elismeri, hogy a coelibátus az az eszköz, mely által a kath. egyház eléri, hogy papjai egészen a saját hivatásuknak éljenek.

A militarizmus is azért nehezíti meg mindenkép a katonatisztek nősülését, mert az a tapasztalat, hogy a nőtlen tiszt a háborúban sokkal hasznavehetőbb, mint a feleséges és családos.

Szerintük a családos állapot s az atyai ösztön a háborúban demoralizálja a tisztet (az ő eszük járása szerint), míg a nőtlen tiszt nekimegy akár a falnak is és ítélete is sokkal biztosabb a veszélyes helyzetekben.

Ez azonban lehet célszerűségi tekintet, de a társadalom erkölcsi érdekei szempontjából a bírálatot nem állja meg.

A kath. egyház fegyelme azonban azt a magasabb tekintetet tartja szeme előtt, hogy pappai egészen a hívők erkölcsi nevelésének és szent hivatásuknak éljenek. Meg aztán a természetfölötti kegyelem eszközeivel segít megtartani ezt az evangéliumi törvényt s így azoknak az okoskodása, akik sikamlós térről s emberi gyarlóságról stb. beszélnek, csak annyit bizonyít, hogy ők a természetfölötti kegyelem eszközeivel élni vagy nem akarnak, vagy röstök erre; mert lám, akik élnek ezekkel, azok meg is tudják tartani ezt a fegyelmet. Egy svájci protestáns tudós épen nem rég írta, hogy el kell ismerni, hogy a kath. papság nagyrésze tényleg megtartja és komolyan veszi a coelibátusi fegyelmet. Egyébiránt is, tessék csak megfigyelni az európai művelt társadalom szellemi állásfoglalásait.

A művelt társadalom már nagyon is jól lakott azzal a szellemi és materiális téren szétáradt zabolátlan féktelenséggel, amely a családi életet züllésbe vitte, krízisbe sodorta és szennyes árjával ellepte a társadalom legbecsesebb javait. Javulást, tisztulást, altruizmust, a régi ideálokhoz való visszatérést sürget mindenki.

A papságnak pedig ezt a szellemi irányváltozást teljes erejével ki kell aknázni a jó ügy érdekében s így a saját keblében is arra kell törekednie, hogy ott, ahol meglazult a coelibátusi fegyelem, azt restituálja s nem arra, hogy lazítsa.

Aki mai nap röpiratot ír pap létére a coelibátus ellen s azzal zajt üt a zsidó sajtóban, az csak arról tesz tanubizonyságot, hogy ő nem a harcba való, mert ő már régi sebe-

sültje a tábornak s lelkileg teljesen maródi. Kórházba való, nem a küzdőterre. A harcban boldogulni csak jó fegyverekkel lehet, a pap fegyvere pedig a tökéletes erkölcs.

Hát bizony hiába kívánták sokan s kívánák ma is: ez a fegyelem meg fog maradni. Beszélték nekem, hogy mikor Fogarassy Mihály püspök a vatikáni zsinatra készült, szintén előleges konferenciát tartott itthon a papjaival, hogy megtudja tőlük, mik volnának a kívánságaik, hogy szószólójuk lehessen a zsinaton. Akkor is nagy vehemenciával rávetette magát egynehány bátor férfiú a coelibátusra s a radikális *ceterum censeo*-t hangoztatta. Állítólag oly vehemenciával argumentáltak, hogy meg is ígérte volna nekik, hogy szószólójuk lesz. Abból ugyan nem lett semmi; s talán nem is egészen azért, hogy a vatikáni zsinaton eddig a dologig mindmáig nem jutottak el!

Azt tartom, ha lesz nálunk is megyei zsinat, aligha lesz módja a többségnek a püspököt leszavazni! Majd vigyáznak a forró levesre, hogy ki ne fusson. De *privatim* is jó lesz vigyázni, hogy a száját senki meg ne égesse valahogy.

Határoztak anno 1848. ama kolozsvári zsinaton a papi ruha viselésről is olyanformán, hogy liturgikus ténykedéseknél a papok mindig reverendában járjanak, ezenkívül pedig olyan ruházatot viseljenek, amilyenben a nemzetnek miveltebb és szegényebb része járni szokott. Eszerint akár szmokingot avagy redingot-t is lehetne viselni, sőt a divat szerint is *comme il faut*!

A tudománynak a papság közt való terjesztésére nézt (sic!) úgy határoztak, hogy közrovatalból kerületi könyvtárak állittassanak és kerületi összejövetelek tartassanak, holott is a dolog megvitattatván, a tudományos szellem terjedni fog. Izletes ebédről és borvizes borról nem szól a határozat, de ez magától értetődik s következik a nyomon jövő másik határozatból is, amely már a kerületi értekezletken túl való összejöveteleket, amelyeken papi szent gyakorlatokat kellene tartani, — indokoltan perhorreskálja.

Szóvá tétetvén ugyanis, hogyan lehetne a papságra nézve behozni a külföldi üdvös hatású közös lelki szent gyakorlatokat? — imígy határozzanak: „Az erdélyi megye nagy kiterjedése és a plébániák egymástóli távolléte miatt, lelkészi és gazdasági folytonos elfoglaltatások miatt, a lelkészek összejövetelét igénylő lelki gyakorlatoknak a mennyiben egy helyütt tartása a hivek odahagyásával minálunk nem eszközölhető, netalán, midőn a lekipásztor saját lelki épülését több napi távollét alatt előmozdítani törekszik, addig otthon több hiveknek, betegeknek, s az alatt született keresztségre várakozóknak, lelki üdve veszélyeztessék és a lelkészi kötelességek elhanyagoltassanak.“

Eddig a böles határozat. Teljesen méltó és logikus mássa az előbbinek, amely a coelibátusról szól! Csak semmi emelkedés, csak semmi szárnyalás. Dein en Eifer musst du zügeln! Ez volt a jozefinizmus kedvelt jelszava. Egyik napról a másikra, egyformán valamenynyien, igazi bakatempó szerint! Az, hogy Krisztus Urunk azt mondotta: Legyetek tökéletesek,

amint a ti mennyei Atyátok tökéletes, — szép; de jobb és okosabb beszéd az öregek tanácsa: már minek az a nagy igyekezet, — minek az?

Legalább annyit határoztak volna: — jó, hát megpróbáljuk, lássuk, lehetséges-e? Nem. A limine elutasították, — fontoskodó és nagy lelkipásztori aggságoskodást mutató, de annál kevesebb tökéletesség után való vágyakozásra mutató okfejtéssel. Hát ime: a megye ma is akkora, a plébániák se kerültek közelebb egymásmellé, a pásztoráció meg a gazdálkodás ma is csakugy megvan, mint akkor: mégis meg lehetett csinálni a lelki szent gyakorlatokat s alig hiszem, hogy egyetlen lélek is kárhozatra jutott volna emiatt. Csak erős akarat fölülről s egy kevéske jóakarát alulról és meg lehet csinálni az igazán szükséges jót. Hát szó, ami szó, az a negyvennyolcas gyülekezet már csak azért sem vala zsinat, mert ime a Szentlélek fuvalmának előle hermetice elzárkózott. A régi keménységüvé lett kovász semmihogyan sem akaródzott valamelyes üdvös erjedésbe indulni.

A sok vadulreformáló és mindent, ami lélekújító reformot kelthetett volna, elutasító határozat kiváltja az emberből a régi szentenciát: *Difficile est satyram non scribere!* Aminek nagyobb bizonyága ez a következő határozat is, amelyben a barátokat meg az apácákat akarták eltörölni.

A szerzetesek és apácák fogadalmáról, a szerzetesek felszentelési idejéről s a laikus fráterek mellőzéséről, — kezdettek ezután tárgyalni.

A *Protocollumból* nem lehet megítélni, hogy ezt a tárgyat is úgy cibálta-e a médiumra va-

lamely tag, mint a coelibátust, vagy, hogy a nemzeti zsinaton megvitatás alá kerülendő materia gyanánt volt-e kitűzve. Ez utóbbi feltétel szinte hihetetlen, mert nem lehet feltételezni azt a feneketlen tudatlanságot, hogy az intézők ne ismerték volna XIV. Benedek pozitív intézkedését, amely ezt a tárgyat a tartományi és megyei zsinatok tárgyalásai köréből kirekeszti. Így hát ezt is nyilván úgy rántották elé. Hogy mekkora bölcseséggel, azt tessék megítélni a következőkből:

„Egy gyűlési tag, ki a rendtársulatokat helyeseknek nem tartja és a szerzetesek irányában az evangéliumi tanácsokat ajánlja, a szerzetesi fogadalom letételére az 50. évet kívánja meghatározatni.“

Hát ugyan micsoda logika van ebben?

A szerzetesi intézményt elvileg ellenzi; de mégis az evangéliumi tanácsok követését ajánlja nekik, holott hiszen épen ezen tanácsok sikeres követésének a megvalósíthatására alakult még eddig mindenféle szerzetesrend.

Kimondhatatlanul kedves és liberális eszme az is, hogy ötven esztendősen korbán kell csak fogadalmat tenni. Ezt a gondolatot a német így fejezi ki: „Junge Sünder, alte Beter! Vagyis, kövessük ugyan az evangéliumi tanácsokat, ha már nem lehet másképp, de majd csak akkor, ha kiduhajkodtuk magunkat, s amikor már nem mi hagytuk el a bűnt, hanem minket hagyott el a bűn. Hát így fest az a szerzetesi erény, amit anno 48. kontempláltak Kolozsvárott zsinatozó atyáink. Vajjon erre is felsőbb inspiráció vezérelte az ő elméjüket?

Kétségtelenül érdekfeszítő és páratlan humorú olvasmány volna, ha, akinek hozzávaló képzelő tehetsége van, megrajzolná a képét annak az egyházi és néperkölesi életnek, amely szárba szökött volna, ha ennek a derék zsinatnak a határozatai csakugyan életbe is léptek volna minden vonalon s úgy, ahogy ott megszülettek. Hirmondója sem volna p. o. azóta semmiféle szerzéseknek. Mert azt is elhatározták, hogy a nemzeti zsinat törülje el a piaristákat, minoritákat, kapisztránus és stefanita barátokat. S ezt annyira bizonyosnak vették, hogy a multban szerzett érdemeiket jegyzőkönyvbe is iktatták. Az pedig, mikor valakinek az érdemeit egyzökönyvbe iktatják, a legjobb esetben is, — már a vég kezdete az illetőre nézve. A Provinciálisok protestációjának épen csak annyi fogamatja volt, hogy megirgalmazták a barátoknak — a nemzeti zsinatig s kimondták, hogy azután aztán beveszik őket a megyebeli papok közé. S ebben a kemény elhatározásban még az se tartóztatta őket, — hogy hát, ha így eltörülnek a föld színéről mindenféle szerzetet, ki fog fogadalmat tenni 50 esztendőskorában? Pedig, ha már ugyanők feltalálták ezt a speciális hazai gyártmányt, a logika szerint arról is kellett volna gondoskodni, hogy keletje is legyen valamikép! Vagy mi?

Az apácákkal szemben már valamivel előzékenyebbek valának. Ezeknél fogadalomra nem tűzik ki az ötvenedik évet. Amire nézt (ahogy ők irogatják) nyilván közelfekvő okaik voltak. (Sero post festa palinodiam cantare!) Meg azután a fogadalmi időtartamát csak három évre kívánták kiszabni s három év után az illetők

tetszésére bizni, hogy benn maradnak-e, vagy eltávoznak.

Más női szerzet, mint a nagyszzebeni Orsolyáké akkor még nem volt a megyében. Tudhatták volna, hogy ezek örökös fogadalmát ő nekik határidőre való felmondással fölcserélni joguk nincs. Az egyszerű fogadalmas női Congregációk intézményében pedig hát amúgy is rég meg volt már a három és öt éves fogadalmi turnus.

Azóta bizony a szerzetesnői intézmény a mi megyénk területén örvendetes fejlődést mutat s kívánatos, hogy áldásos tevékenységét minél szélesebb körre kiterjeszthesse.

Ennek a kiterjesztésnek módjairól és eszközeiről, valamint a szerzetesnői intézmény központi külön igazgatásának szervezéséről már igenis tanácskozhatna a zsinat, sőt sürgetnie kellene, hogy a Ferencrendi apácák bajorhoni anyaháza itt a megyében állítson föl Noviciatust, mert így valószínű, hogy több magyar leány állana be a szerzetbe. Sok intézetbe bevitték már a szerzetesnőket, de még van sok intézetünk, ahol valóságos áldás volna az ő működésük. Arról kell tehát tanácskozni, hogyan s mikép lehetne őket ezekbe bevezetni.

Egyszóval: nem letarolni, hanem plántálni, gondozni, fejleszteni és érlelni kell a katolikus intézményeket, — erre való a zsinat. Rontani tud mindenki a saját gondatlanságával is, evégből ugyan fölösleges tanácsba gyűlni. Hanem ha jót akarunk, akkor ám zsinatoljunk, de azért, hogy egymással megállapodjunk, hogy mikép csináljuk meg jól a dolgot.

No de a szent Iván éneke sem tart örökké s így a híres-nevezetes kolozsvári Conciliabulum ismertetése is a vége felé tart már.

Az 1822. évi Statutumok és az akkori törvényekre való hivatkozással követelték, hogy állittassanak fel házassági ügyekben való bíraskodásra első fokú ítélkezésre az espereskerületi ítélőszékek s a fehérvári Consistorium csak második fokban, a kalocsai főszentszék pedig harmadik fokon ítéljen. Ebből sem lett ugyan semmi, de a régi állapotnak a kalocsai érsektartományi zsinat 1863. után véget vetett, mert a Rauscher-féle Rómában approbált Instructiót kötelező törvény erejére emelte és kihirdette. Másra, belátható időn belül, alig is lesz szükség; — sőt bizony ennek is már csak nagy ritkán látjuk hasznát. Kimondották még, hogy két tanítóképző intézetet kell felállítani, — előbb azonban bevárják a nemzeti zsinat végzéseit.

Elvben kijelentették, hogy a székelyföld alkalmas pontján egy külső püspöki Vicárust kell állandóan alkalmazni; — erről azonban többet nem határoztak az idő rövidsége miatt.

A püspök kívánságára a szemináriumi reform kidolgozására bizottságul az egész fehérvári papságot küldték ki, a székesegyházi főesperes elnöklete alatt.

Esztergomba a nemzeti zsinatra a megye papságát képviselni Bardocz Jánost és Kovács Antalt küldötték ki, s arra az esetre, ha ezek egyike bármely oknál fogva nem mehetne, pótlagnak Keresztes Mártont jelölték meg. A képviselők költségeire egyelőre négyszáz pengő forintot szavaztak meg, amit szükség esetén emelhetőnek jelentettek ki. Ehhez a négyszáz

forinhoz a püspök egyszázszal járult, a többit a papi nyugdíjalapból előlegezték s a központban egy bizottságra bízta, hogy ez megfelelő kulcs szerint vesse ki a papságra, szedje be és szolgáltatassa vissza a papi nyugdíjalapba.

És ezzel véget ért a kolozsvári nevezetes zsinat második nyilvános ülése.

A harmadik ülés, a mely szeptember 4-én tartatott, már nagyon rövid volt, de antól zajosabb.

Mindjárt azon kezdték, hogy *actus majoris potentiae* utján Bardocz Jánost és Lönhart Ferencet beválasztották a két üresedésben levő theologiai katedrára.

De az öreg Kovács Miklós is vitézül ellenállott. Nem engedett. Csakis annyit ígért meg, hogy a gyűlés közkivánságára tekintettel lesz. Nem tudom, lett-e Bardoczból professzor, de már az ő kedves Lénártját nem adta oda. Azt mégis kicsikarták tőle nagy sürgetéssel, hogy beleegyezett, hogy amely tanár magyarul akar tanítani, az már a legközelebbi iskolai év elején így taníthasson. Hogy ebből semmi sem lett, annak talán az is lehetett az oka, hogy mivel a püspök azért is lakik Fehérvárt, hogy a professzor urak akaratját dirigálja, az öreg kegyelmes úr nyilván így korrigált a Kolozsvárt kialakított egyességen.

Ezután már csak annyi történt, hogy a püspök megdicsérte a két jegyzőt s rövid beszéddel berekesztette a zsinatot, ez pedig a püspököt zajosan megvívatozta és széteszlott.

A jegyzőkönyvet aláírták Andrassy István és Lönhart Ferencz, mint jegyzők. Az egész *Protocollum* elejétől végig a Lönhart írása.

A püspök approbációjának vagy aláírásának semmi nyoma sincs rajta.

És ezzel befejeztük a nevezetes és érdekes 48. évi kolozsvári zsinat ismertetését.

Némelyek talán azt fogják mondani, hogy ezen ismertetés révén, sok, oda nem tartozó dologról esett szó. Csakhogy ennek is meg van a maga oka. Ez nem szakfolyóiratba szánt akadémikus értekezés. Jelen írásnak az a célja, hogy ismertesse az egyházmegyei zsinatok feladatait és megtartásuk módját. Ennek a feladatnak a körébe tartozik rámutatni, mit kell és hogyan kell a zsinaton tárgyalni; mivel pedig minden pozitívumnak negatívuma is szokott lenni, beletartozik ebbe a feladatba, megmutatni azt is, mit nem kell és hogyan nem kell tárgyalni a zsinaton. Ez utóbbi feladat megoldásában pedig nem a tengeren-tülről hozzuk a példát s nem is a foliánsokból bányászuk ki, mikor a kezünk ügyében van a legközelebb fekvő példa, — az utolsó egyházmegyei zsinat. És ez igazán klasszikus példája is annak, hogyan nem kell, mert így nem szabad egyházmegyei zsinatot tartani. S épen azért, mert klasszikus bizonyosága annak, amit sok és jeles egyházjogtudós állít, hogy újabban épen azért gyérebbek a megyei zsinatok, mert parlamentáris maximák szerint indulva mindenfelől réseket akarnak törni a tételes egyházi jogrend épületén, — kellett ezt a zsinatot bőven ismertetni. Egyébiránt is a dolog természete úgy hozza magával, hogy egy újabb zsinat megtartása előtt a közvetlenül megelőzőnek tárgyalásait átvizsgálják. Mivel pedig az 1848. évi zsinat tárgyalási anyaga eddig még sehol

sem volt publikálva, már azért is kimerítően ismertetni kellett. Az ismertetés során főlemli-tett dolgok pedig mind olyanok, amelyek egy újabb zsinaton szóba kerülhetnek, s amelyeket az eszmetársítás kapcsán ott lehetett legalkalmasabban felenlíteni, ahol épen föl vannak említve.

Némelyek szemében ez az ismertetés talán tendenciózusnak fog tetszeni, aminthogy az is. De a tendenciája az, hogy a lehetőség szerint mindenben az egyház szándéka, akarata, törvénye érvényesüljön; s ha már lesz zsinat, olyan legyen, amely igazi reformot teremti. A mely irtja a visszaélést, a kötelességmulasztást és előmozdítja a jó rendet a dolgokban s a hivatáshűséget az emberekben. Az emberi gyarlóság iránt magam is deferalok: nil humani, a me alienum esse putó. De az emberi gyarlóság kalapja alá nem lehet behuzni sem a vas-kalaposságot, sem a korlátoltságot, sem a lustaságot, hiuságot, a népszerűség hajhászatot, a féltékenységet (ezt a speciális papi betegséget), még kevésbbé a tudatos rosszaságot vagy épen az egyház ügyének elárulását s a legszentebb érdekekkel való paklizásokat. Ezeket a dolgokat én máskor is kiserkesztettem s amint akkor nem sokat hántam, úgy ma sem bánom és ezután sem fogom bänni, hogy kik, miért, és hányszor haragusznak meg érte. Mert amint nem árt énnekem az ilyen harag, szintazonképpen egy körömnnyit sem használna az ilyen haraggal ellenkező szeretet.

Általánosan ismert dolog, hogy hazánkban a négy évtizedes liberális rendszer a papság erkölcsi jellemén is mennyit rentott. Bizony szük-

ség lesz arra is, hogy ezeket a bajokat az igazi egyházas szellem regeneráló organuma: a megyei zsinat orvosolja. Azért sürgetik más megyékben is a zsinatok tartását. De ha csakugyan orvosolni is akarjuk a bajokat, — ismerni is kell őket. Ezért hát rájuk kell mutatni és mivel a rosszról nem szabad mondani, hogy jó, s hogy: ha eddig jó volt így, jó lesz ezután is. — azért bizony az ilyen írásnak kritizálni kell. Tessék ellenkritikát írni innen is, onnan is: a vita során leszűrődik valamiféle szubstrátuma annak, hogy akkor, ha meglesz a zsinat, hogyan határozzanak legjobban.

A fődolog az, hogy jobban szeressük az egyházat, semmint gyűlöljük egymásnak a jó törekvéseit. A rosszakat amúgy sem szoktuk gyűlölni. A zsinat aztán ha jól sikerül, majd arra is megtanít bennünket, hogy egymásnak a jó törekvéseit is szeressük, sőt, hogy össze is fogjunk egyik a másik jó törekvéseivel s vigyük a krisztusi életet minél előbbre, minél több szívbe, minél magasabb fokra. Mert ez az egyház igazi élete: a tökéletesedés, mivelhogy az erkölesi életben maradáság nincs, nem is lehet. Ott csak haladás, csak tökéletesedés, vagy pedig hanyatlás vagy on és visszaesés, — amelynek a vége, — örök halál.

(A megyei zsinat előkészítése.)

Az egyes ember életében is úgy van, hogy egyes akciójának sikere nagyban függ attól a körülménytől, hogy minő előkészülettel látott a dologhoz. A tapasztalat bizonyítja, hogy a jól előkészített dolog mindig jó sikerrel is jár.

Fokozottabb mértékben áll ez egy olyan ügyről, mint a püspökmegyei zsinat, különösen nálunk, ahol rendes zsinat már közel száz év óta nem volt. Amit Kolozsváron tartottak 1848-ban, azt lehet ugyan konferenciának nevezni, de semmi hozzáértő ember azt rendes megyei zsinatnak el nem ismerheti. És annak is, hogy ez a konferencia sokban oly balul ütött ki, egyik főoka az volt, hogy minden előkészület nélkül mentek bele in medias res.

A jó előkészületre most még abból a szempontból is szükség lesz, mert a legközelebbi egyházmegyei zsinatnak nagy és alapvető munkát kell végeznie. Ezt úgy tessék érteni, hogy be kell vezetnie azt a rendes egyházi fegyelmet, hogy minden évben tartassék egyházmegyei zsinat. Ez most lehetséges is, mert meg lehet tartani a szokásos évi szent gyakorlatokkal kapcsolatban és olyanformán, hogy a szent gyakorlatok harmadik napján, a gyónás után megtartatik a zsinati tanácskozó ülés, másnap, az általános szent áldozással kapcsolatban a zsinati ünnepélyes ülés. De hogy ez így meg tartható legyen, arra nézve az volna szükséges, hogy az évenkinti zsinatra ne gyűljön föl több tárgyalási anyag, mint amennyit ennyi idő alatt jól el is lehet intézni. Ha mindenben rendezett viszonyok lesznek, s ha az évenkinti megyei zsinaton annak feladata szerint majd csak ellenőrizni kell, hogy mikép és hogyan tartatik meg a már megállapított törvényes rend, hol és mi csoda hiányok észlelhetők stb? — nem is fog nagyobb anyag felgyülni, mint amennyit egy-egy ilyen évenkinti zsinaton el lehet intézni. Sőt úgy is lehetne tenni, hogy a Somlyón tar-

tatni szokott szentgyakorlatok végén az ott megjelent papsággal megtartja a főpásztor az első tanácskozó és ünnepélyes zsinati ülést szután prorogálja a zsinatot s később a fehérvári szentgyakorlatok végén megtarthatja az itt megjelentekkel a második tanácskozó és bezáró ünnepélyes zsinati ülést.

Ilyenformán minden külön költség s minden különösebb fáradság nélkül be lehetne hozni az egyház régi és sokat sürgetett azon törvényének teljes observációját, hogy minden évben tartassék megyei zsinat. Üdvös hatása mihamar mutatkoznék.

Csakhogy ennek előfeltétele az, hogy a legközelebbi zsinat alapvető munkát végezzen, vagyis teljesen rendbehozzon minden dolgot, aminek elintézése a megyei zsinatokra háramlík. Amiből ismét az következik, hogy nem csak nagy munkát kell majd végeznie, hanem alapos munkát is, hogy ne kellessék később toldozni-foldozni rajta. Mindezekből pedig ismét az következik, hogy a zsinati tárgyalás anyagát nagyon jól elő kell készíteni és annyira megélelni, hogy maga a zsinat már csak a legislatio formai teendőit végezze, mert így is jó öt napi munkája lesz, ami nemcsak nagyon fárasztó, hanem nagyon költséges és Fehérvárt, a megfelelő lakások hiánya miatt mindenkire nagyon terhes is. Az 1863. évi kalocsai érsektartományi zsinat p. o. szeptember hatodikától szeptember huszadikáig tartott. Ünnepélyes ülés ugyan csak három volt, de közbe állandóan tanácskoztak az u. n. tanácskozó ülésekben. Azonban, mivel az érsektartományi zsinaton, a püspökökön kívül csak a káptalanok delegátusai stb. vesznek részt,

ezen aránylag sokkal kevesebb ember jelenik meg, mint a püspökmegyei zsinaton s így hát ezek a kevesek hosszabb ideig is szessziózhattak.

A jó előkészítés tehát mindezen okok alapján elengedhetetlenül szükséges.

Ennélfogva a főhatóság nagyjából összeállítja mindazon kérdéseket, amelyek a megyei zsinaton határozat tárgyát képezik és körlevél útján közli az egész megye papságával, hogy kiki tanulmányozhasson, összefoglalhassa a maga véleményét és elkészülhessen arra a tárgyalásra, amely először a kerületi főesperes elnöklete alatt tartatik meg otthon a kerületben. Itt mindenki érvényesítheti a maga felfogását és esetleges javaslatait és indítványait. A kerületekben letárgyalt anyagról szóló jegyzőkönyvek aztán bekerülnek a központba. Itt aztán, arra való egyházi férfiakból egy (ad hoc) zsinati bizottságnak alakítandó, amely a beérkezett kerületi jegyzőkönyvek alapján s a maga legjobb belátása szerint, de a főpásztorral való állandó kontaktusban előkészíti, formába önti az egész tervezetet, vagyis szakaszokba foglalt organikus javaslatot készít megfelelő indokolással.

Mikor aztán ez megvan, ezt a fenálló egyházi törvény szerint még nem lehet a zsinat elé terjeszteni, hanem hivatalos formában az egész operátumot közölni kell a székesegyházi káptalannal.

A káptalan a maga véleményének leadásában teljesen függetlenül járhat el; viszont a püspököt épen csak arra kötelezi a törvény, hogy előlegesen közölje a káptalannal a tör-

vénytervezetel; máskülömben azonban sem a püspök sem a zsinat nincs kötve semmiben a káptalan véleményéhez.

A káptalan hozzászólása után a törvénytervezetet kinyomatják és szétosztják, hogy a kerületi üléseken végleges állásfoglalás okából újból tárgyalható legyen.

Az ügy ezen stádiumában már megtörténhetik a zsinat egybehívása egy jó előre meghatározott napra. Erről a maga helyén lesz szó.

Szükséges, hogy ezalatt mindenki, aki a zsinaton részt fog venni, a törvénytervezet minden egyes szakaszára nézve teljesen tisztába jöjjön a dologgal és a maga álláspontjával is. Mert magán a zsinaton szétfolyó hosszas vitának már nincs helye. Ott ugyanis kétféle ülés van. Előkészítő avagy tanácskozó és ünnepélyes ülés.

Az előkészítő vagy tanácskozó ülésen minden úgy megy, mint akármiféle szeszziós tárgyaláson. Itt azonban meg kell állapítani esetleg szavazások útján is az egyes törvényszakaszok végleges szövegét s meg kell ejteni az összes választásokat. Az ilyen előkészítő vagy tanácskozó ülésen megállapított törvényt a reákövetkező ünnepélyes ülésen már kihirdetik és a püspök mindenek hallatára minden egyes kihirdetett törvényszakaszt és választást különkülön kifejezetten jóváhagy, szentesít és törvényerőre emel.

Ezeken az ünnepélyes szeszziókon tehát, inelyek mindig a templomban folynak le, nincs helye se vitatkozásnak, se felszólalásnak, se szavazásnak. Itt ünnepélyes formában egyedül a püspök törvényhozó hatalma működik in or-

dine pontificali, s hogy ez a körülmény szembe-
tűnő legyen, azért ezeknek az ünnepélyes zsi-
nati üléseknek az egész szertartási rendje úgy
a római Pontificale, mint a püspökök C e-
r e m o n i a l e-jában pontosan elő van írva, ame-
lyet apróra épen úgy meg kell tartani, mint
teszem azt az olajszentelés vagy apátfelavatás
szertartásait.

Ezeken az ünnepélyes üléseken a püspök
főpapi diszben, pásztorbottal, mitrával elnököl s
maga a zsinaton résztvevő egész papság is szer-
tartási öltönyeiben vesz részt. Ahol ilyen ünne-
pélyes üléseken nem hirdették ki és nem szen-
tesítették a határozatokat, — az nem zsinat.
Ezért nem vala zsinat a kolozsvári 1848. kon-
gresszus, bárha a püspök ki is jelenté, hogy olyan
zsinatot akar tartani, amelyet a tridentinum kon-
templál. De lám hiába a k a r t, mert mivel még-
sem vala olyan, hát nem is lehetett zsinat.

No de ezekről az ünnepélyes ülésekről a
maguk helyén majd bővebben szólunk.

A tárgyalandó anyag tekintetéből tehát az
előbbieken részletesen megirtuk a jó előkészí-
tés módját, amint ezt nemcsak a külföldön, de
hazánkban is tartott megyei zsinatok adatai
alapján megismerhettük. A zsinatot azonban
még más tekinteteből is jól elő kell készíteni.
Az nem afféle civil megyegyűlés, vagy Emke-
kongresszus; hanem szent dolog; spectat et
pertinet ad aedificationem corporis Christi. In-
nen van, hogy mikor a püspök kihirdeti és ösz-
szehívja, egy meghatározott vasárnapra minden
plébánia templomba a legfölségesebb Oltári-
szentség kitételével ünnepélyes szentmisét ren-
del a Szentlélek Uristen segítségül hívására.

Ez alkalommal a lelkipásztorok kötelesek a híveket felvilágosítani a megyei zsinatok nagy fontosságáról s felszólítani, hogy a jó és üdvös eredmény fejében buzgó inádsággal, sőt a szent-ségek vételével igyekezzenek maguk is közre-hatni az anyaszentegyház szellemében való zsi-nati tevékenységben. Azok a lelkipásztorok pe-dig, akik maguk is személyesen részt vesznek a zsinaton, kötelesek a híveket jó előre értesíteni, arról, hogy távollétük alatt melyik szomszédjuk helyettesíti őket, hogy előforduló szükség ese-tében tudják a hívek, kihez forduljanak lelki-pásztori segítségért.

A jó előkészülethez tartozik az is, hogy a zsinatra jöveknek a központban alkalmas száll-lásáról és ételmezéséről jó eleve gondoskodás történjék. Evégből az előírás szerint két vagy több papot megbiz a püspök ezen ügy intézé-sével.

Ezek (Magistri Hospitiorum) aztán az egész zsinat tartama alatt intéznek mindent, ami a szállással és ételmezés ügyével összefüggésben van. Magától érhető, hogy jó előre jelentkezni kell mindenkinek, aki részt fog venni a zsi-na-ton, mert hát csak így lehet a szükségesekről jó előre gondoskodni; de a jelentkezésen fölül, kinek-kinek a személyes szükségekre szolgáló toilette-cikkeket, ruhát stb., ezen felül pedig ma-gával kell még hoznia a biretumát, karingét, stóláját, palliumát, mozettáját, breviariumát stb. A zsinati fegyelem, szertartás stb. rendjét amúgy is kinyomatják s jó eleve mindenkinek megkül-dik, hogy már otthon tanulmányozhassa és a zsinaton minden zavar elkerültetvén, karikacsá-pásra minden dolog pontosan formálódjék.

A jó előkészület magával hozza azt is hogy a püspök jó előre kinevezze a zsinatot rendező összes tisztviselőket és teendők felől a megfelelő útasítással is ellássa őket, hogy ki-ki jó előre alaposan tanulmányozhassa a maga dolgát és tisztében pontosan eljárhasson.

Csakis ilyen gondos és mindenre kiterjedő előkészület után lehet neki fogni egy ilyen nagy munkának. Ha aztán ezt a legközelebbi zsinat

l a p o s a n elvégezte, akkor aztán már évről-évre könnyebb lesz a megyei zsinatot megtartani, mert a szokásos teendőkben meglesz a szükséges gyakorlottság s meglesznek egyik zsinatról a másokra a szükséges tradíciók, amíg most nincs a papságban egy teremtett lélek, aki valaha megyei zsinatot látott volna. És éppen azért kell sok körültekintéssel nekikészülni a dolognak, hogy szép is legyen, jó is legyen, hasznunkra is váljék.

(A zsinat összehívása. Indictio Synodi).

A megyei zsinatot összehívni a püspök személyes joga, ami abból következik, hogy törvényalkotó joga csakis neki magának van. A püspök rendes helyettese (Vicarius) csak esetről-esetre adott külön meghatalmazás alapján hívhatja össze a zsinatot, amelynek határozatait azonban, ha ő maga vezeti, törvényerőre nem emelheti, mivel ezt utólagos szentesítés által csak a megyés püspök teheti.

A káptalani helyettes — apostoli külön meghatalmazás nélkül, — szintén nem hívhat össze megyei zsinatot. Ott, ahol minden évben rendszeren megtartják a megyei zsinatot, ha a

püspöki szék üresedése esetén, már elmúlt éve a megtartott óta, a káptalani helyettes is összehívhatja az egyházi közjog világos rendelkezése szerint.

A Pontificale Romanum, kiindulva az évenként való rendes zsinatolás törvényéből, Vízkereszt ünnepén írja elő az évi zsinat kihirdetésének formuláját. Ezt azonban bármikor lehet használni. Az első kihirdetés (indictio) valamely ünnepen történik a székesegyházban a fentirt formula szerint, egyúttal azonban az erről szóló okirat (Decretum Indictionis Synodi) körlevél útján az egész papsággal közlendő. A papság pedig a zsinattartás tényéről mindenütt köteles a népet is értesíteni.

Közvetlenül a zsinat megnyitását megelőző napon a székesegyházban újból kihirdetendő a zsinat összehívásáról szóló püspöki rendelet, amelyet felolvasása után ki is kell függeszteni a székesegyház főkapujára. (Decretum Valvae.)

A kánonilag törvényes összehívás jogi tartalmának lényeges része továbbá az is, hogy minden ünnepélyes zsinati ülés végén, a szétoszlás előtt, a következő ülést ismét meghirdessék; az utolsó ünnepélyes ülés végén pedig a jövő zsinat megtartásának idejét és helyét.

(A zsinat megtartásának helye és ideje.)

Erről nem sok mondani való akad, hiszen szinte természetes, hogy az általános szokás szerint a megyei zsinatot a székvárosban, az ünnepélyes üléseket a székesegyházban, a tanácskozó üléseket pedig valamely erre alkalmas

helyiségben tartják meg. Mindazonáltal arra való tekintettel, hogy a püspöknek rendes joghatósága van az egész megyében, pusztán az ő elhatározásától függ, hogy megyéje területén belül oda hívja össze a zsinatot, a hova ő azt jönnek és időszerűnek itéli.

Igy hát semmi elvi akadály se volna annak, hogy, amint már említve volt, ha beáll egyszer minálunk is a rendes évenkénti zsinatolás, akár Somlyón vagy a státusgyűléssel kapcsolatban, — mint anno 1848. — akár Kolozsvárt is lehessen megyei zsinatot tartani. Sőt ez utóbbi helyen való zsinattartás többféle szempontból ajánlatos is volna.

Igy, a jogászfjúság az egyházjogban tanul a zsinatrói, hát legyen is módja benne, hogy egyszer eleven zsinatot is lássan. Az ünnepélyes zsinati ülések szertartásos rendje a hívő népre is fölemelő hatással volna. Meg aztán Bánffy Dezső báró az ő tiszteleteseivel és más ev. ref. nemes atyjafiaival minden esztendőben zsinatol Kolozsvárott. Nehogy tehát azt hihessek, hogy csak ők vannak a világon, ha másért nem, hát csak azért is, hogy megmutassuk, hogy mi vagyunk a Krisztus igaz Anyaszentegyháza, — egyszer-másszor mi is tarthatnánk ott megyei zsinatot. Sőt mivel sokkal szebbet és ünnepélyesebbet tudunk tartani, ha akarunk, hát mihamar a nagy közönség érdeklődése is a mi zsinatunk felé fordulna. Majd iszen megmutatná a publikum egészséges lelki ösztönének megnyilatkozása, hogy hát kit is tartanak az emberek igazi erdélyi püspöknek!

A mi erdélyi püspöki megyénk intézményi és helyi viszonyai tehát olyanok, hogy különö-

sen a mindig fejlődő közlekedési eszközök olcsósága és gyorsasága mellett, az összes hazai püspökök közül épen az erdélyi püspök az, aki legkönnyebben megvalósíthatná az évenként való megyei zsinat tartását, Bárha épen az ő megyéje a legnagyobb kiterjedésű. Mert hát szó, ami szó a tridenti szent zsinat szigorúan sürgeli az évenkénti megyei zsinatot; s ezt bizonyára nem ok nélkül teszi; de ha már néhutt ez kivihetetlen is, az már csak mégsem járja, hogy száz esztendőben egyszer legyen csak rendes zsinat.

De, amint már mondva volt, annak, hogy ezt a törvényes rendet be lehessen hozni, az volna az alapfeltétele, hogy a legközelebbi zsinat egészen alapos és nagy munkát végezzen, vagyis földolgozzon minden restanciát, ami ezen a téren oly rengeteg idő óta felgyűlt, úgy, hogy a későbbi évenkénti rendes zsinatok mindig csak az egy évi forgalomnak megfelelő munkát végezzenek, amit aztán egy tanácskozó s egy ünnepélyes ülésen el is lehet végezni s így aztán akár a lelki szent gyakorlatokkal, akár a Státusgyűléssel kapcsolatosan minden külön kiadás és külön való fáradozás és munka nélkül a megyei zsinatot is meglehetne tartani.

Ezt a legújabb és nagy munka előtt álló zsinatot tehát okvetellenül Fehérvárott kell majd megtartani, a többi közt azért is, mert a tanácskozási ülések, közülésekre és bizottsági ülésekre fognak oszlani. A fehérvári gimnázium nagy tornatermében meg lehet tartani a közüléseket, az egyes tantermekben a bizottsági üléseket s így az egész zsinat egy tető alatt lenne. Ez annál szükségesebb, mert a zsinat rendes megtartása végett annak tartamára 10

—12, sőt esetleg több zsinati tisztviselőt kell alkalmazni, akiknek saját külön hivatalos helyiségre van szükségük. A zsinattal járó u. n. *Scrutinium*-ok helyes keresztülvitele okából is több helyiségre kell számítani. Előfordulhat az is, hogy a zsinat tartama alatt akár a káptalan, akár a Consistorium szükségesnek láthatja külön káptalani vagy szt.-széki ülésnek megtartását; esetleg maga a püspök, vagy a székesegyházi főesperes az összes aktiv esperesekkel külön esperesi gyűlést tart.

Hát mindezen előforduló esetekre való tekintetből a tulajdonképeni zsinati tanácskozásnak legalkalmasabb helye a várbeli főgimnázium: — persze v a k á c i ó b a n. Amint hogy egy ilyen nagyobb arányú zsinat megtartására most nincs is megfelelőbb idő. Érdekes, hogy úgy a hazai mint a külföldi, különösen közép-európai egyházmegyék zsinatjait legnagyobbbrészt szeptember hónapban és a Kisasszony napját követő időben tartották. Hát igen, mert akkor már nincs olyan nagy meleg, meg aztán nem jön közbe ünnep, sőt régente akkor volt az iskolás nagy szünet, amint hogy Ausztriában s azon túl most is így van. Dehát minálunk ez most megváltozott s így a július elejétől aug. 15-éig, vagy augusztus 21-étől 30 ig terjedő időt kell számításba venni. Való igaz, hogy akkor nagy a meleg, de ha van elég helyiség, amint hogy van is, akkor ez sem okoz nagy zavart.

Az ünnepélyes üléseket meg amúgy is a székesegyházban tartják, ott pedig mindig jó hűvös van.

(A zsinat tagjai.)

Az egyházmegyei zsinaton megjelenni elvben kötelessége a megye minden papjának, úgy, hogy ha a püspök által meghívott bármely pap a zsinaton meg nem jelenik és azt törvényes alakban nem menti ki, mint engedetlen, kötelességszegő (*inoboediens, contumax*) súlyos egyházi fenyíték alá vonható. Innen van, hogy a meghívottak névsorát minden ünnepélyes ülésen felolvassák, s a jelenlevő személyes jelentkezéssel (*adsum!*) bizonyítja, hogy ott van, a távollevők ellen pedig megindítják a fegyelmi eljárást. Mivel pedig a kötelességnek korrelatív fogalma vagy a vele járó, vagy az alapját képező jog, ennél fogva világosan következik, hogy a zsinaton megjelenni joga is van a megye minden papjának. Az, hogy ilyen jogról nem lehet szó (hanem csak kötelességről) azért, mert a megyei zsinaton a püspök egyedül bír törvényhozó hatalommal, épen nem bizonyítja azt, hogy ott senkinek sincs joga, hanem csak kötelessége. Mert akárkit hív is meg a püspök a zsinatra s akárkivel tanácskozik is, bizonyos, hogy ezeknek egyikével sem osztja meg a maga törvényhozói jogát. Ha pedig *in fine finali* a meghívottak csakis azért vannak ott, hogy tudomásul vegyék a püspöknek ünnepélyes formában megnyilatkozó törvényszerző akaratát, — ez nyilvánágosan egykép illet meg mindenkit, akinek a püspök törvényt szab, — tehát a megye minden papját. Ha tehát egy magyar egyházmegyei zsinaton kimondották, hogy akik ott a meghívottakon kívül megjelennek, azok csak *affile benevolus aditorok* és semmi aktív részük sincs, — ez bizony ismét

csak amolyan jóféle magyar papi vaskalaposság. *Nomine cleri, qui ad Synodum venire tenentur, intellige subditos Episcopi*, — tanítja XIV. Benedek pápa. Ebből pedig elvileg világos, hogy amivel valaki törvény erejénél fogva általában tartozik, azt adott esetben joga is van gyakorolni. Ebből kizárni senkit sem lehet.

Az már aztán egészen más, hogy számbavéve a fizikai és erkölcsi lehetőség határait, s azt a nyilvánvaló dolgot, hogy lehetetlen minden papot zsinatra behozni s egy egész püspöki megyét lekipásztorok nélkül hagyni: — a kifejlődött jogszokás szerint kik azok, akiket a papság köréből, akár hivataluknál, akár más körülményeknél fogva még külön és szorosabban is megillet az a jog és kötelesség, hogy a zsinaton megjelenjenek s illetőleg arra kifejezetten is meghívassanak, akár mint egyének, akár mint testületek.

Ebből a szempontból fogva fel a dolgot, a mai jogszokás alapján így alakul meg a zsinat:

1. A püspök. Ő ott az egyetlen törvényhozó. Ha személyesen nem lehet ott, kirendelt helyettese teljhatalmulag képviselheti a zsinat igazgatásában; a hozott határozatok azonban csak a püspök utólagos szentesítése által válnak törvényvé. Az ilyen helyettesítésre nem szükséges kirendelnie az ő állandó helyettesét (*Vicarius Generalis*), mert ennek a hivatala ezt eo ipso nem hozza magával, hanem kirendelheti bármely erre alkalmasnak ítelt papját. Sőt, ha a rendes *Vikáriust* jelöli ki, ezt külön okiratszerű meghatalmazással kell tennie.

2. Az általános helyettes (*Vicarius Generalis*) akár tagja a káptalannak, akár nem'

hivatalos tisztéből kifolyó kötelessége gyanánt tartozik részt venni a zsinaton, ha külön meghívót nem kapott is.

3. A külső helyettesek, (Vicarii foranei) ahol ilyenek is vannak. De meg kell jegyezni, hogy XIV. Benedek pápa, aki ezt a kifejezést használja, foraneus vicarius alatt azokat érti, akiket mi espereseknek nevezünk.

4. A székesegyházi káptalan területileg mindvégig tartozik részt venni a megyei zsinaton. A társaskáptalanok azonban csak képviselőjük által vesznek részt, (hacsak a püspök székhelyén nincs az ilyen társaskáptalan;) aminek az az egyszerű oka, hogy otthon az egyházukat nem szabad szolgálat (chorus) nélkül hagyniok.

5. A valóságos apátok és prépostok. Ilyen minálunk csak egy van, a káptalan nagyprépostja.

6. A kerületi esperesek. (Vicarii foranei, archidiaconi, decani rurales actu fungentes.)

7. Az összes önálló lelkipásztorok, akár beiktatott plébánosok, akár adminisztrátorok.

8. Minden más megyei szolgálatban alkalmazott papja a megyének.

9. Azok a szerzetesek, akik plébánosi tisztelet töltenek be a püspök megbízásából.

Mivel pedig vitathatatlan, hogy sem az összes plébánosok, sem a középiskolai paptanárok, sem a káplánok mind be nem jöhetnek a zsinatra: egészen világos, hogy a püspök jóelőre intézkedni fog, hogy minden esperesi kerület papsága, úgyszintén a paptanárok intézetek szerint, sőt az egyes kerületbeli káplánok

is, érett megfontolás, a szükséges helyettesítések megbeszélése stb. után a maguk köréből zsinati képviselőket válasszanak. Majd ha létesül az évenkénti zsinat rendje, szép sorban kerületenkint úgy lehet rendezni a választást, hogy egy pár év leforgása alatt egyik vagy másik zsinatot a kerület minden papja megjárta legyen.

Valószínűleg nem fog hiányozni az a klauzula sem, hogy a választásokon kívül más is, ha teheti s van otthon helyettese is, meg kedve is, megjelenhetik a zsinaton, de ezt aztán jó előre jelentse be és ami a fő, mindvégig ott is maradjon. Mert ez a rend, ez a törvény.

A szerzetesek rendtartományi főnöke jog és törvény szerint tagja az érsektartományi zsinatnak, de a megyei zsinaton mint rendfő, ezen minőségében és ezen hiválából kifolyólag nem vehet részt azért, mert az ő joghatósági és rendelkezési területe a püspökétől el van különítve, s amint a püspök nem dirigálhat a provinciális hatáskörében, azonképen a provinciális sem dirigálhat a püspök vetésében.

Ha amellet, hogy rendfő, a püspök megbízásából plébániát is kezel, akkor ebben az utóbbi minőségében részt vehet a zsinaton.

Mivel pedig nálunk van elég olyan plébánia, amely szerzetesek kezelése alatt áll, felmerül az a kérdés, hogy ezek a szerzetesek valamennyien behivassanak-e, avagy a kerületbeli delegátusoknál aktiv és passziv választási joggal úgy érvényesüljenek-e, mint e kerület többi papjai; vagy pedig ők külön, mint szerzetes-lelkészek válasszanak-e delegátusokat.

Első esetben aránytalanul nagyobb számban jutnának be mint a megyebeli plebánosok képviselőlet útján; a második esetben az a kalamitás érhetné őket, hogy egyikük se kerül be; még leginkább megfelelő volna a harmadik mód, jóllehet itt elmosódik a districtualitás köteleke, ez azonban nem sokat számít a jelen esetben; mivelhogy ők amúgy is külön státust képeznek.

Sok mérges veszekedésre adott okot a tudósok közt, hogy van-e joga világi hívőknek is részt venni a megyei zsinaton, mivelhogy régen itt-ott világiakat is kértek fel a részvételre, hogy némely dologban tanácsukat lássák. Ezek azonban sohasem vettek részt a határozatok meghozatalában. Régen volt is valami értelme, mert akkoriban egyik-másik világi a kánonjogból többet tudott, mint akárhány pap. Ma azonban erre a kánonjogra nézve úgy áll a dolog, hogy jóformán sem a világiak nem tudnak belőle semmit, sem a papok. Talán éppen azért is reformáltatja X. Pius pápa.

Nálunk a Státuszgyűlésen kerül döntés alá minden olyan dolog, amely a mi specialis alkotmányunk szerint a világiakkal közösen intézendő; így tehát éppen semmi értelme se volna tovább feszegetni ezt a kérdést.

Meg aztán nem hiszem, hogy az ünnepélyes zsinati ülések előtt a főtemplomban kirekesszék a hívő népet a maga helyéről a hajóban. Olaszországban van értelme, mert ott a nép elég lármásan viselkedik a templomban s beleszól a prédikációba is; ott hát, hogy a zsinatot ne turbálhassák a folyton csacsogó emberek, jól teszik, ha kicsukják őket. A mi népünk, különösen ha előre is figyelmeztetik, ko-

molyan és illedelmesen viseli magát. Egyébiránt pedig, mivel az ünnepélyes zsinati ülés mindig szent misével kezdődik, ha ennek vége, s megkezdődik a hosszú latin Decretumok felolvasása, elmennek ők szép csendesen unus post alterum, kicsukás nélkül is.

(A megyei zsinat hatásköre.)

Az 1786. évben Pistoja olasz városban tartott zsinat, a gallikán, febronián és jozefiniszta eszmék, továbbá a XVIII. század romboló eszméinek hatása alatt valóságos és döntő elhatározási jogot és teljes törvényhozó hatalmat vindikált magának.

Ez a törekvés aztán elárasztotta a szellemeket és hatása többé-kevésbé meglátszik azóta az európai kontinensnek majdnem minden olyan megyéjében, ahol azóta püspökmegyei zsinatot tartottak. Hogy mennyire átjárta és elferdítette ez a felfogás az egyháziak lelkületét, mutatja az is, hogy még olyan apostoli buzgalmú férfiak is, mint volt a néhai erdélyi püspök, báró Szepesy Ignác, sem tudtak alóla teljesen szabadulni. Aminek világos bizonyága az is, hogy az alatta tartott megyei zsinaton alkotott Statutum-ot ily cím alatt bocsátotta közre hivatalos formában: *Statuta Almae Dioecesis Transsylvanicae. Anno 1822. die 17-a Aprilis in Synodo dioeciesana publicata et concordibus votis approbata.* Már pedig ennek az utóbbi klauzulának semmi köze a dologhoz, sőt nemesak, hogy köze nincs hozzá, de határozottan praejudikál a püspök kizárólagos törvényalkotó jogának. Sőt egy közjogi nonsens. Mert ha a zsinaton a püspök valamely

kérdésben szavaztat is, az sohasem azért történik, hogy a többség szavazással emeljen valamit határozattá, hanem csakis azért, hogy a püspök lássa, mi a véleménye a papságnagyobb részének. A határozatta emelés a püspök kizárólagos joga, s ennek gyakorlásában ő sem a többség, sem a kisebbség felfogásához nincs kötve. Törvényt csak ő alkot. Innen van az is, hogy a megyei zsinatok határozatait, ha Rómába fel is küldik, a szentszék forma szerint soha sem approbálja, mert ezzel megkötné a következő püspököt az ő törvényalkotó, törvényt módosító, vagy törvényt megszüntető joga gyakorlásában. Az efféle frázis (mert jogi tartalma úgy sincs): „Concordibus votis“ nemesak az egyháziak korrekt egyházi szellemét obfuszcálja, hanem másképp is káros. Az erzsébetvárosi kir. törvényszék egy hagyatéki ügyben a püspöknek azért adott igazat, mert a Szepesy-féle Statutum homlokán álló szavak: Concordibus votis publicata (a bíróság szerint) kétségtelenné teszik, hogy az rendes zsinaton a szavazatok összeségével eldöntött s nem abrogált törvény. Ha az ellenfél fiskálisa értett volna valamennyire a dolgához, felebbezhetett volna azzal, hogy a felperes püspök nyilatkozott-e in ordine juris valaha, hogy igenis a Szepesy-féle Statutumot ő is a maga kormánya idejére kötelező törvényül rendelte el.

A bőven tárgyalt 1848. évi kolozsvári Conciliabulum lefolyása pedig eléggé mutatta, hogy mennyire ferde, sőt mennyire felforgató szellemenben fogták fel az akkoriak a megyei zsinat hatáskörét. De még az 1863. évi prágai megyei zsinat is parlamentáris maximákon nyargalt,

mert a főpásztornak Rómába tett fölterjesztésére mihamar megérkezett onnan a tridenti zsinatot magyarázó biboros testület fejének Caterini kardinálisnak perdöntő válasza: Solus episcopus est iudex ac legislator, ipse sua decreta facit et promulgat, et quamvis adstantium consilium exposcat, non tamen cogitur sequi. (Congr. Cone. 28. IV. 1863. in Pragen.) Ez hát világosan és félreérthetetlenül kifejezi úgy a püspök, mint a zsinat többi tagjai zsinati hatáskörének jogi tartalmát. Nincs is ebben semmi új, ez az egyház ősi fegyelme, hiszen maga a Pontificale Romanum az új püspököt fölszentelő által elősoroltatván a felszentelendő püspök kötelmeit, első helyen azt említi: Episcopum oportet *judicare*. A nagynevű Suarez pedig már régen így tanított: In synodo dioecesana enim nullus alius habet jurisdictionem legislativam, nisi solus episcopus, et synodus tantum congregatur, ut majori consilio et maturitate suaviorique modo res statuatur. Ebből aztán az is világos, hogy bár az egyház szervezete monarchikus, mégis mérsékelt monarchikus, amint a néhai Aschenbrier mondani szokta. Mert elvileg elég rideg ugyan a jogszabály, hogy csak a püspök hoz törvényt, de a gyakorlatban ime mégis úgy van, hogy mindenek meghallgatásával, érett tanácskozás és megfontolás után és nem a Sinai hegy felhői közül diktálva, hanem ott in Congregatione fratrum, tehát suaviter in modo (bárha fortiter in jure) hozza meg azt a törvényt.

A megyei zsinat tagjainak tehát, még azt az esetleges kauonokot sem véve ki, aki fel van szentelve püspökké, egyenkint és egyetemenleg

csak tanácsadó szavazatuk van (votum consultivum), mert törvényalkotó és bíráskodást feltételező ügyekben döntő szavazatuk (votum decisivum) nem is lehet abból az elvből kifolyólag, mivel a püspöki hatalom az alája rendelték részéről sem korlátozható. (A subditis non limitanda.) Döntő szavazatuk csak azon választásoknál van a zsinat tagjainak, amiket a tridenti szent zsinat a megyei zsinatok hatáskörébe utalt. Igaz, hogy ez is korlátozása a püspöki hatalomnak, de már nem az alája rendelték, hanem a fölötte álló egyetemes zsinat részéről.

Ezzel azt hiszem, hogy ez az elvi kérdés eléggé tisztázva van és ebből a szempontból alig fog zavart okozni egy újabb megyei zsinaton. Egyébiránt is a most élő papi generáció már jóformán teljesen purifikálva van a jozefinista és pisztojánus velleitásoktól és sokkal korrektebb egyházi szellemben nőtt fel, sem hogy ilyenféle túlzásokba csapna át. Máskülönben is bő alkalmá vala látni, hogy az a hirhedt többségi elv, mily fanyar gyümölcsöket érlelt meg a népképviselő terén, ahol a népképviselői alkotmányos nemzeti akarat helyett eljutottunk a parlamentáris despotizmusnak Franciaországban szemlélhető abszolutizmusáig.

A püspöki hatalom megnyilatkozásának különben is atyainak kell lennie, de hogy atyai lehessen, szükséges, hogy fiúi hódolatot és engedelmességre való készsége találjon. A fiuk adhatnak ugyan jó tanácsot atyjuknak, de gyámi tisztet nem gyakorolhatnak rajta. Normális körülmények között pedig morális lehetetlenség az, hogy a püspök papjainak jó és bölcs tanácsait

elutasítsa; különösen ha kéri. A zsinatot pedig azért hívja össze. Ezzel pedig bátran tovább mehetünk a dolgunk végeztében!

(A zsinat tisztikara.)

Már az eddig előadottak szerint is könnyű átlátni, hogy egy olyan nagyszabású közös akciót, mint a milyen egy püspökmegyei zsinat, csak jó rendezés mellett lehet sikeresen végrehajtani. Mivel pedig maga az intézmény ösrégi, csak természetes, hogy mint minden régi egyházi dolognak megvan a maga kifejlődött pragmatikája is.

Igy részletesen fel vannak sorolva a jogforrásokban azok a tisztviselők is a maguk teljes tevékenységi körével, akik a zsinati ügyvitel helyes és törvényes lefolytatása körül végzik a maguk tisztét.

A zsinattartási eljárás kétféle tisztviselőt kíván. Az egyik csoportba azok tartoznak, akik a zsinat előkészítésében és rendezésében fejtik ki tevékenységüket s akiknek tiszte a zsinat feloszlásával szintén lejár.

A másik csoportba azok tartoznak, akiket a zsinaton választanak meg, akik ettől nyerik mandátumaikat és ezekben a zsinat után járnak el mindaddig, amíg ezen mandátumok vagy egy újabb zsinat megnyitásával vagy a jogban megállapított idő leteltével ipso facto vagy ipso jure meg nem szűnik.

A zsinati törvényjavaslatokat előkészítő ad hoc bizottság, amelyről már volt szó, nem tartozik bele a zsinat tisztikarába azért, mert ezen bizottság, ha elvégezte a reá bízott munkát s a zsinat kánonilag egybegyült, megszűnik.

A zsinatrendező tisztikar tagjai ezek :

1. A szállásmester. (Magister Hospitiorum.) Ez a maga működését, — mert már jó eleve kinevezik, — jóval a zsinat előtt kezdi. Nem szükséges, hogy csak egyedül legyen, mert segédeket is lehet melléje rendelni; a fő az, hogy az elszállásolással, élelmezéssel stb. járó összes ügyeket egy fő (caput) intézze egységes terv szerint, hogy konfuzió ne legyen. Ennél fogva lehet neki annyi segitőt adni, a hányféle dolog tartozik alája :

a) egyet, aki csak a szállásrendezést intézi;

b) egyet, aki csak az élelem dolgával foglalkozik ;

c) egyet, aki a nyomtató, loírás sokszorosító, papír és írószerkiszolgáltató teendőket dirigálja ;

d) egyet, aki a jövés menésnél szükséges fogatok megrendelésével foglalkozik stb.

Ebből nyilvánvaló, hogy a szállásmester hatáskörébe tartozik mindaz, ami a zsinattartás anyagi oldalával függ össze s így ő lesz egyúttal a zsinat pénzügyminisztere vagy bankárja is. Amint jóval a zsinat előtt kezdi a hivatalát, azonképen jóval utánna is végzi, mivel a nagy takarítással járó gaudiumok is ő reá tartoznak s ő intéz el minden utólagos reklamációt és *præ esta-qua esumust*, ha t. i. lesz neki miből.

Hivatala csak akkor ér véget, mikor a zsinat Aktái már nyomtatásban is szét vannak osztva és amikor számadásaira a fölmentvényt is megkapta.

Mindenféle, a szállást, élelmet stb. materialis dolgokat illető kérdésben a zsinat előtt,

alatta és utána chez a Hospitiorum-Magister úrhoz kell fordulni.

Valamint tehát a zsinat materiális dolgainak főintendánsa a Magister Hospitiorum, azonképen a zsinat szellemi működésének is megvan a maga főintézője és spiritus rectora, és ez a

2. Promotor. — A zsinati ünnepélyes ülések, amint már ismételten említettük, a templomban tartatnak, liturgikus szertartással.

Ezekben a püspök főpapi ornátusban, mitrával s püspöki — mozgatható — trónjából elnököl. Így azonban nemcsak fölöttébb kényelmetlen, de profanáló színezetű is volna, ha ő az elnökléssel, azaz, hogy az ülés vezetésével járó teendőket, amikkel okiratok forgatása stb. jár, a saját személyében teljesítené. Ebben tehát őt a Promotor helyettesíti.

Az ünnepélyes zsinati üléseknek tehát a Promotor az ügyvezető elnöke. Ott minden az ő fölszólalására és felszólítására történik. A határozatokat a titkár a Promotor felszólítására olvassa fel; a határozatok szentesítését a Promotor kérésére mondja ki a püspök, aki máskülönben is minden egyes dolgot (actio synodalis) a Promotor kérésére tétet folyamatba. Az ülés megnyitását, prorogációját, bezárását s ami e három határ között csak előfordul, azt mind a Promotor kéri, sollicitálja stb. Szóval ő rendez, intézi az ünnepélyes zsinati ülés egész folyamatát. Szintügytanácskozási, vagyis előkészítő üléseket is, ahol azonban inkább a fő-fő előadó, (referendarius) tisztében mozog, mivel itt a püspök elnöklési tisztét nem akadályozza sem az ornátus, sem a liturgia rendje, mint a templomban.

Zsinati titkárok, jegyzők stb. mind a Promotor vezetése alatt az ő utasításai szerint működnek. Világos tehát, hogy a Promotor állása eminenter bizalmi állás és hogy ő neki mindenben a püspök intenciói szerint kell eljárnia. Erre a díszes és fontos állásra tudós és előkelő dignitáriust szokás kijelölni. A Vicarius Generális mint ilyen, a zsinaton is mint külön jogi személy szerepel és azért a Promotor tisztére mindig más egyházi férfiú jelölendő ki. Mivel a püspök a zsinatra mindig a Cappa major díszében érkezik: ha a kijelölt Promotor praelátus vagy protonotárius, joga van az ünnepélyes ülésen Mantillettában megjelenni, de mellkereszt nélkül. Szokás, hogy a Promotor mellé még egy Notarius vagy Adjunctus adódjék az ifjabb papok közül, aki neki segítségére van.

A Promotor mellett egyik legfontosabb és tegyük hozzá legnehezebb és nagy felelősséggel járó hivatal a

3. Secretarius tiszte. Az ő dolga ugyanis az előzetesen megtárgyalt és a zsinat tanácskozási ülésein végleg elfogadott törvényszakaszok hiteles szövegének megszerkesztése és ennek a szövegnek felolvasása az ünnepélyes zsinati üléseken,

Ehhez pedig széleskörű tapasztalat és gyakorlat mellett alapos jogi tudás és jó latin stílus szükséges. Természetes, hogy a zsinat összes aktáinak kiadását is neki kell szerkeszteni és az ő tiszte arra is felügyelni, hogy sajtóhibák és egyéb tévedések nélkül való legyen a hiteles szöveg. Így hát neki is nagyon sok a dolga s mivel a zsinati ünnepélyes üléseken a Decre-

tumok felolvasása nagyon fárasztó, azért a Secretarius mellé is segítséget szokás adni.

A szükség szerint egy vagy több arra való fiatal papot, akik őt a felolvasásban felváltják és másképp is segítségére legyenek. Ezek a Lectores.

Mivel pedig úgy a tanácskozó, mint az ünnepélyes zsinati ülésekről annak rendje-módja szerint hiteles jegyzőkönyvet kell írni s mivel bizony ez is jó megfigyelő képességet, tudást, gyors ítéletet és fürge, ügyes tollat feltételező tiszt, azért jó előre legalább is két zsinati jegyzőt kell kinevezni.

4. A Notarius tiszte tehát szintén fontos és elég terhes zsinati hivatal. De van még

5. Procurator is. — Amint már meg volt írva, az egész tárgyalási anyagot még a zsinat megnyitása előtt annyira elő kell készíteni és úgy meg kell érlelni, hogy az ünnepi üléseket megelőző tanácskozási ülésekre ne maradjon más, mint a végleges határozathozalt megelőző zárbeszédék és indítványok. Mivel pedig ezek a tanácskozási ülések nagyon is kimért időtartalomban mozoghatnak, világos, hogy a napirend megállapításánál a Promotornak és a Secretariusnak teljesen tisztában kell lenniök azzal, hogy kik akarnak felszólalni, mely tárgyhoz és minő határozati javaslatokat akarnak előterjeszteni.

A Procurator Cleri tehát azért van, hogy a papság nála jelentse be jó előre, hogy a tanácskozási ülésen ki akar felszólalni, mely tárgyhoz, minő irányban (pro vagy contra) és miféle javaslatot akar tenni. Ezeket a Procurator mind jegyzékbe veszi és a Promo-

torral meg a Secretáriussal hármásban ők állapítják meg a tanácskozási ülések napirendjét, a felszólalások, indítványok, szavazások sorrendjét stb. Ezeken a tanácsuléseken bármiféle felszólalás csakis a Procurator előleges intervenciója mellett van megengedve. Fontos esetben, a szükséghez képest csak a püspök adhat kivételes felszólalásra engedelmet. Ez az eljárás a jó rend szempontján túl még azért is szükséges, hogy gondoskodni lehessen arról, hogy egyes ultra-radikális felszólalás vagy indítványra megfelelő előtanulmány alapján, felvilágosító ellenfelszólalás is legyen. Mert az is célja a zsinatnak, hogy egyesek téves telfogását megfelelő felvilágosítás által jóra fordítsa.

Ezenfelül a Procurator tiszte az is, hogy a zsinat tartama alatt a papságnak vagy egyes papoknak bármely kérését a püspök elé terjessze. Előfordulhat p. o., hogy valakinek valamely okból sürgősen haza kell utaznia, de a zsinatról engedély nélkül távozni nem szabad; továbbá mivel a püspök ideje is teljesen le van kötve ez alatt, úgy hogy magánkihallgatások kérésével őt zaklatni nem ildomos, ennél fogva a Procurator dolga bármiféle kérést átvenni s megfelelő időben a püspöknél eljárni benne. Nem hiába Cleri Procurator a neve, ő tényleg a zsinatra gyült papság főügyvédje, ügynöke, szóval totumfac-ja.

6. Szertartásmesterek (Magistri ceremoniarum) szintén szükségesek a zsinaton, mégpedig kettő. Egyik a püspöké, másik a zsinaté. A püspök ceremoniarusa a mindennapi nagymise alatt stb. csak magát a püspök közvetlen asszisztenciáját igazgatja. Semmi mással

nincs dolga, csakis ezzel. A másik, aki azonos a Promotor Adjunctusával s a Promotor segítője a zsinaton jelenlevő többi papságnak a felvonulását, elhelyezkedését, rang szerint való sorakozását, a körmenetekben való sorakozását stb. intézi. Ennek a dolga az előimádkozás is, ott ahol előfordul s a Professzio fidei mintájának szakaszonként való előmondása. Amíg tehát a rendezés és zsinatvezetés szellemi részét a Promotor intézi, addig ugyanennek technikai részét az ő adjunctusa, vagyis a zsinati ceremoniarius teljesíti. Ez a zsinati ceremoniarius egyúttal mint sekrestyeigazgató is működik a zsinat alatt, amennyiben reá tartozik rendet tartani és beosztani, hogy a zsinat alatt, ki, hol és mely időben, mely oltárnál miséznek, hogy lehetőleg mindenkinek jusson hely és idő a szentmise bemutatására.

7. Ha a püspök jönnek látja, szónokot is jelöl ki, hogy a papságnak az ünnepélyes ülésen megfelelő prédikációt tartson. Esetleg maga a püspök prédikál. Szükséges gondoskodni:

8. Gyóntatókról is, akik a megfelelő meghatalmazással ellátva a zsinatra gyűlt papságot meggyóntassák, mert a közös szent gyónás és közös szent áldozás is vele jár a megyei zsinattal.

9. Zsinati bíróságot is kell szervezni (Judices quaerelarum.) Ez három tagból áll, de állhat többől is, feladata az, hogy:

a) mint igazoló bizottság járjon el a zsinat megnyitása (az első tanácskozó ülés) után s számon vegye a megjelenteket és távolmaradottakat, valamint ezeknek igazoló jelentései-

ket. Ha valamely elmaradást mentő irást alaptalannak talál, erről jelentést tesz a püspöknek és javaslatot is a megfelelő büntetés kiszabása végett.

b) ha a begyült papok valamiben jogsérelmet vélnek, vagy egymással összekülömböznek, vagy bármi panaszuk van a zsinat tartama alatt akár egymás ellen, akár a zsinati tisztviselők ellen, minden panaszukkal ehhez a zsinati bírósághoz kötelesek fordulni. Sőt, ha hazulról hozott, vagy otthon való peres ügyeik vannak is egymással, azt is ez ele vihetik, amelynek kötelessége mindezeket kurtán, sommásan s atyafiságosan eligazítani.

Érdekes, hogy a kalocsai érsektartományi zsinat ezt a bíróságot nem a maga nevével nevezi ki (*judices quaerelaruin*), hanem egészen mást (*judices synodales*) jelentő néven sorolja fel. A következő fejtegetések rendjén majd meglesz írva, hogy a *judices synodales* kifejezés alatt kiket kell érteni s mi az ő dolguk.

10. *Ostia riu s o k* is szoktak kineveztetni, akik arra ügyelnek, hogy a zsinati gyülekezethez oda nem tartozók be ne jussanak és hogy az ülések tartama alatt fecsegéssel stb. senki a csendet és rendet ne zavarhassa. Aki intéseik ellenére a csendet vagy rendet mégis zavarja, azt kötelesek a zsinati bíróságnak feljelenteni. Szavazáskor ők járják végig a sorokat és ők gyűjtik össze a szavazólapokat, s a szükséges nyomtatványokat, formuláreakat is ők osztják szét, illetőleg ők kézbesítik a zsinatra egybegyült papoknak.

Nem épen előkelő, de szükséges hivatal s a kezdők ambícióját kielégítheti ez is.

A megyei zsinat idején, de a tanácskozó és ünnepélyes ülésektől külön választva u. n. *Scrutiniumot* is kell tartani. Ez abból áll, hogy a püspök gyónáson kívül, de négy szem közt az egyesektől számon kéri a papi működésüket, plébániáik állapotát, szóval a gondjaikra bízott dolgok mibenlétét. Ez a számonkérés úgy történik, hogy bizonyos előre megállapított kérdésekre felelni kell, mégpedig oly szigorú lelki ismeretességgel, mint hogyha előre letett eskü mellett történnék a feleletadás. Mivel vannak dolgok, amik sem az esperesi sem a püspöki látogatások alkalmával kellőleg meg nem vizsgálhatók, ennél fogva a zsinati *Scrutiniumnak* épen az a rendeltetése, hogy ezekre világosságot derítsen.

Mivel továbbá fizikai lehetetlenség az, hogy minden egyes papot maga a püspök kérdezzen ki, ennél fogva az a szokás, hogy a rendelkezésre álló idő mértéke s a jelenlevők száma szerint a papságot turnusokra osztják s egy-egy csoport kikérdezésre a püspök megfelelő számú *Scrutator*ot nevez ki. Ezek a kiváltott feleleteket röviden feljegyzik s a püspöknek kézbesítik, aki ezekből a jegyzetektől tájékozást merít arra nézve, hogy legközelebbi kánoni látogatása alkalmával mire terjessze ki a figyelmenét stb.

Ez hát a megyei zsinat egész tisztikara, a melynek működése a zsinattal befejeződik.

Vannak aztán olyan zsinati tisztviselők is, akik nem működnek ugyan a zsinaton, de mandatumukat a zsinaton nyervén ezért szintén zsinati funkcionáriusoknak neveztetnek. Ilyenek elsősorban a zsinati vizsgáló biztosok.

1. *Exanimatores Synodales*. Feladatuk, hogy a plébániai javadalmakra pályázo-

kat a tridenti szent zsinat törvénye szerint előirt vizsgálatnak alávéssék. Csakis a megyei zsinaton választhatók és megbízatásuk abban a pillanatban megszűnt, amint az újabb zsinat megnyílt. A püspök köteles legalább hat alkalmas papot erre a tisztre jelölni, akik közül a zsinat legalább hármát szabadon választ. A megye nagysága, a pápság száma és egyéb tekintetek szerint a püspök emelheti a jelöltek számát összesen huszonnégyig, amely esetben legalább hat, vagy legfeljebb nyolc vizsgáló biztost kell megválasztani. Az így megválasztott zsinati vizsgáló biztosok ott az egész zsinat színe előtt azonnal leteszik a tisztiesküt, amely őket tárgyilagos, igazságos, részrehajlatlan, szigorú, de egyuttal humánus eljárásra kötelezi.

Mivel azonban újabban ritkán tartottak megyei zsinatot, pápai engedelem alapján a rendes zsinati vizsgálók helyett u. n. *prosynodalis examinato* r o k a t lehetett kinevezni. Igazság szerint mindig csak ideiglenesen, csak-hogy ebből bizony állandó praxist csináltak és végleg kinevezett tisztviselők gyanánt szerepeltek. Ilyenformán a hazai táblabíró-észjárás lassacsckán teljesen kiforgatta a tridenti törvényt a maga tulajdonképeni értelméből s a pápság egészen elvesztette a maga törvényes befolyását ebben a reá nézve nagyon is fontos és életbevágó kérdésben. No, de szerencsére a törvény gondoskodott arról, hogy a fák az égbe ne nőjenek. Ki van mondva ugyanis, hogy amint megjelenik a püspök edictuma, amellyel a megyei zsinatot összehívja, eo ipso megszűnik a megbízatása mindenféle *prosynodalis examinato* r n a k, bárkitől eredne s bármeddig tar-

tana is máskülönben. A *Decretum Indictionis Synodi* tehát tabula rasa-t csinál ezen a téren.

Szükségesnek látom még megjegyezni, hogy zsinati vizsgálóknak nemcsak egyházmegyei papok, hanem szerzetesek is megválaszthatók. A bizalom megnyilvánulásának tehát amint látjuk, eléggé nagy tere van.

2. *Judices Synodales*. Zsinati bírák. Amint már említettem, a kalocsai érsektartományi zsinat ezekre bízta a zsinaton netán előforduló panaszok elbírálását, amiben határozottan tévedt, mert ezeknek elbírálása a zsinati panaszbírókra tartozik (ij. quaerelarum.) Az itt megnevezett zsinati bíróknak egészen más a feladata.

A római pápának, mint az egyház látható fejének és az egész katolikusság legfőbb pástörának tisztéből folyó elvitathatatlan joga, hogy minden panaszt, amivel hozzáfordulnak, tekintet nélkül arra, hogy melyik egyházmegyéből intézik hozzá, meghallgasson, megvizsgáljon és elbíráljon, származzék bár ez a panasz akár a rendes peres eljárás útján való felebbezésből, akár közvetlenül a pápához intézett előterjesztésből. Világos azonban, hogy Rómában nem ismerhetik oly pontosan az egyes püspöki megyék helyi viszonyait, hogy ott helyben minden további nélkül elintézhethék az odajuttatott különféle panaszokat. Ezért van az a rendelkezés, hogy a megyei zsinaton két vagy három tudós, tekintélyes és minden tekintetben megbízható egyházi férfit kell zsinati bíró gyanánt megválasztani, olyanokat, akikben úgy a püspök, mint a papság megbizik s a megválasztottak nevét

azonnal be kell jelenteni Rómában a Congregatio Concilii bitoros Prefektusánál. Ha már most a következő zsinatig valamely oly panasz vagy felebbezés megy Rómába, amelyben újabb vizsgálat szükséges, a vizsgálat vezetését és a jelentéstételt ezekre a zsinatilag megválasztott bírákra bizza az apostoli szentszék. Ez tehát helyes és okos rendelkezés és arra való, hogy ne kelljen idegen megyebeli papot, mint pápai delegátust küldeni. Ezek a zsinati bírák is esküt tesznek a zsinat színe előtt.

A jogban úgy is nevezik őket: *judices in partibus*. Rendes joghatóságuk épen semmi sincs, mert ők csak esetről-esetre és külön arra az esetre szóló megbízás alapján járhatnak el abban a hatáskörben, amit a mindenkori megbízás pontosan megállapít és amely azonnal megszűnik, amint a reájuk bizott ügy aktáit Rómába visszaküldötték.

Sok helyt elmulasztották és elhanyagolták ezen zsinati bírák kijelölését; mikor aztán előfordult esetben Rómából, vagy idegen megyebeli papokat, vagy kebelbeli, de alkalmatlan embereket delegáltak, lett mindig nagy panasz és rekrimináció. Rómából azonban stoikus nyugalommal azt felelték: ha nem tetszik, magukra vessenek, miért mulasztották el megválasztani és bejelenteni a maguk arra való embereit.

Van aztán ezeknek a zsinati bírának még egy további és nagyon is számbaveendő rendelkezésük. Előfordulhat ugyanis, hogy a megyében élő szerzeteseknek, akár egyénileg, akár testületileg peres ügyük vagy fegyelmi dolguk támadhat a megyés püspökökkel vagy a Consistoriummal.

Ilyenkor a maguk ügyének védelmére, úgy a püspökmegyei, mint a római forumoknál ügyvédül (Conservator a neve az ilyen ügyvédnek) és pátronusul ezek közül a zsinati bírák közül kötelesek egyet felkérni és megnevezni. Sem szerzetest, de még más megyebeli püspököt sem szabad nekik közvetítőül felkérni. Ezt a pápák sokszor és nyomatékosan kimondották. Ha tehát a barátok mégis rákaptak, hogy mindenféle dolgokban a maguk emberei útján járnak el Rómában, arra mi szabadítottuk rá őket azzal, hogy elmulasztottuk élni a magunk törvényes jogával. Látnivaló mindezekből, hogy a törvény pontos megtartása mindenkinek legjobban megvédi a jogát. Arra törekedjünk tehát, hogy mindenben rendeződjen a törvényes állapot az ősi jelszó; jó volt így is, jó lesz így is, — lomtárba kerüljön.

Megfontolást kívánó dolog az is, hogy a zsinati vizsgáló biztosok intézményét bevezessék-e a mi zsinatunkon is. Régen rendes szokás volt, de az újabb időben felhagytak vele.

3. *Testes Synodales* elnevezés alatt a zsinaton megválasztott olyan biztosokat szokás érteni, akik ott a zsinaton esküt tesznek arra, hogy a részükre kijelölt területen figyelemmel kísérik, hogy mikép valósítatnak meg és hogyan hajtatnak végre a zsinaton hozott törvények és határozatok. Erről a püspöknek időről-időre kötelesek részrehajlatlan jelentést tenni.

Ez az intézmény abban az időben volt szokásos, amikor az állandó kerületi esperesek hivatala még nem volt szervezve. Vagy azért, vagy pedig azért is, mert gyűlöleteskedések tá-

inadtak belőle, lassankint felhagytak vele. De semmi sem akadályozza, hogy a püspök létesítse, ha akarja és jónak látja, annál inkább, mert ha úgy itéli, hogy a zsinaton nem választának megbízható embereket, ő neki joga van via brevi és bizalmas uton, sőt minden publikáció nélkül ilyen vizsgáló biztosokat kiküldeni. A fő az, hogy a tiszti esküjök szövegét a zsinaton kihirdesse; s tőlük ezt az esküt a megbízatás alkalmával tényleg kivegye. Elvégre sok eset fordulhat elő, amelyben az esperes jelentése hármni okból nem fogadható el a további eljárás biztos alapjául és így kívánatos, hogy olyan ember vizsgálja meg a dolgot, akit semmi érdekelttség sem feshélyez s akit a szigorú igazságosságra még a hivatali esküje is kötelez. Az meg nem argumentum, hogy mert odiózus az ilyen megbízatás, hát azért ne is legyen. Hiszen a rendes birói tisztt is mindig odiózus arra, akit a biró elé állítanak. Meg aztán minden delegáció s így a rendes esperesi ellenőrzés is odiózus annak, akinck az érdekével ellenkezik.

Láttunk mi már olyant is, hogy a kerületi esperes felszólalt amiatt, hogy nem az ő districtusából rendeltek a szerzetesnőknek rendkívüli gyóntatót s ezt úgy állította oda, mint a kerületbeli papság sérelmét. Hát bizony a szerzetesnők rendkívüli gyóntatóinak a dolga egyszerűen bele sem tartozik a rendes esperesi hatáskörbe, s ha az illető főurat nagyon szorongatták volna, ő jutott volna legnagyobb zavarba, hogy a saját kedves districtusából jelöljön alkalmas embert, mert hisz akikkel próbát tettek, nem váltak be és az esperes úr a sérelmet csak akkor fedezte fel, mikor már jó öt eszten-

deig jól bevált az a rendkívüli gyóntató. Más-külömben itt is utalnom kell arra, hogy az esperesi hatáskört jó volna pragmatice szigoruan körvonalozni, mert ez esetben nem támadhatnának ilyen felszólalások, a melyeknek a lélektani oka külömben oly szembeszökő, hogy csodálni lehet, hogy egyáltalán elő is állnak effélével. Nyilván azt hiszik, hogy aki olvassa nem látja a tendenciát.

De meg aztán, bárha vannak rendes esperesi hivatalok s bárha igenis kívánatos, hogy ennek a hivatalnak rendesen körülirt hatásköre legyen, mégsem lehet soha szem elöl téveszteni, hogy az esperesi állás eo ipso bizalmi állás, minélfogva mindig előfordulhat, hogy a püspök akár az evokáció eszközével él egyes esetben, akár pedig úgy korigálja meg ezt a bizalmat, ahogy ő legjobbnak látja; ha tehát úgy találja, csak tőle függ, hogy a zsinati biztosok intézményét is létesítse.

Való igaz, hogy itt nálunk még sohase próbálkoztak a zsinati biztosokkal s talán épen azért nem ártana kitapasztalni, — hátha jól beválnék. Az egyesek susceptibilitása ellen van jó orvosság abban a régi baráti regulában: *monachi est: murmurare; — praelati est: non curare.*

Ezeknek a zsinati biztosoknak azonban mégis csak az a főfeladatuk, hogy ellenőrizzék, mikép valósulnak meg a zsinat egyes határozatai. Márpedig mivel a zsinaton csak magának a püspöknek van törvényalkotó joga, megeshetik, hogy ő a zsinati kisebbség véleményét emeli határozattá, melyet aztán a többség vagy éppen nem hajtana végre, vagy ha valamikép végre-

hajtaná is, úgy cselekedné meg azt, hogy éppen a visszáját tenné. Ha pedig maguk a kerületi rendes esperesek is a renitens többség pártján lennének, akkor ugyan várhatná a püspök, amíg az ő parancsa teljesedésbe megy. Így hát én a zsinati biztosok (testes synodales) beállítását jónak, szükségesnek, sőt bizonyos rendellenések megszüntetésére elkerülhetetlennek tartom.

Ilyen szanálni való nagyfokú és türhetetlen rendellenesség minálunk a liturgiai nyelv terén lábrakapott anarchia.

Oly makacsul, oly megátalkodottan és oly vakmerően tulteszik már magukat itt minden törvényen, hogy ezt tovább eltűrni nem lehet. Mivel pedig nemesak a plébánosok, de maguk az esperesek is így tesznek: rendes körülmények között a fegyelmet restituálni nem lehet. Ide erélyes zsinati biztosok szükségesek, akik olyankor lepik meg a parochiát, amikor a főúr éppen az ő kéziratosságról a zug-ritualéjából függél s tetten érhető. A zugrituale stante pede tüzzre vetendő s a delinkvens a zsinaton kiszabott pénzbüntetésben elmarasztalendő. Hát kérem, ez nem tréfa s régóta táplált meggyőződés, hogy ezt a szemetet csak nyomról-nyomra való irtással és gyomlálással lehet gyökerestől kiirtani. Nemesak a rosszakarát nagy itt, de a más-külömben jószándéku tudatlanság avagy balfelfogás. Az emberek szerelmeseek a saját ideáikba, bármily ostobák legyenek is ezek az ideák; s az a nagy baj, hogy itt felvilágosítani sem igen lehet őket. In ordine juris aztán nincs más mód, mint erőszakkal rászoritani őket a törvény megtartására, akár szíveli ezt az ő perverz izlésük, akár nem. És erre valók a zsinati

biztosok. Nemrég halt meg egyházmegyénknek egy minden tekintetben derék, munkás, sőt igazán példás életű idősebb papja. Közelében élttem öt évig, hát volt alkalmam tapasztalni, hogy derék ember volt. Ám a liturgiai nyelv terén neki is megvoltak a maga szerkesztette apró játékaik s a legalaposabb kapacitáció sem használt, sőt, ha nagyon szoritották argumentumokkal, amilyen szelidlelkű volt ő máskülömben, mégis nagy méregbe gurult.

Aztán igaz, ami igaz. Sajnos felülről adták a rossz példát. Mert hát ha látták a papok, hogy van magyar bérmálás, magyar harangszentelés, alapköletétel stb. gondolták, miért ne lehetne hát magyar keresztelés stb. Megpróbálták ők is, s mivel nagy megnyugvással látták, hogy így is megy, hát állandóan így is cselekedtek. A 48-as zsinat hirhedt végzését ebben a dologban nem hirdették ki kánonilag (ebből még baj lehetett volna), hanem szép csendesen nyomról-nyomra megvalósították. Most aztán nehéz és hosszantartó munka lesz ezt visszacsinálni. Pedig hát ez el nem kerülhető. A zsinati biztosok tehát ennek a rendkívüli munkának a keresztülvitelét ellenőriznék. Amint már jelezve volt, éppen nem szükséges, hogy a zsinaton a püspök megnevezze őket; mert választás alá ezek úgy sem estek soha; mindig a püspök jelölte ki őket, és zsinati biztosoknak éppen csak azért neveztettek, mert a zsinati határozatok keresztülvitelét ellenőrizték. A fődolog ebben az egész intézményben, — amennyiben a zsinatra tartozik, az, hogy a püspök a zsinaton kihirdesse ezt az eskümintát, a mely szerint fölesketi őket. Ennek a rendelke-

zésnek pedig kettős célja van. Az egyik, hogy lássa a papság, hogy semmi jogtalan, igazságtalan avagy méltánytalanul zaklató küldetésük nem lesz, hanem épen csak a törvényes rend felől való meggyőződés. A második az, hogy mivel ők jelentéseiket a már letett tisztis esküjökre való tekintettel és arra való hivatkozással lesznek kötelesek megírni: ezek a jelentések hiteles bizonyító erővel foguak birni, elannyira, hogy ezek alapján akár a püspök, akár a Consistorium, akár a netalán felállítandó fegyelmi bíróság, minden további vizsgálat nélkül sommásan, esetleg — *in materia turpi*, — *ex informata conscientia* hozott ítélettel fog eljárni.

Az ilyen zsinati biztosok személyének megválasztásában, a nekik adandó megbízatás időtartamának stb. megállapításában a püspök teljesen a saját legjobb belátása szerint járhat el. Akár a tudósabb és megbízhatóbb szerzetesek közül, vagy akár a misziókat tartó, vagy lelki szentgyakorlatokat végző papok közül is jelölheti őket.

Ezt a jelölést publikálni egyáltalában nem tartozik: elég, ha az illetőnek meghatalmazó irást ad, hogy ott, ahol szükségesnek látná, felmutathassa s útját vágja minden ellenkező okvetetlenkedésnek. Így aztán majd hitelesen meg lehet tudni, hogy itt-ott mi történik.

Mert lám, régi dolog, hiszen a nagy római világbirodalomban is vigan praktizálták, hogy adó, kedvező hivatalos jelentés stb. rendesen bement Rómába, máskülömben pedig volt rá gondjuk a tisztelt Praetor, Proprætor és egyéb Pontius Pilátus uraknak, hogy az Imperatorok

a provinciákból ne tudjanak meg olyan dolgokat, amiket nekik tudni, — nem illik. De hiába van manapság vasut, posta, távirda, telefon stb. azért a régi jó prakszist ma is lehet vigan folytatni, csak tudni kell a módját. Nehogy azonban a fák az égbe nőjjenek, azért létesítette a régiek bölcsesége a zsinati biztosok intézményét. Mert a római imperium lehetett ugyan arra berendezve, hogy a népet minél jobban nyuzza, — de az anyaszentegyház viszont azért létesült, hogy a népet az örök üdvösségre vezérelje. Más lévén tehát a cél, egészen bizonyos, hogy másoknak kell leuni az eszközöknek is. És hát a főpásztor tiszte arra vigyázni, hogy alantasai hogyan gondozzák a nyáját. Erre való többi közt a zsinati biztosok is. Quod erat demonstrandum.

(A zsinati ügymenet leírása.)

Arról már volt szó, hogy mikép szokás a zsinat tárgyalási anyagát úgy előkészíteni, hogy magára a tulajdonképeni zsinatra már csak a záróbeszéd, a határozatok végleges szövegében való megállapítása, a választások megajtése s pro coronide, mindezeknek ünnepélyes kihirdetése marad.

A mi természetes is, mert hát hiszen a parlament is akkor tárgyal általánosságban és akkor szavaz valamely törvényjavaslat felől, amikor ennek a szövege, indokolása stb. mindenfélekép elő van készítve s a megfelelő bizottsági tárgyalások rendjén jól meg van már rostálva. Azaz, ne annyira találjuk természetesnek, hogy a zsinat azért tárgyal így, mert hiszen a parlament is így tesz, hanem jusson

eszünkbe, hogy a mélyen tisztelt parlamentek mindenféle Há z s z a b á l y á r ó l, ha ráérne az ember, ki tudná mutatni, hogy bizony ez a § is, meg ez a § is, a zsinatok tárgyalási rendjéből van kölcsönvéve. Mert úgy áll a dolog, hogy amikor a népképviseltek fölmerültek a világtörténelmi hullámváz talaján, az egyházzsinati rendtartás már évezredes intézmény volt. Át is vettek belőle minden jót, — de azért teli torokkal kiabálták, hogy ósdi, avult, korhadó intézmény! Ez már rendesen így szokás.

No dehát szoros rend és szigorú marsruta nélkül nem is lehet az olyan dolgot, mint egy megyei zsinat, jól megcsinálni. Szélfolyó vitakozásnak, terjengő okoskodásoknak ott nincs helye. Drága ilyenkor minden perc; nemcsak moraliter pedig, hanem esengő ércben számítva is drága. Mert bármilyen körültekintéssel intézék is otthon a helyettesítést, annyi bizonyos, hogy a megyének oly sok papja, mint a mennyi egy zsinatra összegyűl, huzamosabb időre távol nem lehet a plébániájától; márpedig oda-vissza való utazással legalább öt napot a mostani első zsinatra számítani kell.

De világos az is, hogy annyi ember élelmezése, elszállásolása, s ami egyéb ezzel a dologgal jár, sok pénzbe és sok utánjárásba is kerül. Igaz, hogy ma már a könyvnyomtató főlős példányban aránylag olcsón állítja ki a szükséges írásos tájékoztatásokat, de hát az is igaz, hogy mivel olyan régen nem volt zsinat és így minden eziránt való gyakorlat és tradíció elenyészett, éppen ezek a nyomtatás útján kiállítandó javaslat- és törvénytervezetek sok

költségbe fognak kerülni, mivelhogy biz' azok vaskos terjedelműek lesznek.

No, de mindez csak oda megy ki, hogy magán a zsinaton már minden egészen simán, gyorsan és fennakadás nélkül menjen.

Maga a püspökmegyei zsinat, amint már ismételtén föl volt említve, tanácskozó, vagyis előkészítő ülésekből és ünnepélyes ülésekből áll. Minden ünnepélyes ülést, a körülmények szerint egy, vagy több tanácskozó ülés előz meg; mert, amint szintén mondva volt, ezeknek az előző gyűléseknek épen az a céljuk, hogy végleg nyélbeüssenek minden törvényt végzést, határozatot, választást, amit az ünnepélyes üléseken már épen csak, hogy kánonilag kihirdetnek.

Ünnepélyes ülést legalább egyet és legfeljebb hármat szabad és kell tartani.

Rövidebb tartamu zsinaton, — ahol p. o. minden évben tartanak, — elég egy, esetleg két ünnepélyes ülés; ahol azonban rég nem tartottak megyei zsinatot, ott már meg kell tartani mind a hármat. Ez alatt a három ünnepélyes ülés alatt nem háromszori ülésézést kell érteni, hanem azt, hogy ezt a három ülést úgy kell kezdeni, folytatni és végezni, ahogy a Pontificale Romanum a megyei zsinat három ülését pontosan előírja. Minden ülésderekán ott van a Decretumok felolvasása és kihirdetése; ha tehát a Promotor látja, hogy az idő már nagyon előrehaladt s hogy délig az ülést rendesen lefolytatni nem lehet, akkor kéri a püspöktől az ülés prorogatióját délutánra, esetleg másnapra, sőt másnap délutánra, vagy — ha erre ok merülne fel, — későbbre

is. A tridenti zsinat egyes Sessiói sem egy napon peregtek le; a vatikáni zsinat pedig épen 1870. óta van prorogálva! Megyei zsinatnál azonban ez nem igen fordulhatna elő, de már itt minálunk igenis lehetséges volna az, hogy, amint már irtam, a rendes évi zsinat ünnepélyes ülését megkezdjék Somlyón a juliusi exercitiumok végén, azután prorogálják és befejezzék Fehérvárt az augusztusi exercitiumok, vagy Kolozsvárt a Státusgyűlés után. De ha számbavesszük a jövő zsinat dolgát, a melynek nagy munkát kell végeznie, akkor így alakul a helyzet:

1. Első előkészítő ülés.
2. Első ünnepélyes ülés.
3. Második előkészítő ülés.
4. Második ünnepélyes ülés.
5. Harmadik előkészítő ülés.
6. Harmadik ünnepélyes ülés.

Ez hát hat félnap, — legalább, — vagyis három nap. Csakhogy, mivel az ünnepélyes üléseket mindig délelőtt kell kezdeni, s így az első megelőző ülést délután, vagy esetleg az egész előző napon át, — pridie — kell tartani, világos, hogy legalább is négy napi, illetőleg hét félnapi időre fog elterjedni ez a legközelebbi megyei zsinat.

Mindezek előre bocsátása után tehát a zsinat tipikus lefolyása így alakul:

1. Előző napon délelőtt a székesegyházban újból kihirdetik az összehívó püspöki rendeletet és azt a főegyház kapuira is kifüggesztik.

2. Ugyanezen a napon délelőtt és délután, vagy pedig csak az utóbbi időben, megtartják az első tanácskozó ülést, amely minden külső parádé nélkül megy, mint más hasonló ülések,

de itt újból is megjegyzem, hogy csak az szó-
lалhat fel, aki erre nézve a Procurator-nál
feliratkozott.

3. Akár ezen első tanácskozó ülés előtt,
akár utána megtörténik a zsinatra begyűlt pa-
pok igazolása a zsinati panaszbirák (judices
quaerelarum) előtt.

4. Előző napon estefelé megtartják az arra
rendelt helyiségekben és az arra rendelt bizto-
sok előtt az első Scrutiniumokat. Ezekről
is volt már szó és pótlólag csak annyit írunk
ide, hogy ezek a többi közt arra valók, hogy
akit téves ítéletben, helytelen eljárásban talál-
tak bizonyos dolgokban, azt atyafiságosan fel-
világosítsák s hogy amit a gyóntatószékben bő-
vebben tárgyalni nem lehet, — propter tempo-
is angustiam etc. — és amit a püspök a fe-
gyelmi eljárás útjára sem akar még egyelőre
terelni, in camera caritatis szintén elintézik.

6. Az előző napot befejezi este a székvá-
ros összes harangjainak ünnepies zugása, amely
elébe harangoz a zsinat szerencsés és áldásos
lefolyásának.

Már aztán azt az idő és a viszonyok dön-
tik el, hogy ezen az előző napon, kiki hogyan,
hol, és mikor végzi el a maga szent gyónását.
Mert az általános szent gyónás szinte beletartozik
az előző nap programjába. Ennélfogva igen
természetes, hogy másnap, vagyis az első ün-
nepélyes ülés napján privát misék nincsenek.
És épen azért, mert az első ünnepi ülést végig
éhomra végzik el, a rendezőknek erre való te-
kintetből arra is ügyelni kell, hogy ez lehetőleg
korán (nyáron 7 órakor) kezdődjék és tulhosszura
ne nyuljon.

Esetleg 9 órakor egy órára félbeszakítják.

8. Az első ünnepélyes ülést megelőzőleg negyedórával az egész zsinati papság öszszegyül a székesegyház sekrestyéjében s ott kiki fölveszi a neki megfelelő egyházi öltözetet. A püspök assistentiája vörös színű ornatust ölt, a kanonokok karinget, mozettát, scutumot főesperesek szintén mozetát; beiktatott plébánosok karinget, stolát; a többi papok csak karinget; s elhelyezkedvén a püspök által jóelőre kihirdetett sorrendben, körmenetileg harangszó mellett felvonulnak a püspöki palotába s onnan a *Veni Sancte* himnusz éneklése mellett a templomba kísérik. Itt az elhelyezkedés sorrendjét a következő rajz mutatja:

Magyar ázat:

1. Főoltár.
2. Püspöki trón.
3. Püspöki mozgó trón a zsinati ülés alatt.
4. Kanonokok.
5. Kerületi főesperesek.
6. Papság felszentelési év szerinti sorban.
7. Promotor.
8. Secretarius.
9. Procurator.
10. Notariusok.
11. Promotoris Adjunctus, (Cereemoniarius Synodi.)
12. Lectores Secretarii.
13. Ostiariusok.
14. A püspök assistentiája.

A templom szentélyének megjelölt helyén, két zöld takaróval beborított asztalt kell elhelyezni, amelyeknél a zsinat ügyvivő tisztikara ül. A szentély alsó végén ül a két Ostiarius és vigyáz arra, hogy aki nem oda való, a zsinatba be ne léphessen.

10. Mialatt mindenki elhelyezkedik, a püspököt a trónján felöltöztetik és ezután elkezdődik a Szentlélekuristen tiszteletére előirt külön fogadalmi szentmise. Ennek föltétlenül és mindig énekes, nagy misének kell lenni. Szentmise alatt közös szentáldozás van. Mise végén a püspök nem osztja ki a szokásos főpapi áldást azért, mert ezt mindig az ünnepélyes zsinati ülés végén, közvetlenül az eltávozás előtt osztja ki. Mise végeztével a püspök levetvén a mise-ornátust, vörös színü vecsernyepalástot ölt s az oltár előtt leborulva sorban a következő imák és énekek végeztetnek közösen:

a) Antiphona: Exaudi nos Dens . . .

b) Ps. 68. Salvum me fac Dens . . .

c) Oratio: Adsumus Domine . . .

d) Lytaniae O O. Sanctoꝝ, a mely litánia ünnepélyes éneklése alatt az egész zsinat a templom belsejében körmenetet tart, s amikor a litánia vége felé már mindenki ismét a maga helyén térdreborult, a püspök háromszoros áldást könyörög le rájuk, azonmód, mint ahogy az ordinációknál szokás. (Ut hanc Synodum benedicere digneris!) Ezen litánia végeztével következik egy újabb

e) Oratio: Da quaesumus . . . majd:

f) Evangeliom-énekelés mint a díszes nagymiséken.

g) A Veni Creator Spiritus kezdetű himnuszt a püspök intonálja s mindannyian térdreállva együtt éneklék a főpásztorral. Ennek a végén a szokásos Oratio: s utánna

h) a püspök szózata a római Pontificale szövege szerint (Venerabiles Consacerdotes . . .) Ha a püspök szükségesnek látja, ezután vagy maga tart beszédet a papságnak, vagy valamely fölkért kiválóbb szónok által mondat ilyent.

11. Ezután indul meg a tulajdonképen való zsinati tárgyalás. A püspök most már az ő mozgó trónján (faldistorium) a szentély felső felén háttal a főoltárnak és szemben az egész zsinattal helyet foglal. (S ép azért, mert így kénytelen elhelyezkedni, a zsinat tartamára az Oltáriszentséget valamelyik mellékhajóban kell elhelyezni.) Elfoglalván főpapi székét a főpásztor, feláll a Promotor és kérelmezi a püspöktől a) a zsinatot megnyitó, valamint mindazon formai Decretumok kihirdetését, ame-

lyek a zsinat törvényes és kánonszerű megalakulásához szükségesek és amelyek kihirdetése nélkül nincs zsinat. A püspök erre megadván az engedélyt, a Promotor most már címenként külön idéz minden egyes Decretumot s minden egyesnek a felolvasására külön-külön felhívja a Secretariust. Ez hát és ha kifáradt, a Lectorok felváltva egyenkint felolvasnak minden Decretumot szintén, amelyek aztán a zsinat jegyzőkönyvébe kerülnek. Ezen megalakulási rendeletek és határozatok kihirdetése után a Promotor felkéri a püspököt, rendelje el

b.) a professio fidei letételét. A püspök maga csak az érsek-tartományi zsinaton köteles ilyen ünnepi hitvallást tenni; de a romai Congregatio Concilii mindig discsérte azoknak a püspököknek a cselekvés módját, akik a maguk első megyés zsinatján, a jó példaadás okáért először maguk tették le a tridenti hitvallást és csak azután tétették le papjaikkal.

c.) A fidei professio után aztán sorra kihirdetik mindazon decretumokat, amelyek az előző tanácskozások rendjén elfogadtattak és kihirdetésre elő vannak jegyezve. A kihirdetés formálításai ugyanazok mint előbb, t. i. a Promotor a kihirdetés elrendelését a püspöktől kéri s azután a Secretariust hívja fel a soron levő Decretum felolvasására. Amint ez a felolvasással elkészült, a fejét püspök felé mélyen meghajtja, mire a püspök minden egyes Decretumot külön is szentesít e szókkal: *Approbamus et confirmamus*

Ezzel aztán a jegyzők kezére vagyis a zsi-

nati protocollumba kerül a már szentesített határozat.

12.) Itt félbe is lehet szakítani vagy elnapolni a zsinatot. Ez esetben a Promotor-nak ezt a püspöktől kérni kell és aztán a Secretarium felhívni a Decretum Prorogationis kihirdetésére, amivel aztán minden további nélkül félbeszakad a nyilvános zsinati ülés és a folytatólagos ülés azzal kezdődik, hogy a Promotor kérésére először is kihirdetik a Decretum ot de continuatione Sessionis (I^{ae} II^{ae} vel III^{ae}) solemnis Synodi.

Ha pedig nem prorogálják az ülést, akkor

13. A Promotor kérelmezi a második ünnepélyes ülésről szóló Decretum kihirdetését. Ebben a Decretumban az is benne van, hogy a második ünnepélyes ülést ünnepélyes Requiemmel nyitják meg a múlt zsinat óta elhaltaknak lelke üdvösségéért. Amely Decretum, ha a szokásos és már kétszer is leirt alakiságok megtartásával kihirdettetett,

14. a Promotor felszólítja a jegyzőket, hogy ezen immár lefolytatott első ünnepélyes ülés jegyzőkönyvét, lelkiismeretes hűséggel és pontossággal szerkesszék meg, amit ezek ott in facie concilii világosan ígérni és fogadni kötelesek.

Most aztán a főpásztor kiosztja az áldást, átöltözik a Cappamajor-ba s az egész zsinat őt a palotájába, mégpedig egészen a belső lakosztályáig vissza kíséri, s visszavonulván valamennyien leveszik a templomi ruhát. Ezzel vége az első ünnepélyes zsinati ülésnek.

15. Az első ünnepélyes ülésre ismét tanácskozó ülések esetleg Scrutiniumok kö-

vetkeznek. Ebben a helyzet és a körülmények határoznak, valamint abban is, hogy közbe nem kell-e külön káptalani vagy consistoriális ülést tartani.

16. A második ünnepélyes zsinati ülésre gyülekezés, felvonulás, a püspök fogadása stb. épen úgy történik, mint előző napon, azzal a különbséggel, hogy a már említett ünnepélyes *Requiemet*, amivel ez a második ülés kezdődik, nem a püspök mondja, hanem valamely dignitárius. A püspök trónján ülve *Cappá*-ban hallgatja végig a szent misét.

Mivel ezután a szokásos *Absolutio* következik, szükséges lesz a ravatalt valamelyik mellékhajóban felállítani úgy, hogy mise után valamennyien oda vonulnak s aztán onnan, megtartatván az *Absolutio*, ismét visszatérnek helyeikre a szentélybe. Merthát a szentélyben mindez nem férne el és nem menne zavar és fennakadás nélkül. Az olaszok úgy tesznek, hogy egy hosszúkás, fehér keresztel ellátott fekete posztót leterítenek a szentély padlójára s afölött tartják az *Absolutiót* (*super pannum*). Azt hát onnan könnyű elvinni. De minálunk ez nincs szokásban s a nép, sőt a papság is megütköznék rajta, esetleg megmosolyogná. Itáliában pedig egészen egyszerű, praktikus és természetes szimbóluma egy sírhelynek, mert a mint *Firenze*ben a *San Miniato in Monte* temetőben magam is láttam, ők nem csinálnak sírhantokat, hanem a sír fölött a földet egészen elegyengetik s a tért egy megfelelő nagyságu márványlappal földik be, amelyre a halott neve stb. van belevésve.

A *Requiem* és az *Absolutio* után a püs-

pök újból vörös ornátust ölt, (mint tegnap) és ezután ezen második ülés lefolyása így alakul:

a) Antiphona: Propitius esto . . .

b) Psalm. 78. Deus venerunt gentes . . .

c) A püspök három Oratiója.

d) Evangelium.

e) Veni Creator: himnusz.

f) Venerabiles et Dilectissimi . . . kezdetű beszéde a püspöknek.

g) A további Decretumok kánoni kihirdetése mindenben azonmód, amint az első ülésben történt.

h) Az ülés prorogatiójának, vagy a következő harmadik ünnepi ülésnek kihirdetése teljesen olyan eljárással, mint az előző ülésen történt.

i) A Promotor felszólamlása a jegyzőkhöz az ülés jegyzőkönyvének megszerkesztése végett. Itt megjegyzem, hogy a jegyzőkönyvek helyességének megállapítása és hitelesítése a zsinat után a Promotor, Procurator, Secretarius, Lectorok és Notariusok bevonásával a zsinati panaszbírák (judices quaerelarum) dolga.

k) Brevis oratio mentalis. Ez alatt azt kell érteni, hogy, — amint a papi szent gyakorlatoknál stb. is szokás, — a zsinat ceremoniarusa felolvas néhány egészen rövid és lapidáris elmélkedési pontot és mindenik után egy kevéssé elhallgat, hogy legyen kinek-kinek módja elméjében megforgatni ezt a kijelölt materiát.

l) Püspöki áldás; h) ünnepélyes hazakisérésére a főpásztornak és szétoszlása a gyülekezetnek.

17. Közbe ismét tanácskozási ülések és egyéb, a harmadik és utolsó ünnepélyes zsinati ülést előkészítő munkálatok folynak.

18. A harmadik ünnepélyes ülésre a püspök elé szintazon módon vonulnak fel, mint az előző két alkalommal, s miután a püspök maga ünnepi nagymisét végzett a Szentháromság tiszteletére és a zsinati ülésre átöltözött volna vörös színű ornátusba, ez a harmadik zsinati ülés így történik meg:

a) Antiphona: Exaudi nos Domine . . .

b) Psalm. 68. Salvum me fac Deus...

c) A püspök három Oratiója.

d) Evangéliom.

e) Veni Creator . . . himnusz.

f) Venerabiles et Dilectissimi kezdetű szózata a főpásztornak.

g) A még hátralevő Decretumok kihirdetése egészen azzal a szertartással, mint ahogy a megelőző két ülésen történt. És ezzel a zsinati törvényhozás befejezése.

h) A Promotor kérésére a püspök elrendeli és a Secretarius kihirdeti neveit a zsinaton érvényes szavazással megválasztott zsinati vizsgálóknak (Examinatores synodales), zsinati bírálóknak (judices synodales) és zsinati vizsgáló biztosoknak (testes synodales.)

i) A Promotor kérésére ezek egyenkint leteszik a törvényes esküt a püspök térdein fekvő szent evangéliomra, mialatt valamennyien térdelnek. Az eskümintát a zsinati ceremoniarius olvassa.

k) A Promotor kérésére a püspök elrendeli a zsinatot berekesztő és a következő

zsinatot elrendelő két Decretum kihirdetését, amit a Secretarius a szokott módon teljesít.

l) Ezután következik a püspök záróbeszéde ennek végeztével a

m) Nulla est Domino . . . kezdetű Oratio.

n) Te Deum laudamus-t intonál most a püspök s folytatják a többiek, azalatt pedig, amíg ezt éneklik, a templom belsejében

o) körmenetet tartanak.

p) Helyeikre visszatérve, ismét u. n. oratio uentalis következik, majd pedig elzengik az

r) Acclamatiókat. Ezek kölcsönös áldáskívánások. Szövegüket kiosztják és vagy úgy végzik, hogy a Ceremoniarus felszólítására az összesek egy karban zengik az Acclamatiót, vagy úgy, mint ahogy a zsoltárokat szokás, t. i. a két egymással szemben álló kar felváltva felel egymásnak.

s) Békecsók, osculum pacis adódik ezután úgy, amint a pontifikális nagy misében szokás.

t) A Promotor kérésére kihirdeteti a püspök a zsinatot elbocsájtó Decretumot (Decretum de dimissione Synodi.) Ez különbözik az előbbi bezáró rendeletről. (Decr. de conclusione Synodi).

u) Főpásztori áldás teljes bucsualal rekeszti be a harmadik ünnepélyes ülést, amire a Diaconus kiadja a jelszót: Recedamus in pace s a püspököt lakásába kísérve ki-kí hazatér a maga hivatalához és tüzhelyéhez.

Világos, hogy a zsinati tisztviselőknek, a zsinati akták lezárása, hitelesítése és nyomtatás

alá rendezése, valamint a megyében való kiosztása körül még sok a dolguk.

Helyén valónak találjuk itt megjegyezni, hogy sokak téves véleményben vannak, amidőn azt állítják, hogy a mi 1822. évi Szepessy-féle Statutumunk azért nem bir joghatállyal, mert Rómában nem approbálták. Rómában régóta szigoruan követelt elv az, hogyha oda akár érsektartományi akár, és különösen megyei zsinatoknak aktáit felterjesztik, ott ugyan átnézik, esetleg megjegyzéseket is tesznek reájuk, de legyenek bár ezen Decretumok a legkifogástalanabbak, soha és semmi esetben forma szerint nem approbálják. Ennek oka az, hogyha az ilyen Statutumokat a pápa approbálná, akkor ezek — mivel ő bir a legfőbb törvényhozó hatalommal, — olyan törvénynek erejével bírnának, amelyet aztán ismét csak a pápa abrogálhatna. Már pedig a pápa mindenkor respektálja a megyés püspökök partikuláris törvényalkotó jogát és soha semmit sem tesz, ami azt elhomályosíthatná. Ezért nem approbál soha semmiféle megyei Statutumot, mert az, anélkül hogy akár az érseknek, akár a pápának jóváhagyása kellene, eo ipso minden megyés papot kötelez azonnal amint a püspök kihirdette. Ép azért a zsinati határozatok ellen f e l e b b e z n i sem lehet. Igenis, ha van rá formai ok, lehet ellenük semmiségi panaszt beadni, ennek azonban nincsen halasztó ereje, mert addig is, amíg felöle Rómában a tridenti szent zsinatot magyarázó bíboros testület dönt, mindenki köteles a zsinati határozatoknak engedelmesskedni. Mivel azonban a megyei zsinat határozatai ennyire a püspök partikuláris tör-

vényhozó jogában gyökeredznek s mivel ez a jog annyira személyes, hogy a püspök távozta, illetőleg translatiója, promociója, resignatiója, vagy halála következtében megszűnik: világos, hogy a következő püspök alatt csak úgy és arnyiban kötelezők, ha és amennyiben ő, akár nyilvánvalólag, akár pedig azáltal, hogy szerintük kormányoz, magáévá tette őket.

E szerint a szempont szerint kell elbírálni a Szepessy-féle Statutum mai érvényét is.

A Congregatio Concilii, a püspököknek megyéjük állapotáról való jelentéseivel be szokta kérni a megyei zsinat aktáit is; de nem azért, hogy a pápa approbálja, hanem azért, hogy lássa, tartott-e a püspök megyei zsinatot és úgy tartotta-e azt, ahogy az egyház törvénye szerint kell. Meg aztán, mivel ezen jelentések célja az is, hogy meg tudják ítélni, megfelel-e a püspök a hozzáfűzött várákosásoknak, jól kormányoz-e; s mivel továbbá a törvényalkotás neki eminens kötelessége, látni akarják, hogyhát ebben is hogyan működik. Hát ezért kérik be a zsinati aktákat, — de sohasem approbálják. Ami az elmondottak szerint épen nem jelent reprobációt.

Ez a megyei zsinat megtartásának törvényes és tipikus formája. Így tartják meg azt ősidők óta, s ilyenül óhajtotta és rendelte azt a tridenti szent zsinat is. Azért nem elég az üdvösségre, hogy, mint anno 1848. összeverődünk, aztán a z t m o n d j u k, mi most olyan zsinatot tartunk, mint amilyet a Conc. Tridentinum rendel s neki megyünk aztán mindennek s feldöntögetünk mindent. Hát ez megjárja magyar virtusnak, mert hiszen a néhai jó első

Ferenc király is, amikor a saját szemeivel látta, hogy kedves magyarjai az alföldön hogyan csínálják az országot, így adta elő Rudnay későbbi primásnak a maga impressióját: *ponunt lutum supra lutum et dicunt ei: országot.*

Persze, hogy megfeneklik benne minden. Hát ha a mennyei gondviselés jobban nem intézte volna s ha a jó öreg Kovács Miklósnak egymagának több belátása nem lett volna, mint amennyi volt ama zsinatjának, bizony az egyházi élet is rutul megfeneklett volna a sok velletítés ama kátyuiban, amik nyomon követik egymást a 48-as zsinat protocollumában. Bár forma szerint életbe nem léptették, az bizony mégis sok kárt okozott, mert a papság azt hitte, hogy a beállott forradalom, abszolútizmus stb. — miatt maradt abba és, — amint a későbbi tapasztalatok mutatták, kézen-közön sok határozatát átvitték az életbe.

De ma már hála Istennek, a papság szelleme annyira megtisztult a XVIII. század szellemi mozgalmait követő idők sokféle téves eszméitől, hogy ma már bátran lehet, sőt kell is megyei zsinatot tartani, mert nemcsak forma szerint lesz az kifogástalan, de szelleme is igazi egyházas szellem lesz.

A megyei zsinat határozatai ellen *f e l e b b e z é s n e k* nincs helye, mert a zsinat nem *p e r e s*, hanem törvényhozó eljárás. Lehet azonban a római zsinati gyülekezethez (*Congregatio Concilii Tridentini*) a zsinat egyes, vagy akár összes határozatai ellen *i s s e m m i s é g i p a n a s z t* beadni. Ennek azonban semmiféle *h a l a s z t ó* hatálya sincs; mert a zsinatnak a püspök által kihirdetett határozatai azonnal

és föltétlenül kötelezők a megye minden papjára addig is, amig a netán beadott semmiségi panaszok felől a Congregatio Concilii ítéletet mond.

Áttérhetünk tehát annak a tárgyalására, amit szándékosan utoljára hagytunk, hogy t. i. mi mindent lehetne, illetőleg kellene egy újabb püspökmegyei zsinaton tárgyalás alá venni és elintézni. Világos, hogy ennek a mások fejtegetései által is bővülni, tisztulni, szűrődni kell addig, amig az intézők majd végleg megállapíthatják azt a teljes tárgyalási anyagot, amit aztán tényleg a zsinat elé terjesztenek.

(A z s i n a t t á r g y a i).

A püspökmegyei zsinat tárgyait elég röviden meg lehet mondani: választások és törvények alkotása. A választások dolgát itt most már nem hozzuk elő többet, mert erre nézve a maga helyén már eleget mondtunk. Itt hát csak a törvényszerzés dolgával és az ennek keretébe tartozó zsinati teendőkről lesz szó.

A megyés zsinatok ugyanis ősidők óta forrásai a különös vagy részleges vagy még világosabban a püspökmegyei egyházjognak. Ez pedig foglalatja mindazon jogszabályoknak, amelyek az egytetemes, az egész anyaszentegyházra kötelező jogszabályok m e l l e t t valamely püspöki megye területén, annak saját külön helyzetéből s külön körülményei miatt fennállanak. Észerint a megyés zsinatok jogalkotó feladata elég fontos. Mert a pápai rendeletek, az egytetemes zsinatok határozatai mindig csak az egész egyházat egykép kötelező törvényeket állapíta-

nak meg, módosítanak, magyaráznak, vagy eltörölnek.

Ezen általános egyházi törvények keretén belül azonban az országok stb. különfélesége szerint számos olyan helyzet alakulhat, amely az egyetemes egyházi törvénynek ottan való alkalmazására nézve külön rendelkezést provokál, vagy pedig törvényes intézkedést kíván olyan esetben amiben az egyetemes egyházi törvény nem rendelkezik. Mert más az egyház helyzete az amerikai u n i ó b a n, más A n g l i á b a n, más F r a n c i a o r s z á g b a n, más Magyarországon, sőt lám, Erdélyben is más, a mely pedig része Magyarországnak. Így hát kár volna valami nagy vehemenciával bizonyítani, hogy az egyházmegyei zsinatok jogszerző vagy jogalkotó feladata lényeges, sőt nagyon is fontos része az egyház életének.

Az előadottakból pedig az is kitűnik, hogy a megyei zsinatok jogalkotó tevékenysége csak abban a körben érvényesülhet, amelyet az egyetemes egyházi törvény állapít meg. Mindig csak az egyetemes törvény keretén b e l ü l és sohasem azon kívül, vagy azon túl.

Valamely fenálló egyetemes egyházi törvényt, vagy valamely az egyház isteni szervezetében gyökerező tényleges állapotot és intézményt, a megyei zsinat sem nem módosíthat, sem meg nem szüntethet, de még csak nem is magyarázhat hitelesen és illetékesen. Mindez a pápa és az egyetemes zsinat tiszte.

Ebből pedig épen nem következik, hogy a megyei zsinat jogalkotó tevékenysége nagyon is szűk körre szorul. Sőt ellenkezőleg! A következőkben fölvetett eszméket, a ki figyelemmel ol-

vassa, látni fogja, hogy lesz annak a megyei zsinatnak dolga bőven! Csak győzze!

Különösen most, majdnem száz év múlva! A politikai átalakulás, amely azóta hazánkban végbement s amely eltüntette mindazt, ami a Szepesy-féle zsinat idején hosszú időre szilárdul megmaradó intézménynek látszott, természetes, hogy az egyház életét sem hagyta érintetlenül. Mások a kor eszméi, más a gazdasági helyzet s a közlekedési eszközök tökéletesedésével kifejlődött élet is nagy hatással van az egyház életére. Hát a sajtószabadság áldásai és átkai közti korreláció!? Meg aztán érsektartományi zsinat is volt 1863. évben Kalocsán. Ennek a határozatait is, most, közel ötven év után, ha, amiben lehet, be akarjuk illeszteni az egyházmegye életébe, — elég megfontolásra és komoly tanácskozásra való anyagot ad.

Ne féljen tehát a senki túltengő ambíciója hogy szük lesz a haza! Csak győzze kiki okossággal, türelemmel és ami a fő, jóakarattal: lesz munka elég, lesz tág tere az érdemszerzésre, olyanra is, a mi épen csak az örökkévalóságra kamatoz; — de talán ez is valami!

Mivel tehát ebben most már valamennyien egyetértésre jutánk, hát lássunk neki, és nézzük meg kissé közelebbről, mik lehetnének itt minálunk egy újabb megyei zsinat tárgyai.

1.) A hit igazsága i. (Res fidei.) Nincs tiltva, hogy a megyei zsinaton ezekről szó essék, de nem szabad ebben az egész tárgykörben határozatot (sententia decisiva) hozni. Ami természetes is, mert a hit és erkölcs dolgában határozni a pápa és a pápával az egyetemes zsinat illetékes. Ezért azoknak az

állítás, akik úgy okoskodnak, hogy a püspök az ő papjaival a megyés zsinatban szintén határozhat a hit és erkölcs dolgában, — el van ítélve VI. Pius pápa 1794. évi *Auctorem fidei* kezdetű bullájában. Ilyen határozat hozatalára csak a püspöknek van joga, de neki is csak az egyetemes vagy az érsektartományi zsinaton és testületileg (tehát szavazás útján) többi püspöktársaival. Az érsektartományi zsinaton tehát lehet, és szokás is *in rebus fidei et morum* határozatokat (Decreta) hozni. Így tettek az 1863. évi kalocsai zsinaton is. Azonban nagy óvatossággal és nagyon körültekintően jártak el, mert bár a zsinat tagjai között is kiváló elmék voltak, (Kunszt, Haynald, Szaniszló, Bonnáz püspökök — Kubinszky, Nogáll, Lönhart, Lichtensteiger későbbi püspökök, akik egytől-egyig kiváló latinisták is voltak), mégis jónak találták a zsinati határozatok előkészítésében való közremunkáláshoz felkérni Dankó József, Palásthy Pál theologusokat, akik már akkor országos hírű férfiak voltak és a jezsuita rend akkori nagyhirű hittudósát P. Bosizio Athanáz doktort.

A nálunk megtartandó megyei zsinaton épen semmi szükség sem lesz arra, hogy a hit és erkölcs dolgában efféle akademikus természetű és nagyon nehéz előkészületet igénylő *Decretumok* a t hozzanak. Mert nincsenek is olyan kiváló theologusaink, akik erre vállalkozhatnának, de azért papságunk nagy része mégis jól ki van képezve a theologiában, holmi tévhitre valló velleitások sem észlelhetők, az újabb irodalom egész sereg jobbnál-jobb kézikönyvet termelt s így, ha az 1822. évi zsinat sem ment bele ebbe a kényes, sőt legkénye-

sebb feladatba, bátran elmellőzheti a következő zsinat is. A kor tévelyei (materiálizmus, liberálizmus stb.) is eléggé meg vannak cáfolva stb. fölösleges tehát, hogy ilyen közismert dolgokkal a zsinat foglalkozzék. De ha nem kell is efféle akademikus természetű disszertációkkal foglalkoznia, abból aztán megint épen nem következik az, hogy ne kellene foglalkoznia a hit és erkölcs dolgát illető praktikus kérdésekkel. Teszem azt:

— a baptisták, názárenusok stb. nálunk bontogatják-e a hitegységet s mit kellene tenni;

— a felekezetenküliségről szóló törvény hatásával;

— arról a visszaélésről, hogy az unitus magyarok először aposztatálnak s aztán jönnek át a latin ritusra;

— a nép és a miveltek babonáiról;

— a szentek kultuszának elfajulásáról (in puncto szent Antal);

— a bíróságok előtt lábrakapott hamis esküvésről, amit sokan már iparszerűleg üznek; stb.

Ide tartozó dolgok még ezek is:

a sajtó útján elterjesztett *n é p i e s* imák, a melyeket a ponyván árulnak s a melyekből csakúgy dől a babona s egyáltalán a sajtó útján való hit- és erkölcsrontás sikeres megakadályozása, ellensúlyozása és a károk jóvátételére vonatkozó dolgok. Sőt ide tartoznék a kath. sajtó pártolását szánkcióval is kötelező elhatározása. Mert az már talán mégis csak nagy léhaság, sőt még nagyobb galádság, ha egyik-másik vörösöves főúr semmiféle katolikus lapot nem tart, épen csak — a *H e r k ó P á t e r t*. Nem ártana az ilyent ott in facie concilii erkölcsileg megbélyegezni.

Ebbe a fejezetbe tartoznék a könyvek egyházi approbatiójára vonatkozó és az egyházmegyei *Censor* vagy *Censorok* hivatalát szervező határozatok megszerkesztése is.

Itt kellene szabályozni azt is, hogy ki és mikor tartozik a *Professio fidei* letenni. Igaz, hogy ezt az egyházjog nagy nyilvánvalósággal előírja, de ez nem elég. Mert nem ártana, ha ordináció előtt minden pap letenné. A boldogult püspöknek p. o. keserves tárgyalása volt egy szerzetesfönökkel, mert ez semmihogyan se akart belemenni abba, hogy az ő szerzete által a megyében felállítandó theologiai rendi tanárok a püspök vagy a *Vicarius* kezébe letegyék a *fidei professiót*. Végre mégis engednie kellett. De, amennyire én tudom, sem a minoriták, sem a ferencrendiek *Lectorai* most sem tesznek *fidei professiót*. Erre nézve hát a megyei zsinaton mindenesetre határozni kellene.

Ebben a pontban legegyszerűbb volna a kalocsai zsinat (*Acta*: 66. l.) határozatát, — némi, esetleg szükséges toldással, — átvenni. Ezen határozat szerint, a tanítók is, hivatalukba, a templomban, a nép előtt a *professio fidei* ünnepélyes letételeivel lennének beiktatandók. Könnyű belátni, hogy ennek a hívő népre és a tanuló ifjuságra mily nemesítő és a tanító tekintélyét emelő és fensőbb küldetését feltáró hatása volna. Ez bizony bölcshatározat s nagy kár, hogy általánosan meg nem tartják. Sőt, a mi sajátos viszonyaink között teljesen helyén való dolog volna mindenkittől, aki intézeteinkben tanítással foglalkozik, a *fidei professiót* kivenni, azzal a toldalékkal,

hogy semmiféle titkos társulatnak nem tagja s nem is lesz az illető.

2. Az igaz hit fenntartásának és terjesztésének legközvetlenebb eszköze az élő szóval való tanítás. Ebbe a kategóriába tartozik a prédikáció, a keresztény oktatás, az elemi iskolákban, a középiskolákban s a felső iskolákban való oktatás; sőt a logika rendje szerint ide tartozik maga a papjelöltek theologia szakoktatása is. Világos tehát, hogy itt a fenálló viszonyok és az ezek felől szerzett tapasztalatok alapján kategóriák szerint szigorú rendet kell teremteni. Nem járja, hogy a homiliát, a keresztény oktatást ki-ki kénye-kedve szerint akkor tartsa meg, vagy akkor mulassza el, amikor ő neki tetszik. Még kevésbé járja, hogy egyesek évről-évre, hétről-hétre az iskolások hitbeli oktatását a tanító nyakába sózzák.

Aztán a misszió-egylet, a felnőttek oktatása privátim és a különböző egyletekben stb. mind rendezendő.

Hogy milyen botrányos mulasztások fordulnak elő, ime egy példa.

Egy káplán egy esküvőre jelentkezôt gyónatott. Kiderült, hogy még csak keresztet vetni sem tud; mert egy protestánsok lakta filiálisban lakott és soha még csak kath. templomban sem volt. A plébános, aki az örökös lustálkodástól soha semmire rá nem ért, hivatalból felvette vele a s z a b a d e g y e z k e d é s t, kihirdette, esküvőre is berendelte, de az épen nem jutott eszébe, hogy a jegyesek vizsgálatára vonatkozó szigorú köteletségének megfelelni igyekezett volna. Mert ha megteszi, megtudta volna a bajt s lett volna ideje, hogy

tegyen róla. — A kalocsai zsinat (Acta : p. 185. soq.) igen szép latinsággal és kenetesen megfogalmazott utasításokat adott ki ezen dolgokra nézve kategoriák szerint való elég hosszú fejezetekben.

De nem erre van szükség; mert hiszen mindezt a theológián is elmagyarázzák; a papi szent gyakorlatokon is bőven fejtegetik.

Határozott, rövid, világos rendeletekre van szükség és azok szigorú végrehajtására és betartásuknak kérlelhetetlen ellenőrzésére a zsinati biztosok (testes synodales) váratlan és előreláthatatlan megjelenése által. Mert az esperes maga is kénytelen prédikálni a parochiáján, hogyan ellenőrizze hát a többit?

Vizitációra nem vasárnap jár s azt, hogy mikor jön, rendesen megírja, sőt azt is tudom, hogy megrendeli magának ebédre, amit szeret. Hát hiszen szó sincs róla, ez kedélyes állapot s jó is a fehér asztal mellett; — de nem ez az első!

3. A hitnek oktatás útján való terjesztése azonban nem elégséges. Mert a kereszténység a maga belső mivoltánál fogva gyakorlati életszabály. Úgy kell élnie annak, aki üdvözülni akar. Haec fac, et vives! A földön élő keresztény ember erkölcsi élete azonban a természetfölötti életből táplálkozik. Ezt viszont a szentségek és az egyház kultusza ápolják, erősítik, vezetik és tökéletesítik. Világos, hogy mélyenjáró szükség az isteni kegyelem ezen eszközeit külsőleg is úgy kezelni és rendezni, hogy tényleg meg is legyen a lelkekre való mélységes belső hatásuk és megszentelő erejük hatatosan érvényesüljön.

Mivel pedig ezen a téren mozog a lelkipásztorok élete és működése is, világos, hogy ezek a dolgok igenis beletartoznak az egyházmegyei zsinat körébe; de nem olyan értelemben és kiterjedésben, mint hogyha itt a megyei zsinat reformálhatna olyant, amit a pápa vagy az egyetemes zsinat az egész egyházra nézve kötelezően megállapított, hanem abban az értelemben, hogy ezen a téren is megteremtse a teljes törvényesség formáit és a minél tökéletesebb és minél áldásosabb foganatosítás módjait és eszközeit megkeresse és igénybe is vegye.

Ha egy kissé sorban haladunk, itt is szembeeszkő, mily tág tere van egy újabb egyházmegyei zsinat tevékenységének.

4. A kereszttség szentségére nézve, itt van:

a) az a speciális erdélyi rossz szokás, hogy soká halogatják; én p. o. kereszteltem kilenc éves iskolás tanítványomat, (aki már elődöm alatt gyónt és áldozott is,) hét, öt és három éves testvéreivel egyszerre;

b) az, a különösen városon divatozó rossz szokás, hogy minden különös ok nélkül akárki fiának keresztelnek a házában s nem a templomban;

c) hogy ne hívjanak zsidó bábát, zsidó orvost; mert, hogy sok gyermekágyas nő pusztul el provizió, sok gyermek hal el kereszttség nélkül és legfőképpen, hogy sok asszony nem jön avatásra, ez az oka;

— kiirtandó a tridenti zsinat szigorú kánonját negligáló ama rossz szokás, hogy 4—6—8 sőt 10 keresztszülőt kérnek fel, ezek között nemcsak a katolikusokat, sőt zsidóból lett reformátust is;

— a mindenféle vad név feladása ellen sem kell a nembánomság kényelmes tógájába bújni; már ha épen Szilamér vagy Uzor kell is, emellett valamely szentnek a nevét a plébános maga inaugurálja; a hívek belemennek szívesen.

— nem ártana, ha azt a keresztszülőknek való rövid, velős és igen szép oktatást, amit szent Ágoston nyomán a kalocsai zsinat (Acta: p. 99.) fölemlit, reányomatnáknak csinos szentképek tulsó lapjára s kereszteléskor a papok a keresztszülőknek emlékül a kezükbe adnák. Scripta manent. Az ilyen emlék kedves szokott lenni s ha az effélét az imakönyvükben forgatják, el is olvassák s mindenesetre több lesz a haszna, mint az egyszer hallott oktatásnak, amelyre a keresztelő papnak nincs is mindig jó alkalma vagy érkezése.

Mivel számításba kell venni, hogy lesznek ezután olyanok is, akik gyermekeiket nem fogják megkeresztelni és így az a régi elv: *inter christianos natus et educatus censetur esse baptisatus*, nagyon is prekárius értéküvé válhatik, jó volna intézkedni, hogy minden keresztelésnél a keresztelő lelkész egy rövid szövegű keresztelési bizonylatot kézbesítsen az illetőknek, olyanformát, mint az ismeretes bérmacédulák.

Itt egyebek közt jó lenne szigorú rendeletet hozni és azt minden templomban jól látható helyen kifüggeszteni, hogy sem a pusztán polgári házasságban élő, sem a minden házasságon kívül élő anyáknak a v a t á s r a joguk nincs. Nincs bátorsága egyik-másiknak visszautasítani az ilyeneket, ha jönnek. A néma betű talán beszédesebb lesz és jobban megteszi a kötelessé-

gét! Mert hát szeretném én tudni, hogy mikép tartjuk fenn a szentségi házasság isteni jellegét és morális becsét, hahogy az ebben nem élők, sőt azokat is, akik ezt megvetőleg negligálják, — épúgy honesztáljuk, mint a tisztességes keresztény katólikus házasfeleket?

Ha, valahányszor a templomba lépnek, látják az ott függő irást, hogy ők sem avatást nem igényelhetnek, sem keresztszülők nem lehetnek, — hát nem állanak elő, mint ilyenek; de a többi hívő is jobban fogja tudni, hogy nem hívhatók meg s nem is hívják arra. Ha mégis jönnek, — a keresztelés a templom ajtajánál történvén, — a pap csak oda mutat a falon függő felsőbb rendeletre és elutasítja őket. Látniok kell, hogy nem a saját szeszélyéből teszi. Némely Beschwichtigungshofrathnak talán könnyebb lesz így a dolga!

5. A b é r m á l á s. Erre nézve sok reformálni való nincs; merthát ezt a püspök maga szolgáltatja ki és így személyesen is alkalma lévén mindenről meggyőződni, mi természetesebb, hogy ezen a téren meglörténik mindaz, aminek körülbelől muszáj meglenni. De azért van itt is kívánni való; különösen az, hogy az illetők ne annyira a díszkapuk, díszbeszéd, díszevések, diszívások és díszkivilágítások körül törjék magukat, mivel igaz lelkemre mondom, s tudom is, hogy mit mondok: mindezek csak amolyan hazai Potemkim-falvak, hanem inkább arra törekedjenek, hogy a bérmandók minél jobban elő legyenek készülve; a megbérmáltak minél többen gyónjanak; a bérmaszülők pedig ne azon aggságoskadjanak, hogy micsoda csecsebecsét adjanak prezentbe, hanem inkább

azon, hogy nagy lelkiismereti felelősséget vállalván, annak értelme és rendje szerint jó katolikusokat is neveljenek bérmagyermekeikből.

Egyébiránt pedig sokak tapasztalata e tárgyban majd felszínre veti mindazt, ami ezen nagy és igaz katolikus lelket nevelő szentség kiszolgáltatása körül még kívánatos.

6. A z E u c h a r i s t i a. Itt már nagyon tág tere lesz a zsinat működésének. Ide tartozik;

— a szép virágzásnak indult o l t á r e g y l e t e k ü g y e, ezek népszerűsítése, terjesztése, központi igazgatásának pragmatikus szervezése, ami templomaink tisztaságának, díszének emelkedését s egyben a bensőséges hitélet hatalmas fellendülését is maga után vonja;

— el kellene szabályrendeletileg dönteni: mely alkalmakkor l e h e t és mely alkalmakkor kell az ünnepi nagymisét az Oltáriszentség kitételével megtartani; mert nem jó ezt egészen az egyesek tetszésére vagy gusztyusára bízni; ugyanez áll az egész imádási napokról is mert mit ér, ha az Oltáriszentség négy pislogó gyertya közt ki van téve egész nap, de egy teremtett lélek sincs ott a templomban? Az egyház általános normatívuma ebben a kérdésben az, hogy ott, ahol a hívő nép buzgalma e nagy szentség kultuszában bensőségesebb, g y a k r a b b a n kitehető; ahol azonban lanyha, r i t k á n kell nyilvános adorációra kitenni. És ez helyes is; a jobb generációt, fokozatosan, szentséglátogatások, a lelki szentáldozás gyakorlásán át kell a gyakori szentáldozásra nevelni s így a legfőbb szentség m é l t ó kultuszára előkészíteni. Nagyon aggságoskodni sem

jó ugyan; de a tulságos bőkezűség sem jó ott, ahol nem becsülik meg.

Ennek a fejezetnek e keretébe tartoznék az is, hogy a papság valamiféle normatívumot kapjon arra nézve, hogy a mi körülményeinkre való tekintetből minő fokban valósítható meg az az újabb pápai rendelkezés, amely a mindennapi szent áldozást megengedi, sőt ajánlja a laikus híveknek is. Világos, hogy minálunk más a helyzet, mint tisztán katolikus vidékeken, s bár minél buzgóbban arra kell törekednünk, hogy ezen ideális állapothoz legalább közel jussunk: mivel azonban sokakban épen az erős katolikus lelkület, amely ennek előfeltétele, hiányzik, vigyáznunk is kell, már régi tapasztalat: *quotidiana vilescunt*.

Az Eucharisztia kultuszának a belső lelki élet szerint való előmozdításáról, remélem írni fognak mások, akik ebben több tudással és nagyobb jártassággal bírnak, mert amennyire én a nálunk e tárgyban kialakult irodalmat figyelemmel kísérhetem, örömmel látom, hogy a hivatottak és a választottak tábora egyre nő és ez éleszti bennem a reményt, hogy nemcsak a lelki élet fog dús termést ígérő erőteljes szárba szökni, hanem egy, esetleg másfél évtized alatt szinte hihetetlenek lesznek az olyan visszaélések, mulasztások és visszás állapotok, amilyeneket atyáinktól örökölnék és sok helyt ma is makacsul fentartunk.

Ime:

— a szentségház belsejének selyemmel való bevonását püspökünk ő Exja mindenütt gyöngéd és szerető gonddal sürgeti. Meg is van sok helyt, ám ha láthatná olyankor, amikor ő biztos távol-

ságban van, hogy ott miképen van keresztül-kasul rakva a Legszentebbet rejtő kehely és Úrmutató, — aligha furcsa fogalmat nem szerezhette némely papjának a hitéről! Borromei szent Károly egyszer egy hebehurgyán miséző paphoz a Pater noster után odalépett s a fülébe sugta: Ugyan amice! bánjék velem egy kissé gyöngédebben és illedelmesebben, higgyé meg: nagy és hatalmas atyja van neki!

— még most is járja, hogy az örök lámpást épen csak első harangozás előtt gyujtják meg s a templom bezárása előtt gondosan újból eloltják;

— éveken át láttam olyan feltámadási és úrnapi körmenetet, amelyen egyetlen szál égő gyertya sem szerepelt;

— a feltámadási és úrnapi körmeneteken, különösen kisebb városaink intelligenciája botrányos fecsegést szokott és szeret véghezvinni. Megfontolandó és megvalósítandó eszme volna, hogy a körmeneteket mindenütt az oltáregyletek rendezzék s ezek férfi és női tagjai ügyeljenek fel a maguk csoportjában a rend felett. Jó volna pedig kihirdetni jó előre és több ízben, hogy aki az ő figyelmeztetéseik ellenére is botrányosan fecseg, vallásháborításért a bíróság elé kerül. Van ugyanis kuriai döntvény, amely a templomban, körmeneten stb. elkövetett botrányos fecsegést büntetendő cselekménynek minősíti. Aki pedig csak az új lapját akarja trainirozni a körmeneten, az inkább maradjon otthon.

Ilyen meghatalmazottak által való felügyelet és rendezés a körmeneteknél azért is szük-

séges, mert az Oltáriszentséget vivő pap másra nem figyelhet, a kántor el van foglalva az énekkel s az énekeseekkel, az egyházi a harangozással stb. Hogy minálunk a körmenetek legtöbb helyen egy alaktaln tömeghez hasonlítanak, amely semmi rendet és hát semmi esztétikai szépséget sem mutat: annak épen az az oka, hogy jóformán sehol sem rendezik. Úgy csináltatódik magától s hát innen a tohu-vabohu. Nem mondom: tessék megnézni a bécsi úrnapi körmenetet! Ezt hát nagy hivatalos apparátus rendezi. De tessék Loudesban akár egy nappali, de még inkább egy estéli körmenetet megnézni: ott bizony nincsen sem Burg-zsandár, sem egyéb hivatalos fogd meg: maguk a katolikus rendezők állítják sorba, rendezik, vezetik s ugyanezeknek mindenki szó nélkül és szívesen engedelmeskedik. Van is hát épületes rend.

Mindezt nálunk is meg lehet csinálni; csak épen egy kis jóakarát kell hozzá. Eleintén nehezen megy, mert az emberek nem egykönnyen szoknak le a régi slendriánról; de ha tapintatosan és jóelőre, sőt több ízben is megmagyarázzák nekik, rendre szoknak.

Mindezen visszásságok megszüntetését és az épületes jó rendnek behozatalát leginkább az oltáregyletek terjedésétől és attól lehet várunk, hogy ők erre is kiterjesszék a gondjukat.

● Kétségtelen mégis, hogy az Oltáriszentség kultusza körüli visszásságok teljes kiirtása csakis a papságnak minél alaposabb kioktatása és fegyelmezése után fog beállani. Erre való az a *Directorium Perpetuum*, amirő

már szólottam. Ebben röviden, világosan, de kimerítően és rendszeresen legyen meg minden liturgiái szabály, amely az Oltárszentség kultuszával összefügg; úgy, hogy mindig kéznél legyen s hogy a zsinatvizsgára becsületesen el lehessen készülni.

Mi haszna, ha minden évben hoz a Directorium hol egy, hol más, erre vonatkozó rendeletet. Ezek elkallódnak, de még az is, aki összegyűjti őket, abban az esetben, amikor meg akarja nézni és mivel erre sok ideje nem szokott lenni, a különböző évfolyamok útvesztőiben nem találja meg. Meg aztán a különféle folyóiratok stb. is hol itt, hol ott hoznak egy-egy ilyen regulát s a vége az, hogy a legjobb akaratu pap sem tudja mindezt elméjében megtartani s így támad a konfúzió.

A kalocsai zsinat p. o. három-négy meszerien megszerkesztett fejezetben tárgyalja az Eucharisztia ügyét; ez olvasmányul tanulságos, épületes és élvezetes. — De a gyakorlati lelkipásztornak in casu, rövid, világos és hamar megtalálható utasításra van szüksége. Ezt pedig egy jól szerkesztett és jó tárgymutatóval ellátott Directorium Perpetuumban stante pede megtalálja. Nem könnyű egy ilyen szerkeszteni, de aki jól megcsinálja, annak nagy lesz az érdeme. Elég ha a kézirat margóján beszámol az alaprendeletre való hivatkozásokkal s ezeket a könyvbe nem nyomtatják bele. Az a sok zárójeles (S. C. R. 1872. in una X. Y.) hivatkozás csak arra jó, hogy zavarja a tiszta látást. Elég, ha a püspök, akinek rendelete gyanánt kiadódik, tudja, hogy

biztos alapon állanak a könyv speciális rendelkezései.

A plébánosnak a püspöke parancsol, ő asszerint igazodik és nem szállhat vele pörbe azért, mert nem mondja meg neki, hogy melyik római dörtésen alapul a rendelete.

— XIII. Leo pápa sokszor korholta a francia püspököket, hogy miért fordulnak minden dologért hozzá: azért nevezte ki őket, — úgy mond — hogy a maguk hatáskörébe tartozó dolgokat a megyéikben ők maguk intézzék el; ha a pápának kell a püspök hatáskörébe tartozó dolgokat elintézni, mire való akkor a püspök. Jó példa erre minálunk, hogy a címzetes apátok ügyében provokált római döntéssel ezt a kérdést valaki jól összegabalyította, holott biz ezt a püspöki hatáskörben is ellehetett volna intézni, mintahogy minálunk el is van intézve.

Hát én régen sóhajtoztam egy efféle liturgiái *Vademecum* vagy *Directorium Perpetuum* után.

Ha értenék a dologhoz, már régen szerkesztettem volna. No de akárki szerkeszti, ha lesz, hivatalos kiadvány legyen, nem pedig magánszerző könyve és egyaránt kötelezzen mindenkit.

Hogy mennyire szükséges volna egy ilyen alapos tájékoztató, erre nézve a magam saját közvetlen tapasztalásából ime feljegyzek az utókor számára két klasszikus esetet.

Egy templomba betörték, az oltárszekerényt felfeszegették: a szent edényeket nem bántották ugyan, de az Oltáriszentséget ellopták és hát megszenteltelenítették. Dolgom lévén ott később, a plébánost az irodában találtam, ahol

felekkel tárgyalt. Én azalatt nézegettem képet, mappát, örök naptárt s ami a falakon függött. A pulpituson, ahol az iktatókönyv feküdt, afelett, a felső sima polcon láttam két pacifikalét, egy köpenykés Ciboriumot meg egy monstranciát. Azon ugyan némiképpen csodálkoztam, hogy ebben ostya is van, mert nem értettem, miért van ott? Azután beszélgetni kezdtünk, bizonyos okokból, elég hangosan. Elintézvén a dolgaimat, hazakerültem. Beszélem otthon a kollégámnak, hogy mit láttam: aszongya ő, hogy az az Oltáriszentség volt. Mondom neki, hogy énnékem ilyet ne mondjon, mert az én eszem nem zápult meg, hogy ekkora nagymondást elhiggyek. De bizony — mondja — úgy van az, — a szomszéd, amióta feltörték a templomát, ott t a r t j a, merthogy onnan nem lehet ellopni. Hát, hogy a káplány is megerősítette, el kellett hinnem. Úgy is maradt, amíg a lopást elfelejtették.

A másik szintén minálunk esett meg, de már nem minket dicsér.

A püspöki irodába egy szép reggel beállit egy oláh atyafi, és kikotorász a tüszője mellől valamit, aztán odaadja azzal, hogy ő ezt a városon, a barátok temploma előtt találta, mivel pedig látta, hogy szent dolog s ott a kapun nem tudott bemenni, hát elhozta ide. Nézzük, hát egy piros bársonyból való b u r s a, benne egy ezüst tok, ebben a betegek szentelt olaja, a túsó fődél alatt egy kis Corporaleban lege artis — az Oltáriszentség! Soha ilyet! Hát azt hittük, hogy egy provizióra menő pap elvesztette; mivel a barátok temploma előtt találta az atyafi, aki még azt is állította, hogy a ka-

pun nem tudott bemenni, mert zárva volt, indokoltnak látszott, hogy maga a Praesidens veszthette el amint kilépett a kapun s útnak indult a beteghez a sekrestyés fiuval, aki neki janitora és mindenese volt. Hát lemenvén, meginterpelláltuk őt; ámult-bámult s kijelenté, hogy ő hónapok óta nem volt provizió, ehol-e itt az ő bursája! Kutattunk erre-arra, de bizony Fehérvárt és vidékén a bursának nem akadt gazdája! Így hát a *Köz-művelődés*-be, a végire, ott is latinul kiirtam, hogy így áll a dolog: aki elvesztette a bursát, jelentse, elküldjük neki. Nosza jött ám pár nap mulva egy sereg levél! Valamennyi azt akarta tudni: ki is volt hát az a helyre legény, aki elvesztette? De egyik sem mondta, hogy az övé! Jó tíz nap mulva ír egy *tiszta menti* alföldi plébános, hogy azt a bursát küldjük el ő neki, mert az az övé! Lett itt aztán elcsodálkozás, de mekkora! Irok neki: hogyhát szép, de írja meg előbb, honnan tudta meg, hogy az ő bursája Fehérvárt van és ami a fő, hogyan került az ide? Azt írja erre, hogy van nekik egy erdélyi származású kántoruk, aki tartja a *Köz-művelődést*, de mivel minap a lap végén levő latin értesítést nem értette, elment vele a parokiára, s ott ámulva látták, hogy az ő bursájuk Fehérvárra került. De már azt, hogy *mi képen* jutott oda, ők nem tudják. Csak annyi felvilágosítást tudnak nyújtani, hogy az egyik káplán provizióra ment a messze fekvő tanyákra, s mivel vasuton kellett mennie, amig jegyet váltott, a váróteremből ellopták a *kézításkáját*, melyben a burza is volt. Mi most már könnyen megfejtettük a dolgot. Akkor épült ugyanis a Gyfe-

hévár-zalatnai vasut. A Tisza-mentéről hozták az építéshez a kubikusokat. Hát nyilvánvaló volt, hogy egy ilyen lopta el s mikor Fehérvárt bejöttek a városba, sutyomban letette a barátok temploma előtt a burzát, amelyet mégis csak félt magánál tartani. No de bizonyos, hogy ezt az illető kaplán úr elkerüli, ha hogy a kabátja belső zsebében valahol a szive fölött rejteti — és nem gyümöszöli a kézitáskájába.

Hát amint ez is mutatja, — a pásztorokat is oktatni, biztatni és buzdítani, sőt elég sajnos, korholni is kell ezen a téren. A híveket pedig nagyon gondosan vezérelni.

Az Eucharistia ügyével szoros kapcsolatban van a szentmise.

Már a kolozsvári 48-as zsinat dolgának ismertetésénél kitértem arra, hogy a vasárnapi plébániai mise rendjét egyetemesen meg kellene állapítani s minden fölösleges divergenciát ezen a téren kiküszöbölni. Nem helyes az, hogy ebben minden parochián más legyen a szokás és ha véletlenül a szomszédból jön a pap, először a sekrestyében kénytelen legyen az egyházzíval keserves utbaigazításokat megtárgyalni a (rendesen rossz) helyi szokások stb. felől.

Rossz szokás nálunk — a városokban legalább, — hogy a padokban a nők és a férfiak vegyest ülnek össze-vissza. Az oltáregyletek arra is gondot fordíthatnának, hogy a régi jó rend szerint az asszonyok a maguk helyére üljenek mindannyian s a férfiak oldalára senki se menjen át közülök. Meg nagyon — de nagyon is böles dolog volna, ha az oltáregyleti nők mozgalmat indítanának, hogy a nők a tem-

plomban, külön erre a célra való sötét ruhában s kalap helyett fekete csipkefátyolban járjanak. Megszünnék a templom divatkiállítás lenni!

Pótlólag ideírom még, hogy mivel azt is tapasztaltam, hogy egyes leány egyházakban, az Oltáriszentséget teljesen elhagyatott állapotban találtam; ki kellene a zsinaton hirdetni azt a római határozatot is, hogy az Oltáriszentséget csakis azon leányegyházakban szabad tartani, ahol hetenkint legalább kétszer van szentmise.

7. A bűnbánat szentségére nézve szintén bőséges tárgyalási anyaga leend a következő egyházmegyei zsinatnak. Aki csak az egy évtized óta való állapotokhoz akarná is a mai állapotokat hasonlítani, máris örvendtes haladást kellene konstatálnia! De hol vagyuk még a buzgó kath. hitélet színvonalától?! Maga a kalocsai zsinat is teljes clokven-ciával és tekintélye egész súlyával inti, biztatja, ösztökéli a papságot, hogy minden erejét feszítse meg abban a munkában, hogy minden keresztény katolikus legalább az évenkénti husvéti gyónását elvégezze! Ez ugyan a legkedvesebb, s még ettől is hol állunk! Sok plebániában Nagycsütörtökön eljár gyónni 8—10 aszszony s talán 2—3 férfi. Ez az egész évi forgalom! Bizonyos, hogy ezen a téren nagy munka kínálkozik. Ez a kath. hitélet tengelye. Itt hát, aki jó tanácsot tud, vesse latba minden erejét, hogy a zsinat üdvös és praktikus határozatokat hozzon. A szépen megfogalmazott dissertatió erről a dologról megvan a kalocsai zsinat aktáinak 190. és következő lapjain; ott mindenki olvashatja, mert hiszen annak idején

megkapta ezt az Aktagyűjteményt a mi megyénknek minden plébániai könyvtára is! De nekünk nem annyira ilyen elegáns latinságú elméleti fejtegetésekre van szükségünk, hanem olyan teljesen gyakorlati útmutatásokra, amelyek segítségével a mi speciális erdélyi viszonyaink között minél nagyobb sikert tudnánk felmutatni.

Ezen a ponton legaktuálisabb a missziók ügye is. Hiába sokaknál a lekipásztor legnagyobb buzgalma és legpéldásabb élete is, — bárha mindenesetre ez a hívők bizodalnának legbiztosabb forrása; — sokan mégis mindig lesznek, akiket a kísértő szellem azzal tart vissza a maguk papjánál való gyónástól, hogy ilyenformán most már ez tudója lesz az ő titkos bűneiknek és mindenben sanda szemmel nézi majd őket.

Meg kell találnunk a módokat arra, hogy a kevésbé népes plébániákban is, de különösen a kisebb városokban missziókat tartsunk. Hát hiszen quantitative igaz, hogy itt nem akad olyan bő aratás, mint a népes, nagy plébániákban; de hát úgy áll a dolog, hogy sokkal régibb, sokkal megrögzöttebb és sokkal súlyosabb bajok várnak ezekben orvoslásra. Meg aztán, minálunk Erdélyben éppen ezek az apró, kevés lélekszámú plébániák vannak túlnyomó számban; s itt a helyzet annál súlyosabb, mert rendszeren sokféle felekezet lévén, hiveink között a hitközöny ront többet, mint a közönséges emberi szenvedelmekből eredő hibák.

Fölvetem az eszmét, hogy vajjon az évenkénti lelki szentgyakorlatokkal kapcsolatban nem lehetne-é évenként legalább egy-két előadást

tartani a papságnak arról is, hogyan kell jó l g y ó n t a t n i ? Merthát bizonyos, hogy ettől nagyon sok függ. S ép oly bizonyos az is, hogy a jó gyóntatás nagy művészet.

A bünbánat szentségével függ össze a búcsú (indulgentiae) ügye is; erről már szóltam s most is amellettt vagyok, hogy ezt az ügyet minél jobban terjeszteni, népszerűsíteni kell s a híveket kioktatni, hogy ezt a kincsforrást teljes buzgósággal aknázzák ki. Az esetről-estire megnyerhető búcsú táblázatos kimutatását és minden templomban való kifüggesztését a jó rend és a hívek érdeke szempontjából fölültébb szükségesnek tartom.

A szent búcsú purgatoriumban szenvedő lelkek javára szolgálván, az eszmetársítás és a tárgyi rokonság címén ide tartozik az a l a p i t o t t szent misék és továbbad egyáltalán a miseintenciók dolga is. A legújabb római és egyházmegyei rendelkezések mindezen dolgokra nézve elég világosak: a fő az, hogy ezeknek szigorú végrehajtását maga a zsinat is sürgesse és ezen rendelkezéseket az új Statutum-ba megfelelő formában átvegye. Furesa dolog is az, hogy amíg a papságtól mindenféle és ezek közt sok fölösleges és hiábavaló kimutatást követeltek és követelnek, addig azzal abszolute senki se törődött, hogy egyesek, a misemondásból eredő kötelezettségeiknek teljesítését bármikor hitelt érdemlőleg ki tudják mutatni. Nekem anno 1887. egyik azt írta: valde onerati sumus; singuli etiam supra mille. Épkézláb, életerős fiatal ember volt. Alig pár hétre meghalt. Mármost, ha az ilyen után semmi kimutatás nem marad: mi lesz?

Ha van, s ha valami hagyatéka is van, — lehet gondoskodni arról, hogy elég tétessék a felvállalt kötelességnek. De az a pontos kimutatás és annak szigorú ellenőrzése azért szükséges legfőképpen, hogy útját lehessen állani annak, nehogy ily rettenetes könnyelműségből eredő elkötelezettségek keletkeztessenek. Ezen a téren helyén való és indokolt a legnagyobb szigor, még pedig a megye minden papjával szemben, *cujuscunq̄ue dignitatis*. Ennek indoklására sok frappáns példával előállhatnék, de jó okokból nem teszem. Egy öreg pap mondotta nekem egyszer: „ha ebben a dologban szigorú rendet nem csinálnak és azt mindenkivel szemben kimélet nélkül végre nem hajtják, — olyan világraszóló skandalum támadhat, mint a Tetzel-féle búcsú-levelekből.“ Mondott valamit. Már közel állottunk a nagy skandalumhoz; X. Pius pápa azonban 1904. máj. 11-én kelt *Ut debita . . .* rendelkezésével rendet is csinált. Most hát arról van szó, hogy ezt mindenkivel szemben végre is hajtsák.

Azért írom ezt olyan nyomatékosan, mert meggyőződtem róla, hogy minden böles intézkedést kijátszanak, ha tudják, hogy úgysen vonja őket senki felelősségre.

8. Az utolsó kenet szentsége.

Egy időben alkalmam volt évenként átnézni az egyházmegyéből beérkezett anyakönyvi másodpéldányokat. Sohasem fogom elfelejteni, — hogy mily lesújtó hatással volt reám az, hogy a megholtak számához képest, különösen nagyobb városainkban, mily ijesztően csekély azoknak a száma, akiknél ott állott a megjegyzés: „*provisus*.“

Ez mutatja leginkább, hogy mennyire langyha, felhitű, közönyös és felületes a mi katolikus életünk. Hiszen olyan vidékeken és országokban, a hol élénk a kath. hitélet, nemesak, hogy a halálra váltak túlnyomó része nem hal el utolsó kenet nélkül, hanem legtöbbször elvárja, hogy a pap az utolsó leheletéig vele maradjon és segítse őt a nehéz haláltusában. Ez is a rendes állapot.

Szolgállok két speciális erdélyi példával.

Egyik nagy városunkban, — amint maga az ő egykori agg plébánosuk beszélt nekem, — elhívják ugyan itt-ott beteghez a papot; de nem eresztik be hozzá, — nehogy megijedjen a beteg, — hanem arra kérik, hogy a másikszo-bában imádkozzék a betegért. Biz ezt otthon is megteheti s fölösleges e z é r t éjnek évadján kizavarni a nyugodalmas, csendes parókiából!

Egy öreg nagyúr, — ugyan öreg volt pedig, — hazajött a dominiunába meghalni. Tudta, s mondta, hogy azért jön. A papot a kedves környezet már csak akkor hívatta el, amikor az öreg nagyúr már teljes önkivületi állapotba jutott. Mikor ez belépett a beteg szobájába, ott vak sötétség vala. Kérte, csináljanak világosságot. Dehogy! Megijedne az a szegény beteg s rögtön meghalna. Nagy kérésre mécsset gyújtottak, de ezt is valami spanyolfal mögé helyezték el, úgy, hogy a pap a R i t u a l é-ból nem tudott olvasni a sötétség miatt. Mikor hozzá akart érni a beteghez a szentelt olajjal, nagy konsternációval visszatartották: nehogy megérezze a drága jó nagyúr, s rögtön meghaljon! Ezt már megsokalta a familia ottlevő kálvinista házi-orvosa is, megfogta a beteg kezét

s elkezdte nagy goronbán rázni; a papra pedig nagy mérgesen rászólt: „Kenheti már ezt uram, nein használ már ennek semmi kenés!” Körülbelül igaza volt ennek a kálvinista doktornak. Nemesak a maga szempontjából, hanem jóformán, katolikus szempontból is. Mert hát az ilyen provízió csakugyan nagyonis problematikus egy valami.

Node: handsoff! Bezzeg nem sajnáltak egy egész vagyont, hogy a nagyúrnak rangos temetést rendezzenek (persze annak a pénzéből). Mert hát ezt látja, értékeli, magasztalja a világ. A hiúságok vásárján az effélének nagy a keletje.

És csakugyan! Szinte botrány már, de ha nem is az, mindenesetre egyik nem utolsó oka a szociális nyomoruságnak a temetéseknél lábra kapott esztelen fényüzés. Hány apró polgári családot nyomorít meg anyagilag évek sorára az, hogy valamely halottjukat, képességeiket messze túlhaladó költséggel temettetik. De másokat is ér a csapás! Rokonok, ismerősök, kartársak, szomszédok, kénytelenek a társadalmi rossz (és hozzáteszem: pogány) szokás szerint drága koszorukat küldeni, s ezzel a maguk, esetleg gyermekeik legszükségesebb dolgait elodázni, vagy adósságot csinálni.

Kempis Tamás, a maga idejének erkölcesei szerint azt írta: sokan hosszú életet kívánnak maguknak, de arra nem vetnek gondot, hogy életük jó legyen. Ma körülbelül azt írhatná: sokan szép temetést kívánnak maguknak, de arra nem vetnek ügyet, hogy a szép temetés dacára nem fognak-e mégis elkárhozni. A szép temetés különösen a városok, de leginkább mégis a nagy városok embereinek valóságos mániája.

Egész életén át, keservesen összekuporgatott fil-lércit, jobb ügyre méltó buzgósággal hordja be a temetkezési egyletekbe, csakhogy a halála után szép temetése legyen.

Hogy aztán ezek mögött a temetkezési egyletek mögött micsoda feneketlen korrupció van, aztartom eléggé megmutatta Jáger Marinak és társainak, a hirhedt hódmezővásárhelyi méregkeverőknek a rettenetes bünpöre.

Én a proviziók és temetések dolgát itt nemcsak azért fogtam együvé, mert rendesen nyomon követik egymást, hanem azért is, mert épen a vad dimenziókban terjedő temetési luxusban látom okát a proviziók csökkenésének. A hiúság ugyanis egyik legnagyobb ellensége és kerékkötője az igaz belső vallásosságnak s azért van mély értelme Kempis azon mondásának is: Qui multum peregrinantur, raro salvificantur.

Szó sincs róla! Az egyház is szereti és kultiválja a szép temetést. Igen, de milyen az? A kath. egyházi temetkezési Confraternitások, elhalt testvéreik tetemeit megmosás, felöltöztetik, koporsóba teszik, imádkoznak, virrasztanak mellette; templomba viszik, holott is égő gyertyák közé helyezettvén, a holttetem fölött a szentmise bemutatása után ünnepélyes feloldozás, majd temetőbevitel szent körmenetben, sirbatétel szentelt földbe; harmadnap, hetednap, harmincadnap újból szentmise. Közbe alamizsnálkodás, szent búcsú s évenként a halál napján ismét ünnepélyes Requiem a megholtakért. Ilyen a szép temetés az egyház szellemében. Senki a megholtak iránt őszintébb és a mi a fő, hatékonyabb és jöltevőbb pietást nem táplál, mint épen az egyház!

Ezen kegyelet jöltevő erejének föltétlenül szükséges előfeltétele azonban az, — hogy a hívek keresztényül éljenek és keresztényül is haljanak meg. A keresztényül való meghalás azonban az utolsó kenet szentségének vételével függ össze.*) A sokat emlegetett szociális tevékenységünk egyik feladata az is, hogy a keresztényeket leszoktassuk az esztelen temetési luxusról és gyakori, gondos, beható oktatással az utolsó kenet nagy áldásaira figyelmeztessük. Nézetem szerint erről nagyon keveset prédikálunk. Az a pár megható frázisból álló prédikáció, amit itt-ott halottak estéjén a temetőkben mondanak, nem lendít ezen a dolgon. Ahol szükséges, alkalmilag, p. o. nagybójtben egy egész beszédciklust kellene erről az egy dologról tartani. Amolyan mondva csinált providéaltatások alkalmával, tapintatosan ki kell kutatni, mi a tulajdonképeni oka a húzodozásnak; és az így kitapasztalt okok nyomán kella szükséges felvilágosítást apportune-importune addig hangoztatni, amig az előitéletek, balfelfogások, oknélküli félelem (timor vanus) el nem tűnnek s tért nem foglal a helyes és üdvözítő hatású keresztény katolikus gondosság minden családban.

9. Az egyházi rend. Erről szólván, a kalocsai zsinat megfelelő fejezete leginkább két dolgot emel ki. Az egyik az, hogy a híveket gondosan ki kell tanítani arra, hogy a kántor-

*) Hiszen az egyház ősrégi hite, hogy az utolsó kenet méltó felvétele által beáll a közvetlen üdvözülés, minden purgatoriumi szenvedés nélkül. Cf. S. Thom. Ar. Summa Theol. III. qu. 65. a. 1. — Concil. Trid. Sess. XXIV. De Sacra. Extr. Unct.

böjtökön az egyház szándéka szerint buzgón imádkozzanak azért, hogy az Úr jó papokat adjon. Hát ez szép és helyes; de a jó hiveket ebben a tekintetben nem kell magukra hagyni. Németországban az a szokás, hogy a kántorböjtöt megelőző vasárnapon a paperről prédikál s a szentmise előtt, vagy pedig utána a néppel közösen, külön erre a célra előirt nyilvános ájtatosságot végez. Ausztriában magam is részt vettem ilyen közös parokiális ájtatosságon és nagyon épültem rajta; sőt azt is megtudtam, hogy igenis a kath. nép a rákövetkező kántorböjtöket azzal a jó szándékkal böjtöli meg, hogy az Isten jó és hivatáshű lelkipásztorokkal áldja meg.

Hogy hazánkban is tartanak ezt a nyilvános ájtatosságot, arról nincs tudomásom. A Lonovics Egyházi Archeológiájában levau ugyan írva a módja, hogyan kell megtartani, de ő is az olműci egyházmegye Agendájából vette át, azzal a nyilvánvaló jó szándékkal, hogy valamikép nálunk is elterjedjen. De mi már úgy vagyunk nevelve, hogy addig semmit sem mozdítunk meg, amíg nem mozgatnak bennünket. Már minnek az a nagy igyekezet, minnek az? Ez a híres magyar excepció mindjárt a kezünk ügyében van. Lám pedig nem ártana. Egy alkalommal megtettem, hogy egy vasárnapon elmagyaráztam ezt a dolgot. Másnap egy előrehaladott korú és kiválóan vallásos főúri nő azt mondotta nekem: életében most hallotta először, hogy mi a kántorböjt jelentősége, eladdig soha se tudta s abban a hazai téves hitben volt, hogy azt azért nevezik így, mert csak a kántoroknak kell megtartani.

Amellett vagyok, hogy a kántorböjtöt megelőző vasárnapi nyilvános ájtatosságot minálunk is zsinati törvénnyel rendeljék el. Meg kell szerkeszteni a formuláját is, abban a sokat emlegetett Vezérkönyvben, vagy Vecsernyekönyvben a többi közt azt is ki kell adni. Nevelni kell a hívő népet arra, hogy a saját aktiv hozzájárulásával, imával, böjttel maga is közreműködjék abban, hogy buzgó, lelkiismeretes, szeretettől lángoló és példás életű papjai legyenek.

Volna aztán még valami más is, amire a zsinat kiterjeszthetné a figyelmét. Az egyház mindenütt érzi a nagy paphiányt, de különösen érzi ez a mi erdélyi egyházmegyénk. Ma már nem jelentkezik annyi jó tehetségű ifjú az egyházi pályára mint régen. A modern élet sokféle ekzisztenciát teremtett, amely mind nagy emberszámot abszorbeál. Meg nehéz is és sok önmegtágadással jár és egyre több és fárasztóbb munkával az egyházi pálya. De a régi állapotokhoz képest, sokkal több lelkészi állomás is van s a terjedő nagyipar új meg új telepeket létesít s ezekben új lelkészi állomások keletkeznek. Mindez egyre sürgősebbé teszi, hogy a megfelelő sucescentiáról valami biztosabb módon gondoskodjunk. S azt hiszem nem is volna oly nehéz, hahogy ebben is a nagynevű Fogarassy Mihály püspök tanácsát követnők, aki sokszor mondta: ne annyira új módozatokon törjük a fejünket, hanem újítsuk fel inkább a régi jó szokásokat. Ilyen jó szokásuk volt a régi papoknak, amelyből sajnós, nagyon is kimodernizálódtunk, az, hogy maga helyett mindenik igyekezett egy jötehetségű és hiva-

tásos, de szegény fiut az egyházi pályára nevelni. Mi lett volna az apátlan-anyakatlan nagyági bányászfiúcskából, Lönhart Ferencből, ha az ottani jólelkű plébános oltalmába nem veszi? Hányszor említette föl könnyek közt a szószéken ő maga, a boldogult püspök ezt a dolgot. Régebben széles e hazában szokás volt, hogy minden káptalani székhelyen, egy-egy kanonoki háznál amolyan szervitorféle jóviseletű szegény fiukat tartottak, a kik aztán szépen elvégezték az iskoláikat és legnagyobb számban az egyházi pályára léptek. Ilyen volt maga Scitovszky János későbbi híboros primás is. Bizony semmi sem állja útját annak, hogy ezt az igazán jó régi szokást felújítsák. Némi jóakarattal még a szerényebb ellátásuak is nyélbe üthetnék, hogy legalább egy ifjút neveljenek az egyházi pályára. Igaz ugyan, hogy most jóval költségesebb a taníttatás, mint régen, no de van hála Istennek hét kath. főgimnáziumunk s ezek mellett intézeteink; ennélfogva okkal-móddal meg lehetne találni a kivitel módozatait is. A fődolog az, hogy a karni kell. Nem hiába említem, hogy hét kath. főgimnáziumunk van, mert sajnosan tapasztaltam, hogy a nem kath. gimnáziumokban nem igen biztatják az ifjakat az egyházi pályára. Ismerek egy nagyon kedves tüzérszázadost; ez beszélt nekem, hogy ő ma is sajnálja, hogy nem lett pap; nagy, igen nagy kedve volt. Állami gimnáziumba járt s elment tanácsot kérni egyik katholikus vallású tanárjához. Hát én nem akarom idézni azokat az argumentumokat, amikkel ez a tanár úr őt lebeszélte, épen csak egyet a szelidebbek közül, azt, hogy a

szemináriumban majd neki kell az előjárók lábbelijét pucóvalni, egyszóval, hogy a klerikus holmi kutyamosó-féle lény stb.

Papjaink célirányos kiképezésében nagy nyűg, hogy kénytelenek vagyunk a mostani középiskolához s az érettségi vizsgának nevezett porosz találmányu torturához alkalmazkodni.

Legjobb volna pedig ezen túl tenni magunkat s papjelöltjeinket már a negyedik középiskolai osztályból fölvenni, azután három éven át filozofiára, latin nyelvre (de az egyházatyák írásain) és megfelelő beosztással a mostani főgimnázium többi tárgyaira tanítani; azután pedig öt éven át theologiára. Akik pedig a teljes középiskola elvégzése után érettségi bizonyítvánnyal lépnek be, azokat egyetemre kell küldeni.

Németországban, Ausztriában, már régen túltették magukat azon, hogy érettségit követeljenek minden papjelölttől. És tessék csak szétnézni, micsoda hatalmas katolikus irodalom van ott! Akárhány német papot ismerek, akinek nincs érettségije s mégis minden tekintetben fölötte áll sok más, cum laude érett úrnak, sőt némely hazailag gyártott juris canonici doktornak is.

A kalocsei zsinat az ordo fejezete alatt nagyon részletesen foglalkozik a p r i m i c i á k dolgával és kikél egész vehemenciával az ellen, hogy tánc is legyen általánosságban is, de in specie, különösen az ellen, hogy az új papot is megforgassák. Minthogy igaz is. Merthát szó, ami szó: szép dolog az a tánc, de az ember, hogy ebben a szépségben teljesen gyönyörköd-hessék, a józan eszét rendesen kénytelen szögre

akasztani. Hogy egészen őszinte legyek, meg kell írnom, hogy mint a bot, úgy nem emlékezem, hogy vajjon volt-e az én primiciámon tánc. De tavaly láttam, hogy húsz esztendő múlva is, még keményen táncolnak a primiciákon, ámbar igaz, hogy maga az újmisés nem állott bele. Ez a primiciái tánc azonban mégsem magyar nemzeti veszedelem, mert hallottam én szavahihető emberektől, hogy a derék bajorok s egyéb kath. németek, az osztrákokat sem véve ki, ha mit Sauerkraut und Knödel jól laktak és felsöröztek, hasonlókép megkívánják ezt a kommóciót.

Azonban hát, mégsem a primiciára való dolog az! Csakhogy bajos vele bírni. Hallottam, hogy egy püspöknek az volt a szokása, hogy amikor az újonnan felszentelt papokat az ordináció napján magánál látta ebéden, a teritéke mellett mindenik megtalálta a kinevezési oklevelét, amelyben az is benne volt, hogy tíz nap alatt az új állást el kell foglalnia.

Igy aztán nem maradt idő hetedhétországra szóló primiciák rendezésére és hát a tánc is szépen lemaradt a programról!

Azt nagyon életrevaló intézkedésnek találom, hogy az új pap, felszentelése után 10—15 napon belül első állomását elfoglalja. Merőben felesleges, sőt káros, hogy az újmisések két, sőt három havi vakációt kapjanak.

A primiciára sokszor egész láncolata következik a mindenféle címen való muriknak; a későbbi alkoholizmus és krónikus eladósodás sokaknál épen itt kezdődik el.

Dolga nem lévén, unatkozik s az unalom az ördögnek legélelmesebb és legélelményesebb vigéce

Jól mondja a német:

Müsziggang ist alles Bösen Anfang und des Teufels Ruhebank!

A szentéletű Hofbauer Kelemen egyik máxája volt, hogy az ifjú papot túl kell terhelni munkával. Mert, ha sok a dolga, nem ér rá rossz társaságba keveredni.

Ezt ki lehetne egészíteni azzal a teljesen logikus tétellel, hogy azonnal, amint felavattattak, lépjenek az aratók sorába s mutassák meg, mit tud az ifjú erő.

Van még egy más jó oka is annak, hogy az új papok haladéktalanul dologba álljanak.

Nálunk az iskolai év végével szentelik fel az új papokat és rendszeren szeptember elején, az új iskolai év elején lépnek hivatalba. Elkezdik azonnal a tanítást olyan helyen, ahol a társadalmat még egyáltalán nem ismerik. Márpedig állítom, hogy a helyi társadalom ismerete egyik lényeges kelléke a jó tanításnak, különösen pedig a jó vallástanításnak. Ha már július hó első felében elfoglalnák első állomásukat az új papok, szeptemberig elég alkalmuk volna arra, hogy a plébánia viszonyait legalább nagyjából megismerjék és az új iskolai év kezdetén jól átgondolt tervszerűséggel lássanak hozzá a maguk dolga intézéséhez.

De talán az sem ártana, ha a negyedévesek már a karácsoni kántorböjtön subdiákonussokká, a husvéti kántorböjtön diákonussokká s pünkösti kántorböjtön miséspapokká szenteltetnének. Azért, hogy már a papnevelő intézetben legyen alkalmuk a tulajdonképeni papi életmódba beleszokni. Most úgy van, hogy különösen a karima egyszerre szakad rájuk s mert

nincsenek erre fokozatosan rászoktatva, azért különösen kezdetben nagyon súlyosan nehezedik rájuk. Ennek tulajdonítom, hogy akiknek nem elég erős az akaratereje, rövid buzgólkodás után rövidesen felhagynak vele. Azt tartom, hogyha valamire, úgy erre nevelni kell az ifjú klérust mégpedig fokozatos szoktatás által. Erre az eszmémre annak idején valaki azt az ellenvetést tette, hogy a karima jó másfél órát kíván, márpedig ezzel a negyedévesek tanulási idejéből igen sok esnék el; két ilyen nehéz dolgot pedig nem lehet egyszerre végeztetni. Hát ez első tekintetre jó excepciónak látszik, — de mégsem az. Mert a Prima belefér a közös reggeli imába; a Tertia, Sexta, Nonna dispenzáltatnának a szemináriumi időtartamára.

A Vesperae és Completoriumra délután husz pecnyi időt lehetne találni. A Matutinumot stb. is csak szombaton, vasárnap, ünnepen, ünnep szombatján kellene végeztetni s hétköznapon dispenzálni. Így mégiscsak beleszoknának a zsolozsmázásba és nem szakadna rájuk máról-holnapra.

Arról meg már a 48. évi kolozsvári zsinat ismertetésénél szóltam, hogy nem ártana gondoskodni róla, hogy az új papok a kápláni állomásokon tisztességesen berendezett lakást találjanak s ne legyenek kénytelenek pályájukat költséges berendezkedéssel és hát adósság csinálással kezdeni.

Meg lehetne végül találni a módját annak is, hogy ne csak az új papok, hanem az egész egyházmegyei papság, amely erre ráér és rá is van szorulva, állandóan a központból ellátas-

sék misestipendiumokkal. Ez pedig a mi körülményeink közt nagy jótétemény!

10. A házasságszentsége. Tele van az egész világ szociális jelszavakkal; s nem volna tele, ha a szociális kérdés már nagyon is a körmére nem égett volna az európai társadalomnak. A kérdés, melynél gyújtóbbat az elmúlt keresztény századok nem láttak, — itt van; foglalkozni kell vele, — kitérni előle többé nem lehet.

De hiszen az egyháznak nincs is semmi oka kitérni előle, mert hát az egyház a maga valóságos rendeltetése szerint arra való, hogy minden idők szociális bajait orvosolja. Amint szent Pál a korhadt pogány társadalmi intézményekkel szemben, amelyek az akkori szociális bajok forrásai voltak, kiadta az irányító eszmét: *restaurare omnia in Christo*: azonképen tesz X. Pius pápa is a mai kor szociális bajaival szemben, amelyek bizony ugyanolyan eredetűek, mint régen, mert abból állottak elő, hogy az európai társadalom teljesen elpogányosodott, eltért a keresztény életszabály követésétől. P. Ábel, a bécsiek híres szónoka már régesrég, opportune-importune hangoztatja: vissza kell térni a keresztény élethez és ismét jó lesz minden. De minden keresztény életnek alapja a család!

A keresztény vallás úgy alakította át annak idején a világot, hogy a pogány erkölestelenség szennyéből kiemelte, megtisztította, megszentelte és felmagasztalta a családot. Felvilágosította híveit, hogy a férfi és a nő együttélése nem az állat propagációjának intézményes rendszere, hanem hogy a házasság az az intéz-

mény, amely által az Isten benépesíti a földet az ő szent nevének hű imádóival.

A keresztény szülők homlokát az isteni tekintély bélyege ékesíti. A keresztény házasság arra való, hogy akiket az Isten itt e földön a természet rendje szerint egymásnak adott: azok egymáséi maradjanak az örökkévalóságban is. A szociális társadalom alapját tehát, a családot, az egyház az Isten fiainak eszméje, a menyor-szág örököseinek érdekei alapján rendezte be.

Szociális tömegnyomor nem is volt addig, amíg a keresztény házasság őseredeti tisztaságában fenállott. Egy hivatását eláruló barát nevéhez tapad a keresztény házasság természetfölötti rendjének megbontása. Luther Márton adta ki a fascinálo jelszót: *Die Ehe ist ein weltlich Ding*. Ezzel kiszakította — követői szemében, — a házasság intézményét az isteni kegyelem talajából; és mivel az erkölesi életben, akár a tökéletesedés, akár a dekadencia irányából nézzük, megállapodás nincs: a logika rendjén, fokról-fokra el kellett következnie annak a szellemi áramlatnak, amelyet a mai vad szociálizmus képvisel, s amely még az állami, a polgári házasságot, vagyis a házasság intézményét, mint polgári szerződést is törölni akarja. Ott tartunk, hogy már az 1878. évi V. törvénycikkbe a magyar büntető törvénykönyvbe is külön megtorló szakaszt kellett beiktatni azok ellen, akik izgatnak a házasság jogintézményének megszüntetése érdekében.

Korunk materialisztikus szellemi áramlatai, de különösen és ex professo, a szabadjörművés-ség, minden módon és minden eszközzel arra törekeshnek, hogy végcéljuk: a test felszabadi-

tása érdekében, a házasság intézményének összes erkölcsi garanciáit lerombolják. Színház, művészet, irodalom, az ő kezükben mind ennek a célnak szolgál.

Színház, kávéház, országház, — ez az a három stádium, amelyen át az emberiséget elaljasító, baromi életfelfogásra nevelő procedura halad. A színházban kezdődik a dolog a házasság élet kifigurázásával, a kávéházban in familiari colloquio alakul ki a férfiak és hála a kultúra haladásának, most már a nők közvéleménye is a „régikorhadt institúciók“ és tehát a házasság erkölcsi kötetmei ellen is, — mikor aztán ezen a két fokon már kellőleg megérlelődött a dolog, akkor kerül az országházba, ahol törvénybe iktatják először a nehéz elválást, majd a könnyebb elválást s így fokról-fokra egyre tovább.

Másképp nem is lehet; mert olyan dolgot, mint a házasság, félrendszabályokkal rendezni sikeresen nem lehet. Nagynevű tanárunknak Aschenbrier Antalnak teljesen igaza volt. Ő azt állította, hogy a lélektan, az élettapasztalat s a józan ész is csak két logikus lehetőséget enged meg.

Mivel, úgy mond, a házasság a legerősebb emberi szenvedélyen alapszik, a melyre mindig a legnagyobb kiábrándulás és fiziológiai, valamint morális depresszió következik, nincs más logikus lehetőség, mint vagy teljesen felbonthatatlanná tenni a házasságot, amilyenné Krisztus Urunk tette, vagy pedig teljesen ad libitum contrahentium hagyni. A mi e kettő között van, mind félrendszabály.

É sorok célja nem lehet a házasság felbonthatatlansága mellett apológiát írni. Nagyon

is világos az isteni törvény, az egyház álláspontja és ezen szigorú, de áldásos álláspont nagy erkölcsi előnyei.

Nekünk ezen a szilárd alapon állva kell arra törekedniünk, hogy korunk legnagyobb szociális betegségét, a rossz családi életet orvosoljuk. Mert ne éljünk tévedésben: a mindennapi tapasztalat elég világosan bizonyítja, hogy ma már sokkal több a rossz, mint a jó házasság.

A legtöbb család élete nagyon zilált. Mert régen az égben kötötték a házasságot. Most ezzel nem igen törődnek, hanem itt a földön úgy — ahogy összeboronálják, aztán a házi pokolban leélik.

A következő megyei zsinatnak egyik nagy horderejű tárgya éppen az kell, hogy legyen: mi csoda praktikus eszközökkel tudjunk oda hatni, hogy a rossz házasságok apadjanak, s az igaz keresztény jó házasságok száma gyarapodjék. Mert tisztán hiába való léssen minden szociális tevékenységünk, hahogy nem tudunk oda hatni, hogy a szociális élet alapja, a családi élet teljesen jó legyen. Itt pedig első sorban a praeventiv rendszabályok jönnek tekintetbe ama régi és kipróbált elv szerint, amit még a mai modern orvostudomány is a legjobb szérumnak tart: *principiis obsta!*

Sokan, akik már régóta látták a baj terjedését, a keresztény nőnevelés intenzív fejlesztésére vetették magukat. Ezen a réven aztán aránylag rövid évtizedek alatt fényes nőnevelő intézeteink támadtak.

Bár az eredmény nem kicsinylendő; a siker mégsem szembeszökő.

Igen, mert félrendszabállyal dolgoztunk. A

férfi-ifjúságot abban a bizonyos tekintetben teljesen elhanyagoltuk.

Pedig hát a dolog természete hozza magával, hogy épen a tisztességes moralitás szempontjából, bizonyos dolgokra nézve épen a férfi-ifjúságot kellene felvilágosítani.

Ahogy a *Moralis*ban szépen el van magyarázva: *Actus conjugalis licitus est et honestus*, azt megfelelő formában az érettebb ifjúságnak is meglehet és megis kellene magyarázni. Ha őket ezekről a magasztos eszmékről, amiket az egyház ebben a pontban tanít, soha senki fel nem világosítja, ki csodálkozhatnék azon, ha minden ismeretük a fali irodalom, az *obscurus colloquiumok*, a *pornografia* stb. szennyes csatornáiból táplálkozik. A *castitas* fogalma is csonka a legtöbb keresztény férfi embernél. Azt mindenik tudja, hogy van *castitas virginalis*, de hogy *castitas conjugalis* is van s hogy tehát a házasságoknak sem szabad mindenképpen, azt bizony kevesen tudják. És ugyan bizony mi akadályja volna annak, hogy mindezt megmagyarázzák nekik. Hát igaz, hogy bajos előszóval és tömegben való tanítás alkalmával.

Dehát tessék mindezt alkalmas, érthető és szent komolyságot hordozó formában valakinek megírni. Aztán akár in sede confessionali, — ha in casu szükségesnek látszik, akár más alkalommal az illetőnek a kezébe adni azzal, hogy őrizze meg, olvassa figyelemmel s ha mégis kételyei támadnának, kérdezze meg a gyóntatóját, vagy más komoly tisztességes embert.

Itt is áll: *Veritas liberabit vos*. Minden gyóntató tapasztalhatta, hogy ebben a

pontban a hibák és bűnök nagy tömege a tudatlanságból ered. Ezt hát alkalmas felvilágosítás által el kell oszlatni. A jóakarató felvilágosítás még ott is sikeres, ubi malitia supplet aetatem. Igaz, hogy tudatos rosszakarattal szemben a legjobb szándékú felvilágosítás sem sokat ér; az ilyennek azonban oda lehet ám aztán mondani szent Pál apostol komoly intelmét: miután megismertétek az igazságot, nincs többé bűnöknek bocsánata; amivel azt akarja mondani, hogy hiába való lesz minden mentegődzés, mert a bűnöst a teljes erkölcsi felelőség fogja érni.

Azonban nemcsak ebben, hanem a házasság és a családi élet sok más relációjára nézve is szükséges volna népszerű, világos és praktikus tanácsokat tartalmazó iratokat szerkeszteni s az illetőknek kézbesíteni. Mégpedig külön a völegény, külön a menyasszony részére szerkesztett könyvecskéket. A jegyesek oktatását így kellene a mai idők követelményeihez képest reformálni, illetőleg kiegészíteni. De itt sem szabad megállni. Később a fiatal szülőknek egy újabb és az ő mostani helyzetüknek megfelelő tájékoztatást kell a kezükbe juttatni. Fontos okok szólnak amellett, hogy ez ne történjék előbb, hanem csakis a dolog ezen stádiumában. Ismeretes dolog, hogy a legtöbb embert egészen átalakítja, mégpedig jó irányban az, ha apa vagy anya lett. Ezt a körülményt gondosan ki kell használni. Régi dolog, s a vad szociálisták eléggé dühöngenek is emiatt, hisz nagy kerékkötője az ő felforgató törekvéseiknek, hogy az ifjú apa egyszerre konzervatív hajlamú lesz; feleségét, gyermekét jobban szereti holmi nagy-

szájú handabandánál. S mert ők ezen a ponton vetik rá magukat az ifjú férjekre hogy korezmahősöket neveljenek belőlük: nekünk is ezen a ponton kell megfogni a dolog végét, hogy a bonum matrimonii teljes morális értékéről meggyőzzük, a jó szándékban megerősítsük és családjaiknak megmentésük s megtartsuk őket.

A judapesti m. t. feministák belevették a pedagógiai társadalomba az ifjúság nemi felvilágosításának kérdését. Azt nem igen emlegetik, hogy igen sok gyermek korai elaljasodásának az az oka, hogy saját szülők vigyázatlansága, léhasága, könnyelműsége, vagy épen rossz erkölcsé révén romlottak el.

Épen azért kell őket, a mikor életük ezen stádiumába léptek, a megfelelő komoly oktató-sokkal és útbaigazításokkal ellátni.

Előbb fölösleges is volna; esetleg veszedelmes is. Mert a mi társadalmi egész életünk a nagyképi prűderia és a farizeusi megbotránykozás, meg a konvencionális hazugságok szövényes rendszerén alapul.

Az efféle idő előtt való oktatgatásnak, ha épen irott malaszt formájában adódnék is, könnyen nagy mű-felháborodás és esetleg sajtó útján való felhéberedés is lehetne következése.

Hát bizony ebben a pontban fölöttébb gondos és nagyon érett megfontolás útján kell majd egy jövődő zsinatnak a lelkipásztorokat utasításokkal ellátni. Nekünk bizony szerető és éber gondoskodással kell a híveinket kísérni az élet minden fázisában. Az a kényelmes pasztoráció, mely a híveket csak a sekrestyében, meg a plebánia irodájában várta, nagyon, de

nagyon megbosszulta magát nemcsak Franciaországban, ami ugyan kiáltó egy példa, hanem nálunk is, mert tény, hogy a tapasztalható nagy hitközönynek épen ez az egyik oka. A pápista ember is el tudja ám gondolni: mit törődjek ő az egyháza dolgával, mikor a papja se törődik ő vele?

A házasság és a kath. családi élet föltételei dolgában nekünk még egy különös nagy nehézségünk is van s ez, — a vegyes házasságok dolga. Hát hiszen ez mindenképen nagy baj. A kalocsai zsinat aktái ex professzo és taxative szépen fel is sorolják mindazon bajokat és veszedelmeket, amik a vegyes házasságokból erednek. De mindez csak írott malaszt, ha a dolgokat a maguk folyására hagyjuk.

Az én nézetem itt az, hogy mi, kath. papok ebben a tekintetben nagyon is toleránsok vagyunk.

Tessék csak megvigyázni, hogy a protestánsok és különösen az erdélyi kálvinisták ebben a tekintetben mennyire nem ismerik a tréfát! Nem mondom, de nem is szeretném, ha a mi papjaink is a durvaságig, sőt a brutalitásig is oly intoleránsok volnának, mint amazok. De abban, hogy a nem katolikus felet tapintattal, tárgyilagos felvilágosítással, béketűrő oktatással meggyőzzük és a kath. szent igazság követésére reábirjuk, valóban többet tehetnénk. Elvégre tanultuk a magunk saját Morálisában, hogy még a tévhitű sem tartozik a maga téves hitét elhagyni mindaddig, amig annak téves voltáról meg nem győzték. Hát tessék meggyőzni! Igaz, hogy ez fáradságos és delikát feladat, — igen, de érdemszerző is.

Mindenesetre sokkal könnyebb a reverzalist aláíratni, a püspöktől sablonszerűleg a dispenzációt kérni s aztán az esküvőn egy jó mérges prédikációt mondván, re bene gesta, lassuk, quid novi, a világ további sorsán eltűnődni.

Hogy pedig az a reverzális magában véve mennyire gyatra egy garancia, azt minden okoskodás legfőbb cáfolója, az élet már sokszor megmutatta.

Egy protestán férfi és kath. nő leánygyermeké öt éves korában elveszti az anyját. A prot. apa tartja a reverzalist; a kolostorba adja nevelésre a leányt; de egy év múlva ő is meghal. Anyai ágon a kis lánynak rokonai nincsenek. A gyámhatóság kénytelen az atyai rokonok közül gyámot rendelni, akik pedig mind protestánsok. A kis lány ezek kezére jut; hát miféle katolikus nevelést fog ez majd kapni? Azt kérdezi valaki tőlem: mit tehetne itt a pap? Hát azt, hogy vigyáz; s ha a kath. szülő elhalt, a másikat rábirja, hogy esetleg bekövetkezhető halála esetére katolikus vallásu gyámot rendeljen ki, a mihez joga is van az 1877. évi XX. törvény alapján.

Jó lesz hát az ilyen dolgokat összeszedni és az adandó zsinati instrukcióba belevenni.

A polgári kötéssel járó kényszer és ennek előbb-utóbb bekövetkező semlegesítő és a válásos házasság nimbuszát rongáló hatásnak ellensúlyozásául pedig fölöttébb jó volna, ha minden lekipásztor arra törekednék, hogy a házasságkötés egyházi aktusa minél ünnepélyesebb legyen. A régi irásokból az tűnik ki, hogy régente hazánkban az esketés sokkal ünnepélyesebb volt, mint mostanában, amikor sok helyt

csak amugy kurtán-furcsán karingesen, stólával, tíz perc alatt intézik. Bezzeg a temetésnél sem a parádét, sem a beszédet nem sajnálják. Pedig hát mégis csak a házasság a keresztény családi élet alapja; ennek megkötésénél ne sajnáljuk se a szép szót, se a lömjént, se az örvendező zsolozsma-éneket. Mert ennek malasztos hatása beleplántálódik a lélekbe és a gonosz világ romlott felfogása helyébe megérleli a házastársakban azt a meggyőződést, hogy szalézi szent Ferenc szavai szerint a házasság arra való, hogy általa népesedjék be a föld Isten szent nevének hű imádjóival.

Nagy baj, hogy nálunk annyira el van hanyagolva a nászmisével járó délelőtti esketés; aminek talán az az oka, hogy a köznépet hajos elterelni a vasárnapon való esküvéstől. Ezt hát mindenképen le kellene küzdeni, aminek a hosszabb őszi és téli évszakban nem igen van akadálya, mert a köznép ebben az évszakban nem vesz munkanapot, ha hétköznap lakodalmazik is. De ha nászmisét nem lehet is tartani, azért mégis ünnepesebbé tehető az esküvő. A bevonulás történjék mindig orgonakisérettel mellett s minden gyertya égjen; a pap pedig mindig pluviale-ban eskessen. A jegyesek az oltár epistola oldalára állíttatván, a pap az oltár előtt először *Veni Sancte*-t intonáljon, utána *Deus qui corda . . .* és *Actiones nostras . . .* orációkat. Ezután megtörténvén az esketés, amely alatt a megfelelő rövid parainésis soha se maradjon el, a 127. (Beati omnes) zsoltár mindig orgonakisérettel s a kar által énekeltesse, alatta pedig az újpár tömjénfüsttel honorifikálható volna. Végül *Te Deum*

vagy *Magnificat* énekelhető. Ez utóbbi megfelelőbb, mint hálaéneke a menyasszonynak, tekintve, hogy a már előbb elénekelt 127. zsoltár a völegény hálaéneke, azaz, hogy ő reá vonatkozik.

(A zsinat egyéb tárgyai.)

13. Minden megyei zsinatnak egyik főfeladata, hogy „*de perfectione Clerici*” is hozzon határozatokat, vagyis keresse a leginkább megfelelő eszközöket arra nézve, mikép lehet a megye papságát tökéletes papi életre és áldásos lelkipásztori működésre elsegíteni.

Ennél a tárgynál első sorban a papság nevelése és kiképzése és hát a papnevelő intézetek dolga jön szóba. Ezzel a kalocsai érsektartományi zsinat (Tit. IV. Cap. I. II. III. IV.) bő részletességgel foglalkozik. Azt, ami ott van, megvalósítani — amennyiben t. i. még eddig megvalósítva nem volna, — lesz egyik teendője a legközelebbi zsinatnak. Sőt, azt hisszük, módjában lesz, messze túlszárnyalni a kalocsai határozatokat, mert hisszük, hogy korszakot alkotó munkát is fog végezni, ha t. i. elhatározza a theologiai egyetem felállítását Fehérvárt. Mivel pedig meg vagyok győződve arról is, hogy a a theologiai képzés és nevelés ügyét eladdig hozzáértők szakszerűen és kiadósan meg fogják vitatni: én most csak arra óhajtom a figyelmet ráterelni, hogy a kalocsai zsinat határozatai szerint talán jó volna, ha mi is felállítanók a *kisebbségszervezet* papnevelő intézetet is.

Általánosan elismert dolog, hogy a kvalifikációs törvény, amely derűre-borúra mindenkítől érettségi bizonyítványt követel, — már valóságos csapása a magyar társadalomnak és szülő oka a mivelt proletáriatusnak. A papság

célirányos kiképzésének is utját állja az érettségi vizsgálat néven ismert képtelen porosz import. Főlemészt néhány drága évet abból az időből, amit sokkal célszerűbben lehetne is, kellene is az ifjabb papi generáció célszerű kiképzésére fordítani. Nekünk ugyanis papjelöltjeink kiképzése tekintetében azt az eljárást kellene követnünk, amelyet követ a katonaság, amely tiszteket nevelő intézeteiben kizárólag a maga speciális céljai szerint oktatja és neveli a jelöltjeit és egyáltalán semmi tekintettel sincs arra, hogy azok, akiknek a katonatiszti pályára nincs hivatásuk, ha később távoznak, mit kezdenek, vagy, hogy a már kiképzett és tényleges szolgálatban levő tiszt, ha elhagyja ezt a pályát, mihez fog. Minálunk azt mondják: mit kezdjen az a fiatalember érettségi nélkül, ha kilép? Ez az ő dolga. Nem ezeknek az érdekeit kell néznünk, hanem azt a célt, amelyre papjelöltjeinket képezzük. Ész szerint azt tartom, hogy igenis föl kell állítanunk a k i s e b b p a p n e v e l ő t és ebbe már a középiskola negyedik osztályából kell a növendékeket felvenni és ott specialiter a papi pályára képezni őket.

A négyéves tanfolyamon a középiskola felső négy osztályának oktatási anyagát és annak fokozatos menetét nagyjából meg kellene tartani azért, hogy aki később bármi okból érettségi vizsgát akar tenni, az kevés fáradsággal pótolhassa az erre szükséges tudnivalót; de az oktatást úgy kellene mégis intézni, hogy teljesen megfeleljen a theologiai tanfolyamra való különös előkészület követelményeinek. Így p. o. a latin nyelvű olvasmányok túlnyomó

számban a keresztény klasszikusok irataiból vételnének s ugyancsak a keresztény klasszikusokat kellene túlnyomó részben a görögből is olvastatni.

Továbbá módját kellene találni annak, hogy ezalatt a négy év alatt megfelelő bölcséleti előképzést nyerjenek a papjelöltek. Erősen hiszem, hogy az így képzett ifjak sokkal jobb érettségit is tennének, mint a gimnázium többi diákjai, már t. i. azok, akik arra is ráadnák magukat. Mert én nem látom okát annak, hogy miért követeljük mi meg minden theologustól az érettségit. Való igaz, hogy enélkül r e n d e s egyetemi hallgató nem lehet és doktórátust sem tehet. De ebből a fajtából csak kevés kell. Sem Bécsben, sem Budapesten nincs, sőt ha lesz Fehérvárt egyetem, ott sem lesz annak semmi akadálya, hogy papjelöltek mint r e n d k i v ü l i hallgatók ne látogathassák a hittudományi kart. A gyakorlatban ép úgy hallgatják az előadásokat, ép úgy vizsgáznak stb. mint a rendes hallgatók. Az osztrák megyékben a papjelöltek nagyobb számának nincs érettségije s hát alig állíthatná valaki, hogy a német, a cseh, az osztrák papság papi képzettség, irodalmi műveltség stb. tekintetéből nem áll azon a színvonalon, mint a miénk.

Az érettségi-mániából jó lenne kigyógyulnunk, mert erős a hitem, hogy apránkint a nyugoti államok is eljutnak oda, ahova, eljutott Romania, ahol bizony eltörülték az érettséginek nevezett egész pedagógiai Potemkin-falut.

Nekünk ez az intézmény csak nyűg és akadály és jobb volna, ha a kisebb papnevelőt felállítva, papképzésünk rendszerében ennek szán-

nák a maga megfelelő szerepét s a bevett ifjak többségéből kiváló papokat képeznénk, mitsem törődve annak az egyháznak az érdekével, aki elhagyja az intézetet. Sőt bizony ezek száma is csökkenne; mert tudva azt, hogy az intézet jótéményeivel nem lehet visszaélni, ezt megsem próbálnák.

Azt meg szinte fölösleges vitatni, hogy a 14—18 év között gondos felügyelet alatt nevelt ifjak erkölcsi ellentálló-képessége a későbbi férfikorban nagyon is megéri a kisebb papnevelőre fordított gondot és pénzt.

b) *De honestale Clericorum* szintén kell majd tárgyalnia a megyei zsinatnak; holott is fölösleges munka lenne a Szentírásból, a szent atyák irataiból, a tridenti zsinatból, a milánói, mechelni, bécsi, prágai stb. stb. tartományi zsinatok határozataiból egy olyan tetszetős és terjengő parainézist mozaikba rakni, mint a kalocsai zsinat hét folio oldalra terjedő s erre vonatkozó határozata; hanem sokkal jobb lesz, röviden és gyakorlati, azaz praktikus módon nyélbe ütni mindazt, amit a megyei papságnak tudnia és megtartania kötelessége.

Igy különösen:

a) a papi ruházatról van már szabályzat; azt a netán szükséges és célszerű módosításokkal be kell illeszteni az új megyei státumba;

b) a papi lakások belső berendezésére nézve azon kívül amit már az állandó fundus instructusról mondtunk, jó volna felvilágosítólag hatni abban az irányban, hogy egyesegek túlzó fényüzéssel berendezett lakása

nemcsak helytelen és ízléstelen, hanem egyenesen lerombolja a pap szociális működésének célbavett eredményét. Drága szőnyegek, függönyök, vázák stb. hasonló lim-lom, nem a pap házába valók. A püspök úrnál nem is látni effélét. A szükséges fundus instructus irányában feljegyzésre méltó jó példát adott a nemrég elhalt holcmengeni pap: *Meisler Vince*, aki a paplak teljes berendezését utódjaira hagyta. Ez bizony nobilis és okos cselekedet volt. Egy darab papi szociálizmus a javából. Tessék elhinni: ránk fér. Árverési hiénák legalább nem forgatták ki az ő tisztas papi ruháit a licitáción;

c) *De familiae domesticae delectu* etc. nem akarok itt in publicis paginis pertraktálni; azt majd elvégzik a zsinat előkészítő ülésein, meg aztán a 48-as kolozsvári zsinat ismertetésénél erre nézve elég világosan szóltam. Amint pedig minden jóra való háznál szükséges a nagymosás: azonképen a megyei zsinatra tartozik a purifikáció ezen a téren, a mit erélyesen és okosan megcsinálni nem csekély dolog, mert szó ami szó, de a papság életének egyik legsúlyosabb problémája éppen a háztartás elrendezése. Figyelemre méltó amit erre nézve a kalocsai zsinat a szülőkről és a legközelebbi rokonokról mond s amiből világos, hogy ama zsinat atyái is tudták, hogy nem mindig ezek a logjobbak, hanem, hogy sokszor, talán legtöbbször éppen ezek a legrosszabbak. Én legalább a legtöbb példán, amit látnom bő alkalom adódott, ezt tapasztaltam. Egyébiránt az írás azt tartja: *inimici hominis, domesticus ejus*.

d) A rendes papi ökonomia szerint a

papnak be kell érnie a maga javadalmával, esetleg irodalmi munkálkodása jövedelmeivel és nem szabad semmiféle üzletbe bocsátkoznia. A régi jó időben tartották is ezt a regulát, de a legújabb évtizedekben lábrakapott közgazdasági tevékenység itt-ott a papokat is hátlójába kerítette. Itt lesz is mit purifikálni. Mert nem járja, hogy ha az ember főöspörös urat keresi: a takarékbaba igazítsák, mivelhogy ő ott hivataloskodik, ha pedig a barátot keresi, hát annak erányába szintén a takarékbaba kelljen elfáradni. A hazai vidéki pénzügyintézetek ma már annyira antiszociális hatásúak, hogy ezek tevékenysége nem annyira közgazdasági immár, mint inkább közfosztogatás; ennek a máris fenálló nemzeti eladósodás nyomán okvetlenül egész társadalmi rétegek összeroppanása és koldussá létele lesz a vége: ebben a processusban a papságnak semmi helye sincs, mert mérhetetlenül nagyobb az egyházra háramló odium, mint az a pár inség-garas, amit egyesek prezenc-márka néven bezsebelnek. Bánfi Dezső 1906. novemberében Kolozsvárt nyílt egyházi gyűlésen nem ok nélkül orcázta a maga tisztelteseit és professzorait a zseb sordidus kultusza miatt; a román papok pedig a maguk népét csürhe módjára hajtják be a nemzetiségi pénzügyintézetek gyilkos jóteteményeibe.

Non praeteribit generatio ista: és rettentő hatása fog mutatkozni az ilyen lelkipásztori gondozásnak! Minekünk itt is és legfőképpen itt kell megmutatnunk, hogy Krisztus igaz egyháza vagyunk. Exempla sunt odiosa; azért nem akarok itt sem a birkabőrökkel való kicsinyben való, sem az értékpapirokkal nagyban való

seftelésre és ennek a papi méltóságot mélyen dehonesztáló mivoltára kitérni; belátja ezt enélkül is minden jóra való pap. A zsinatnak feladata lesz szigorú tilalomfát állítani erre a megyére és gondoskodni arról is, hogy elvegye méltó fenytékét, ha ki erre a tiltott területre elkalandoznék.

A másokért való anyagi jótállás, váltógi-rálást is tiltja egy újabb püspöki rendelkezés; ezt is zsinati törvénné kellene tenni, amint a kalocsai zsinat is kontemplálja. Egyébiránt pedig fölöttébb jó volna az eladósodást hathatós rendszabályokkal meggátolni. Ezek közé tartozhatnék, amit az osztrák papság tervez, sőt itt-ott nyélbe is ütött, hogy t. i. a papság maga a kartársak részvényeiből begyűlt pénzen és kölcsönös jótállás ellenében, olcsó száztólival elégíti ki a maga hiteligényeit és nem szorul semmiféle zsidóbank méregdrága és diffamáló kölcsönére. Megfelelő étetbiztosítás és kölcsönös jótállás ellenében ezt nálunk a meglevő alapokból is meglehetne csinálni, mert az ilyen személyi hitel mindig van olyan mint akármifajta dologi hitel.

Amíg valami efféle reális módon nem nyújtunk segítséget, addig mindig irott malaszt lesz az adósság csinálás ellen való törvénytevés, egyszerűen azért, mert jóformán senki sincs e papság közt, aki előforduló szükség esetén kénytelen nem volna a hitelt igénybe venni.

e) Nem fog ártani, ha a régibb zsinatok állandó gyakorlatahoz képest az újabb megyei zsinat is sürgetni fogja, hogy a testületi szellemet, az összetartást és az igaz keresztény felebaráti szereteten alapuló becsületes

és lojális kollegiális együttérzést és együttműködést. Sajátságos, hogy épen egy olyan szigorú elvközösség és közös életfeladat alapján szervezett testületnél, mint a papság kell folyton jogosult panaszokat hallani, az igazi kollegiális hiánya miatt. Mert pajtásokodás van bőven; a klikkek is vigan tenyésztek és tenyésznek ma is, de minden jó igyekezetű papnak szomoruan kellett tapasztalni, hogy a becsületes kollegiálisra irányuló törekvés vajmi kevés viszonzásra talál s az önzellen buzgóság és jó igyekezet fejében megszólás, lebecsülés, alanti intrika járki a falsis fratribus, amint az apostol is mondá, akinek nyilván szintén volt alkalma ezt a fajtát tapasztalatból megismerni.

Ez a kollegiálisról szóló fejezet, összefügg a hospitalitas és a temperantia-ról szóló további zsinati tárgyakkal is. Mert a testületi szellem ápolói a közös összejövetelek. Baj azonban, hogy mint minden dolgot, minálunk ezt is túlhajtás által rontották és rontják el. Mert hiszen egészen természetes, hogy a közös összejövetel úgy a zöld, mint a fehér asztalnál való üléssel jár. És hát itt az a baj, hogy általában nem tartják meg a helyes mértéket, aminek az a következése, hogy túlsapván a korlátokon úgy az egyházi fegyelem mint a jó izlés és a gyöngébben fizetett papok érdeke is inkább dissvádeálja az ilyen összejöveteleket.

Ezért mondja a bécsi tartományi zsinat szavaival a kalocsai is: Si accideret, ut Sacerdotibus ad animum relaxandum concurrentibus

computationes et lusus in mediam noctem protrahentur, pessimum et intolerabile scandalum esset.

Hát ez is irott malaszt és mindaddig az marad, ameddig a papság valamely okos és mérsékelt modus vivendit közös akarattal meg nem állapít és ahhoz egyetértő következetességgel ragaszkodni és kivételt tūrni nem fog. Ezt azért irom, mert egy-kettő hiába kezdi el, hahogy mindig lesznek mások, akik csak azért is megakarják mutatni, hogy nekik többre telik, vagy hogy űk az ősi virtusból egy jottát sem engednek, azt tartván, hogy az ilyen atyafiságos összejöveteleknél csakis az lehet a jogsult és igazán helyén való antiphona:

Nos enim inde a tempore matutino sole-
mus bibere more palatino.

Mondják, hogy Angliában az volt az urak szokása, hogy eladdig az asztaltól föl nem keltek, amig valamennyi nemes lord az asztal alá nem itta egymást. A mostani angol király véget vetett trónörökös korában ennek az egészségre, tisztességre, vagyonra stb. egyaránt káros szokásnak azzal, hogy a maga asztalánál behozta azt a rendet, hogy amint elfogyasztotta ki-ki az utolsó ételfogást, asztalt bontott s vendégeivel átvonult a társalgóba, ahol szivar és feketekávét hordtak fel s ameddig a szivar tartott, folyt a beszélgetés, azután kinek-kinek előállott a kocsija és hazavitte. Ebből Európa-szerte általános szokás lett és azt tartom, nagyon bölcsen tennők, ha közmegegyezéssel kötelező regulának fogadnók el magunkra nézve, hogy bármiféle alkalom legyen is, ha primicia vagy akár secunditia is, — az utolsó

fogás után nyomban asztalt bontunk és a déltől estig való ebédek s az estétől éjfélig tartó vacsorálások rendszerével végleg és teljesen felhagynánk. De nemcsak ezen comessatiók időtartamát kellene a józan keresztény mértékletesség szabályai szerint általánosan redukálnunk, hanem a konyhabeli hatalmasságoknak azt a káros ambícióját is fékezni kellene, amelyszerint nem is lakoma az, amelynél a résztvevők a gyomrokat alaposan el nem rontották. Papi asztalnál délben négy és este két fogás teljesen megfelel minden igénynek, amit józaneszü és jóízű ember azzal szemben támaszthat; és ha már szociális akciót akarunk kifejteni, akkor első sorban a gyomor igényeinek túlhajtott kielégítését kell a keresztény mértékletesség szabályai szerint korlátoznunk. Szent Pál nemhiába kárhoztatja azokat „kiknek istene a has”; való igaz, hogy a táplálkozási ösztön ésszerű fékezése, alapja és kezdete az ember erkölcsi önuralmának. Ime, a test felszabadításának, a felelősség nélkül való emberi életnek főfő-zászlóvivői és elsőrangú bajnokai, a szabadkőmivesek legbuzgóbb terjesztői a fehér asztal kultuszának. A szociáldemokraták is a tele hast ígérik, mint legfőbb földi üdvösséget.

Ezek ellen, ha sikeresen küzdeni akarunk, a magunk társas-életében is hathatós példával kell odahatnunk, hogy életünk mindenben a krisztusi elvnek legyen megnyilatkozása, ami annál természetesebb kötelességünk, minél hangsúlyosabban hirdetjük, hogy a keresztény vallás gyakorlati ételszabály. A francia papokról hallottam, hogy soha a néppel együtt nem étkeznek, sem egy ital bort senkitől el

nem fogadnak. Ez, ha igaz, szélsőség és talán része van abban, hogy a népre való hatásuk távolról sem olyan, mint a német papé, aki el-
 sörözget a maga híveivel. A bécsiek lelki főve-
 zéréről, P. Ábel jézustársasági atyáról is olvas-
 tam, hogy a férfinéppel egy-egy korsó sör mel-
 lett szokta megbeszélni a maguk dolgait. Ebben
 is lehet, sőt kell is jó példát adni. Mindig jó-
 zannak lenni, nagy erkölcsi erő és feltétlenül
 imponáló példa. Szükséges, hogy ebben egymást
 támogassuk és egyetértőleg járjunk el. Itt van
 p. o. az alkoholelleanes küzdelem. Ebben
 nekünk elől kell járnunk. De ha célt akarunk
 érni, okos számítással kell eljárnunk. Senkit
 sem akarok a jó szándékában megakasztani, aki
 a teljes abstinencia útjára akar lépni és azt is
 szívesen elismerem, hogy az alkoholistát a
 teljes abstinenciára könnyebb rábirni s ebben
 megtartani, mint a mérsékelt alkoholivásra rá-
 terelni. Tény azonban, hogy sok olyan társa-
 dalmi rossz szokásunk van, amelyek a legtöbb
 embert egyenesen rákényszerítik az alkohol-
 ivásra. És ezek ellen épen azért bajos az egyes-
 nek küzdelem, mert bevett társadalmi szokások.
 De ha mi egyesült erővel és a magunk példá-
 jával vonulunk fel ellenük, erősen hiszem, hogy
 legalább a jobb belátású laikusok is követni
 fogják és így az alkohol ellen sikeres lesz a
 küzdésünk, amennyiben hozzájárulunk az alko-
 holfogyasztást előmozdító társadalmi rossz szo-
 kások kiirtásához. Ez pedig nagy dolog, mert
 egy az alkohol ellen küzdő orvos írta jó minap,
 hogy a bevett társadalmi rossz szokások egye-
 nesen rákényszerítenek sokakat az alkoholivásra,

vagyis amint ő írta: az egész mai társadalmi élet az alkoholivásra van berendezve.

Ilyen általánosan bevett rossz szokás, hogy ha az ember valahova látogatóba megy, azonnal hozzák az italt. Délelőtt pálinkát vagy sört, délután bort és hát erre mifelénk az elmaradhatatlan borvizet. Mintha bizony egy negyedórát vagy félórát nem lehetne ital nélkül elbeszélgetni! Ez okból meg kellene egyezni abban és azt pontosan be is tartani, hogy p. o. délelőtt akárki akármi okból jön látogatóba, azt sem sörrrel, sem pálinkával, de még csak szivarral sem kínáljuk és mi magunk sem fogadunk el sehol hasonlót, sőt egész őszintén megmondjuk az okát is, ha kérdi valaki. Azonfölül ennek az okos szokásnak még propagandát is csinálunk. Még helyesebb és még radikálisabb elhatározás volna megállapodni abban, hogy bort is csak ebédnél és vacsoránál hozatunk az asztalra és ezenkívül semmi alkalommal és senkinek sem kínálunk. Ha ezt közösen elhatározzák és az egész vonalon tényleg meg is tartják, akkor kezdetben szokatlan lesz ugyan, de rövid idő múlva mindenki megszokja, sőt egészen természetesnek fogja találni és senki sem várja, hogy máskor kínálják, mint a maga idejében.

Ha betartjuk ezt és a közös étkezésekre nézve a fent előadott eljárást és ez rendes szokássá lesz köztünk, amelytől soha senki kedvéért el nem térünk, akkor úgy a temperantia, mint a hospitalitas tekinteteinek tisztességesen eleget teszünk, valamint hogy a szerényebb javadalmazású társak is jó móddal szívesen láthatják a kollegákat, mert nem kell

exorbitáns költsékezésbe keveredniök és az alkohollenes mozgalmat is több sikerre segítjük, mint hogyha az egyik tele tüdővel folyton vizet prédikál, a többi pedig more patrio, sine fine bort iszik.

Valami megfelelő formában szabályozni kellene a korcsmalátogatást is. Nézetem szerint a fejevétel itt sem segít. Van rendelet csöstitül, a mely a korcsmalátogatást sine ulla exceptione és feltétlenül tiltja és talán éppen azért nincsen semmi hatása. Meg aztán különbség van a korcsmak között is, meg azok közt is, akik látogatják, továbbá a mód közt is, ahogy ez történik. Így hát ha az ember p. o. a fővárosban van és egyáltalán nem volna szabad vendéglőbe mennie, bátran éhen is halhatna.

Hogy pedig maga az apostoli Szentszék ebben a dologban minő felfogásnak hódol, azt meg lehet itélni abból a válaszból, a melyet Aichner volt brixeni herceg-püspök rendes jelentésére adott a Congr. Concilii: *Curet autem ordinarius nedum paternis monitionibus verum etiam a p t i s j u r i s r e m e d i i s ut exsecrabilis mos frequentandi tabernas e medio Cleri omnino tollatur.* — Ez hát a *professionatus korcsmalátogatás*, vagyis a korcsma kultusza ellen irányul, de egyes esetekben és *erationabili causa*, nem tiltja, hogy a pap tisztességes vendéglőben, tisztességes célból és tisztességes társaságban meg ne jelenhessék.

Hogy a két dolog közt óriási nagy a különbség, — azt szinte fölösleges magyarázni. És ha már látjuk, panaszoljuk, hogy az ijesztő módon lábrakapott vendéglő és kávéházlátogatás mennyire aláássa a családi élet bensőségét,

a szociális jólétet, világos, hogyha az ellen sikeresen akarunk küzdeni, akkor első sorban nekünk kell jó példával elüljárnunk és a korcsmálatogatást mint *exsecrabilis mos-t*, mint kárhozatos szokást, feltétlenül kerülnünk; ha pedig úgy fordul, hogy valami tisztességes okból odamegyünk, hát természetes, viseljük is úgy magunkat, ahogy komoly úri emberekhez illik.

Aztán akár banket, akár más, — semmi-féle nyilvános vendéglőt ne kohonesztáljunk azzal, hogy az ékszereinkkel ott a mások szemét kápráztassuk. Ennek irányában a mi édes hazánkban még sok tanulnivaló van hátra.

Jó érzésű világi katolikusoktól hallottam, hogy a kath. nagygyűlések után szokásos közös banketteken annyi aranykereszt, lánc, gyűrű stb. csillog, hogy a szegény embernek befagy tőle minden bizodalma. Nem lehetne ezeket a drágaságokat márcsak a kedélyesség és fesztelen együttlét kedvéért otthon hagyni? No meg a tóosztokat!

Mindenekfölött azonban és minden körülmények között tartani kell a régi törvényt: *Clorici a crapula et ebrietate omnes diligenter abstineant; nec ad bibendum alios invitent, aut se mutuo ad aequales haustus provocent.* Ezt hát tessék szóról-szóra megtartani; — nem lesz soha semmi skandalum. De ám alkalmazzák felülről is ennek az ősrégi kánonnak (C., 14. X.) a sanctióját: *Si quis autem super his culpabilem se exhibuerit, nisi a superiore communitus satisfecerit (logi) ab officio et beneficio suspendatur.* — Nem kell semmi új törvény, csak a régit kell végrehajtani és nem lesz ok az

efféle panaszra: Praevaricatio hujus saluberrimae legis hodie in quibusdam regionibus a deo frequens, vulnus grave et insanabile (??) infert disciplinae status ecclesiastici (Aichner C. J. C. 236. l.)

Meg lehet azt kúrálni, csak akarni kell; egyik-másik rugdalódnék a keserű orvosság miatt, de ha muszáj volna bevenni, előbb-utóbb meggyógyulna tőle.

Amit a kártya, színház, tánc, vadászat és hasonló dolgokról szoktak a zsinatok mondani és határozni, arra nézve röviden csak annyit mondok, hogy habár holmi ártatlan nyulászat mint férfias sport inkább acceptálható, mint az órák hosszát eltartó pagát-üzés és hasonló úri naplopás: a kánonok által tiltott zajos hajtóvadászaton való részvétel sokszor meg is bosszulja magát; pár évvel ezelőtt p. o. Heves-megyében egy hajtóvadászaton az egyik papnak kilőtték a balszemét. Ez oculus nequam lehetett. Egy püspök pedig addig rendezte a nagy hajtóvadászatonkat, amíg minden pénzét s minden hitelét elpuskázta.

Nekünk uraim inkább a halászat való, az is a szent Péter vizein.

A színházra nézve azt mondom: ismerek egy nagyon jólelkű és kiváló nagy tisztességű papot: aki néha napján nagyon szeret színházba járni. Persze, annyira olvasott ember, hogy tudja, melyik darabot nézheti meg.

Volt azonban egy papjelölt egyetemi hallgató, hegyibe már fogadalmas szerzetes, akit, mikor a püspök felelősségre vont, hogy miképp merhetett nagy héten a szinpadon énekelni; egész flegmával így indokolta a dolgát: „Én tagja va-

gyok a helybeli dalkörnek; a dalkör aznap közreműködött a szinpadon: tehát kötelességem nek tartottam én is fellépni.“

A két dolog összevetéséből látható, hogy az egyesek morális jellemének állapota szerint ugyanegy dolog mily különbözőkép alakul.

No de ha kártyajáték, hazai csöndes, lesipuskázás nyulra, kacsázás, avagy ártatlan színelőadásról úgy vélekszünk is, hogy néha non excedit veniale, — már a tánc, az kérem alásan tökéletes hóbort; civilnél is jókora eszelősség, papnál azonban tökéletes észvesztés. Még a primiciait sem véve ki. Kár is rá szót vesztegetni.

A régibb zsinatok és így a kalocsai érsek-tartományi zsinat is erősen lelkére kötötték a papságnak az otthon ülést. *Domesticos parietes diligant*. Hogy értsük ezt mai nap? Ha úgy állítjuk fel a dolgot, hogy a pap üljön otthon; azaz, a templomban, az iskolában, az írószobájában végezze a maga dolgát; utcán, piacon, patikában, korcsmában, kaszinóban, kávéházban ne lebzseljen, ne fecseljen, egyszóval ne lopja a napot, akkor absolute helyes a rendelkezése. De hozzá kell tenni: kórházban, szegények házában, kath. körben, fogyasztási szövetkezetben, községházán stb. stb. szóval mindenhol, ahol híveinek akár anyagi, akár szellemi jóvoltát a keresztény erkölcs és tisztesség elvei szerint, előmozdithatja, — megfordulni el ne mulassza. Sőt még a tisztos szórakozás alkalmait is jogosan föl szabad, sőt föl is kell használnia, mert ott is adhat jó példát és ott is nyilhatik alkalma arra, hogy valami jót előmozdítson. A nagyhirű Wolafka így tett és sok jót

ért el vele, anélkül, hogy bárkit megbotránkoztatott volna. Prohászka püspök pedig nemcsak szóval hirdeti, hogy nem burkolózik felhők közé s nem rejti el magát középkori paloták falai közé, — hanem tényleg minden jó alkalmat felhasznál, hogy híveinek szívéhez férjen. A sekrestyébe való skrupulozus elzárkozottságnak, amit a francia papság oly soká praktizált, világtörténeti katasztrófák jártak a nyomában. Nem elég a parókia ablakából fásult fatalizmussal nézni a vészhozó áradat közeledését; férfias munkával ki kell állani a gátra és megállítani a pusztulást.

14. A zsinatnak tehát ki kell terjeszkedni a hathatós és sikerrel biztató védekezés minden módjára; tárgyalnia és határoznia kell

— a katolikus sajtó hathatós terjesztéséről;

— a papság tudományos, de különösen a szociális kérdés minden ágára vonatkozó képzettségének öregbítéséről:

— nemkülömben a belső vallásosság gyarapításáról a papságnál az elmélkedés, az eucharisztikus lelkület erősbitése, a zsolozsma-fegyelem szigorú betartása, a lelki szent gyakorlatok, a coelibátusi fegyelem, de különösen a kánoni szent engedelmesség lelkületének gyarapítása által;

— a hívő nép vallásos lelkületét és keresztény öntudatát fenyegető társadalmi bajokat, ezek okait és orvoslásuk hathatós és sikerrel biztató módozatait is tárgyalás alá kell majd venni és egyöntetű megállapodásokra jutni.

A káromkodás, alkoholizmus, vasárnapi munka, kivándorlás, leánykereskedés, a cseléd-

leányok erkölcsi védelme, iparostanoncok, mesterlegények erkölcsi védelme, a házi ájtatosság újból való talpraállítása, iskolai, templomi hittanítás praktikus fejlesztése, a középiskolai, — s különösen a közel harminc akatholikus és állami középiskolába járó katolikus ifjúság valláserkölcsi jobb nevelése és oktatása, — a férfi és női tanítóképző intézetek neveltjeinek hasonló ügye; — az intelligenciánál a vásár- és ünnepnapai szent mise hallgatás és a húsvéti gyónás és áldozás előmozdítása; — az Eucharisztia kultuszának terjesztése; — ugyancsak a boldogságos Szűz kultuszának bensőségesebbé tétele, mert hivalgunk ugyan erősen, hogy Mária országa volnánk, de tessék meghinni: másutt a szent Szűz kultusza sokkal nyilvánosságosabb és mélyebb ám; — a vallásos társulatok ügye és a szent búcsuk öntudatos és buzgó használata is sok kívánnivalót mutat fel; — ezzel összefügg a népmisziók terjesztésének a dolga; — továbbá a böjti fegyelem, a nemkatolikusokkal való házasságok, komaságok s a valláserköcsöt károsan érintő együttműködés alkalmainak csökkentése.

Még a temetkezési vad pompa s a a temetésrendezők üzleti érdekei által a képtelenségig és butaságig fokozott és torzított parádé, amely városi társadalmunkra nézve valóságos szociális csapás, szintén erélyesen korlátozandó volna, mégpedig éppen zsinati közös elhatározással, mert az egyes lelkipásztorok nem sokat tehetnek ellene. Ennél a pontnál fölöttébb szükséges dolognak tartom, hogy a mi népünket temetőink fokozottabb és keresztényibb gondozására neveljük, mert a legtöbb helyen a temető

botrányosan elhanyagolt és rendetlen állapotban van.

Az egyházi életet érintő minden kérdés, minden hiba, rossz szokás avagy visszaélés, babona, ponyvairodalom, temetési bucsuztató, kiénekelés, a népének kinövése stb. stb. mind a megyei zsinat tanácskozása és elintézni valója közé tartozó dolgok.

15. De mindezekén felül foglalkoznia kell a megyei zsinatnak a barátokkal, vagyis helyesebben a szerzetesrendekkel is. Nem olyan értelemben ugyan, mint anno 1848. amikor eltörölni akarták őket avagy legalább is csak 50 éves korukban akarták fogadalomra bocsátani, hanem abban az irányban és abból a szempontból, amelyre nézve joga is és kötelessége is a megyei zsinatnak, hogy foglalkozzék velük.

A minden rendű és rangú szerzeteseknek utriusque sexus tiszta szivből kívánjuk zsinaton is, azon kívül is, hogy a nagy IX. Pius pápának 1847. június 17-éről kelt Religiosae familiae kezdetű apostoli iratának teljességében tündököljenek és ragyogjanak, aminek fejében gratis elhihetik, hogy őszintébb jóakarójuk nincs e sorok írójánál.

Vannak azonban holmi megkívántatóságok, amikre nézve nem fog ártani némi eszmecsere.

Igy a pápa által approbált bármiféle szerzetet a megyébe bebocsátani, kibocsátani, annak elhelyezkedését stb. figyelemmel kísérni a püspök sajátlagos joga (azt mondanám: jus nativum.) A szent kánonok még azt is tiltják, hogy bármiféle alapítást tegyenek, elfogadjanak, feladjanak a szerzetek a püspök előleges tudta és beleegyezése nélkül. De meg-

történt, hogy egy hazafias rend, amelynek fejei valósággal utaztak s utaznak a hazafiságban, egy nemzeti, tehát hazafias szempontból fölöttébb exponált helyen templomát, kolostorát, a püspök hire, tudta nélkül eladta az oláhoknak: holott ugyanott a katolikus magyaroknak égető szükségük lett volna arra a tágasabb templomra. Az is meggyeszte divatozó visszaélés, hogy misealapítványokat fogadnak el a rend számára, holott ez csak a plebánia számára van megengedve és mint plébániai vagy on mindig nyilvántartásba teendő. A kapisztránus tartomány főnöke meg is rendelte alattvalóinak, hogy az ájtatos misealapítványokat csakis a megyés püspök jóváhagyása mellett fogadják el és mint plébániai vagyont kezeljék. Ez annyival inkább szükséges, mert pozitív tudomásom van arról, hogy misealapítványi tőkék beolvastattak egyes provinciák törzsvagyonába, sőt építési célokra fordítottak. A misealapítványok feletti örökösödés a püspököknek kizárólagos joga; itt nincs semmiféle exemptio, avagy privilégium. Nem is dukál.

Határozottan korlátozandó a szerzeteknek az a szokása is, hogy jelöltjeiket a püspök előleges tudta és megkérdése nélkül veszik fel. Ehhez nincs joguk. A szent kánonok szigoruan előírják, hogy szerzetbe csak az vehető fel, a kinek a megyés püspök kánonszerű elbocsátó levélben megengedte, hogy szerzetbe lépjen. Csak nemrég fordult meg a kezemen egy levél, melyben egy bencésperjel kikért a püspöktől egy ifjút, aki hozzájuk bekéredzkedett.

Lám, azok tudják mi a törvény; erre mi-félénk pedig ki-ki azt csinál, ami ő neki jól

esik. Valamelyik tudós barát énnekem ezt azt ő eljárásukat abból a kánoni elvből vezette le, hogy a püspök senkinek sem tilthatja meg, hogy szerzetbe ne lépjen, mert az magasabb tökéletesség.

Ez utóbbit elvben megengedhetvén anélkül, hogy in casu a tapasztalatnak praejudikálni akarnék: csak azt jegyzem meg, hogy ha nem tilthatná is meg a püspök a belépést, ettől lényegesen különbözik az, hogy Péternek avagy Pálnak előforduló esetben tényleg meg is engedje, hogy ebbe a szerzetbe lépjen-e, avagy egy másikba. Azonfelül a püspöknek biztosított elbocsátási jog, közjogi természetű dolog, a mennyiben a püspök főpásztori hatalmát védi olyan irányban, ahonnan ezt a főpásztori jogkört nagyon is szeretik mindenféle privilegiummal, rezervációval, exempcióval, excepciókkal rángatni, mintha biz az holmi gazdátlan szénaboglya volna. Mindezek tetejébe pedig a törvény nem ismerésére, sőt, ami ennél is rosszabb, féltudásra vall az az állítás, hogy a püspök senkinek sem tilthatja meg, hogy szerzetbe lépjen. Mert a dolog úgy áll, hogy a maga, már felszentelt papjának nem tilthatja meg, hogy szerzetbe lépjen, ha világi pap maradni nem akar.

Ez hát az egyetlen olyan törvényes mód amellyel valamely pap a püspökével szemben fennálló kánoni engedelmesség köteleke alól kivonhatja magát. Egészen világos, hogy erre semmiképp sem lehet alapítani azt a visszaélést, amely a püspöknek biztosított kánoni elbocsátás közjogi természetű posztulátumát nagy önkényesen negligálja. Lex imperat. Duplán azok-

nak, akik a szófogadást még extra is megfogadták.

A kalocsai 1863. évi érsektartományi zsinat azt is elrendelte, hogy mindazon szerzetes papok, akiket a rend feje plébániák vezetésére mutat be a megyéspüspököknek, ép úgy tartozzanak zsinatvizsgát tenni, mint akármely megyebeli világi pap. Biztosan tudom, hogy a szomszéd csanádi megyében ezt szigoruan végre is hajtják és ha in casu irgalmasan kezelik is azt a zsinatvizsgát, de senkinek el nem engedik.

Pedig ott összesen talán csak négy vagy öt plebánia van szerzetesek gondozása alatt, míg nálunk 15—18 is van s ezek közt a legtöbb olyan, a mely igenis megkívánja, hogy minden tekintetben rátermett és kellő kvalifikációval bíró ember álljon az élén.

Azt sem tudom mindmáig megérteni, hogy az osztó igazságnak melyik pontja az, amely úgy kívánja, hogy amikor az egyházmegyei paptól érettségit, nyole szemeszterről szóló vizsgát stb. stb. s ezek tetejébe még zsinatvizsgát is követelnek, a szerzetbeli ez utóbbi nélkül s amazoknak sok esetben csak a titulus coloratus-ával lásson neki nagy és felelőségterhes plébániá vezetésének. Nem vagyok hiva annak a felfogásnak, hogy: a barátunk ennyi is elég; — nekem a tudós barát az eszményképem. Mennél szegényebb földi javakban, annál gazdagabb legyen lelki kincsekben s hogy ez utóbbiakból mi is részesüljünk, hozzák ki a vásárra ott a zsinatvizsga forumán.

Nemcsak, hogy méltánytalanság nincs ebben, de még csak novum sincs benne, mert tisztán csak egy olyan reájuk is vonatkozó és

közel 50 év óta fenálló törvény végrehajtásáról van szó, amelyet a kalocsai zsinaton az ő oda törvényesen meghívott és jelen volt tartományi rendi főnökeik részvételével alkottak.

Ugyanebbe a kategóriába tartozik az a még az előbbinél is vizsásabb állapot, hogy középiskolai hittanári állásokat is töltenek be itt minálunk szerzetesek minden erre való rendes képesítés nélkül, holott maguk a hazai tanítórendek is csak rendes képesítéssel bíró tagjait alkalmazzák hittanári állásra, akik igen sok esetben theologiai doktorok is. Könnyű belátni, hogy ennek az állásnak a fontossága ezt így is kívánja.

A józan konzervativizmus és a maradiság között nagy különbség van és bárha épen a maradiság az, amely most untalan a jura atavistica, a konzervativizmus köpenyébe burkolószik s füleire húzza a hirhedt vaskalapot: régi és személyes tapasztalaton alapuló meggyőződése, hogy itt is fe! kell hagynunk azzal a régi rossz szokásunkkal: *fac me talem, et talis ero.*

A középiskolai vallásoktatás ellátása ezer és egyszer fontosabb hivatal, mint holmi házi lector tisztének a betöltése; ide teljes szakképzettség kell és nem elég az olyan theologiai tudás, a melylyel szemben a kiküldött püspöki biztos páros szemeszterekben irgalmasságot, páratlanokban kegyelmet volt kénytelen gyakorolni. A 48. évi zsinat a theologia házi tanítása ellen ugyancsak mérges határozatot hozott; a viszonyok azóta nem sokat javultak, bárha tagadni nem lehet, hogy az intézők részéről koronkint meg volt a jó szándék és a

jó törekvés sőt némi eredmény sem hiányzott egyesek pedig autodidakszis útján szép jártatosságot is szereztek, azonban az emberek és az anyagi eszközök hiánya valamelyes számbavehető fejlődést aligha fog megengedni. Ha létesül Fehérvárt a theologiai fakultás, akkor minden esetre ide kell majd koncentrálni a szerzetek házi theologiját is, ami első sorban az ő érdekük.

Megrendeli a kalocsai zsinat azt is, hogy a plébániákat kezelő szerzetesek, a plébaniális jogkörben, akár a kánoni látogatás alkalmával, akár azonkívül, ép úgy tartozzanak mindenben deferálni a püspöknek, mint a megyei papság; — én pedig ideírom, hogy az ilyen szerzeteseket a püspök a plébaniális kötetmek teljesítésére még a *votum* erejével is kötelezheti, mert az az engedelmesség, amellyel a szerzetes a saját rendfőnökének tartozik, ebben a jogrendben (t. i. a plébániai teendők végzésében) és arra az időre, amíg ez az ő megbízatása tart, a püspökre száll át; ha tehát a szerzetes a püspökkel szemben megtagadja e téren az engedelmisséget, nemcsak a kánoni engedelmisség ellen vét, hanem sacrilegiumot is követ el. Ezt pedig ott a zsinaton fel kell említeni annál szükségesebb, mert bár a túlnyomó rész tudja és meg is teszi a köteleességét, voltak esetek, hogy egyes szerzetes adminisztrátorok a püspököt illető jogkörben makacsul megtagadták az engedelmisséget, vonakodtak a püspök rendeletére a plébániai vagyont külön leltározni, némely ajtatos társulat vezetését kiadni stb. Erről a Religio-ban különben a Püspöki Látogatásoktól szóló cikk szerzője bőven írt. Egyébiránt a zsinatot előké-

szító bizottság tiszte lesz, hogy XIV. Benedek, X. Kelemen és XV. Gergely pápáknak idevonatkozó rendelkezéseiből és a XIII. Leó által létesített reform irányelveinek szem előtt tartásával és a megyében fennálló viszonyok gondos mérlegelésével elkészítse ezeket a speciális rendelkezéseket, amelyek az egyházmegyei papság és a szerzetes papság közös munkálkodását és ebben való érintkezése módjait szabályozni lennének hivatva. Csak így lehetne elérni azt, amit a nagynevű IX. Pius pápa az összes szerzetes rendek fejeihez intézett 1847. évi június hó 17-éről kelt körlevelében annyira kivánatosnak jelzett, hogy t. i. akik a Krisztus táborában harcolnak, valamennyien egy értelemmel igyekezzenek Krisztus szellemétől áthatottan a lelki béke egységét megőrizni és az egyetértő szeretet szoros kötelékében a püspökök és világi papsággal egyetemben és közösen törekedni a magasabb tökéletességre és Krisztus titokteljes szent testének, az egyháznak épülésére.

15. Következnék most a hívő nép nevelése és erkölcsi fegyelme iránt való érdeklődés és hogy mi mindent lehetne és kellene egy megyei zsinaton ez irányban megbeszélni, kitervelni és aztán, ami a fő, a zsinat után otthon szép csendesen nyélbe is ütni.

Hát milyennek is kell a keresztény hívő népnek lenni, ha igaz hívő t. i. és csakugyan keresztény erkölcsű? A hívő és jóerkölcsű katolikus nép az, amely:

- ősi hitét rendületlenül vallja;
- Istent teljes szívéből imádja és szolgálja, egyházához hűségesen ragaszkodik;

— a pápát, püspökeit, papjait tiszteli és szereti;

— Isten igéjét szívesen hallgatja; templomba gyakran és jó szívvel jár s ami ennél is nagyobb dolog: gyakran járul a szentségekhez;

— buzgó tisztelője a boldogságos Szűznek és a mennyei szenteknek;

— a jámbor társulatokban és a keresztény egyesületi életben tevékeny részt vesz;

— a bőjti fegyelmet szívesen és pontosan tartja;

— a szegényeknek szívesen oszt alamizsnát és az egyház nagy céljait telhetőleg támogatja pénzbeli adománnyal;

— a közhatóságoknak szívesen szót fogad, — tiszteli a törvényt és mások törvényes jogait, — szereti a békét, nem pörlekedik, nem veszekszik;

— egyszóval azon van, hogy a világ sokféle hiúságos dolgát abba hagyván, minél tökéletesebb legyen a Krisztus követésében.

Hát való igaz: ilyennek k e l l e n e lennie a ker. népnek.

Itt van azonban mindjárt az e n g e d e t l e n s é g s z e l l e m e, amely már főjellemonása volt a XIX. századnak s még inkább az lesz a XX. században, s amely gyökereit a hit-újítás óta terjeszti s tetőfokát a szociáldemokrácia, esetleg az anarchizmus teljes uralomra jutásában érné el. A tekintély elvenek államban, társadalomban, a családban való szörnyűséges súlyodását és a törvénytisztelet e r k ö l c s i alapjának a lelkekben való belső,

sőt legbelsőbb megrendülését márcsak az nem látja és nem érzi, a ki gondolkozni egyáltalán nem szokott. És hát ugyan fölösleges volna sok szóval bizonyítani, hogy ez a szellem már az egyházi életben is kezd már dűlni; maga X. Pius pápa elég világosan mondja ezt. Bármiképfeszegetjük is a mai társadalom u. n. szociális nyomorúságait, én azt tartom, hogy v a l a m e n n y i n e k, az a n y a g i a k n a k is, fő, mondhatnám egyetlen oka ez a szellem, az e n g e d e t l e n s é g szelleme. Mert ha ez nem volna, a tehetősök tudnák kötelességeiket a szükölködőkkel, a munkaadók a munkásokkal s ezek amazokkal szemben s megvolna az az ideális állapot, amelyet a Szentírás így fejez ki: *frater a fratre adjutus: civitas firma.* (Valamelyik Doktor ezt egy belga sociologusnak imputálta, azzal, hogy: még az Evangeliumban is helyet foglalhatna! Ott ugyan nincs meg, de az Ótestamentumban megvan. Megkeresheti.) Mivel pedig az e n g e d e l m e s s é g szelleme és az alázatosság lelke az, amit a Lucifer lengyelzoltánkódása óta mind-e mai napig s időtlen időkjig megkiván az Úr;— vagyis mivel ez a keresztény vallás alapja és gyökere, a zaz, hogy ez maga a kereszténység: világos, hogy ennek a szellemnek plántálása, nevelése, gondozása, érlelése, — a papság elsőrendű szociális feladata. Erről hát a zsinat tárgyalhat bőven. Gyakorlati irányban ugyanis, a vallástalanság terjedése, az ünnepek s vasárnapok megszegése, a böjti parancs vakmerő megszegése, egyszóval a vallásos élet elhanyagolása mind praktikus megnyilvánulásai ennek a szellemnek, viszont a vallásos élet fel-

lendítése és *állandó* ébrentartása a leghathatósabb ellenszere.

Itt hát sok jó határozatot lehet hozni, — persze azért, hogy az aztán mind élő valósággá is váljék. Mert senki a világon nem tud minden dologra annyi paragrafust gyártani, mint a magyar, — reverendában és diszmagyarban, — de viszont az is igaz, hogy ebben a dicső hazában senki se szeret igazán szót fogadni. Régen megírták ezt rólunk. Nem is annyira az írott malasztért kellene az a zsinat, — hanem egy tisztességes és kiadós nekibuzdulás okáért. De amíg az engedetlenség szelleme az állam és a keresztény társadalom erkölcsi alapjait feszegeti és immár eléggé veszedelmes repedéseket támasztott ez alapokon, — addig a féktelen vagyonszerzés vágya és a vele kapcsolatosan dühöngő s még amannál is féktelenebb élvezetvágy az egyesek s egész társadalmi osztályok romlásának immár jóformán teljesen elkészítette az útját. „Vagyonosodás korlát nélkül, boldogító élvezetet biztosít határ nélkül.“ Mily kevesen vannak, akik tudják, hogy ez a Proudhon evangélioma, — de mily sokan követik! Hát biz az úgy van, hogy a mai társadalom eszerint az elv szerint él. A túlköltekezés, a ruhában, étkezésben, ivásban, kávéház, színház, bál, koncert, zsúr, korzó stb. terén megnyilatkozó fényűzés, naplopás, állandó és bőkezű, de sok esetben ép oly szükségtelen, mint nyegle költekezés oka a nemzeti eladósodásnak, tömegnyomornak és a — sok sikkasztásnak, ami a mai egész modern társadalomnak szinte specifikus kritériója.

Bizonyos, hogy a szociális nyomornak nagy részben a tőke visszaéléseiben is kell az okát keresni. Ám ezen törvényhozásilag lehet segíteni. De a min a legislatió útján segíteni nem lehet és a min a tőke visszaéléseinek megszüntetése sem fog segíteni, az a szociális nyomornak másik forrása, amelyet az „örök ember” néven szólítanak s amelyet szent János apostól lapidáris, de teljesen kimérítő szóval így nevez: a test kivánsága, a szemek kivánsága és az élet kevélysége, vagyis a gög, a birvagy és a zabolátlan élvezetvagy. Márpedig ezt soha semmiféle világi törvény, semmi utopisztikus szociális berendezkedés eltüntetni, megfékezni, nivellálni nem fogja; ez csakis az egyes ember, mégpedig minden egyes ember önmagán tudja megfékezni az evangéliumi törvény betartásával és az isteni malaszt segítségével. Azért míg a világ, nagy igazság marad Kempis Tamás szava, hogy aki a világot meg akarja javítani, önmagán kezdje el ezt a nagy munkát. Ezért a szociális kérdés megoldása a krisztusi egyház nélkül egyszerű lehetetlenség, amit nemcsak elvi fejtegetés bizonyít, hanem maga a tény, hogy a modern szociáldemokrácia uralma ott, ahol részben már érvényesülni tud, nemcsak a hatalom kezelésében fajult el rémuralommá, hanem az egyesek erkölceit is teljesen elvalította, ami épen nem csoda, ha figyelembe vesszük, hogy a modern szociálisták a kétségtelenül fennálló társadalmi bajokat ugyanazzal akarják gyógyítani, ami ezeknek legfőbb forrása, mert hiszen a tőke túlkapásai is ugyanabból a szociálista elvből fakadnak, hogy csak a vagyon

biztosít élvezetet, tehát csak a vagyon boldogít.

Az egyháznak tehát, mint az egyes ember erkölcsi életét mozgató, vezérlő, nevelő, támogató és a végső kitartásra képesítő intézménynek korunk szociális bajainak orvoslásában olyan szerepe van, amely egyedül bírja a jó siker biztosítékait. Világos ennél fogva, hogy az említett társadalmi bajok jelentkezési formáinak felismerése és az ellenakció eszközeinek feltárása stb. egy megyei zsinatnak ugyancsak eminens tárgya lenne.

Az idevágó részletes indítványok természetesen nem tartoznak ennek az ismertetésnek a keretébe.

16. Volna még a megyei zsinatnak elintézni valója az egyházi közigazgatás és bíraskodás terén is.

Csáky Albin gróf kultuszminiszter korában azt mondta egyszer, hogyha jogosult volt valaha a kőkorszak, bronz- és vaskorszak elnevezés, bizonyos, hogy ezt a mi korszakunkat, a szanaszét dühöngő hivatalos irka-firka miatt **p a p i r o s k o r s z a k n a k** kellene nevezni. Hát ebben az egyházpolitika öreg bábájának csakugyan és teljesen igaza is volt. És szó, ami szó, a bürokrácia áldásai az egyházra is nagyon reánehezettek úgy, hogy sok papot a tulajdonképpen való hivatásától teljesen elvon a hivatalos irodai munka. Tapasztalatból állíthatom pedig, hogy ezen hivatalos irodai munka jó felerészben, sőt itt-ott teljesen fölösleges. Hát én irtam eleget és azt tartom, hogy **ami szükséges és lényeges**, azt **jól, világosan és kimerítően** kell meg-

irni, viszont azonban egy csöpp tintát sem vesztegetni arra, ami felesleges, vagy amit a könyvnyomtató gép is elvégez. Talán azért is találták fel! ? Nem ide tartozik részletezni most, hogyhát mi a fölösleges hivatalos írka-fírka.

Hanem amit meg kell itt mondani, ez az, hogy

1) gyökeres r e v i z i ó alá kell venni az egész egyházi hivatalos ügykezelést; minden időpusztító fölösleges cafrangot irgalmatlanul lenyirbálni; a többire nézve egy világosan szerkesztett ügyviteli utasítást kiadni és az sem ártana, ha a zsinat elrendelné, hogy a kívánatos egyformaság okáért, az összes ügyirat minták, rovatos ivec stb. u g y a n e g y könyvnyomtatónál szereztessenek meg.

2. A papnevelő intézetben az utolsó éven heti 1 órában elő kellene adni gyakorlati szeminárium keretében az irodakezelés módszertanát. Ezt azonban olyan ember adja elő, akinek az a mestersége, aki tehát nem könyvből perorál, hanem a maga bő tapasztalatából.

Az adminisztrációs ügykezelés gyökeres revíziójához tartozik az espereskerületek beosztásának revíziója is.

A mostani tizenhat kerület beosztása még az 1822. évi zsinat idejéből datálódik, bárha azóta szükség szerint itt-ott a püspökök némit változtattak is. No de 1822. óta megépült a vasút, sőt a zsinatig meg lesz a székely körvasút is; azóta telegráf, telefon készült s ki tudja a zsinatig még mi minden nem lesz tele; hát világos, hogy a kerületek beosztása a mostani közlekedési eszközök által feltételezett viszonylatok alapján veendő revízió alá. Sőt egyes ke

rületek fel is osztandók más kerületek közt. Merthát nem anomália az, ha a plébános az esperesével, ez meg a plebánosával a püspöki székhelyen át levelez, úgy, hogy amig egy reláció a plébánostól az espereshez és innen a központba jut, már kétszer is megfordult ott?!

A gyors és pontos adminisztrációnak pedig éppen a legközvetlenebb és legközelebb eső csatlakozások szerint való beosztás az előfeltétele, másképen nem lesz sem gyors, sem pontos, már pedig csakis így ér valamit.

Ezen a téren, — az adminisztráció revízióját értem, — bőséges alkalma lesz kinek-kinek érvényesíteni a maga tapasztalását és jótanácsait, hogy eléressék az a cél: mindenből a legjobb.

17. De van rendezni való a bírászkodás terén is. Az 1822. évi Statutum p. o. az egyháziak fegyelmi ügyeit minden megkülömböztetés nélkül a püspöki szentszék elé utalja. Igaz, hogy ezzel nem praecjudikált az egyetemes egyházjognak, mivel a dolog természete szerint csakis azon fegyelmi vétségeket utalhatta oda, amelyek a püspök rendszer birászkodása alá tartoznak (potestas ordinaria judicialis.)

Csakhogy éppen a két legsúlyosabb egyházi fényíték, az egyházi rendből való letétel és az ennél is súlyosabb lefokozás az, amit az egyetemes egyházjog kifejezetten kivész a püspök rendszer birói ítélkezése alól és külön bíróság elé utal.

A letételt illetőleg a jog úgy határoz, hogy ezt a súlyos büntetést csakis az egyházmegyei zsinaton lehet kimondani, hapedig ilyent tartani nem lehet, akkor csakis a zsinaton meg-

választott zsinati bíróság (judicium synodale) mondhatja ki, mely esetben azonban az ítélet érvényéhez az összes bírák egyhangú szavazata szükséges. Ezt a zsinati bíróságot (judicium synodale) jól meg kell különböztetni a már említett zsinati bírák (judices synodales) intézményétől; mert ezek inkább vizsgáló biztosok vagy vizsgáló bírák, akik egyenkint teljesítenek nyomozatot a reájuk bízott ügyben, míg az előbbi valóságos bírói testület, mely testületileg perdöntőleg ítél ebben az egy kánoni büntetés kiszabásának kérdésében a megyei zsinattól, tehát a papságnak a püspök által szentesített választásában kifejezésre jutott megbízásából kifolyólag.

A letételnél (depositio) is súlyosabb a lefokozás (degradatio) büntetése, melyet a tridenti szent zsinat rendelése alapján külön csakis erre szerzett bíróság mondhat ki. Eredetileg a püspöknek hat püspöktársát kellene összehívni e célból, de mivel ez alig volna kivihető, hat infulás apátot, ennyi hiányában megfelelő számú dignitariust kell a maga elnöklete alatt egybeüjteni. Ez hát nem állandó, hanem esetről-esetre beállított bíróság.

Hazánkban Martinovics Ignác lefokozása óta talán nem is hoztak efféle ítéletet senkivel szemben. De az mégis megtörtént, hogy egyes püspöki konzisztoriumok illetékeseknek tartották magukat efféle ítélkezésre, holott e két esetben ítélkezni semmiesetre sem lehetnek illetékesek s ha a közügyész valaki ellen ilyen büntetés kiszabását kéri, a konzisztorium csak azt teheti, hogy a maga illetékességét megállapíthatónak nem tartván, az ügyet a megyei zsinat-

hoz, a zsinati bírósághoz, vagy a tridenti szent zsinat hivatolt rendelkezése szerint beállítandó ad hoc bírósághoz utalja át.

A papságoak tehát igenis érdeke, hogy zsinat legyen, máresak azért is, hogy maga válasszt-hassa meg azt a bíróságot, amely a legsulyo-sabb fegyelmi ügyekben ítélkezik és ha e ta-nulmány elején azt irtam, hogy megyei zsina-tot a püspökök újabban azért nem tartanak, mert az alsópapság ott parlamentáris maximák szerint akar érvényesülni és majorizálni akarja a püspöki jogkört, ez a törekvés ime a papság saját érdeke szempontjából is kerülendő, mert így kiesik a kezéből az a teljesen jogos és tör-vényes eszköz, amiáltal saját maga érvényesít-heti a maga befolyását a legsulyosabb fegyelmi esetekben.

Vagyis nincs törvényes fegyvere a püspök önkénye ellen, ahol t. i. van efféle önkény. Igaz, hogy ritkán van, de p. o. meg vagyok győződve, hogy a hirhedt Kohn-féle olműci háboruság tá-voíróról sem mérgesedhetett volna el annyira, ha otthon intézték volna el a zsinati bírák.

Ismerem néhány hazai jogeset fázisait is, amely esetek mindenikében sokkal bölcsőbb dolog lett volna, ha otthon a zsinaton megvá-lasztott bíróság intézi vala el, minthogy Rómába kerültek, ami bizony sem épületes, sem hasz-nos, sem dicsőséges dolog nem volt.

Egyszóval hát most is oda akarok kilyu-kadni, amit már régen feszegetek, hogy min-denben legjobb a t e l j e s é s t ö k é l e t e s t ö r v é n y e s s é g. Lex imperat.

(Z á r ó - s z ó .)

Az előadottakban amennyire egyes ember látóköre kiterjed, elmondottam mindazt, amit egy megyei zsinat munkaköre szerint a mi helyzetünkben és a mi viszonyaink között megoldandó feladatnak tartok.

Egészen világos, hogy ennek a mások hozzászólásai által bővülni kell, vagyis inkább ennek a kérdésnek meg kell érlelődnie arra, hogyha lesz zsinat, t ö k é l e t e s m u n k á t végezzen.

Itt ezen munka külső alakjára nézve kell a magam nézetét még előadnom.

Jelen tanulmányom során természetesen, hogy sokat foglalkoztam a szakbavágó forrásmunkákkal és hát első sorban több megyei zsinat Decretumaival is, vagyis azon határozatokkal, amiket ezen zsinatok alkottak.

Ezeknek külső formájára nézve úgy találtam, hogy a legtöbb zsinat Decretumai túlságosan t e r j e n g ő s ő k. Ennek az lehet az oka, hogy szerkesztőik igen konzervatív irányt követtek, vagyis túlságosan ragaszkodtak a r é g i megyei zsinatok gyakorlatához. Márpedig régen, amikor szakirodalom még alig volt, nagyon hasznos, sőt határozottan szükséges volt, hogy az egyes határozatok olyanok legyenek, amelyek egy-egy tárgyát a tárgyalásnak részletes indokolással is teljesen kimerítették, mert céljuk volt a papságot abban az ügyben megfelelő oktatással ellátni, vagyis kitanítani.

A szakirodalom mai fejlettsége, a sokféle havi és hetilap és a kath. napisajtó által felszínre vetett eszmék állandó hullámozása mellett ez már nem szükséges többé.

Ma inkább rövid, lapidáris, de annál világosabb és lehetőleg minden előforduló kérdésben tájékoztató utasítások legyenek azok a zsinati Decretumok.

A múlt évszázad folyamán tartott megyei zsinatok Decretumai majdnem mind a már említett terjengősség jegyében vannak szerkesztve, így a hazaiak is. A Szepessy-féle 1822. évi Statutum is ilyen, amely ezenfelül még egy egész sereg formularet is tartalmaz, bárha nyilvánvaló a jó szándék, amellyel ezeket beiktatták. Csakhogy az efféle dolgok egy afféle hivatalos utasításokat, irodakezelést stb. tartalmazó vezérkönyvbe valók, nem pedig zsinati Decretumok közé.

Az 1863. évi pécsi megyei zsinat már meglehetősen rövidsége törekedett, de még ennek a Decretumain is nagyon meglátszik, hogy az a generáció készítette, amely a régi deák világ tradícióit és pompázó latin nyelvezetét sehogy se tudta nélkülözni. Hát bizony kár, hogy nagyon is megvedlett a régi szép latin tudásunk és amellett volnék, hogy legalább mi papok, gondosabban ápoljuk ezt a néhai nemzeti büszkeségünket, azonban, vagyis inkább azért mégis lehetne, sőt a mai viszonyok közt kellene is a Tacitus nyelven tömör rövidséggel megfogalmazni egy újabb zsinat Decretumait.

Rövidség, világos áttekinthetőség és mindenre, tehát a mai életviszonyokra kiterjedő gond jellemzi az 1863. évi budweis-i megyei zsinat Decretumait.

Meg van benne minden.

Elsősorban szószerint közli a megtartott zsinatra vonatkozó összes alaki rendelkezéseket

(Decreta formalitatum Synodi) az összehívó decretumtól az elbocsátóig pragmatikus sorrendben és szószerint való szövegükben.

Majd következnek a zsinati határozatok; végül pedig több olyan római rendelkezés, amely a zsinaton hozott határozatok végrehajtására vonatkozik.

Ez midőssze kitesz 91 nyomtatott oldalt tartalomjegyzékkel és tárgymutatóval együtt.

Azoknak, akik hívatva lesznek a megtartandó megyei zsinatban a Decretumokat szerkeszteni, jobbat, célszerűbbet, megfelelőbbet követésre ajánlani alig lehet.

Ezzel hát rendben volnánk, — mondják erre sokan, — dehát lesz-e megyei zsinat? Mert sok szóból és sokak irásából azt látni, hogy sokak véleménye az, hogy abból bizony nem lesz semmi. Én pedig azt hiszem, és e r ő s e n h i s z e m, hogy igenis lesz, — ha csak néhány okos ember agyon nem üti, mert sokak bölcsesége éppen abban kulminál, hogy minden életrevaló eszmét agyonütnek.

A római bihoros gyülekezet, amely a tridenti szent zsinatot alkalmazza, állandóan sürgeti, nemcsak nálunk, de mindenütt a megyei zsinatok megtartását. Sokat irnak róla, hogy az amerikai U n i o-ban, Németországban mily virágzó a kath. hitélet. Nyilván azért is, mert éppen ezekben az államokban gyakrabban tartanak megyei zsinatokat. A franciák újabb időben egyáltalában nem tartottak; m o s t m á r elhatározták, hogy ezután tartanak. Petőfi erre már csakugyan elmondhatná: satis tarde quidem, debuisset pridem! A mi hazai állapotainkat illetőleg pedig azt tartom a többi között,

hogy annak, hogy a magyar kath. papság egy részénél a létesítendő autonómiát illetőleg bal-fogalmak kaptak lábra s ezek közt az, hogy sokan azt hiszik, hogy az a várva várt autonomia *mindon* bajunktól jó orvosság leszen, — épen az egyik oka, hogy hazánkban a megyei zsinatok intézményét teljesen mellőzték és mellőzik. Bölcs és üdvös intézmény az nagyon; az egyház hierarchikus szervezete dacára is nagyon józanul mérlegeli minden egyesnek azt az érvényesülési törekvését, amely nemcsak a neki kijelölt munkakörben akar érvényesülni, hanem szerzett tapasztalatait a közjó érdekében in *Consilio seniorum* is hasznosítani akarja. Bizonyos pedig az is, hogy a megyei zsinat kitünő eszköz arra is, hogy a püspök megyéjét is, papságát is jobban megismerje és a maga szándékait a papsággal megismertesse. Meggyőződés szerint a testületi szellemnek vagyis a kollegiálitásnak felpanaszolt hiányát és a papságnak erősebb összetartását és egy megye papságának mint zárt testületnek vagy ha jobban megfelel: mint egy közös célra operáló hadtestnek céltudatos fellépését, felvonulását is csak a megyei zsinat fogná sikeresen biztosítani. Itt a fővezér, a táborkar, a tisztek és közkatonák minden részletét megbeszélhetik a közös akciónak és hát tudná kiki, mit, miért, mikép, mikor és hol kell cselekednie. Ez a papi hivatáshoz méltó *subordinatio*. *Rationale absequium*.

Ezt a hatást sem az *exercitiumok*, sem a kerületi koronák el nem érhetik. Az előbbieken kiki a maga belső életével foglalkozik, aminek feltétele a magány és a hallgatás. Az utóbbiak

nagyon is korlátolt körben mozognak úgy a tárgyat mint a résztvevőket illetőleg. Szomszéd-ság, barátság stb. nagy kerékkötői itt a szabaddb szónak és a személyes susceptibilitás igen nagy itt, mert ha valaki egy fenálló tényleges hibát felemlít, akinek a portáján történt, az mindjárt személyes sérelmet lát és zúgolódik.

A megyei zsinat tanácskozó ülésein ez a feszélyező helyzet nincs meg; ülésközökben is a papság szabadon érintkezik, s kedve szerint mindent megbeszélhet és a míg most vidékek szerint elkülönítve élünk s akárhányan sohase láttuk egymást, ott a közös fő vezetése alatt az egész megye papsága összekerül, érzi, látja, tapasztalja a testületi együvé tartozást s így hát nevelődik és meg is erősödik benne a kolle-giálitás érzése.

Csakis a megyei zsinat által leszünk a c i e s b e n e o r d i n a t a, addig pedig minden jóakarat mellett is marad a helyzetnek felpanaszolt szignaturája a régi: *scopae dissolutae*.

Nézetem szerint az országos kath. mozgalmaknak, kath. egyleti életnek is majd csak akkor lesz igazi sikere, ha ismét felveszik a megyei zsinatok megtartásának böles rendjét. Az autonomia körében felmerülhető velleitásoknak is csak úgy és akkor szögezhetjük ellene jó sikerrel a kívánatos és békebiztosító leszerelést, ha közös egyetértéssel megállapított egységes akcióra mindig készen állunk. Ezt pedig a megyei zsinaton lehet legalkalmasabban nyélbe ütni.

De persze mindezt csak akkor fogják elérni, ha az a zsinat olyan lesz, amilyennek az egyházi fegyelem szelleme szerint lennie kell.

Ezért íródott ez a tanulmány is, hogy lehetőleg tiszta képet adjon arról, milyennek is kell lenni egy jóra való püspökmegyei zsinatnak. Sp-kan talán sokallni fogják, hogy sok olyan hibára, fonákságra és visszaélésre mutatott rá a jelen írás, amely megfelelő korrekurát vár a zsinattól. Ez azonban szükséges. Mert valamint a lelki szent gyakorlatoknak az a céljuk, hogy az egyesek teljes lelki megújódását és a jóra való elszántságnak és elhatározásnak felfogadását kiváltsák a lélekből és ezt átalakítsák Krisztus lelke szerint: azonképen a megyei zsinatok arra való, hogy az egyházi élet újraéledését, az egyház működésének hathatósabb, erősebb, nemesítőbb foganatját indítsák meg a pásztorok által a hívek körében.

A lelki szentgyakorlatok sikerének előfeltétele a helyes és szigorú önbírálat; a megyei zsinat reformáló hatásának hasonlóképen a tényleges állapotok helyes felismerése, a hibáknak, hiányoknak s ezek okainak felismerése az alapja, mert csakis így lehet a megfelelő segítségről gondoskodni. A megyei zsinat éppen arra való, hogy minden megye maga hasonlítsa össze az egyetemes törvénnyel a kebelében fenálló tényleges állapotokat és törekedjék a törvény betűjének, de méginkább a törvény szellemének megfelelő ideális állapotot elérni. Ha nekünk magunknak nincs, vagy nem akar lenni annyi belátásunk, ítéletünk és jóakarunk, hogy megkeressük a hibákat és meg is szüntessük azokat, akkor bátran letehetünk a katolikus hivatásról, mert letehetünk még a legtávolabbi jóakaratról, amely elsegíthetne bennünket a mi Urunk ama parancsának betölté-

sétől: l e g y e t e k t ö k é l e t e s e k . . .
 Nagyon komoly célja van ennek a munkálat-
 nak: az, hogy a tárgy ismertetése mellett pro-
 vokálja mindazok tárgyilagos hozzászólását,
 akiknek szíven fekszik annak a nagy reformmun-
 kának sikere, amely egy megyei zsinattól
 várható.

Senki se gondolja tehát, hogy a mi kriti-
 kai ér van a munkálatban, az egyesek suscep-
 tibilitását akarja provokálni. Ami visszaélésről
 szó van, az jóformán mind a szerző személyes
 tapasztalata, és azzal hogy kiírta, szándékosan
 azt a mi régi nemzeti hibánkat akarta itt e
 dolog tárgyalásánál háttérbe szorítani, hogy
 valóságos és meglevő hibáink felől magunkat
 is, egymást is állandóan csalódásban ringatjuk,
 sőt ámitjuk, ha pedig valaki előáll vele, azt ha
 lehet jó szóval, vagy gorombasággal elnémitjuk,
 esetleg megszájkosarazzuk. Nem én írom ki most
 először, hogy az egész hazai közélet és a mi
 társadalmi életünk a legvalóságosabb hipokrizis.
 Ha tehát ebből ki akarunk lábolni, a józan ész
 is úgy hozza magával, hogy hát nézzünk bele
 jól a tükörbe és ismerjük meg magunkat jól.
 Már jó ideje mult, hogy egyik tehetséges, de
 akkor még kevés tapasztalattal rendelkező pa-
 punk, hirlapi cikkek alakjában egyet is, mást is
 szóvá tett. Igaz, hogy sokban túlhajtott, de viszont
 sokban nagyon is igaza volt. Elbántak vele. De
 maradt minden a régiben és csak a mennyei
 Gondviselés segített rajtunk egy radikális rend-
 szabállyal. Nem tudta az a szegény fiatal ember
 a jozefinista bölcseknek azt a reguláját, ame-
 lyet a zseniális Brunner Sebestyén így foglalt
 írásba:

Deinen Eifer musst du zügeln
 Sonst wird man dich niederbügeln.

Más :

Karlsbadban voltam egyszer egészséget keresni; van ott egy papok számára épült hospicium, abban mindenfelől, sőt tengeren túl való papokkal is találkoztam, köztük volt két amerikai yankee és több magyar.

Az egyik hazai főúr kifogyhatatlanul dicserzte a két chikágói kollega eszét, buzgóságát, tudományát stb. Magam is hamarosan jól összebarátkoztam velük. Kérdik egyszer tőlem: hogyhát mi magyarok miért adunk áldást a Requiem végén. Mondok: hol vette ezt a csodabogarat? Tessék a kápolnában rávigyázni, — az a magyar főúr, ha feketében misézik, m i n d i g áldást oszt, — mondja a yankee. — Nem lehet az, — mondom neki, — talán egyszer elhibázta. — Mindig, well, — tessék megfigyelni. Rávigyáztam, mégpedig többször. Igaza volt a yankeenek. Én aztán in camera charitatis figyelmezteltem az illető főurat. Először megkötötte magát, hogy k e l l ott is benedictiót adni; mikor aztán a Rubrikából megnutattam, hogy nincs igaza: m e g h a r a g u d o t t; sem velem, sem a két amerikaival nem állt szóba többé s egész viselkedésén látszott, hogy nagy szamaraknak tart minket.

Hát ilyen a magyar! És már régen ilyen! Sajnos, hogy nincs a kezemnél most Burgio kardinálisnak Rómába tett jelentése, aki ezelőtt jó négyszáz esztendővel pápai követ volt hazánkban. Az a nagyeszű kardinális klasszikus tömörséggel írta meg ezt a mi nemzeti bölcse-

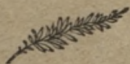
ségünket, amely a multban, és ismerjük el, a jelenben is akadály a mindennemű haladásunknak.

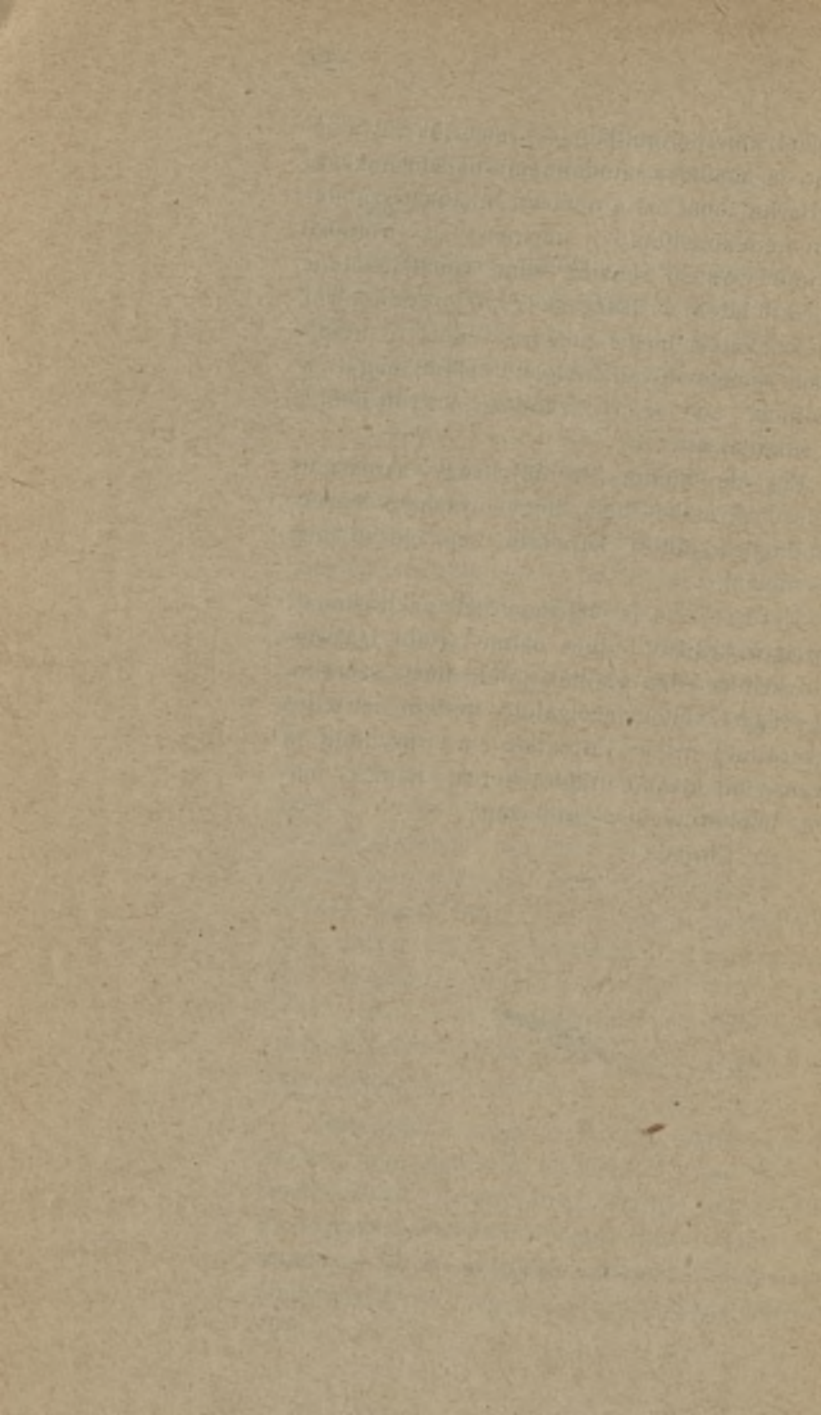
Bárha tehát ezt a nemzeti hibánkat szándékosan nem kieméltem is, másrészt az irottakat személyesen senkire sem vonatkoztatam, ezt azért látom szükségesnek kifejezetten kiírni, hogy ha valaki mégis magára venné, ő leszen az oka, ha netán olyan dologban tekinti magát érdekeltnek, ami az író szándéka szerint nem ő reá vonatkozott.

Egy kis humor, irónia avagy sarcasmus mégis csak kellett bele, hogy olvasható legyen, mintahogy a töltött káposzta sem jó só meg bors nélkül.

És ezzel be is fejezem ezt az írásomat. Igazságos kritikától nincs okom tartani, igazságtalan kritika ellen vannak jóféle házi szereim. Nagy ügyet véltem szolgálni s tettem azt teljes jóakarattal; ez a jó a k a r a t az, amit a hozzászólni kívánó uraktól kérek, nem a magam, hanem az ügy érdekében.

Pax Christi!

A.

TARTALOMJEGYZÉK:

Előszó.	1.
A zsinatokról általában	1.
Megyei zsinat Erdélyben 1822. évben	10.
Kolozsvári 1848. évi zsinat (?)	12.
A megyei zsinat előkészítése	163.
” ” ” összehívása	170.
” ” ” helye és ideje	171.
” ” ” tagjai	175.
” ” ” hatásköre	180.
” ” ” tisztviselői	184.
A zsinati ügymenet leírása	202.
A zsinat tárgyalási anyagáról	220.
A hitigazságok hirdetése stb.	222.
A prédikálás, hitoktatás stb.	226.
A szentségek	227.
A keresztség	228.
A bérmálás	230.
Az Eucharistia	231.
A bűnbánat	240.
Az utolsó kenet	243.
Az egyházi rend	247.
A házasság	255.
A papság tökéletes élete	265.
A testületi tisztesség	268.
A pap háztája	269.
Testületi szellem stb.	271.
A zsinat egyéb teendői	282.
A szerzetesek ügye	283.
A hívő nép erkölcsi nevelése	289.
A hivatalos ügykezelés	294.
Az egyházi biráskodás	296.
Zárószó	299.

B.

Betűsoros tárgymutató az 1848. évi kolozsvári zsinaton előfordultakról és az ezek révén szóba hozott dolgokról.

Autonomiánk	19 l.
Ájtatos társulatok	75 „
Bőjti fegyelem	70 „
Búcsúünnepek	86, 92 „
Congrua	27, 135 „
Catholicum Institutum	38 „
Coelibatus	148 „
Directorium Perpetuum	103 „
Esperesválasztás	43 „
Esperesi pragmatika	47 „
Első áldozás	79 „
Házassági biráskodás	159 „
Julián naptár	68 „
Javadalmi pályázatok	112 „
Kath. Néplap	38 „
Kepe	29 „
Kanonok kinevezés	42 „
Kolonics-féle egyezmény	110 „
Litániákról	71 „
Májusi ájtatosság	74 „
Magyar liturgia	102 „
Moldovai katolikusok	107 „
Missziók	241 „
Nemzeti közima	81 „

Oltáregyletek	77 l.
Örmény szertartású papok jogállása	112 „
Predikálás	62 „
Papi hagyatékok	111 „
Papi nyugdíj	125 „
Papnevelés	135 „
Patronátus	130 „
Paptanárok	139 „
Papi fegyelm	139 „
Papi javítóház	144 „
Papi ruházkodás	153 „
Plébániai fundus instr.	121 „
Püspöki szék betöltése	41 „
Rituale-ügy	93 „
Számvevőszék	56 „
Szent István ünnepe	66 „
Szerzetes-theologia	137 „
Szerzetesekről	135 „
Szentgyakorlatok	154 „
Székely Vikárius	159 „
Tanfelügyelők	57 „
Templompénztárak	63 „
Titulus dioecesis	145 „
Temetkezési luxus	246 „
Universitás Kolozsvárt	37 „
Vasárnap megszentelése	60 „
Vesperások	71 „
Vecseryekönyv	75 „
Vasárnapi plébániai mise rendje	82 „
Zsinatvizsgák	113 „

Intenciós könyv.

(Liber
Intentionum.)

A szentmisék **napenkénti** folytatólagos végzésének kimutatására szolgáló rovatos könyv akár egyes áldozároknak **ad personam**, akár nagyobb egyházak vagy szerzetes testületek sekrestye-igazgatói számára.

Ára 1.60 korona.

Portómentes küldéssel 2 korona.

Kapható :

Papp György Könyvnyomtatónál

Gyulafehérvárt.